

▼ මුහුදු තෙර වාසය කල යහපත් ඉසිවරු, අසුරයන්ගෙන් ඇතිවිය හැකි බිය නැතිකරගැනීම පිණිස, සම්භර අසුර රජු හමුවීම පිළිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග:සක්ඛසංයුත්ත:11.1.10 ඉසයෝ සමුද්‍රක සූත්‍රය, පි.430.

▼ ඉසිවරුන්ගේ ඉද්දි බලයෙන් දණ්ඩක ආදී වනයන් ඇතිවීම පිළිබඳව බලන්න: ම.නි: (2) උපාලි සූත්‍රය.

▼ අසිත දේවාල ඉසිවරයා ගේ ඉද්දි බල ගැන විස්තර පිණිස බලන්න: ම.නි: (2) අසේලයාන සූත්‍රය.

ඉෂ්

▲ ඉෂ්ඨධම්ම- Ishtadhamma: ඉෂ්ඨධම්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ලබාගැනීමට කැමති දේය (things that are wished). ඒවා ලබාගැනීම පහසු නොවේ. මෙහි එවැනි කරුණු 10 ක් පෙන්වා ඇත. මානාවූ: ධනය (හෝග- Wealth) ,වර්ණ (රුමත්බව- Beauty) ,ආරෝග්‍ය, ශීලය, බ්‍රහ්ම වරියාව, කලනම්ත්‍රයෝ, බහුශ්‍රැතබව, ප්‍රඥාව, යහපත් ගුණ දහම (Good qualities),ස්වර්ගය, මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත:10.2.8.3 ඉෂ්ඨධම්ම සූත්‍රය, පි.270,EAN:10: 73.3 Wished for, p.522.

උ කොටස:උක,උග,උඩ,උව,උජ,උට,උත,උද,උණ,උප,
උහ,උර,උල,උස

උක

▲ උක්කන්ටක රෝගය- Ukkantaka rogaya :උක්කන්ටක රෝගය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සමේ ඇතිවන හොරි, කුෂ්ඨ රෝගයකි. උපමාව: සිවලා. එවැනි රෝගයට ලක්වූ සිගාලයාට- සිවලෙකුට (නරියාට) එක තැන සිටිය නොහැකිය. එලෙසින් ලාභසත්කාර ආදියට යටවූ භික්ෂුවට එක්තැන්වී දහම් මග වඩා ගැනීමට නොහැකිය.බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදාන්වග්ග: ලාභසත්කාර සංයුත්ත:5.1.8 සිගාල සූත්‍රය, පි.372.

▲ උකෙඛපනියකම්ම- Ukekhpāniya kamma :මෙය විනය කම්මයකි. වැරදිකල භික්ෂුවක් ඒ වැරද්දට පිළියම් කර ගන්නාතෙක්, සංඝයා විසින් බැහැර කිරීමේ විනයය. එනම්, ඇවත් නොදැක්මය. ඡන්ත කපිලවස්තු තෙර භික්ෂුවීම පිණිස, අරිට්ඨ භික්ෂුවගේ පවිටු ලාමක දිට්ඨිය අවසන්කරගැනීම පිණිස, මේ විනය පැනවීම බුදුන් වහන්සේ අනුමත කළහ.බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1, 4. මූලාශ්‍රය:වින.පි: චූළවග්ග පාලිය I, ඇවැත් නොදැකීමේ උකෙඛපනියකම්මය, පි.104.

උග

▲ උග්ගහ මෙණ්ඩක සිටුපුත්- Uggaha Medakasituputhra බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3.

▲ උග්ග විසාලානුවර ගහපති-Ugga Householder of Visalapura බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ උග්ග හත්ථිගාම ගහපති- Ugga Householder of Hatthigāma බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3.

▲ උග්ගච්ඡිකඤ්ඤ- Ugghatithannu :උග්ගච්ඡිකඤ්ඤ, උසස් ප්‍රඥාව ඇතිබව මින් අදහස් කරයි. දහම් ඇසූ කෙනෙහිම, වතුසත්‍ය අවබෝධ කරගැනීමේ හැකියාව ඇතිබවය. බලන්න: ප.සි.ශ,පි:163. සටහන: ඤාණික අභිඥා-බිජ්ජාභිඤ්ඤා ඇතිබව:උග්ගච්ඡිකඤ්ඤය. බාහිය දාරුවිරිය

රහතුන්හට එම උසස් ප්‍රඥාව පැවති නිසා දහම ඇසු පමණින්ම අරහත්වය ලැබුවට පෙන්වා ඇත. බලන්න: බු.නි:උදාන පාලිය: බාහිය සූත්‍රය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(1) 1නිපාත:එතදග්ග පාළියසූත්‍ර,පි.84, EAN:1:Foremost, p. 44.

උඩ

▲ **උඩභුකම- Pride** :උඩභුකම-අභංකාරය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මෙය අකුසලයකි. බලන්න: අභංකාර.

උච

▲ **උච්චාසයන මහාසයන- Ucchasayana Mahasayana** :උච්චාසයන (higher seats)යනු උස් ආසනයන්ය, මහාසයන යනු සැපපහසු ආසනයන්ය. උපෝසථ අටසිල් හා සාමණේර දසසිල් රකිනා අය එවැනි ආසන භාවිතයෙන් වැලකී සිටිති. බලන්න: ශිලය. සටහන: පා.සි.ශ: පි.164: “උස් ආසනය-වඩු රියනකින් උස් ආසනය. බොහෝ සැපපහසු ලෙස සකස් කල ඇඳ පුටු ආදිය”.

▲ **උච්චේද දිට්ඨිය- Ucheda-ditthi: Annihilation view** : මෙය, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ අන්‍යපරිබ්‍රාජකයන් දැරූ විවිධ මතයන්ගෙන් එකකි. උච්චේද වාදය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.එනම්, මරණින් මතු නැවත ඉපදීමක් නැතැයි යන ඇදහීම (වාදය). උච්චේද දෘෂ්ටිකයා - ඒ අදහස දරන තැනැත්තාය. දිවි ඇතිතාක් සැපයේ ජීවත්විය යුතුය. නැවත මේ ශරීරයේ ඒමක් -පැමිණීමක් නැත ආදී අදහස් ඔවුන් දරයි. බලන්න: දිට්ඨි, අන්ත දිට්ඨි සතර. සටහන: අංගු.නි: (5) 8 නිපාත: වෙරඤ සූත්‍රයේ මේ ගැන විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.

▲ **උච්ඡඬ පඤ්ඤා- lap-like wisdom** :උච්ඡඬ පඤ්ඤා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ මද ප්‍රඥාවය. මෙය ඔඩොක්කුවේ ප්‍රඥාව ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. දහම අසන කෙනක්, නැගිසිටිවිට ඇසු දහම අමතකවීම මින් අදහස් කෙරේ. බලන්න: පුද්ගලයෝ තිදෙනා, උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: 3.1.3.10 සූත්‍රය, පි. 277, EAN: 3: 30.10 sutta, p. 88.

▲ **උච්ඡින්ත භවනෙත්තති- Ucchintha bhavaneththi** :උච්ඡින්ත භවනෙත්තති ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සංසාරය නැවත ඇති නොවන ලෙස සිදු දැමීමය. උසුන් මුල්කරනලද තල් ගසක් මෙන් සසර නිමා කිරීමය. උපමාව: තල්ගස, උපග්‍රන්ථය:5. සටහන: * තල්ගස සහමුලින්ම සිදු දැමුවිට, එය නැවත හටනොගනී. එලෙස භික්ෂුව සියලු අනුසය සිදු දමා නිවන ලබා ගත යුතුවේ. ** අංගු.නි: (5) 8 නිපාත: වෙරඤ සූත්‍රයේදී, තමන්වහන්සේ එලෙසින් කෙළෙස් නිමා කර ඇතිබව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4):7 නිපාත: 7.1.2.1. අනුසය සූත්‍රය හා අනුසය පහන සූත්‍රය, පි. 312, EAN:7: 11.1 and 12.2. Underlying tendencies, p. 371.

උජ

▲ **උජුපටිපන්න- Ujupatipanna** :උජුපටිපන්න යනු, සෘජු මගට- ආරිය අටමගට පැමිණිබවය. මෙය බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක සංඝයා සතු සංඝ ගුණයකි. බලන්න: සංඝගුණ.

උට

▲ **උට්ඨාන වීරිය- Uttanaviriya**: කෙළෙස් ප්‍රභීණය පිණිස බලවත් වීරිය කිරීම- අලසබව නැතිකර ගැනීමේ උත්සාහය, උට්ඨාන වීරියය. එම වීරිය ඇති තැනැත්තා උට්ඨාසිකය. බෝසතුන් උට්ඨාන වීරිය වඩා, බුද්ධත්වය ලැබුවෝහ: බලන්න: බු.නි: උදානපාලිය: බෝධිවග්ග සූත්‍ර, ප්‍රධන්වීරිය.

▲ **උට්ඨාන සම්පත -Uttanasampatha:** උට්ඨාන සම්පත, සතර සංග්‍රහ වස්තුවලින් එකකි. තමන් කරන රැකියාව හෝ ජීවිකාව පිළිබඳ නිපුණතාවයෙන් සමත්ව, උත්සහාවන්තව, පරික්ෂාකාරීව තීරණගැනීමේ හැකියාව, සංවිධානයට දක්ෂබවය. **බලන්න:** සතර සංග්‍රහ වස්තු.

උත

▲ **උත්තම ආචාරධර්ම -Utthama achara Dhamma :** උත්තම ආචාර ධර්ම නම් ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගැනීමට අවශ්‍ය කරුණුය. **බලන්න:** ආභිසමාවරික ධම්ම

▲ **උත්තම ඥානය- Utthama nana:** උත්තම ඥානය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අභිඥාවන්ය. **බලන්න:** අභිඥා.

▲ **උත්තම-නිව හා උත්තම-උත්තම පුද්ගලයෝ- Uththama- niche & Uththama-uththama pudgala :** උත්තම-නිව පුද්ගලයා (උන්නතොත්ත) නම්, උසස් කුලයක් ඉපදී, පහත් දේ- දුෂිරිතය කරන තැනැත්තාය. මරණින්මතු ඔහු නිරයටයයි. උත්තම-උත්තමපුද්ගලයා (උන්නතුත්තන) උසස් කුලයක ඉපදී, උසස් ලෙස- සුවර්තය ඇති කටයුතු කරයි. ඔහු දෙව්ලොව උපත හිමිකර ගෙන ඇත. **බලන්න:** ඔනතොනත හා ඔනතුත්තන පුද්ගලයෝ මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (2) 4 නිපාත: 4.2.4.6 ඔනතෝනත සූත්‍රය, පි.186.

▲ **උත්තම පුරුෂයා: පාලි: උත්තමපුරිසො: supreme person** බුදුන් වහන්සේ, ධම්මචිතයේ උත්තම පුරුෂයා මෙසේ පෙන්වා ඇත: “පඤ්චඩ්ච්ඡහිනො භික්ඛවෙ භික්ඛු පඤ්චඩ සමන්තාගතො ඉමස්මිං ධම්මචිතයෙ කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසොති වුවවති” පංච අංග පහ කර ගත්, පංච අංග යන්ගෙන් සමන්විතව, බබසර පුරාගත් භික්ෂුව, ධම්ම චිතයේ (මේ සසුනේ) උතුම් පුද්ගලයාවේ: රහතන්වහන්සේය. (...a bhikkhu who has abandoned five factors and possesses five factors is called, in this Dhamma and discipline, a supreme person who is consummate and has completely lived the spiritual life). **සටහන:** පහකරගත් පංච අංග නම්: පංච නිවරණයන්ය. සමන්විතවූ පංච අංග නම්: අසේඛ ශීලය, අසේඛ සමාධිය, අසේඛ ප්‍රඥාව, අසේඛ විමුක්තිය හා අසේඛ විමුක්ති ඥානදර්ශනය. මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ රහතන්වහන්සේ ගේ ගුණයන්ය. **බලන්න:** නිවරණ, සේඛ හා අසේඛ. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.2 පංචඅංග සූත්‍රය, පි.58,EAN:10: 12.2 Five Factors, p. 495.

▲ **උත්තම දසපුද්ගලයෝ- Ten Superior persons :** බුදුන් වහන්සේ උත්තම (ආරිය) පුද්ගලයෝ දස දෙනෙක් පෙන්වා ඇත: “ දස ඉමෙ භික්ඛවෙ, පුග්ගලා ආහුනෙය්‍යා පාහුනෙය්‍යා දක්ඛණෙය්‍යා අඤ්ජලී කරණියා අනුත්තරං පුඤ්ඤකෙතිත්තං ලොකස්ස...”. “ මහණෙනි, මේ පුද්ගලයන් දස දෙනා, ලෝකයාගෙන් තැගි ලැබීමට, සත්කාර සංග්‍රහ ලැබීමට, පුද්ගල-දක්ෂිණා ලැබීමට, ගෞරව නම්ස්කාර ලැබීමට සුදුසුය. ඔවුන්ට කරන පුද පූජා නිසා ලෝකයාට බොහෝ පින් ලැබේ”. එනම්: 1) තථාගත සම්මා සම්බුද්ධ 2) පසේ බුදුවරු 3) උභතෝභාගී රහතුන් 4) ප්‍රඥා විමුක්ති රහතුන් 5) කායසක්ඛි උතුමන් 6) දිට්ඨිප්‍රාප්ත උතුමන් 7) ශ්‍රද්ධා විමුක්ත උතුමන් 8) ධම්මානුසාරී උතුමන් 9) ශ්‍රද්ධානුසාරී උතුමන් 10) ගෝත්‍රභූ උතුමන්. **බලන්න:** ආහුනෙය්‍යා පාහුනෙය්‍යා ආදී ගුණ.

සටහන්: * ඉහත ගුණ ආරිය සංඝයා සතු ගුණයන්ය .බලන්න: සංඝගුණ.

** 3-9 දක්වා වූ ආරියන් පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: සත්ආරිය පුද්ගලයෝ. ** ගෝත්‍රභූ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ බුද්ධවංශයට ඇතුළුවූ ආරිය පුද්ගලයාය. බලන්න: ගෝත්‍රභූ. මූලාශ්‍ර:අංග.නි:(6):10 නිපාත: නාථ වග්ග, 10.1.2. ආභුණෙය්‍ය සූත්‍රය, පි.70, EAN: Protector: 16-6 Worthy of Gifts, p. 497.

▲ උත්තම ප්‍රතිපදාව-Uttama prathipadawa : උත්තම ප්‍රතිපදාව යනු ඇත්තේ ආරියඅටමගය. බලන්න:ආරියඅටමග. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (1): 3 නිපාත: ආනන්දවග්ග: 3.2.3.1 සූත්‍රය, පි. 420, EAN:3: Ananda vaggā, 71.1. Channa, p. 117.

▲ උත්තම මග-Uththama maga: උත්තම මග, ආරියඅටමගය.

බලන්න:ආරියඅටමග.

▲ උත්තරකුරු ප්‍රදේශය-Uttarakuru :උත්තර කුරු ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සක්විති රජ පාලනය කරන සතර දිස යන්ගෙන් උතුරේ පිහිටි ප්‍රදේශයය. බලන්න: සක්විතිරජු. සටහන: ජම්බුද්වීපයට, උතුරින් පිහිටි දේශය, සමහරවිට මධ්‍යම ආසියාව වියහැකිය. බලන්න: EAN:9:note 1884, p.672.

▼ උත්තරකුරු වාසින්-ජනයා කරුණු 3 කින් තව්තිසා දෙවියන්ට හා දඹදිව වාසින්ට වඩා ප්‍රබලයයි මෙහි දක්වා ඇත: 1) ආත්මාර්ථකාමී නොවීම හා අල්ලා නොගැනීම (without selfishness and possessiveness) 2) නියතවූ ආයුෂ තිබීම 3) විශේෂජීවන තත්වයක් තිබීම. බලන්න: ජම්බුද්වීපය , තාවතිංස දේවලෝකය. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (5) 9 නිපාත: 9.1.3.1 යාන සූත්‍රය, පි.462.

▲ උත්තිය -උත්තර තෙර- Uttara Thera :බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ උත්තරා උපාසිකාව- Uttara Upasika: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ උත්තර දේවපුත්‍ර- Uttara Deva: මේ දේවපුත්‍ර බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක, ජීවිතය හා මරණය ගැන විමසූ බවමෙහි දැක්වේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: දේවපුත්තසංයුත්ත: 2.2.9 උත්තර සූත්‍රය, පි.130.

▲ උත්තර මානවක- Uttara Manawaka : මොහු, කජන්ගලා නියම් ගමේ පාරාශරිය බ්‍රාහ්මණයා ගේ සිසුවෙකි. බුදුන් වහන්සේ, කජන්ගලා නියම් ගමේ, මුබෙලූ වනයේ වැඩ වසන සමයේ බුදුන් වහන්සේ බැහැදැකීමට පැමිණ ඇත. බුදුන් වහන්සේ, ඔහුගෙන් පාරාශරිය බ්‍රාහ්මණයාගේ ඉන්ද්‍රිය භාවනාව පිළිබඳ විමසූහ. ඒ ක්‍රමය, ආරිය චිත්තයේ ඉන්ද්‍රිය භාවනාවට වඩා වෙනස් බව පෙන්වීමට බුදුන් වහන්සේ මේ සූත්‍රය වදාළහ. මූලාශ්‍රය: ම.නි: (3) 3.5.10 ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍රය, පි.632.

▲ උත්තරි මනුස්සධම්ම- superhuman distinction :උත්තරි මනුස්සධම්ම- උත්තරිය මනුස්ස ධම්ම, ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ආරියභාවය ලබාදෙන ධම්මතාය: සතරමග සතරඵල: සෝතාපන්න- අරහත්වයලබාගැනීමට ඉවහල් වන ධර්මතාය. කරුණු 6 ක් පහකරගත් විට ආරියබවට සමත් ඥානදර්ශන විශේෂය පසක් කරගැනීමට හැකිවේ: “ ඉමෙ බො භික්ඛවෙ ජ ධම්මෙ පභාය භබ්බො උත්තරිමනුස්ස ධම්මො අලමරියඤ්ඤා දස්සනවිසෙසං සව්ච්ඡාතුනති”. 1) සිහි මූලාව- මුඨයසවං- Muddle-mindedness 2) විමසුම් නුවණ නැතිබව- අසම්ප්‍රජන්‍යය -අසම්පජ්ඤඤං - lack of clear comprehension 3) ඉන්ද්‍රිය

දොර වසා නොතිබීම - ඉන්ද්‍රියෙහි අගුණආරතං- not guarding the doors of the sense faculties 4) හෝෂනයේ පමණ නොදන්නා බව- හෝෂන අමනසකෂණං- lack of moderation in eating 5) දෙපිටකාවටු බව- වංචාසහගත බව-කුහනං- duplicity 6) වාටුකථාව- ඉව්වාකථාව-ලපනං- flattery. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: අරහත්වග්ග: 6.2.3.3

උත්තරිමනුස්සධම්ම සූත්‍රය, පි.254, EAN:6: 77.3 Superior, p.360.

▲ උත්තරිතර මනුෂ්‍යයා -super human : උත්තරිතර මනුෂ්‍ය (උතුම් මිනිසා) යනු මනුෂ්‍යත්වය -මිනිස්බව ඉක්මවූ පුද්ගලයාය. අතිමානුෂික- අධිමානුෂික- බව ලබාගත් පුද්ගලයා- උතුමාය. එනම්, සියලු කෙළෙස්වලින් මිදී, නිවන සාක්ෂාත් කරගත් ආරිය පුද්ගලයාය. ඔහු විමුක්තිය හා විමුක්ති ඥානදර්ශනය පසක් කර ඇත. සටහන: අටුවාවට අනුව දස කුසලයන් යනු මිනිස් ධර්මයන්ය- මනුෂ්‍ය ශීලයය. එම ශීලය මානව දියුණු කරගත් පුද්ගලයා මිනිස් ධර්මයන්ට වඩා උසස්ධර්මතා වන ජාන, විපස්සනා ඥාන, මග ඵල ආදිය ක්‍රමයෙන් සාක්ෂාත්කරගෙන උතුම් ආරියබව ලබාගැනීමට අවශ්‍ය ඥාණදර්ශනය අවබෝධ කරගනී- නිවන් සුවය ලබාගනී. බලන්න: EAN: note:44, p. 582. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි.(1) 1 නිපාත: ශුක වගග, 1.5.5. සූත්‍රය, පි.54, EAN:1: A spike, p.38.

▲ උතුම්- Nob: උතුම් ලෙසින් දක්වන්නේ ආරිය බවය. බලන්න: ආරිය.

▲ උතුම් අස්වැසිල්ල -supreme consolation: උතුම් අස්වැසිල්ල ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සියලු දුක නිමකර අරහත්වය ලැබීමය. බලන්න: අස්වැසිල්ල.

▲ උතුම් ගුරුවරයා-The Noble Teacher: ලෝකයේ පහලවූ සියලුම ගුරුවරුන් (ශාස්තෘන්- ආචාර්යන්) අතුරින් බුදුන් වහන්සේ උතුම් ගුරුවරයාය. තමන්වහන්සේ අනුගමනය කරන පැවිදි, ගිහි භවතුන්ට මෙන්ම, අවස්ථානුකූලව දෙව් දේවතාවන්ටද, අන්‍යආගමික පිරිසටද, ඔවුන්ගේ සුවය, සහ යහපත පිණිස ධර්මය දේශනා කර ඇත, අවවාද අනුසාසනා කර ඇත, ධර්ම කරුණු සත්‍ය ලෙසින්ම පැහැදිලි කර ඇත. මුළු ත්‍රිපිටකය පුරා දැකිය හැක්කේ, බුදුන් වහන්සේ, මහා ප්‍රඥාවෙන්, මහා කරුණාවෙන්, මහා අවබෝධයකින් යුතුව අවලව, නිර්භයව, ලෝක සම්මත ගුරුවරයා ලෙසින් ධර්මය- සත්‍ය, සමස්ත ලෝකයාගේ හිත පිණිස සුව පිණිස දේශනා කර ඇති ආකාරයය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:6

▼ නිවන් මග දේශනා කළ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “මහණෙනි, ඔබට නිවන හා නිවන්මග පෙන්වා දුන්නෙමි, ශ්‍රාවකයන් ගේ හිතසුවය කැමති, ඔවුන් කෙරේ අනුකම්පාව ඇති ගුරුවරයෙක් විසින් කලයුතු දේ මා විසින් ඔබට කර ඇත. මේ අවට රුක්මුල්, හිස්කුටි ඇත, පසුවට පසුතැවිලි නොවීම පිණිස අප්‍රමාද නොවී භාවනා කරන්න. මෙය අපගේ අනුසාසනය ය”. “ඉති බො භික්ඛවෙ දෙසිතං වො මයා අසඬබ්බං දෙසිතො අසඬබ්බගාමී මග්ගො. යං භික්ඛවෙ සඤ්ජාරා කරණියං සාවකානං භිතෙසිතා අනුකම්පකෙන අනුකම්පං උපාදාය, කතං වො තං මයා එතානි භික්ඛවෙ රුක්ඛමූලානි එතානි සුඤ්ඤාගාරානි, ක්‍රියායට්ඨ භික්ඛවෙ, මා පමාදඤ්ඤ, මා පච්ඡා විජ්ජාපාරිතො අනුච්ඤ්ඤ, අයං බො අමහාකං අනුසාසනි”. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: අසංඛත සංයුත්ත, 9.1.1 සූත්‍ර, පි. 659, ESN: 43: Asankatasamyutta: p. 1493.

▲ උතුම්දේ -Noble things :ලෝකයේ ඇති උතුම් දේ ගැන දෙවියෙක් විමසුවිට, බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: 1) ජරාවට (වයසට යෑම) පත්වෙන කෙනාට ශීලය උතුම්ය. 2) මනා ලෙසින් පිහිටුවා ගත් විට

ගුද්ධාව උතුම් 3) අනගිරුවන් ලෙසින් පුද්ගලයෙකුට උතුම් වන්නේ ප්‍රඥාවය. 4) සොරුන් හට පැහැර ගත නොහැකි උතුම් දේ පිනය.

මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: ජරාවග්ග: ජරාසූත්‍රය, අප්පරා සූත්‍රය, පි. 92.

▲ උතුම් නුවණ- Highest knowledge: සතර මග සතර එල ලැබීමේ නුවණ උතුම් නුවණය. බලන්න: අඤ්ඤා.

▲ උතුම් පුද්ගල-Noble person : ආරිය මගට පිළිපත් පුද්ගලයා උතුම් පුද්ගලයාය. බලන්න: අසේඛ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4) සළායතන වග්ග: ජම්බුබාදක සංයුත්ත: 4.1.5 අස්සාස සූත්‍රය හා 4.1.6 පරමස්සාය සූත්‍රය, පි. 504 , ESN: Salayatanasamyutta: IV: 38 Jambukhādaka -samyutta: 5 Consolation & Supreme Consolation, p. 1400.

▲ උතුම් සිතිවිලි- great reflections: අධ්‍යාත්මික මාර්ගය සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා පුද්ගලයකු තුළ තිබිය යුතු උතුම් සිතිවිලි- මහා පුරුෂ විතක්ක ලෙසින් පෙන්වා ඇත. මේවා 8කි. 1) අවශ්‍යතා අල්පබව- fewness of wishes 2) සන්තුෂ්ටිය- contentment 3) හුදකලාවාසය (විවේකය) ප්‍රියකිරීම-resort to solitude 4) උත්සාහය ඇතිබව - energetic 5) පිහිටුවා ගත් සතිය ඇතිබව- established mindfulness 6) සිතේ එකඟබව-සමාධිය- focused mind 7) ප්‍රඥාවන්තබව - wise 8) නිවන්සුවය ප්‍රියකිරීම delight in nibbāna. සටහන: බුදුන් වහන්සේගේ උපදෙස් අනුව එම කරුණු 8 ආවර්ජනා කර සිව්පාන සම්පත් ලබා, අනුරුද්ධ තෙරුන් අරහත්වයට පත්විය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.1.3.10 අනුරුද්ධ සූත්‍රය, පි. 156, EAN: 8: 30.10 Anuruddha, p. 428.

▲ උතුම් සැපය- Highest Bliss : උතුම් සැපය සසර දුක නිමකර නිවන ලබාගැනීමය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “සුඛො විවෙකො කුට්ඨස්ස සුඛධම්මස්ස පස්සතො අබ්‍යාපජ්ඣං සුඛං ලොකෙ පාණ්ඩුතෙසු සංයමො සුඛා විරාගතා ලොකෙ කාමානං සමතික්කමො අසම්මානස්ස යො විනයො එතං වෙ පරමං සුඛන්ති”. “නිවන නම්වූ උපධි විවේකය (උපධි හැරදැමීම) සැපවේ. වතුර්මාර්ග ඥානය ලැබීමේ සතුට ඇති, ප්‍රකට වූ දහම් ඇති, ඒ උපධි විවේකය නුවණ නමැති ඇසින් දකිනා අයට නොකිසිම සැපවේ. ලෝක සතුන් කෙරෙහි හිංසා නොකිරීම -අවිහිංසාව සැප වේ. ලෝකයට නො ඇලීම, වස්තු කාම කෙළෙස් ඉක්මවීම සැපවේ. අසම්මානයේ වැනසීමක් වේද මෙය ඒකාන්තයෙන්ම උතුම්වූ සැපය වේ (අරහත්වය ලැබීම). මූලාශ්‍රය:වින.පි: මහාවග්ග පාලි (1 කාණ්ඩය) මහාබන්ධකය: මුවලින්ද කතා, පි.86.

▲ උතුම් සෙවීම-Noble search තමන් සෙවීම- තමා ගැන සොයා බැලීම උතුම් සෙවීම යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත.සටහන්: *මේ උපදේශය වදාළේ හද්දවග්ගීය කුමාරවරු (පසුව තෙරුන්) 30 දෙනාටය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1 ** ම.නි ආරිය පරියේෂණ සූත්‍රයේ: ගිහිගෙය හැර ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය-බ්‍රහ්මචාරී බව සොයා යෑම උතුම්-ආරිය සෙවීම යයි දක්වාඇත.මූලාශ්‍ර:වින.පි :මහවග්ගපාලිය1:හද්දවග්ගීයකුමාරවරු,පි. 127.

▲ උතුපරිණාම- Change of seasons : උතුපරිණාමය යනු දේශගුණය වෙස්වීම- සෘතු වෙනස්වීමය. සෘතු වෙනස්වීම නිසා ඇතිවන ආබාධ- උතුපරිණාම අබාධ ලෙසින් පෙන්වා ඇත. මෙය කයේ ආදීනවයක්ය. සටහන:ගිරිමානන්ද සූත්‍රයේ,ආදීනවසංඥා යටතේ මේ පිළිබඳ දක්වා ඇත.

▲ **උත්ථාන සංඥාව:** පාලි: උධ්ධානසංඥාං- wake-up sign :උත්ථාන සංඥාව යනු, නිදාගැනීමට පෙර, අවදිවන වේලාව සිතේ සටහන් කරගැනීමය. බුදුන් වහන්සේ සයනය කිරීමට පෙර උත්ථාන සංඥාව සිතේ සටහන් කරගෙන නින්දට යන්නේය. නිදිවැරීමේ යෙදෙන ආරිය ශ්‍රාවකයා ද නිදාගැනීමට පෙර මේ සංඥාව සිහිකර නින්දට යයි, නියමිත වේලාවට අවදිවේ. **බලන්න:** ජාගරානු සතිය. මූලාශ්‍ර:ම.නි: (2): 2.1.3 :සේඛ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436.

▲ **උත්පාදයිතව්‍ය ධර්ම :** පාලි: ධම්මො උප්පාදෙතබ්බො- Dhamma to be aroused: ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස උපදවා ගතයුතු ධර්මතා උත්පාදයිතව්‍ය ධර්මවේ. **උත්පාදයිතව්‍ය ධර්ම:** 1) අකුප්ප ඥානය- අකුප්ප ඥානං -Unshakeable knowledge **බලන්න:** අකුප්ප ඥානය, අකුප්ප ධර්මතා. 2) බය ඥාණං -ක්ෂය නුවණ- Knowledge of the destruction of defilements: ආසවක්බය හෙවත් සියලු කෙළෙස් නසන නුවණ **බලන්න:** බය ඥාණං, ආසුව හා ආසුව ක්ෂය කිරීම. 3) අනුප්පාදෙ ඥාණං- කෙළෙස් නැවත ඇති නොවන බව දන්නා නුවණ Knowledge of that destructed defilements would not arise again) **බලන්න:** අනුප්පාදෙ ඥාණං. 4) තුන් කාල පිලිබඳ ඥාණයෝ: අතීත ඥාණය, වර්තමාන ඥාණය හා අනාගත ඥාණය (තුන් කාලය පිලිබඳ අවබෝධය) **බලන්න:** තුන් කාල පිලිබඳ ඥාණයෝ 5) සතර ඥාණයෝ (වත්තාරි ඥාණානි): ධම්මේඥානය (ධම්ම ඥාණං) අන්වයේඥානය (අනවයෙ ඥාණං) පර්යයයෙහි ඥානය (පරියෙ ඥාණං) සම්මුතිසෙහි ඥානය (සම්මුතියා ඥාණං) 6) පංචඥාණ සම්මාසමාධිය: ඥාන 5 ක් සහිතව ලබන සම්මා සමාධිය .**බලන්න:** පංචඥාණ සම්මාසමාධිය, අනුත්පාදයිතව්‍ය ධම්ම, අනුප්පාද ඥානය, අක්කුප්ප ඥානය. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ **උත්පාදයිතව්‍ය ධර්ම නම් දස කුසලයය. බලන්න:** දසකුසල. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6):10 නිපාත 4.අරියමගග වග්ග: 10.4.4.5.උප්පාදෙතබ්බ ධම්ම සූත්‍රය.පි. 538, EAN: 10: IV Noble Path, 193,p.556.

▲ **උත්පත්ති විධි- modes of generation :** ලෝක සත්ත්වයෝ උත්පත්ති ලබන විධි 4 (යෝනි) ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) අත්ඛජ- බිත්තරයකින් හෝ කබල්ලක් බිඳගෙන උපත ලැබීම: සර්පයන්, පක්ෂීන් (from the egg or a shell) 2) ජලා භූජ- මවකගේ ගැබයෙන්-කුසයේ- වැදැමහ බිඳ උපත ලැබීම: මිනිසුන්, නිරිසන්සතුන් (from the mother's womb) 3) සංසේදිත - තෙතමනය නිසා-, කුණුවීගිය මළකඳන්, සතුන්, කුණුවී ගිය ආහාර, දුගඳ නිසා උපත ලැබීම: පනුවන් ආදී (from moisture) 4) ඕපපාතික -ස්වයංජාත- නිරායාසයෙන්ම නිරයේ-අපායේ හෝ දෙව්ලොව යළිඋපත- ඉපදීම, (Spontaneous rebirth in hell or heaven). මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.2.2 මහාසිහනාද සූත්‍රය, ඡේදය.32, පි. 184, EMN: 12: The Greater Discourse on the Lion's Roar, para. 32, p. 160.

▲ **උත්සහාය- Energetic:** උත්සහාය- වෙරදැරීම, ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගැනීමට අවශ්‍ය ගුණයකි. **බලන්න:** උතුම් සිතිවිලි, විරිය.

උදි

▲ **උද්‍යාන-Parks** :යම් කෙනෙක්, අන්‍යයන්ගේ යහපත පිණිස උයන්වතු කරන්නේ නම් එය පුණ්‍ය ක්‍රියාවකි, සුගතියට මග පාදයි. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සභාපවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.5.7 වනරෝප සූත්‍රය, පි.86.

▲ **උද්දක රාමපුත්‍ර නවුසා- Ascetic Uddaka Ramputhra** :සිද්ධාර්ථ නවුසා, (බෝධිසත්ව) ගේ දෙවන ගුරුවරයා වුවේ මේ නවුසාය. ඔහුගේ ඉගැන්වීම මගින් දුක කෙළවර කිරීම අවබෝධ කරගත නොහැකි බව වටහාගත් බෝසතුන් ඔහු හැර යාම, සම්බෝධිය ලබා තමන් වහන්සේ අවබෝධ කරගත් දහම මේ නවුසාට ඉගැන්වීමට තීරණය කළද, ඔහු ඒ අවස්ථාවේ මරණයට පත්වී සිටි නිසා උතුම් දහම අවබෝධ කරගැනීමට වාසනාව නොමැතිවීම මෙහි විස්තර කර ඇත. බලන්න: ම.නි: බෝධිරාජ කුමාර සූත්‍රය හා ආරියපර්යේෂණ සූත්‍රය, උපග්‍රන්ථය:6

▲ **උදයත්තගාමිණි ප්‍රඥාව: පාලි: උදයබ්බසානුපස්සනෙ ඤාණං-**
Knowledge of arising and passing away :උදයත්තගාමිණි ප්‍රඥාව - උදයබ්බ ඥාණය (සමුදය-වය නුවන)ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ හේතුප්‍රත්‍යයෙන් හටගත් ස්කන්ධ ධර්මයන්ගේ ඇතිවීම හා නැතිවීම දැකීමෙහි ප්‍රඥාව. එම අවබෝධය, ආරිය ශ්‍රාවකයෙක් තුළ ඇති ප්‍රඥා බලයකි- ඔහුට සමුදය හා වය ධර්මතා ගැන මනා අවබෝධය ඇත. මේ නුවණ නිබ්ද්දාව ඇතිකිරීමට, නිවන ලබා ගැනීමට උපකාරීවේ. බලන්න: ප්‍රඥාව, සේඛ හා අසේඛ. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි: 175: “උදයබ්බසානුපස්සනෙ ඤාණං (සමුදය වය), යථා භූත ඥාන දර්ශනය: ‘යථාභූත ඤාණ දස්සනති තරුණ විපස්සනා, උදයබ්බසානුපස්සනං අධිවචනං’”. සටහන්: * සංයු.නි: (5-2) සෝතාපත්තසංයුත්ත:11.2.2 බ්‍රාහ්මණ සූත්‍රයේදී බුදුන් වහන්සේ, ‘උදයගාමිණි පටිපදාව’ විස්තර කර ඇත. බලන්න: බ්‍රාහ්මණ උදයගාමිණි පටිපදාව.** විස්තරපිණිස බලන්න:බු.නි: පටිසම්භිදා: ඥාණකථා:6උදයබ්බඥානය,පි. 126.

▼ **උදයත්තගාමිණි ප්‍රඥාව**, සේඛ බල පහෙන් එකක් වන ප්‍රඥාබලය- නිබ්ද්දාව ඇතිකරන, දුක මුළුමනින්ම නැතිකරණ - ප්‍රඥාව යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: “ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාවකො පඤ්ඤවා හොති: උදයඤ්ඤානිකාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතො ආරියාය නිබ්බේධිකාය සම්මාදුක්ඛකයගාමිණියා...” (Here, a noble disciple is wise; he possesses the wisdom that discerns arising and passing away, which is noble and penetrative and leads to the complete destruction of suffering). සටහන: අටුවාවට අනුව, පංච උපාදාන ස්කන්ධය ඇතිවීම හා නැතිවීම-සමුදය, වය- පිලිබඳ ඇති තියුණු ප්‍රඥාව උදයත්තගාමිණි ප්‍රඥාව ය. මෙය මාර්ග ඥාණය හා විදර්ශනා ඥාණයය. බලන්න: EAN: Note: 977, p. 631. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.1.1.2. සේඛබලවිතථන සූත්‍රය, පි. 24, EAN:5: The Trainee’s Powers-2.2.In Detail, p. 238.

▼ **හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් ඇතිවූ ස්කන්ධ ධර්මයන්ගේ විපරිණාමය දැකීමෙහි ප්‍රඥාව** උදය වය දර්ශන ඥානයවේ: “පච්චුප්පන්නානං ධම්මානං විපරිනාමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා උදයබ්බසානුපස්සනෙ ඤාණං” මූලාශ්‍ර:බු.නි: පටිසම්භිදා මග 1: මහාවග්ග: මාතෘකා, පි. 24.

▲ **උදයමානවක පුත්‍ර-Udaya manawakaputhra**: උදයමානවක පුත්‍ර, බාවෙරි බ්‍රහ්මණයාගේ ශිෂ්‍යයෙකි. බුදුන් වහන්සේ වෙනින් දහම අසා පැහැදී බුදු සරන ගියහ, පසුව සසුනේ පැවිදිවිය බලන්න: අවසාන ඥානය,

උපග්‍රන්ථය:1: උදය මානවක තෙර. මූලාශ්‍රය: බු.නි: සුත්තනිපාතය: පරායන වග්ග: උදය මානවක ගාථා: 1110-1111, පි. 360.

▲ උදාන- Happy utterings :උදාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ බුදුන් වහන්සේ දහම් කරුණු ගැන සිතා, පලකළ උතුම් වාක්‍යයන්ය. බලන්න: බු.නි: උදානපාලි.

▲ උදායි තෙර-Udayi Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ උද්දව්වය- restlessness: උද්ධම්භාගිය සංයෝජනයකි, නිවරණ ධර්මයකි . උද්දව්වය ප්‍රතිණය පිණිස සමථය වැඩිය යුතුය. අරහත්වය ලබාගැනීමට පහකලයුතු කරුණකි. බලන්න: අරහත්වය මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.1.10 උද්දව්ව සූත්‍රය, පි.286.

▼ උද්දව්වය නැතිකරගැනීමට: අග්‍රද්ධාව, අවදඤ්ඤතාවය (un-charitableness) හා කුසිතබව නැතිකරගත යුතුය. ආරබ්ධ විරිය ඇති පුද්ගලයාට, උද්දව්වය පහකර ගත හැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ උද්ධම්භාගිය සංයෝජන- the higher fetters: සසරට බැඳුනබන සංයෝජන 10න් ඉහළ සංයෝජන 5 උද්ධම්භාගිය සංයෝජනවේ. මේ සංයෝජන නිසා ලෝක සත්ත්වයා රූප ධාතුවට හා අරූප ධාතුවට බැඳේ. අරහත්බව ලබාගැනීමෙන් මේ සංයෝජන 5 ප්‍රතිණයවේ. බලන්න: සංයෝජන, අනාගාමී, ආධ්‍යාත්මික පංචඉන්ද්‍රිය, අවිද්‍යාව, ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවක හා අශ්‍රැතවත් පාතග්ජන. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ: පි.178: “උඬංභාගිය සංයොජන: උඩයයි කියන ලද රූප අරූප භවයන්හි උපදවන සංයෝජන පහ”. B.D: p. 300: “uddhambhāgiya-saṃyojana: ...they tie to the higher worlds, i.e. the fine-material and immaterial words”.

▼ උද්ධම්භාගිය සංයෝජන 5 කි. රූපරාග- lust for form, අරූප රාග- lust for the formless, මාන- conceit, උද්දව්ව restlessness, අවිජ්ජා- ignorance. මේ සංයෝජන පහකරගත්විට, අනාගමීබව ලබා කාම ලෝකයට වඩා උසස්වූ සුද්ධාවාස යන්හි පහළවීමට වාසනාව ඇත. උද්ධම්භාගිය සංයෝජන අවබෝධකරගැනීමට, වැනසීමට හා පහකිරීමට නම් සතර ඉද්දිපාදයන් මනාව වැඩිය යුතුය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර:සං.නි:(5-2): ඉද්දිපාදසංයුත්ත: උද්ධම්භාගිය සූත්‍රය, පි. 84, ESN: 51: Iddipadasamyutta: 86.10 Higher Fetters , p. 2108, අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.3 සංයෝජන සූත්‍රය, පි.60, EAN: 10: 13.3. Fetters, p. 496.

▼ උද්ධම්භාගිය සංයෝජන ප්‍රතිණය:මේ සංයෝජන අවබෝධ කිරීමට, ඒවා ඤාය කරගැනීමට අරිය අටමග වැඩිය යුතුය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1) :මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: ඔසවග්ග: 1.16 උද්ධම්භාගිය සංයෝජන සූත්‍රය,පි. 166,ESN: 45: Maggasamyutta: 180.10 Higher Fetters, p. 1727.

▲ උද්ධුමානක සංඥාව:පාලි: උඬුමානකසඤ්ඤා -perception of a bloated corpse :මළමිණිය දිරා යන ආකාරය (ඉදිම්) පෙන්වන සංඥාව. සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ මේ ගැන විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. උද්ධුමානක

සංඥා භාවනාව : ඉදිමුණ මළකඳක් අරමුණුකොට භවනාකිරීම මගින් විදසුන් නුවණ වැඩේ. සතර සති පටිඨානයේ කායානුපස්සනාවට අයත්වේ. බලන්න: භාවනා. ශබ්දකෝෂ: පා.සිංහ: පි. 179: “උඤ්ඛානතත: ඉදිමුණ මළසිරුර, උඤ්ඛානකසකුඤ්ඤා: ඉදිමිගිය මාත ශරීරයක් අරමුණු කරගෙන වඩන භාවනාව”.

▲ උදේන-උදේනි රජ-King Udena: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

උණ

▲ උණබටගස්- Bamboo trees: උණගසේ එලය නිසා ඒ ගස විනාශයට පත්වේ, එසේ ලාභ ආදිය නිසා සංඝයා විනාශයට පත්වන අන්දම මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 5. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: 2: නිදානවග්ග: ලාභසන්තාර සංයුත්ත: සංඝභේදවග්ග: 5.4.5 අත්තවධ සූත්‍රය, පි. 388.

▲ උණ්ණාහ බ්‍රාහ්මණ-Brahmin Uṇṇābha බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ උණු අළු නිරය - Hell of Hot Embers: මේ නිරය, කුක්කුල නිරය ලෙසින් ද හඳුන්වයි. කර්ම විපාක නිසා මෙහි පහළවේ. උණු අළුවලින් පිටිවී මහා දුක් වේදනා ඇතිකරන නිරයකි. බලන්න: නිරය.

උප

▲ උපක තෙර-Upaka Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

▲ උපකෙළෙස: පාලි: උපකක්කිලෙසො-imperfections of the mind/Defilements: උපකෙළෙස ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සිත කෙලෙසන- කිලිටුකරන ධර්මතාවන්ටය (වික්‍රායා උපකක්කිලෙසො). මේ කරුණුනිසා අකුසල් ඇතිවේ, සමාධිය ලබාගැනීම අපහසුවේ, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය දුබලවේ, දුගතියක යලි උපතට හේතුවේ. බලන්න: සල්ලේඛ පරියාය, අබ්ථිජාව, අමනාප.

▼ උපකෙළෙස ප්‍රභිණය, ජාන සමාපත්ති ලබාගැනීමට උපකාරීවේ.

“...හික්ෂුච සිතට උපක්ලේශවූ ප්‍රඥාව දුබල කරණ පංච නිවරණ දුරුකොට ප්‍රථම ජානය ඇතිව වෙසෙයි” සටහන: මෙහිදී සිත කෙලෙසන ධර්මතා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පංච නිවරණයන්ය. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.1.1 කන්දරක සූත්‍රය පි. 18, EMN: 51: Kandaraka Sutta, p. 425.

▼ සිත කිලිටිවූ කල්හි දුගතිය කැමතිවිය යුතුය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. “එව මෙව බො හිකබ්බෙ වීතෙක සඬකිලිට්ඨෙ දුග්ගති පාටිකඬබා”. මේ සූත්‍රයේ උපකෙළෙස් 16 ක් පෙන්වා ඇත: 1) අබ්ථිජාව-විෂම ලෝභය (අහිජ්ඣාචිසම ලොභො- Covetousness and unrighteous greed) 2) ව්‍යාපාදය (බ්‍යාපාදො - ill will) 3) ක්‍රෝධය (කොධො -anger) 4) අමනාපබව-උපනාහ (උපනාහො- resentment) 5) මකුබව-ගුණමකු බව (මකෙබ්බා -contempt) 6) පලාසය -අනාදරබව- ගරුනැතිබව (පලාසො- insolence) 7) ඉරිසියාව -ඊර්ෂ්‍යාව(ඉස්සා- envy) 8) මසුරුබව- තණ්හාව (මච්ඡිරියං- avarice) 9) ධවට්ඨිම-මුලාකිරීම (මායා -deceit) 10) කපටිබව-වංචාව (සායෙය්‍යං -fraud) 11) මුරණ්ඩුබව (ථම්භො- obstinacy) 12) සාරම්භය- අනුන් පරදවාලීමට කටයුතු කිරීම- එකට එක කිරීම (සාරම්භො-rivalry) 13) මානය (මානො- conceit) 14) අධි මානය - අහංකාරය-උඩහුබව (අනිමානො-arrogance) 15) මදය- මත්වීම (මදො- intoxication) 16) ප්‍රමාදය (පමාදො-negligence). මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.7 වන්ථුපම සූත්‍රය, පි. 101, EMN: 7: The Simile of the Cloth, p. 102.

▼ ගුණ හා බ්‍රාහ්මණයන්ගේ සිත් කිලිටි කරන උපකෙලෙස් 4 ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) සුරාමේරය භාවිතය 2) මෙවුන්දම් සේවනය 3) රන් රිදී මුදල් ආදිය පිළිගැනීම 4) මිථ්‍යා ජීවිතය පවත්වා ගැනීම. ඔවුන්ගේ කෙලෙස් නිසා, පුනර්භවය නැවත නැවත ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.5.10 උපකෙලෙස් සූත්‍රය, පි. 124, EAN:4: 50.10 Defilements, p. 168.

▼ සමාධියට අහිතකර උපකෙලෙස්- Factors of Corruptions: not conducive to Samadhi: විචිකිච්චාව, අමනසිකාරය (සමාධි නිමිත්තට සිත යොමුනොකරීම), ථිනමිද්ධය, හිය ඇතිවීම, අධික ප්‍රීතිය ඇතිවීම, උනන්දුව නැතිවීම, අධික විරිය, විරිය අඩුවීම, දැඩි ආසාව (සමාධිය ඇති කර ගැනීමට), විවිධ සංඥා ඇතිවීම, රූප පිළිබඳ අධික සමාධිය ඇතිකරගැනීම ආදී කරුණු සමාධියට අහිතකර උපකිලේස යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. කෙලෙස් තවන විරිය ඇතිව එම කරුණු පහකර ගැනීමෙන් සමාධිය, ජාන සමාපත්ති යහපත් ලෙසින් වඩා ගත හැකිවේ. සටහන්: * මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ අනුරුද්ධ, නන්දිය හා කිම්බිල තෙරුන්ටය. ** බුදුන් වහන්සේ, බෝසතුන් ලෙසින් උපකිලේස හැර දමා සමාධිය වඩා විමුක්තිය සාක්ෂාත් කර ගැනීම මෙහිදී විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): 3.3.8 උපකිලේස සූත්‍රය, පි. 359, EMN: 128: Upakkilesa Sutta, Imperfections, p. 920.

▼ ආධ්‍යාත්මික මග අවුරන උපකිලේස- Defilements that obstruct the spiritual path: 1) සුරාමේරය පානය කිරීම 2) මෙමුද්‍රන සේවනය 3) රන් රිදී (මුදල්) ආදිය පරිභරණය 4) මිථ්‍යා ආජීවය. මේ උපකිලෙස (ශික්ෂාපද කැඩීම) නිසා මහණබමුණන්ගේ ගුණ කිලිටි වන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (2): 4 නිපාත: 4.1.5.10 උපකිලේස සූත්‍රය, පි. 124, EAN: 4: 50.10. Defilements, p. 168.

▼ උපකෙලෙස පහකර ගැනීම ඉර්දි පිණිස වේ-Abandonment of defilements for spiritual powers: උපකිලේස දුරු කරගැනීමෙන් විවිධ ඉර්දි බලලබාගත හැකිවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. සටහන්: * මෙහිදී, දුරුකර ගතයුතු උපකිලේස ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පංච නිවරණයන්ය. ** ලබාගත හැකි අභිඥා හා විවිධ ඉද්ධි පිළිබඳව මෙහිදී විස්තර කර තිබේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (3): 5 නිපාත: 5.1.3.3. උපකිලේස සූත්‍රය, පි.50 , EAN: 5 : 23.3 . Defilements, p. 242.

▼ අනාපානසතිය පිණිස පහකලයුතු උපකෙලෙස- Defilements to be abandoned for Breath meditation : අනාපානසතිය වඩන විට වලකා ගතයුතු 18 ක් උපකිලෙස හා ඒ සඳහා යොදාගත යුතු ඥාන පිළිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා මග 1 : ආනාපානසති කථා: උපකිලේස ඥාන, පි. 332.

▼ පංච නිවරණ උපකෙලෙසයකි- Five hindrances corrupts the mind යම්සේ අපිරිසුදු රන්, (ස්වර්ණ) මැනවින් භාවිතා කිරීමට නොහැකිසේ, පංච නිවරණ යෙන් කිලිටු සිත, මුදු නැත, කර්මණ්‍ය නැත, ප්‍රභාවත් නැත, බිඳෙන සුළුය, සමාධියට හිතකර නැත, ආසව ක්‍ෂය කිරීම (ආසවක්ඛය) පිණිස නොවන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. “ එවමෙව බො භික්ඛවෙ පඤ්චමෙ චිත්තස්ස උපකකිලෙසා යෙනි උපකකිලෙසෙහි උපකකිලිට්ඨං චිත්තං න වෙව මුදු භොති න ව කමමනියං න ව පහස්සරං පහභගු ව, න ව සමමාසමාධියති ආසවානං බයාය...”

(So too, bhikkhus, there are these five corruptions of the mind, corrupted by which the mind is neither malleable nor wieldy nor radiant but brittle and not rightly concentrated for the destruction of the taints). මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: 2.4.3 කිලේස සූත්‍රය, පි.214, ESN: The Great Book: Bojjhaṅga saṃyutta : 33.3 Corruptions,p.1768.

▲ **උපසාතක කර්මය**- Upagathaka karma: කර්ම විපාක ඵල දෙන ආකාරයකි. බලන්න: කර්ම.

▲ **උපතිස්ස**-Upatissa: සැරියුත් තෙරුන්ගේ ගිහිනම උපතිස්ස ය. බලන්න: අග්‍ර ශ්‍රවකයෝ.

▲ **උපාදධායයා**:පාලි: **උපජ්ඣායං**- Upaddhya: උපාදධායයා - උප්පජ්ජා (උපදෙස් දෙන ගුරුවරයා) යනු සංඝයාහට, පබ්බජාව (සාමණේර) හා උපසම්පදාව යන කරුණු දෙකේදීම ප්‍රධානවන භික්ෂුව/භික්ෂුණිය. සසුන යහපත් ලෙසින් පවත්වා ගැනීමට එම ජේෂ්ඨ භික්ෂුන් උපකාරීවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත.“මහණෙනි, උපාදධායයකු අනුදනිමි ... උපාදධාය තෙමේ සද්ධිවිහාරිකයා කෙරෙහි “මේ තෙමේ මගේ පුතුය” යි සිත උපදවන්නේය. සද්ධිවිහාරික තෙමේ උපාදධායයා කෙරෙහි :“ මේ තෙමේ මගේ පියා” යි සිත උපදවන්නේය” සටහන: උපාදධායයා පත්කිරීම, වගකීම් ආදිය මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.මූලාශ්‍ර: චිත්ත:පි: මහාවග්ග පාලිය 1: පි. 172.

▲ **උපධි (පාලි): අත්කරගැනීම්**: Upadhi- acquisitions: උපධි යනු අත්කරගැනීම්- ප්‍රතිග්‍රහනය කරගැනීමය. සසර බැඳ තබන උපධි 4 කි:1) ස්කන්ධ උපධි: පංච උපාදානස්කන්ධය අල්වා ගැනීම 2) කෙළෙස් උපධි- කෙළෙස් වලට යටවීම 3) අභිසංඛාර උපධි: සය ආයතන වලින් අල්වා ගන්නා අරමුණු පිලිබඳ චේතනා පහළ කරමින් ඒවාට යටවීම 4) කාම ගුණ උපධි: පංච කාම වස්තූන් අල්වා ගැනීම. සියළු උපධි ජාති ජරා මරණ ස්වභාවයෙන් යුක්තය; ඒවා නිසා සිත කෙළසේ, ඒවා නිසා දුක ඇතිවේ. උපධි -අල්ලාගත් දේට බැඳුන සත්ත්වයන් සසරේ සැරිසරයි. එහෙයින්, සියලු උපධි හැර දැමීම නිවන ලෙසින් පෙන්වා ඇත.

බලන්න:සුඛ. සටහන්: * බලන්න: EMN: Note: 674: p. 1271 **

Upadhi: The root meaning is foundation, basis, ground (In the commentaries various kinds of *upadhi* are enumerated, among them the five aggregates, objects of sensual pleasure, defilements, and kamma බලන්න: EMN: Note: 299, p. 1093. ** උපධි විවේකය- උපධි නොමැතිවීම නිවන හඳුන්වන පදයකි. මූලාශ්‍රය:බු.නි: සුත්තනිපාත: ද්වයනානුපස්සනා සූත්‍රය, පි. 244.

▼ **සියළු උපධි කෙළෙස් හා දුක ඇතිකරයි.** සාමාන්‍ය ලෝක සත්ත්වයා තමාගේ යයි අල්වාගෙන තබාගන්නා, රැස්කරගන්නා උපධි ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ අඹුදරුවන්, සේවකයන්, ගවසම්පත් ආදී භිලෑ කරගත් සතුන්, රන් රිදී මුදල් ආදී ධන සම්පත් හා වස්තූන්ය. සියළු උපධි ජාති ජරා මරණ ස්වභාවයෙන් යුක්තය. මේවාට බැඳීමෙන් සිත කෙළසේ, දුක ඇතිවේ”. “කිඤ්ච භික්ඛවෙ ජාතිධම්මං වදෙථ? පුත්තභරියං... දාසිදාසං... අපේළකා... ජාතරූපරජතං ... ධම්මාහෙනෙ භික්ඛවෙ උපධයො...” මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.3.6 ආරියපරියෙසන සූත්‍රය,

පි. 414, EMN:26: Ariyapariyesanā Sutta- The Noble Search, p. 242.

▼ **උපධි නැතිවීම සතුට ඇතිකරයි:** දෙවිකෙනක් බුදුන් වහන්සේ ට මෙසේ පැවසූහ: “පුතුන් ඇති අය පුතුන් නිසා සතුටුවේ, ගවහිමියා ගවසම්පන්න සතුටුවේ. මේ කාම උපධි මිනිසුන්හට ප්‍රීතිය ගෙනෙදේ. උපධි නැතිවීම ඔවුන් අසතුටුවේ” බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පිළිතුරු වදාළහ: “පුතුන් ඇතිඅය පුතුන් නිසා ශෝක කරයි, ගවහිමියා, ගවසම්පන්න නිසා ශෝක කරයි. මේ කාම උපධි මිනිසුන්ට ශෝක ඇතිකරයි. යමෙක්හට උපධි නැත්නම් හෙතෙම ශෝක නො කරයි”. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.2.2 නන්දති සුත්‍රය, පි. 38, ESN: 1: Devatasamyutta: 12.2 Delight, p. 71.

▼ **උපධි හැර දැමීම නිවනය:** සියලු සංස්කාර යන්ගේ සංසිද්ධි, සියලු අල්වාගැනීම් (උපධි) පහකිරීම, තණ්හාව ක්‍ෂයකර ගැනීම මගින් ඇතිවන විරාගය නිවන යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. “සබ්බ සම්බාරසමථො සබ්බුපධිපට්ඨිසංගො, තණ්හාකයො විරාගො නිබ්බානනති” මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.2.1.10 ගිරිමානන්ද සුත්‍රය, පි. 221, EAN: 10: 60.10. Girimānanda, p. 516.

▼ **බුදුන් වහන්සේ, උපධි වලට යටවී කටයුතු කරණ හා උපධි හැර දැමීමට කටයුතු කරන පුද්ගලයන් ගේ ස්වාභාවය පෙන්වා ඇත.** එම පුද්ගලයන් 4 දෙනා අතුරින් යම් කෙනෙක්: “දුකේ මුල උපධිබව අවබෝධ කර, ඒවා අතහැර දමා, විනාශ කර දමා, උපධි වලින් මිදේ”. ඒ පුද්ගලයා සියලු උපධි වලින් මිදී ඇතිබව (අරහත්ය) බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: ඔහු විසංයුක්තය:සංයෝජන වලින් මිදීඇත. (...such a person I called unfettered). මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.2.6 ලටුකිකොපම සුත්‍රය, පි. 206, EMN: 66 The simile of the Quail, p. 551.

▲ **උපනාහ-Anger:** උපනාහ, ක්‍රෝධය, බද්ධ වෛරය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. අකුසලයකි, දුගතියට මගකි. අරහත්වය ලබාගැනීම පිණිස පහකර ගතයුතුය. බලන්න:අරහත්වය, අමනාපය, සල්ලේබ පරියාය, අකුසල ප්‍රභිණය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි. (6)10: 10.1.3.4. මහා චූන්ද සුත්‍රය, කාය සුත්‍රය, පි. 100.

▲ **උපපැවිදි - Upapavidi:** උපපැවිදි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පැවිදිබව හැර ගිහිබවට පත්වීමය (සිව්‍රහැරීම). එය ධර්ම මාර්ගයේ පහතට ඇදී යාමකි. ඔවුන් ජීවත්වුවත් මළ අය ලෙසින් සලකයි. සටහන: පැවිදිව, නැවත ගිහිගෙයට පැමිණි පුතු ගැන සානුගේ මව වැළපීම මෙහි විස්තර කර ඇත.බලන්න: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: යක්ඛසංයුත්ත: සානු සුත්‍රය.

▲ **උපපිඩක කර්මය - Upapidaka karma:** කර්ම විපාක ඵල දෙන ආකාරයකි. බලන්න: කර්ම.

▲ **උපවනය- Upavāṇa:** උපවනය යනු සංඝයා වාසය කරන ආරාමයය. බලන්න:ආරාමය.

▲ **උපවාන තෙර- Upavāṇa Thera:**බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **උපසමාය: පාලි: උපසමො -upasama -Peace:** උපසමාය ලෙසින් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත්තේ, කෙළෙස් සංසිද්ධි- නිවීම නිසා සිත නිසල බවට, සාමකාමී බවට පත්වීමය. උපසමය, නිවන හඳුන්වන පදයකි. උපසමානුසති භාවනාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ නිවනේ ගුණ ආවර්ජනය කරමින් භාවනාව වඩා ගැනීමය බලන්න: නිවන, භාවනාව.

සටහන: අටුවාවට අනුව උපසමය (ශාන්තිය) යනු සියලු කෙළෙස් මුදාහැරීමය. බලන්න: EAN: note: 160, p. 588. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ: පි.184,196: “උපසම: ‘සංසිද්ධිම, කෙළෙසුන් ගෙන් සංසිද්ධිම, ‘උපසමය අභිඤ්ඤාය සමෙධාධාය නිබ්බාණාය සංවත්තති’, උපසමානුසසති: කෙළෙසුන් සංසිද්ධිම පිණිස උපදනා සිතිය”. B.D: p. 344: “**upasamānussati**: ‘recollection of the peace of Nibbāna’. P.T.S: p. 358: “calm, quiet, appeasement, allaying, assuagement, tranquillizing” (in freq. phrase upasamāya abhiḍḍāya sambodhāya nibbānāya saṃvattati; see nibbāna”.

▼ බුද්ධානුස්සති ආදිවූ අනුසති භාවනා බහුල කරගැනීමෙන්, උපසමය ඇතිවේ-කෙළෙස් සන්සිද්දේ. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (1): 1 නිපාතය: එකධම්ම පාලිය, පි.100, EAN:1: XVI: One Thing, p. 47.

▼ සතර ඉද්දිපාද වර්ධනය කරගැනීමෙන් උපසමය ඇතිවේ: මානව වැඩුන, බහුල කල ඉද්දිපාද නිසා උපසමය ඇතිවේ. බලන්න: ඉද්දිපාද. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: ඉද්දිපාද සංයුත්ත: 7.1.4 නිබ්බදා සූත්‍රය, පි. 28, ESN: 48: Iddhipādasamyutta: 4.4 Revulsion, p. 2060.

▲ උපසම්පදාව- Full Ordination-higher ordination: උපසම්පදාව යනු, සාමණේර ජීවිතය යහපත් ලෙසින් ගතකර, ආධ්‍යාත්මික ජීවිතයේ උසස් පුහුණුව සාක්ෂාත් කරගැනීමට හික්මු, හික්මුණියන් තබන ඉදිරි පියවරය. එය විනය කර්මයකි. උපසම්පදාව ලැබීමට අපේක්ෂා කරන සාමණේර/සාමණේරි වරුන්ට ඒ පිණිස අවශ්‍ය සුදුසුකම් තිබිය යුතුය, ඔවුන් උපසම්පදා කරන වැඩිහිටි ආචාර්යවරයා/ ආචාර්යවරියට ද ඒ පිණිස සුදුසුකම් තිබිය යුතුය. මේ කරුණු ඇතුලත් වන්නේ විනයටය. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ පැවති උපසම්පදා ක්‍රමය පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: විනය පිටකය, මහාවග්ග පාලිය1: 156,162,පි.239. සටහන: උපසම්පදා ශීලය ගැන බලන්න: ශීලය. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ: පි.196: “උපසම්පදා: අධිසීල සික්ඛාවෙහි පිහිටීම”.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “උපසම්පදා කිරීම යනු පුද්ගලයකු බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උසස් ශ්‍රාවක පිරිස වන හික්මු පිරිසට ඇතුළු කිරීම වශයෙන් සාමණේරයන් උසස් කිරීමය...” උපසම්පදා ශීලය:පි.1: රේරුකානේ වන්දවිමල මහනාහිමි, 2008. 2. “සසර දුක නුවණින් වටහාගත් සත් පුරුෂයා, ඉන් මිදීමේ මාර්ගය ලෙස, උතුම් බුදු සසුනෙහි පැවිදි බවට පත්වේ. . එතැන් පටන් සාමණේර දස ශීලයෙහි හික්මෙන ඒ පැවිද්දා, ප්‍රාතිමොක්ඛ සංවර ශීලය, ඉන්ද්‍රිය සංවර ශීලය, ප්‍රත්‍යා සන්නග්‍රිත ශීලය, ආජීව පාරිශුද්ධ ශීලය යන සතර සංවර සිල් ගුණ දහම් වලින් යුක්ත උත්තම උපසම්පදාවට පත්වී අධිශීලයෙහි පිහිටයි. බුදුසරණ: අන්තර්ජාල ලිපිය: “සසුන් කෙත ඔපවත් කරන උපසම්පදා විනය කර්මය: තම්මැන්නාවේ ධම්මරත්න හිමි, 2010, ජූලි, <http://www.budusarana.lk/budusarana/2010/07/11/tmp.asp?ID=fea02>

▲ උපස්තම්භක කර්මය- Upasthambaka karma: කර්ම විපාක එල දෙන විධියකි.බලන්න: කර්ම.

▲ උපස්ථායක- Upasthayaka: උපස්ථායක ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සංඝයාට උපස්ථාන කරන පුද්ගලයන්ය. බුදුන් වහන්සේට උපස්ථායක

කළ සංඝයා පිළිබඳව බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1 . සංඝයාට උපස්ථායකයන් පත්කිරීම ගැන විනය පිටකයේ විස්තර දක්වා ඇත. බලන්න: සංඝයා. ගිහි උපස්ථායකයන් පිළිබඳව බලන්න: අග්‍රන්ථ උපාසකයෝ- උපාසිකාවෝ.
▲ උපසේන වංගනාථපුත්ත තෙර- Upasena Vangantaputta Thera
 බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

▲ උපභව්වපරිනිබ්බාසි (පාලි) - attainer of nibbāna upon landing:
 අනාගාමී උතුමන් අරහත්වය- පරිනිබ්බානය ලබන ආකාර 5 න් එකකි. ඔරම්භාගිය සංයෝජන පහකරගත් ආරිය උතුමා, සුද්දාවාසයේ පහළවූ සැනසෙත් අර්හත්වයට පත්ව පරිනිබ්බානයට පත්වීම, එම අවස්ථාව උපභව්වපරිනිබ්බාසි ලෙසින් දක්වා ඇත. මේ පිළිබඳ දක්වා ඇති උපමාව: ගිනිපුපුර උපමාව: දවස මුළුල්ලේ ගින්නෙන් රත්වුණ යකඩගුලියක්, තළනවිට, ගිනිපුපුරක් මතු වී, ඉහලට ගොස්, නැවත පොළොවට පහත්වී, පොළව ස්පර්ශ කළ සැනසෙත් නිවියන ලෙසින්, ඒ උතුමා පරිනිබ්බානය ලබයි. බලන්න: අනාගාමී, උපග්‍රන්ථය: 5. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 7 නිපාතය: 7.2.1.2. පුරිසගති සූත්‍රය, පි. 402, EAN: 7 : 55.2 Destinations of Persons, p. 387.

▲ උපාදාන හා උපාදානීය ධර්ම: පාලි: උපාදානං, උපාදානීයා ධර්මා- clinging & things that can be clung to: ධර්මයට අනුව උපාදාන කිරීම යනු, සළායතන මගින් අල්ලා ගන්නා බාහිර අරමුණු කෙරේ ආශාව ඇතිකර - තණ්හාව ඇතිකර (ඡන්දරාගය සහිතව) ඒවා තමන්ගේ දෙයක් ලෙසින් අල්ලා ගැනීමය. උපාදානීය ධර්මතා නම් බාහිර ලෝකයේ ඇති ඒ ඒ අරමුණුය. ධර්මයේ උපාදාන 4 ක් පෙන්වා ඇත: 1) කාම උපාදාන (sensuous clinging): යනු සිතේ කාම රාගය ඇතිකරන අරමුණුය. 2) දිට්ඨි උපාදාන (clinging to views): යනු ලෝකයේ ඇති මත වාද අල්ලා ගැනීමය 3) සීලබ්බත උපාදාන (clinging to mere rules & rituals): යනු, සසුනට බාහිරවූ ඇදහීම්, ව්‍යාපෘතිවලට එමගින් නිවන ලබා ගත හැකිය යන පිළිගැනීමය. 4) අත්තවාදී උපාදාන (clinging to the personality belief): යනු ආත්මයක් ඇතැයි සැලකීම- සක්කායදිට්ඨියය. බලන්න: අත්තවාදී උපාදාන. සටහන: සළායතන නිසා උපාදාන සකස්වන අන්දම සංයු.නි: (4) වේදනාසංයුත්ත : යොගකබ්බේවග්ග: 1.11.7 උපාදාන සූත්‍රයේ විස්තර කර ඇත.

▼ බඹසර විසීමේ අරමුණ වන්නේ උපාදාන රහිතව පිරිනිවන්පෑම බව මෙහි පෙන්වා ඇත. ඒ සඳහා ඇති ක්‍රම වේදය නම් අරිය අටමග වර්ධනය කරගැනීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.5.8. අනුපාදා සූත්‍රය, පි. 76, ESN: Maggasamyutta: V: Nibbāna without clinging, p. 1651.

▼ බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා වදාළේ: රූපය, වේදනාව, සංඥාව, සංඛාර, විඤ්ඤාන-පංච උපාදානස්සන්ධය, උපාදානීය ධර්මතා බවය. ඒ ඒ ධර්මතා පිළිබඳව පුද්ගලයෙක් තුල ඇතිවන කැමැත්ත-තණ්හාව, උපාදානය ය. “ රූපං භික්ඛවෙ, උපාදානීය ධර්මො...වේදනා... සංඥා... සංඛාරා... විඤ්ඤාණං උපාදානීය ධර්මො. යො තස්ස ඡන්දරාගො තං තස්ස උපාදානං...” (And what, bhikkhus, are the things that can be clung to, and what is the clinging? Form, bhikkhus, is a thing that can be clung to; the desire and lust for it is the clinging there. Feeling ...

Perception ... Volitional formations ... Consciousness is a thing that can be clung to; the desire and lust for it is the clinging there) මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: 1.3.2.9 උපාදානීය සූත්‍රය, පි.320, ESN: 22: Khandasamyutta: 121.9 Things That Can Be Clung To, p. 1103,

▼ උපාදාන අවබෝධය පිණිස සම්මා දිට්ඨිය අවශ්‍යවේ: මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1) : 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ උපාදාන පටිච්චසමුප්පාදයේ 9 නි පුරුකය. තණ්හාව නිසා උපාදාන හටගනී, තණ්හාව නිරෝධ වීමෙන් උපාදාන නිරෝධවේ: “...තණ්හා පව්වයා උපදානං...” “...තණ්හා නිරෝධා උපදාන නිරෝධො” උපාදාන නිසා හව්සැවැත්ම ඇතිවේ. බලන්න: පටිච්චසමුප්පාදය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: 1.1.1. පටිච්චසමුප්පාද සූත්‍රය, හා 1.1.2 විභවග්ග සූත්‍රය, පි.24, ESN:12: Nidanasamyutta: 1.1. Dependent Origination & 2.2 Analysis of Dependent Origination, p.610, සංයු.නි (5-1) :මග්ගසංයුත්ත: ඔසවග්ග: 1-16 උපාදාන සූත්‍රය, පි. 160, ESN: 45: Maggasamyutta: 173-3 Clinging, p. 1720, සංයු.නි : (4) සළායතන වග්ග: ජම්බුබාදක සංයුත්ත: 4.1.12 උපාදාන සූත්‍රය, පි. 508 , ESN: 38 : Jambukhādakasamyutta: 12 Clinging, p. 1407.

▼ උපාදාන ඇතිවීමට හේතුව (ප්‍රත්‍ය) ස්පර්ශයය. එයපිරිසිදු (පරිඤ්ඤා) දැන ගත යුතු ධර්මයකි. බලන්න: ස්පර්ශය, පරිඤ්ඤා ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ උපාදානස්කන්ධය -groups of clinging: උපාදානස්කන්ධය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පංච උපාදානස්කන්ධයය. බලන්න: පංච උපාදානස්කන්ධය.

▲උපාය කුසලය-Upayakuslaya: අධිගමය ලබාගැනීමට අවශ්‍ය කරුණකි, කුසල් ඇතිකරගැනීමට දක්ෂතාවයය. බලන්න: අධිගමය.

▲ උපාරම්භ විත්ත: පාලි: උපාරම්භවිත්තං -mind bent on criticism ධර්මයට අනුව උපාරම්භ විත්ත යනු අනුන්ගේ දොස් දැකීමට පුරුදුවූ සිත්ය. මෙය අකුසලයකි, ධර්ම මාර්ගයට අවහිරයකි. බලන්න: සල්ලේඛපරියාය.

▼ උපාරම්භ විත්තය නැති කර ගැනීමට: දුෂිරිතය, උද්දව්වය, අසංවරය-ඉන්ද්‍රිය, යන අකුසල පහ කර ගත යුතුවේ. බලන්න: අසම්ප්‍රපන්නය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාතය: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲උපාලි මහා තෙර- Upāli Maha Thera:බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲උපාලිගහපති- Upāli householder: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲උපාසක හා උපාසිකා- Upasaka & Upasika :බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ මෙන්ම, වර්තමානයේදී, උන්වහන්සේ අනුගමනය කරන- ධර්මය

පිළිපදින, ගිහි පුරුෂ හා ස්ත්‍රීන්, උපාසක හා උපාසිකා ලෙසින් දක්වා ඇත. ඔවුන් නීති පංච ශීලය ආරක්ෂා කරති. උපෝසථ පොහෝදින යන්හි අටසිල් සමාදන් වේ. බුදුන් වහන්සේගේ සිව් පිරිසට ඇතුළත්වේ.

බලන්ත: උපග්‍රන්ථය: 3. **සටහන:** බුදුන් වහන්සේගේ අග්‍ර උපාසක හා උපාසිකා, පළමුව සරණගිය අය ගැන විස්තරය පිණිස **බලන්ත:** අග්‍ර උපාසක- උපාසිකා.

▼ **උපාසක හා උපාසිකා ගුණ:** 1) ගිහියෙක්, තෙරුවන් සරණ ගිය දින සිට උපාසක/උපාසිකා බවට පත්වේ 2) පංච ශීලය ආරක්ෂා කරගැනීමෙන් ඔහු ශීලසම්පන්නවේ 3) තමාගේ හා අනුන්ගේ ශුභ සාධනය පිණිස කටයුතු කරයි: ශ්‍රද්ධාව ඇතිව, සෙසු අය ශ්‍රද්ධාවේ පිහිටුවීම; ශීලසම්පන්නව සෙසු අය ශීලසම්පන්න කිරීම, දානශීලීව, සෙසු අය දානශීලී කිරීම, සංඝයා දැකීමට කැමැත්ත, සෙසු අය තුළ සංඝයා දැකීමට කැමැත්ත ඇතිකිරීම, ධර්මය ඇසීමට කැමැත්ත, සෙසු අය තුළ ධර්මය ඇසීමට කැමැත්ත ඇතිකිරීම, ඇසූ ධර්මයේ සිතේ ධරා ගැනීම, සෙසු අය තුළ ඇසූ ධර්මය ධරා ගැනීමට කැමැත්ත ඇතිකිරීම, දැරූ ධර්මයේ අරුත් විමසීමට කැමැත්ත, සෙසු අය තුළ දැරූ ධර්මයේ අරුත් විමසීමට කැමැත්ත ඇතිකිරීම, අරුත් අවබෝධ කර, ධර්මානුකූලව පුහුණුවීම, සෙසු අයටද ධර්මානුකූලව පුහුණුවීමට කැමැත්ත ඇතිකිරීම. **සටහන:** මේ සූත්‍රයේ ගිහි උපාසක බවට පත්වීමට අවශ්‍ය ගුණ පෙන්වා ඇත: 1) තෙරුවන් සරණ යාම 2) ශීලසම්පන්න වීම (පංච ශීලය රැකීම) 3) ශ්‍රද්ධා සම්පන්නවීම 4) ත්‍යාග සම්පන්න වීම 5) ප්‍රඥාසම්පන්නවීම. **බලන්ත:** සංයු.නි: (5-2) සෝතාපත්තිසංයුත්ත : පුඤ්ඤාභිසන්දවග්ග: 11.4.7 මහානාම සූත්‍රය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.1.3.5 මහානාම සූත්‍රය හා 8.1.3.6 ජීවක සූත්‍රය, පි.142, EAN:8: 25.5 Mahānāma & 26.6 Jivaka, p. 426.

▲ **උප්පට්මනසිකාරය** - off-track attention: මෙය අයෝනිසෝ මනසිකාරය හඳුන්වන විදියකි. **බලන්ත:** අයෝනිසෝමනසිකාරය

▲ **උප්පාදේතබ්බ ධම්ම හා න උප්පාදේතබ්බ ධම්ම** - Dhamma to be aroused & Dhamma not to be aroused: කුසල ධර්මය උප්පාදේතබ්බ ධම්මය එනම් දස කුසලයය. දසඅකුසලය, නඋප්පාදේතබ්බ ධම්මයය. **බලන්ත:** උත්පාදයිතවා ධර්ම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: අරියවග්ග: 10.3.5.5. උප්පදේතබ්බ සූත්‍රය, පි. 476.

▲ **උප්පජ්ජවේදනීය කර්ම** - Uppachchavedeniya kamma: උපපජ්ජවේදනීය කර්මය, කර්ම විපාක දෙන අවස්ථාව පෙන්නවන කර්මයකි. **බලන්ත:** කර්ම, අභෝසිකර්ම.

▲ **උප්පලවන්තා තෙරණිය** - Uppalavanna Therni: **බලන්ත:** උපග්‍රන්ථය: 2

▲ **උපෙක්ඛාව:** පාලි: උපෙක්ඛා - equanimity, even-mindedness: ධර්මයට අනුව උපෙක්ඛාව යනු අන්‍යන් පිළිබඳව වෙනස්කමක් හෝ නොසැලකිල්ලක් නොමැතිව සිතේ ඇති අපක්ෂපාති, මධස්ථ ආකල්පයය. බ්‍රහ්මවිහාරයන්ගෙන් එකකි, භාවනා අරමුණකි, නිරාමිෂ වේදනාවකි, සජ්ත බොජ්ඣංග ධර්මතා වලින් 7න් එකකි. සිව්වෙනි ජානය නිසා ලබන උපේක්ෂා සුඛය- උපේක්ෂාලම්භන සුඛය අග්‍රය. **බලන්ත:** බ්‍රහ්මවිහාර, වේදනා, අදුකම සුඛ වේදනා, සුඛය.ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි. 198: “උපෙක්ඛා: බැලීම, පරීක්ෂණය, මධ්‍යස්ථතාවය”.

B.D: p. 187: “Upekkhā: equanimity... is one of the 4 sublime abodes- brahma-vihāra and of the Factors of Enlightenment - bojjhaṅga” .

▼ **උපෙක්ඛාව වඩා ගැනීමෙන් රාගය පහ කර ගැනීමට හැකිවේ. මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.2.3 නිස්සාරණිය සූත්‍රය, පි. 40, EAN:6: 13.3 Escape, p. 321.

▲ **උපෙක්ඛා චේතෝවිමුක්තිය:** පාලි: උපෙක්ඛා චේතොවිමුක්ති- liberation of the mind by equanimity: උපෙක්ඛා චේතෝ විමුක්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, උපෙක්ඛා භාවනාව වර්ධනය කර ගැනීමෙන් සිතේ ඇති පක්ෂපාතිත්ව (personal bias) නැතිකර ගැනීමය, මධ්‍යස්තව කටයුතු කිරීමට ඇති හැකියාවය. මෙය සතර බ්‍රහ්මවිහරණ වලින් එකකි. මේ විමුක්තිය උපෙක්ඛා නිස්සාරණිය ධාතුව ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.

▼ **උපෙක්ඛා චේතෝ විමුක්තිය රාගය පහ කර ගැනීම පිණිසවේ. මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.2.3 නිස්සාරණිය සූත්‍රය, පි. 40, EAN:6: 13.3 Escape, p. 321.

▲ **උපෝසථ- uposatha :** උපෝසථය යනු අටවක හා පාලෝස්වක පොහෝදින සංඝයා රැස්වී පාතිමොක්ඛ- පාමොක් සප්පායනා කිරීමය, මෙය විනය රීතියකි .එම දිනයේ සංඝයාට, ධර්මය සාකච්ඡා කිරීමට බුදුන් වහන්සේ අවසර දී ඇත. උපෝසථය ඇතිකිරීම පිලිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: වින.පි.මභාවග්ග 1: උපෝසතධන්ධය, පි.326.

▲ **උපෝසථ අටශීලය පාලි: අට්ඨඛිඨසමන්තාගතං සීල උපොසථ ශීලං - eight uposatha precepts:** අට අංගයෙන් යුතු පෙහෙවස් ශීලය, පොහොය දින සමාදන්වන අටසිල්, උපෝසථ ශීලය ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න: ශීලය, අටසිල්.

උභ

▲ **උභතෝභාග විමුක්තිය:** පාලි: උභතොභාග විමුක්තො ubhato-bhāga-vimmutta -both ways of liberation: ධර්මයට අනුව උභතොභාග විමුක්තිය යනු ආකාර දෙකකින්ම විමුක්තිය ලබා ගැනීමය-: චේතෝ විමුක්තිය හා ප්‍රඥාවිමුක්තිය ලැබීමය - අරහත්වය ලැබූ ආර්ය පුද්ගලයා (liberation by heart- liberation by wisdom). බලන්න: සත් ආර්ය පුද්ගලයෝ, අෂ්ටවිමොක්ඛ. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ග: පි. 202: “උභතොභාග විමුක්ත: අරුප සමාපත්ති යෙන් රූප කයෙන්ද, මාර්ගයෙන් නාම කයින්ද යන දෙකින් මිදුන තැනැත්තා”. **B.D:** p. 338: “the both-ways-liberated one: is the name of one class of noble disciples...”.

P.T.S: p. 1138: “free in both ways: ... free both by insight and by the intellectual discipline of the 8 stages of Deliverance...”.

▼ **උභතොභාග විමුක්තිය උසස්ම විමුක්තියය:** බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: යම්කලෙක භික්ෂුවක්, අෂ්ටවිමොක්ඛයන් අනුලෝම වශයෙන් සමවදි ද, ප්‍රතිලෝම වශයෙන් සමවදිද. අනුලෝම ප්‍රතිලෝම වශයෙන් සමවදිද, කැමති තැනක, කැමති සමවක, කැමති තාක් කල් සමවැදීමත්, එයින් නැගී සිටීම කරයිද, ආශ්‍රවයන්ක්ෂය කිරීමෙන් අනාශ්‍රව වූ චිත්ත විමුක්තිය (එල සමාධිය) ද, ප්‍රඥා විමුක්තිය (එල ඥානය) ද මේ අත්බවෙහිම, තමාගේ විශේෂ නුවණින් දැන පසක් කොට සපයා වෙසේද, ඒ භික්ෂුව උභතෝභාගවිමුක්තිය ලබාඇත: අරුප සමාපත්තියෙන්

රූපකාය කෙරෙන්ද, මාර්ගයෙන් නාමකාය කෙරෙන්ද යයි දෙපසින්ම මිදුනේ වේ. මේ උභතෝභාගවිමුක්තිය උත්තරීතරය, ප්‍රණීතය, මෙයට වඩා උසස් විමුක්තියක් නැත: “යතො බො ආනතු, භික්ඛු ඉමෙ අධ්‍ය විමොක්ඛෙ අනුලොමමපි සමාපජ්ජති පටිලොමමපි සමාපජ්ජති, අනුලොමමපි... පටිලොමමපි සමාපජ්ජති, යතීච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවදිච්ඡකං සමාපජ්ජති පි වුට්ඨාති පි, ආසවානඤ්ච බයා අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සවජිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති, අයං වුච්චතානතු, භික්ඛු උභතොභාග විමුක්තො. ඉමාය ව ආනතු උභතොභාගවිමුත්තියා අඤ්ඤා උභතොභාගවිමුත්ති උක්ඛරිතරාවා පණ්ණකර වා නත්ති” (Ananda, when once a monk attains these eight liberations in forward order, in reverse order, and in forward-and-reverse order, entering them and emerging from them as and when, and for as long as he wishes, and has gained by his own super-knowledge here and now both the destruction of the corruptions and the uncorrupted liberation of heart and liberation by wisdom, that monk is called ‘both-ways liberated’ and, Ananda, there is no other way of “both-ways-liberation” that is more excellent or perfect than this). සට්ඨන: ‘liberation of the heart and by wisdom.බලන්න: EDN: note: 361, p. 327. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (2): 2 මහානිදාන සූත්‍රය, පි. 95, EDN: 15: The Great Discourse on Origination, p. 166.

▼ උභතෝභාග විමුක්තිය ලැබූ රහතන්වහන්සේ උතුම් පුද්ගලයන් සත් දෙනාට ඇතුළත්ය: මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3): 5 සම්පසාදනිය සූත්‍රය-ෂ්ඨදය-8, පි. 182 EDN: 28: Sampasādanīya Sutta: section 8- Serene Faith, p.313.

▼ උභතෝභාග විමුක්තිය ලැබූ උතුමා නිවන පිණිස කටයුතු නිමාකර ඇත: “මහණෙනි, මේ සසුනේ ඇතැම් පුද්ගලයෙක්, රූප සමාපත්තීන් ඉක්මවා අරූපවු යම් ශාන්ත විමුක්තියක් වේද, එය නාමකයෙන් ස්පර්ශය කර වාසය කරයි. ඔහු ප්‍රඥාවෙන් ද ආර්යසත්‍ය දැක, ආසව ක්‍ෂයකර ඇත. ඒ පුද්ගලයා උභතෝභාග විමුක්තිය ලබා ඇත. එම මහණහට, ‘අප්‍රමාදයෙන් කටයුතු කරන්න යයි’ මම නො කියමි. එයට හේතුව නම්, ඔහු අප්‍රමාදයෙන් කළයුතු දේ කර ඇති නිසාය. (ඒ උතුමා රහතන් වහන්සේය)”. “ කතමොව භික්ඛවෙ පුග්ගලො උභතොභාග විමුක්තො: ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චො පුග්ගලො යෙ තෙ සත්තා විමොක්ඛා අතික්කමම රූපෙ අරූප්පා තෙ කායෙන එසිසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය වසා දිසවා ආසවා පරික්ඛිණා භොනති, අයං වුච්චති භික්ඛවෙ පුග්ගලො උභතොභාග විමුක්තො. ඉමස්ස බො අහං භික්ඛවෙ භික්ඛුනො න අප්පමාදෙන කරණියනති වදාමි. තං කිස්ස හෙතු: කතං තස්ස අප්පමාදෙන අහබ්බො සො පමජ්ජිතං”: මූලාශ්‍ර:ම.නි: (2): 2.2.10 කීටාගිරි සූත්‍රය, පි. 252, EMN: 70: Kīṭāgiri Sutta- para:15, p. 536.

▲ උභයලෝක අර්ථ සිද්ධිය- Ubayaloka artha siddi: උභයලෝක අර්ථ සිද්ධිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ මෙලොව හා පරලොව යහපත පිණිස යහපත් කම්ම සිදුකිරීමය- කුසලධම්ම පිලිබඳ සිහිය පවත්වා ගැනීමය. මෙය පණ්ඩිතයන් සතු ගුණයකි. බලන්න: මෙලොව හා පරලොව: මූලාශ්‍රය: ඩු.නි: ඉතිවුත්තක: 1.3.3. උභෝඅර්ථ සූත්‍රය, පි. 370.

උර

▲ උරුවෙලකස්සප තෙර -Uruvelakassapa Thera: බලන්න:

උපග්‍රන්ථය:1

උල

▲ උල-Spike: වැරදිලෙසින් තබන ලද උලක් නිසා විපත් ඇතිවේ, එලෙස අවිද්‍යාව නිසා අයහපත ඇතිවෙන අන්දම මෙහි දක්වා ඇත.

බලන්න: අවිද්‍යාව, යවනන්ඩුව උපමාව: උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත:1.1.9 සුක සූත්‍රය, පි.44, ESN: 45: Maggasamyutta: 9.9. The Spike, p. 1613.

උස

▲ උසස්ඥානය- Higher knowledge :උසස් ඥානය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අභිඥාවය. බලන්න: අභිඥා.

සා කොටස: සෘජු,සෘද

සෘජු

▲ සෘජුව: පාලි: අස්ථංකුට්ඨ -Straightforwardness: ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගැනීම පිණිස සෘජු බව (වක් නොවනබව- මාර්ගයේ ඇද නොවී ගමන් කරන බව) ප්‍රතිපත්ති ගරුකබව, අවංක බව අවශ්‍ය අංගයකි. සටහන: උජුපටිපත්තෝ- සෘජුව සිටීම සංඝගුණයකි.

▼ ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය සම්පූර්ණ කරගෙන, නිවන ලබා ගැනීමට කැමති පුද්ගලයන් දියුණු කරගත යුතු යහපත් ගුණ අතරට සෘජු බව- සෘජුව වාසය කිරීම, දිවි ඇතිතෙක් මනාව සෘජු බවින් යුතුව සිටීම (උජුච) වැදගත් යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. එය නිවන පිණිස ඇතිකර ගතයුතු ගුණයකි. “කරණියමඤ්ඤාසලෙන- යත්ත සත්තං පදං අභිසමෙව- සකෙකා උජු ච සුජු ච- සුවචො වසා මුදු අනතිමානී” මූලාශ්‍ර: බු.නි : මෙත්තා සූත්‍රය, පි. 47.

▼ බුදුන් වහන්සේ සෘජු ව වාසය කිරීම පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මය සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ විරස්ථිතිය පිණිස සප්ථායනා කිරීම සුදුසු යයි සැරියුත් මහා තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3):10 සංගිති සූත්‍රය, පි. 372 , EDN: 33 Sangiti Sutta: The Chanting Together, p. 362.

සෘද

▲ සෘද්ධි-Super normal powers : අසාමාන්‍ය බල: බලන්න: ඉද්දි, ඉද්දිබල, සතර ඉද්දිපාද.

එ කොටස : එක,එජ,එත,එද,එන,එණ,එළ,එස,එහ

එක

▲ එකග්ගත- Ekaggata : සිත සමාධි අරමුණේ යහපත් ලෙස පිහිටුවා ගැනීම එකග්ගතය. බලන්න: සමාධි.

▲ එකධර්මය: පාලි:එකො ධමා- eko dhammo: සසුන දිගුකලක් පවත්වා ගැනීම පිණිස, බොහෝදෙනාට වැඩ පිණිස මේ එක ධර්මය යහපත් ලෙස අවබෝධ කර ගත යුතුවේ, එක්ව සප්ථායනා කළයුතුවේ. “සියලු සත්ත්වයෝ:ආහාරයෙන් යැපේ, සියලු සත්ත්වයෝ සංඛාර හේතුකොට සිටී”. “සබ්බ සත්තා ආහාරධර්මිකා, සබ්බ සත්තා සඛාරධර්මිකා”(All beings are maintained by nutriment &

conditions). මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3): 10 සංගීති සූත්‍රය, පි. 368, EDN: EDN: 33: Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362. සටහන්: * සංයු.නි: (5-1) බොජ්ඣංගසංයුත්ත: 3: උදායිවග්ගයේ: 2.3.9 එකධම්ම සූත්‍රයේදී බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ, සංයෝජන පහ කිරීම පිණිස, සප්ත බොජ්ඣංග වර්ධනය බඳු වෙන එකම ධර්මයක් තමන්වහන්සේ නොදකින බවය. ** සංයු.නි: (5-2) ආනාපාන සංයුත්තය: ඒකධම්ම වග්ග: 10.1.1. එකධම්ම සූත්‍රයේදී, ආනාපාන සතිය නම්වූ එක ධර්මය යහපත් ලෙසින් වර්ධනය කරගන්නේ නම්, මහත් ඵල, මහා ආනිසංස ලැබෙන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත.

▼ **භාවනාව පිණිස වැඩිය යුතු ඒක ධම්ම:** එක ධර්මයක් යහපත් ලෙසින් භාවනාවක් ලෙසින් වඩන්නේ නම්, එය සසර කලකිරීම පිණිස, නිවන පිණිස පවතී යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: බුද්ධානුස්සතිය, ධම්මානුස්සතිය, සංඝානුස්සතිය, ශිලානුස්සතිය, ත්‍යාගානුස්සතිය, දේවතානුස්සතිය, ආනාපානස්සතිය, මරණානුස්සතිය, කායගතාස්සතිය, උපසමානුස්සතිය. බලන්න: භාවනා. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1) නිපාත: ඒකධම්මපාලිය සූත්‍ර, පි.100.

▲ **එකලා විහරණය-Living in solitude:** එකලා විහරණය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ධර්ම මාර්ගය වඩා ගැනීම පිණිස හුදකලාව වාසය කිරීමය. බලන්න: හුදකලාවිචේකය, ඒකවිහාරි.

▲ **එකාරකෙඛා: පාලි: එක් ආරක්ෂකයා- a single guard:** ධර්මයට අනුව එකාරකෙඛා යනු එක් ආරක්ෂකයකු ඇතිව ධර්ම මාර්ගයේ ගමන් කිරීමය. එක් ආරක්ෂකයා, රැකවලා ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සිහිය-සතිය ඇති බවය (a mind guarded by mindfulness). සිතට ඇති ආරක්ෂකයා නම් සිහිය ය. ආරියෝ, සිහියෙන් යුතුව, සිත ආරක්ෂාකරගෙන සිටී. බලන්න: ආරිය වාසස්ථාන, සිහිය.

▼ **භික්ෂුව ගේ සිත රකින,** එකම ආරක්ෂකයා නම් සිහිය ය. සිහිය-සතිය හා සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිව භික්ෂුව ආරක්ෂා සහිතව සිටී: “කථංඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු එකාරකෙඛා භොති: ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සතාරකෙඛන වෙනසො සමන්තාගතො භොති” (how does a bhikkhu have a single guard? Here, a bhikkhu possesses a mind guarded by mindfulness) මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පඨමාරියවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 හා දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10:19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones, p. 498-499.

▲ **ඒක ධර්ම ප්‍රශ්නය - A question about one:** එක් ධර්මයක් දැකීමෙන් දුක කෙළවර කරගත හැකි බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. කවර එක් ධර්මයක්ද? : "සියලු සත්ත්වයෝ, අභාරනිසා පෝෂණයවේ" බලන්න: මහා දස ධර්ම ප්‍රශ්න. සටහන: බුදුන් වහන්සේ සෝපාක සාමණේර යන්ගෙන් ඇසූ පළමු ප්‍රශ්නය “එක නාමය කුමක්ද? (එකං නාම කිං?). පිළිතුර: “සියලු සත්ත්වයෝ ආභාරයෙන් පෝෂණය වේ”. බලන්න: කුමාර ප්‍රශ්ණය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: බුද්දකපාඨපාළි: 4 කුමාරපඤ්ඤා, පි. 31.

▲ **ඒකබීජ: පාලි: ඒකබීජසස- one- seeder :** සෝතාපත්තවූ පුද්ගලයෙක් එම ජීවිතයේදී නිවන සාක්ෂාත් නොකර ගත්තේ නම්, ඔහු ආකාර තුනකට මෙලොවට යළි පැමිණ අරභත්වය ලබයි. පළමු ආකාරය, ඒකබීජසසය ය: සෝතාපත්ත බව ලබා, උපරිම උපත් එකකින් පසු දුක කෙළවර කරගන්නා පුද්ගලයාය. බලන්න: සෝතාපත්ත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රිය සංයුත්තය: 4.3.4 ඒක බීජී සූත්‍රය, පි.

394, ESN: 48: Indriyasamyutta: 24.4 One-Seeder, p. 1951.

▲ **ඒකවිහාරි- alone dweller:** ඒකවිහාරි යනු තනිව හැසිරීම- එකලාව වසන සුළුබව, හුදකලාව වාසය කිරීම, එනම් තණ්හාව නොමැතිව සිටීම. මෙය ඒකවරියා ලෙසින්ද දක්වා ඇත. **බලන්න:** එකලාව වාසය, හුදකලා විවේකය.

▼ **බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:** “ මිගජාල, ඇසින් දකින රූප, කණෙන් අසන ශබ්ද, නාසයෙන් ...ගඳ, දිවෙන් රස..., කයෙන් පහස... සිතින් සිතිවිලි ආදිය (සය ආයතන මගින් ස්පර්ශ කරන බාහිර අරමුණු) ගැන සතුටුනොවන භික්ෂුව ඒකවිහාරි වේ. එවැනි, මහණ, ප්‍රජාව සහිත ගමේ කෙලවර ඇති සෙනසුණේ විසුවද ඔහු ඒකවිහාරිය. ඒ කවර හෙයින්ද යත්: දෙවැන්නා වූ තණ්හාව ඔහු පහකොට ඇති නිසාය”.

සටහන: මෙ දේශනය වදාළේ මිගජාල තෙරුන්ටය. **බලන්න:**

උපග්‍රන්ථය: 1. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සලායතන සංයුත්ත, මිගජාල සූත්‍ර 1 හා 2 , පි 106, ESN: 35: Salayathanasamyutta, 63.1 & 64. 2 Migajala, p. 1237.

▲ **ඒක චෝකාර හවය- eka-vokāra-bhava:** සංඥා විරහිත වූ සත්කයන්ගේ උත්පත්තිය සිදුවන රූප බඹ ලෝකය, ඒක චෝකාර හවය වේ. **බලන්න:** අසංඥසත්ත, බ්‍රහ්මලෝක.

▲ **එකම පුත්‍රයා හා එකම දියණිය- Only son & only daughter** සැදැහැවත් උපාසිකාවකට එකම පුත්‍රයෙක් ඇත්නම් ඔහු, ගිහිගෙයි වාසය කරන්නේනම්, ඒ එකම පුතා විත්ත ගෘහපති (මව්පියාසංඛ්‍යේ), හත්ථ ආලවක රාජ කුමාර බඳු, බුදුන් වහන්සේගේ අග්‍ර උපාසකයන් ලෙසින් ජීවත්වෙවා යයි පැතීම හෝ ඔහු සසුනේ පැවිදි වූව හොත්, සැරියුත් මුලලන් අගසව් දෙනාම බඳු වේවායි පැතීම යහපත්වේ. එවැනි උපාසිකාවකට එකම දියණියක් සිටි නම් ඇය, කුප්පුත්තරා උපාසිකාව, උත්තරා නන්ද මාතාව-වේච්ඡන්ධි නන්දමාතාව බඳු බුදුන් වහන්සේගේ අග්‍ර උපාසිකාවන් ලෙසින් ජීවත්වෙවා යයි පැතීම හෝ ඇය සසුනේ පැවිදි වූව හොත්, බේමා, උප්පලවන්නා යන අග්‍ර ශ්‍රාවිකා භික්ෂුණියන් බඳු වේවායි පැතීම යහපත්වේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය: 1, 2, 3. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ලාහසන්කාර සංයුත්ත: 3.3.3. එකපුත්ත සූත්‍රය හා 5.3.4 එකධිතු සූත්‍රය, පි. 380, ESN: 17: Labasakkarasamyutta: 23.3. Only son & 24.4 Only daughter, p. 848.

▲ **එක පුද්ගලයෙක් පහළවීමේ අසිරිය- Wonders of one person arising** එක පුද්ගලයෙක් - තථාගත අරහත් සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේ ලෝකයේ පහළවීමේ අසිරිමත්ය. දෙව් මිනිසුන්ගේ හිත සුවය පිණිසය, පහළවීම දුර්ලභය, පහළවීම ආශ්චර්යමත් දෙයකි, කාලක්‍රියාව බොහෝදෙනාට දුක සංවේගය පිණිස පවතී, ලෝකයේ අසමසම...අද්විතීය... ඒ එක් පුද්ගලයෙක් ගේ පහළවීම නිසා ඇතිවූ අසිරිමත්, උතුම් දේ ගැන මේ වග්ගයේ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: 13 එකපුග්ගල වග්ගයේ සූත්‍ර, පි. 80, EAN: 1: XIII: One person, p. 43.

▲ **එක රසය- One taste:** ධර්මයේ ඇත්තේ එක රසයකි. එනම් විමුක්ති රසය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: 8 නිපාත: 8.1.2.9 පහාරාද සූත්‍රය, පි. 103, EAN: 8: 19.9 Pahārāda, p. 421.

▲ **එකලාව හැසිරීම- Ekalawahasirima:** දහමට අනුව, තත්භාව පහකර හැසිරීමය, බුදුන් වහන්සේ එකලාව හැසිරේ යයි දෙවියන් යන් මෙහිද

පවසා ඇත. බලන්න: ඒකවිහාරි. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවනාසංයුත්ත: 1.3.10 එණිජංග සූත්‍රය, පි.58.

▲ ඒකායන මග- Ekayana maga: ධර්මයේ ඒකායන මග ආරිය අටමගය. ඒ මාර්ගයට පිළිපත්විට, ගෙනයන්නේ එක අතකටය- දුකින් මිදීමටය, නිවන ලැබීමටය. බලන්න: ආරිය අටමග.

▲ එකාසනිකයෝ- who observe the one-session practice
ධුතාංග පුහුණුව ලෙසින් එක් වේලක් (අභාර එක්වේල) ගෙන වාසය කරන සංඝයා එකාසනිකයෝ ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: ආරඤ්ඤකවග්ග: 5.4.4.9 එකාසනිකසූත්‍රය, පි.380.

එජ

▲ එජා-Eja: එජා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ තණ්හාවය. බලන්න: තණ්හාව. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි (4) සළායතනසංයුත්ත: 1.9.7 එජාසූත්‍රය, පි.167.

එත

▲ එතෙර හා මෙතෙර: පාලි: ඔරිමං තීර, පාරිමං තීර- far shore and near shore : ධර්මයේ එතෙර ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ නිවනය, දුක කෙලවරවීමය, මෙතෙර යනු සසරය, දුක විඳීමය. බලන්න: අපාර හා පාර, ඔරිමතිරය හා පාරිමතිරය.

▼ මැනවින් වැඩු සතර ඉද්දිපාද සසරින් එතෙරවීමට උපකාරිවේ. සතර ඉද්දිපාද කෙනෙක් වඩන ලද්දේනම්, බහුල කර ඇත්නම්, මෙතෙරින් එතෙරට යාම පිණිස පවතී යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්න: ඉද්දිපාද. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: ඉද්ධිපාද සංයුත්ත: 7.1.1. අපාර සූත්‍රය, පි. 26, EDN: 51: Iddhipāda-samyutta: 1.1 From the Near Shore, p.2057.

▼ මාරයාගේ විෂයට අයත් නොවන එතර-පරතෙර-අමතමග-නිවන ගැන විමසන ජනයාට එම සත්‍යමග තමන්වහන්සේ (කිසිම අල්වාගැනීමක් නැතිව) පෙන්වා දෙනබව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: “අමච්චුධෙය්‍යං පුප්ප්‍යනි යෙ ජනා පාර ගාමීනො, තෙසාහං පුඨො අකකාමී යං සචං තං නිරුපධිනති”. සටහන: අමච්චුධෙය්‍යං- මාරවිෂයය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: මාරසංයුත්ත: 4.3.4 සත්තවස්ස සූත්‍රය, පි. 248, ESN: 4: Marasamyutta: 24.4 Seven Years of Pursuit, p. 295.

▼ බුදුන්වහන්සේ එතෙර හා මෙතෙර මෙසේ දක්වා ඇත: 1) ප්‍රාණසානය මෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. 2) සොරකම මෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. 3) කාමයෙහි වරදවා හැසිරීම මෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. 4) බොරුකීම මෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. 5) කේලාමිකීම මෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. 6) පරුෂවචනකීම මෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. 7) නිෂ්ඵලකතාමෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. 8) දැඩිආසාව මෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. 9) ක්‍රෝධය- තරහ මෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. 10) මීථ්‍යාදිට්ඨිය මෙතෙරය, ඉන් වැලකීම එතෙරය. දසකුසලය එතෙරය, දස අකුසලය මෙතෙරය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.4.2.3 සංගාරව සූත්‍රය, පි.488, EAN: 10: 169.3, Saṅgārava, p.550.

එද

▲ එදිරිය හා එදිරිය නැතිබව- hostility & non-hostility: අනුන් කෙරහි එදිරිය ඇතිව සිටීම අකුසලයකි, දුගතිය ඇතිකරයි. එදිරිය නැතිබව

විමුක්තිය ලබා ගැනීමට උපකාරීවන ධර්මයකි, කුසලයකි. බලන්න:
අනාවද්‍ය ධර්ම හා සාවද්‍ය ධර්ම, සල්ලේඛපරියාය.

▲ ඒදඬු පාලම්-Bridges: දිය පහරවලින් එතරවීම පිණිස සදා ඇති ගස් කඳ ඒදඬුය, ඊට වඩා ක්‍රමවත්ව සකස් කර ඇත්තේ පාලමය. යම් කෙනෙක්, අත්‍යයන්ගේ යහපත පිණිස ඒදඬු පාලම් සාදා දෙන්නේනම් නම් එය පුණ්‍ය ක්‍රියාවකි, සුගතියට මග පාදයි. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවනාසංයුත්ත: 1.5.7 වනරෝප සූත්‍රය, පි.86.

එන

▲ එන්දිත- palpitation: එන්දිත ලෙසින් පෙන්නා ඇත්තේ සිත සැලීමය-සලිතවීමය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “මහණෙනි, ‘මම වෙමි’ යි යන එන්දිතයකි. ‘මේ මම වෙමි’ යි ... ‘මම වන්නෙමි’ යි... ‘මම නොවන්නෙමි’ යි... ‘රූප ඇත්තෙක් වන්නෙමි’ යි... ‘රූප නැත්තෙක් වන්නෙමි’ යි... ‘සංඥා ඇත්තෙක් වන්නෙමි’ යි... ‘සංඥා නැත්තෙක් වන්නෙමි’ යි... ‘නොම සංඥා ඇත්තෙකුත් සංඥා නැත්තෙකුත් වන්නෙමි’ යි ... යන මෙය එන්දිතයකි ... එන්දිතය රෝගයකි...ගඩුවකි... හුලකි... ඒ නිසා මෙහි ලා එන්දිතා රහිත සිතින් යුතුව වාසය කරන්නෙමු යයි ඔබ විසින් හික්මිය යුතුය.” මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: ආසිච්ඡවග්ග: 1.19.11 යවකලාපි සූත්‍රය, පි.410, ESN: 36: Vedanasamyutta:248.11 The Sheaf of Barley, p.1327.

එණ

▲ එණිමුවා- Eni muwa: මෙහිදී බුදුන් වහන්සේගේ රූපය වර්ණනා කරණ දෙවියන්, උන්වහන්සේගේ කෙණ්ඩා එණිමුවකුගේ කෙණ්ඩා වලට සම කර ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවනාසංයුත්ත: 1.3.10 එණිපංග සූත්‍රය, පි.58.

එළ

▲ එළකිරි -the Cow milk: සමාධි සම්පත් ලබාගැනීමේ අග්‍ර බව මෙහිදී පෙන්නා ඇත. එළදෙනට වඩා කිරිද, කිරිවලට වඩා දිහිද, එයට වඩා වෙඩරුද, එයට වඩාගිතෙල් ද එයට වඩා මණ්ඩය ද අග්‍රයයි කියයි. එලෙස, ධ්‍යාන පුද්ගලයෙක් ගේ සමාධියද, එයට වඩා සමාධි කුසලයද, එයට වඩා සමාධි සමාපත්ති කුසලයද අග්‍රවේ. බලන්න: සමාධිය. උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): ඛන්ධකවග්ග: ජානසංයුත්ත: 13.1.1. සමාපත්ති කුසල සූත්‍රය, පි.566, ESN: 34 Jhānasamyutta: 1 Attainment in relation to Concentration, p.1163.

▲ එළදෙන -the Cow: හම ගැසූ එළදෙන ආරක්‍ෂිත තැනක් සොයායන ලෙසින්, ස්පර්ශ ආයතන යන්ට යට නොවී සිටීම සුවයක් බව මෙහි පෙන්නා ඇත. බලන්න: ස්පර්ශ ආහාර, උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමය සංයුත්ත: 1.7.3 පුත්තමංස සූත්‍රය, පි. 174, ESN: 13 : Abhisamyasamyutta: 63.3 Son’s Flesh, p. 697.

එස

▲ එසිකාස්ථම්භය-Eskiasthmbaya: පුරාණ ඉන්දියාවේ, නගරයකට ඇතුළුවන ස්ථානයේ ඉදිකර ඇති ශක්තිමත් කුළුන එසිකාස්ථම්භයය. බලන්න: ඉන්ද්‍රකීලය.

▲ ඒසුකාරි බ්‍රාහ්මණ- Esukari Brahmin: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

එහ

▲ එහිපස්සිකෝ-Ehipassiko: ධම්ම ගුණයකි: ධර්මය “ඒව බලව යයි කීමට සුදුසු බවය”. ධර්මය විවෘතය, ඕනෑම කෙනෙකුට ධර්මය විමසා බැලිය හැකිය. බලන්න: ධම්ම ගුණ.

▲ එහි භික්ඛු- Ehi bhikkhu: එහි භික්ඛු “ඒව මහණ” යන්න බුද්ධ වචනයය. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ සමහර සංඝයා මහණකම ලබා ඇත්තේ ඒ අයුරින්ය. බුදුන් වහන්සේ එසේ වදාළවිට ඒ භික්ෂුවට සාධයෙන් ලැබෙන පාත්‍ර සිවුරු ඇතිව, ග්‍රමණබව ලැබේ, උපසම්පදාව ලැබේ. සටහන: එම උපසම්පදාවට හේතුවී ඇත්තේ පෙර කරනලද යහපත් කම්මයන්ය. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ: පි. 217: “එහි භික්ඛු- එලෙස පැවිදිවූ භික්ෂුව, එහි භික්ඛුනි- එලෙස පැවිදිවූ භික්ෂුණිය. එහි භික්ඛු විවරය- සෘද්ධියෙන් උපන් විවරය. එහි භික්ඛු උපසම්පදාව යනු අට වැදෑරුම් උපසම්පදා වලින් එකකි.

▼ අගසව්දෙනම එහි භික්ඛු බවින් පැවිදිවීම : “...ඉක්බිති සැරියුත් මුගලන් දෙදෙනා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙතට පැමිණියහ. පැමිණ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාමුල්හි හිසින් වැටී ‘ස්වාමීනි, අපි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත පැවිදිබව ලබන්නෙමු, උපසම්පදාව ලබන්නෙමු’ යි දැන්වූහ” ‘එවූ, මහණෙනි, ධර්මය හොඳින් දේශනා කරණ ලද්දේය. හොඳින් දුක් කෙළවර කරනු පිණිස බ්‍රහ්මචරියාවේ හැසිරෙවූ’ යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළ සේක. ඒ ම ඒ ආයුෂ්මත්වරුන්ට උපසම්පදාව වී ය”. සටහන්:* මහා කප්පිත තෙරුන් හා ඔහුගේ රජපිරිස, අගබ්බසව ඇතුළු කාන්තාවන්, එහි භික්ඛු භාවයෙන්, බුදුන් වහන්සේ වෙතින් පැවිද්ද ලැබූහ. EAN: note no. 112, p. 586, ESN: note: 400, p.991. මූලාශ්‍ර: චිත.පි: මහවග්ග පාලිය 1, ඡෙදය 21, පි. 166.

ඔ කොටස: ඔක, ඔස, ඔඩ, ඔත, ඔද, ඔන, ඔප, ඔහ, ඔම, ඔර, ඔල, ඔව, ඔස

ඔක

▲ ඔකය- House : ඔකය යනු නිවසය-පදිංචිතැනය. මෙහිදී ඔකය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ලෝකයා පදිංචිසිටින තැන හෙවත් පංච උපාදානස්කන්ධය. ගෙදර හැසිරෙන්නා - පංච උපාදානස්කන්ධ තමාගේ යයි අල්වාගෙන සිටින තැනැත්තා, ඔකසාරිය. බලන්න: අනිකේතසාරි. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධසංයුත්ත: භාලිද්දිකානි සූත්‍රය, පි. 42, ESN: 22: Kahandasamytta, 3.3 Haliddkani, p. 1011.

▲ ඔකාසාධිගමා- gateways to the bliss: අධිගම සුවය ලබාදෙන මග. බලන්න: අවකාශාධිගම මාර්ග.

ඔස

▲ ඔසය හා ඔස තරණය: පාලි: ඔස, ඔසතිණණ- flood & crosser of the flood: ධර්මයේ ඔසය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ජල ප්‍රවාහ සතරක් - සැඩදිය පහර 4 ක් : කාම හව දිට්ඨි අවිජ්ජා - ඇති සසරටය. (චතුර්විධ ඔස- මහා ඔස ලෙසින්ද හඳුන්වයි) එම ජල කඳ 4 ට හසු වූ මිනිසුන් ඉන් එතරවීමට මග නොදැන දිගින් දිගටම සසරේ පාවී යති. එම සතර ප්‍රවාහයන් මැඩ පවත්වා, එතරවූ පුද්ගලයා රහතන්වහන්සේය, ‘ඔසතිණණන’ යයි කියනු ලැබේ. ශබ්දකෝෂ : පා.සි.ශ: පි. 221: “ඔස: මහා සැඩපහර, චතුර්විධ ඔසය”. B.D: p.112: “Ogha: Floods is a name for the 4 cankers-āsava...” P.T.S: p. ‘Ogha: a flood of

water; usually as mahogha a great flood: the flood of ignorance and vain desires which sweep a man down, away from the security of emancipation...'

▼ **ඔසය තරණය කරණ අන්දම:** එක්සමයක දේවතාවක්, 'හික්ෂුව ඔසයතරණය කරන්නේ කෙසේද' ය යි බුදුන් වහන්සේ ගෙන් විමසූහ. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: **"පඤ්ච ජිනෙඤ්ඤ පඤ්ච ජනෙ පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙ, පඤ්ච සංගාතියො 'හික්ෂු ඔසතිණං' ති චුවතිති"**. 5 ක් සිද්ධ දමා (පංච ඕරම්භාගිය සංයෝජන), 5 ක් ප්‍රතිණය කර (පංච උද්දම්භාගිය සංයෝජන), 5 ක් වඩා ගැනීමෙන් (පංච ඉන්ද්‍රියන්: සද්ධා, චිරිය, සති, සමාධි, ප්‍රඥා:අධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය) හා බැමි 5 ක් කඩා දැමීමෙන් (රාග, දෝස, මෝහ-අවිජ්ජා, මාන, දිට්ඨි යන ආසවයන්) සසර ඔසය තරණය කළහැකිබවය. ඔසය ඉක්මවූ මහණ **'ඔසතිණං'** ලෙසින් හඳුන්වයි. සටහන: මේ පිළිබඳ අටුවාව දක්වා ඇති විස්තර පිණිස බලන්න: ESN: note: 12, p. 500. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි:(1): සංගාථවග්ග:1.1.5 කතිජිත්ථ සුත්‍රය, පි.32, ESN: 1: Devataha samyutta: 5.5 How many one must cut?, p. 63.

▼ **බුදුන් වහන්සේ ඔසය තරණය කළ අන්දම:** දෙවියෙක් ඇසූ පැණයකට පිළිතුරු ලෙසින්, ඔසය තරණය කළ අන්දම බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: **"අප්පතිධං බ්වාහං ආචුසො අනායුහං ඔසමතරිනති... යදා ස්වාහං ආචුසො සන්තිධාමි. තදාසු සංසිදාමි. යදා ස්වාහං ආචුසො ආයුහාමි තදාසු නිබ්බය්‍යාමි..."** 'මම නොනැවතී- විරාමයක් නොගත, මහා වෙහෙසට පත්නොවී සසර තරණය කෙළෙමි, නැවතුනේනම් මා ගිලියනු ඇත, දැඩිවෙහෙසට පත්වූයේනම් මා පාවියනු ඇත, එලෙස මම ඔසය තරණය කෙළෙමි'. සටහන: අටුවාවට අනුව: මෙහිදී නොනැවතීම (Not halting) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කෙළෙස්වලට හසුනොවී නිවනබලා යාමය; පිහිනීම නැවතුවහොත් ජලෙයේ (සසරේ) ගිලියයි. මහා වෙහෙසට පත්නොවීම යනු කෙළෙස්වල නො පිහිටා සිටීමය; කෙළෙස් පිහිටුවාගත්විට ඉන් මිදීම පහසුනොවේ, කෙළෙස් නිසා වෙහෙසට පත්වූවිට පිහිනීමට නොහැකිව සැඩ දියේ (සසරේ) පාවී යයි. ඒ සැම අත්තයන්ම හැර මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව අනුගමනය කර බුදුන් වහන්සේ සසර තරණය කළහ. බලන්න: ESN: notes 2 & 3, p. 498. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සංගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.1.1 ඔසතරණ සුත්‍රය, පි. 28, ESN:1: Devatāsamyutta:1.1 Crossing the Flood, p. 59.

▲ **ඔස සතර-The 4 floods:** ඔස සතරකි: කාමඔසය, භවඔසය, දිට්ඨිඔසය හා අවිජ්ජාඔසය (the flood of sensuality, of existence, of views, of ignorance). එම ඔස-සැඩ දිය, මිනිසුන් සසර ජල ප්‍රවාහයේ ගිල්වා දමයි. ඔස 4 අවබෝධය කරගනීමට, සහමුලින් නැතිකරගැනීම පිණිස ආර්ය අටමග සම්පූර්ණ කරගතයුතුවේ. සටහන: අටුවාවට අනුව: **කාමඔසය:** පංචකාමයන්ට ඇති ආසාව හා බැඳීම. **භවඔසය:** රූප හා අරූප භවයන්ට ඇති ඇලීම හා ජාන වලට ඇති බැඳීමය. **දිට්ඨිඔසය:** මත හා දිට්ඨිවලට ඇති බැඳීම. **අවිජ්ජාඔසය:** මෝහය- වතුසත්‍ය නොම දැනීමය. බලන්න: ESN: note 1, p. 498. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (5-1): මග්ගසංයුත්ත: ඔස වග්ග: 1.16 ඔස සුත්‍රය, පි.160 , ESN: 45: Maggasamyutta: 171-1 Floods, p. 1718, සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග: ජම්බුබාදක සංයුත්ත: 4.1.11 ඔස සුත්‍රය, පි. 508 , ESN: IV: 38 Jambukhādaka samyutta:11 Floods, p.

1406.

▼ ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස සිව් ඔසය පහ කර ගත යුතුය. බලන්න: පහතබබ ධර්ම.මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3): 11 දසුන්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

ඔඩ

▲ ඔඩොක්කුවේ ප්‍රඥාව උපමාව-Simile of the lap-like wisdom
දහම අසන පුද්ගලයෙක් එය අවබෝධ කරගන්නා ආකාරය පෙන්වීම පිණිස මෙ උපමාව යොදාගෙන ඇත. මොවුන් වාඩිවී සිටිනා තෙක් දහම අසති, එහෙත් නැගිට ගත්විට දහම් කරුණු අමතකවේ. එය හරියට වාඩිවී සිටින තෙතක් ඔඩොක්කුවේ කෑම තියාගෙන සිටිනා ලෙසය. ඔහු නැගීසිටින විට එ කෑම බිමට වැටේ. එලෙසින් දහම් කරුණු සිහියෙන් පිටවී යයි. බලන්න: උච්ඡඩ පඤ්ඤා, උපග්‍රන්ථය: 5. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: 3.1.3.10 සූත්‍රය, පි. 277, EAN: 3: 30.10 sutta, p. 88.

ඔන

▲ ඔත්තප්ප: පාලි: ඔත්තප්ප- moral fear: ඔත්තප්ප යනු අකුසල් කිරීමට ඇති භයය. මෙය කුසලයකි. බලන්න: හිරි හා ඔත්තප්ප.

ඔද

▲ ඔදාතකසිණය- Odathakasina: සුදුකසිණයය, භාවනා අරමුණකි. බලන්න: කසිණ.

ඔන

▲ ඔනතොන්න හා ඔනතුන්න පුද්ගලයෝ - Onathonatha & Onathunnatha Persons: ඔනතොන්න යනු නිව- පහත් බවය. උපතින් ඉතා පහත් කුලයක ඉපදී, දුස්සිසල වූ පුද්ගලයා මෙසේ හඳුන්වයි. ඔහු ඒකාන්තයෙන්ම නිරයේ උපත ලබයි. එහෙත්, ඔනතුන්න පුද්ගලයා එසේ නොවේ. ඔහු පහත් කුලයක උපත ලැබුවද, සුවර්තය ඇත. එනිසා මරණින් මතු දෙව්ලොව ඉපදීමට වාසනාව ඇත. බලන්න: උත්තම නිව පුද්ගල හා උත්තම- උත්තම පුද්ගල. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.2.4.6 ඔනතොන්න සූත්‍රය, පි.186.

ඔප

▲ ඔපනයික-Opanaika: ධර්මගුණයකි. බලන්න: ධර්මගුණ.

▲ ඔපපාතික -Spontaneous birth: ඔපපාතික යනු සත්ත්වයන් උපත ලබන විධියකි. ස්වයංජාත (දෙමාපියන්ගේ ආධාරය නොමැතිව) ලෙසින්ද හඳුන්වයි. දෙව්ලොව දෙවියන් හා නිරයේ සත්ත්වයන් යළි උපත ලබන්නේ මේ ආකාරයටය. බලන්න: උත්පත්ති විධි.

ඔහ

▲ ඔහා-Bright lights: ඔහා යනු දීප්තිමත් ආලෝකයය. බලන්න: අහා

ඔම

▲ ඔමානය- Omana: ඔමානය- හීනමානය, ආධ්‍යාත්මික මග වඩා ගැනීමට බාධාවකි. බලන්න: ත්‍රිවිධමාන.

ඔර

▲ ඔරිමතිරය හා පාරිමතිරය: පාලි: ඔරිමං තීරං, පාරිමං තීරං -far shore and near shore: ඔරිමතිරය ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සම්මා දිට්ඨිය පෙරටුකටගත් මගය- නිවනය. පාරිමතිරය නම් මිථ්‍යා දිට්ඨිය ඇති වැරදි මගය, එනම් සසරය, දුකය. බලන්න: එතෙර හා

මෙතෙර. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.3.2.5. සඬගාරව සූත්‍රය, පි.448 හා 10.3.2.6. ඔරිමතිර සූත්‍රය, පි.450, EAN: 10: 117-5 Saṅgārava, p.546 & 118-6 Near, p.546.

▲ ඔරම්භාගීය සංයෝජන: පාලි: ඔරම්භාගීයසංයෝජන -The five lower fetters: සංයෝජන 10යේ පහළ සංයෝජන 5 ඔරම්භාගීය සංයෝජන ලෙසින් හඳුන්වයි. මේවා කාමලෝකයට බැඳ තබන කෙළෙස්ය. බලන්න: සංයෝජන. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ: පි.210: “ඔරම්භාගීය සංයෝජන: පහත් භවය භාජනය කරණ සංයෝජන”.B.D: p.300: “*orambhāya- saṃyojana: lower fetters...they tie to the sensuous world*’.

▼ ඔරම්භාගීය සංයෝජන 5 කි: සකකායදිට්ඨිය, විචිකිච්චාව, සීලබ්බතපරාමාසය, කාමචන්දය, ව්‍යාපාදය, ඔරම්භාගීය සංයෝජන වේ. (Identity view, doubt, the distorted grasp of rules and vows, sensual desire, ill will) සටහන: පහළ සංයෝජන ලෙසින් හඳුන්වන මේවා, සත්ත්වයා කාමලෝකයට බැඳ තබන. 1-3 සංයෝජන පහකිරීමෙන් සෝතාපත්ත හෝ සකදාගාමී මගඵල ලැබේ, සියල්ල ප්‍රතිණය කළවිට අනාගාමීවේ. බලන්න: අනාගාමී. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.2.3 සංයෝජන සූත්‍රය,පි.60, EAN:10: 13.3. Fetters, p. 496, දිස.නි: (3): 10 සංගිති සූත්‍රය- ඡෙදය 10, පි. 380 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together-section 10 , p. 366.

▼ ඔරම්භාගීය සංයෝජන ප්‍රතිණය කිරීම: ආර්ය අටමග සම්පූර්ණයෙන්ම වර්ධනය කරගැනීමෙන් මේ සංයෝජන 5 ගැන මනා අවබෝධය ලබා ඒවා පහකර ගැනීමට හැකිබව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1 කාණ්ඩය): මග්ගසංයුත්ත: ඔස වග්ග, 1.16 ඔරම්භාගීය සංයෝජන සූත්‍රය, පි. 164, ESN: 45: Maggasamyutta: 179.9 Lower Fetters, p. 1726.

ඔල

▲ ඕලාරික- Olarika : ඕලාරික යනු තද ගොරෝසු බවය. සංයු.නි: අනත්ත ලක්ඛණ සූත්‍රයේදී බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ රූප වේදනා ආදීවූ පංච උපාදානස්කන්ධයම ඕලාරික, සියුම්, හීන ප්‍රණීත ආදීවූ විවිධ ස්වරූප ඇතිබවය: “ යං කිඤ්චි රූපං අතිතානාගතපච්චුප්පන්නං... ඔලාරිකංවා සුබ්බමං වා...”.

ඔව

▲ ඕවාද- Advice: ඕවාද-අවවාද අනුසාසනා ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිනිස අවශ්‍ය කරුණකි. ජේෂ්ඨ සංඝයාගෙන් අවවාද අනුසාසනා නිතර නිතර ලබාගැනීම සුදුසු බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්න: චිනය පිටකය.

▼ අවවාද අනුසාසනා කරන, අනුන් පාපයෙන් වළකන, පුද්ගලයා සත්පුරුෂයන්ට ප්‍රියවේ, අසත්පුරුෂයන්ට අප්‍රියවේ:

“ඔවදෙය්‍යානුසාසෙය්‍ය අසබ්බා ව නිවාරයෙ- සතං හි සො පියො හොති අසතං හොති අප්පියො”. මූලාශ්‍ර: වූ.නි: ධම්මපදපාලි: 6 පණ්ඩිතවග්ග, ගාථාව 77.

▼ බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි කාලයේම, සමහර සංඝයා අවවාද ඇසීමට හිත යොදන්නේ නැතිබව, ප්‍රිය නොකරන බව, කීකරු නොමැතිබව මහා කාශ්‍යප තෙරුන්, බුදුන් වහන්සේට පවසා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2):

නිදානවග්ග:කස්සපසංයුත්ත: ඔවාද සූත්‍ර 3 කි, පි. 332, ESN:16:
Kassapasamyutta: Ekhortation 3 suttas, p. 813.

▼ **භික්ෂුණි සංඝයාහට ඔවාද දෙන භික්ෂුන් අතුරින් නන්දක තෙරුන් අග්‍රය.** එතුමන්, භික්ෂුණි සංඝයාට ඔවාද දීම පිළිබඳ විස්තර මෙහි දැක්වේ.
බලන්න: ම.නි: (3) නන්දඔවාද සූත්‍රය.

ඔස

▲ **ඔසග්ග: පාලි: වොසග්ග- Osagga :ඔසග්ග (වොසග්ගය) යනු** අතහැර දැමීම, කාම ලෝකය අතහැර නිවන අරමුණුකර භාවනාව වඩාගැනීමය. නිවනට නැමීමය. බොජ්ඣංග ධර්ම වඩා ගැනීම පිණිස, භාවනාව වර්ධනය පිණිස කාමලෝකය හැරදැමූ නිවනට නැමුණු සිත (වොසග්ගපරිනාමි) අවශ්‍ය බව සූත්‍රදේශනාවල පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** සංයු.නි. අසංඛතසංයුත්තය.

▼ **බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:** “මහණෙනි නිවන් මග නම්: මෙහි මහණ විවේකය ඇසුරු කළ විරාගය ඇසුරු කළ නිරෝධය ඇසුරු කළ නිවනට නැමුණු සම්මා සමාධිය වඩයි, මේ නිවන් මගය”. “ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු සම්මාසමාධිං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොසග්ගපරිණාමිං, අයං වූචති භික්ඛවෙ අසඬතගාමි මග්ගො”. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: අසංඛතසංයුත්ත: 9.2.4 සම්මාසමාධි සූත්‍රය, පි. 682, ESN: 43: Asankathasamyutta: 12.1 The unconditioned, p. 1507.

ක කොටස:කක,කව,කට,කය,කඩ,කඩ,කත,කධ,කන, කණ, කප,කබ,කම,කය,කර,කල,කළ,කළු,කව,කස,කෂ, කෂ,කහ

කක

▲ **කකචුපම -The simile of the Saw :**දෙපත් කැපෙන කැත්ත උපමාව යොදාගත්තේ, අනුන් කෙරහි තරඟයෙන් (ක්‍රෝධය ඇතිව) වාසය නොකිරීමේ යහපත්බව පෙන්වා දීම පිණිසය. සොරුන් පිරිසක්, තමන්ගේ දෙපය, දෙපත් කියතකින් කපන විට වුවද, ඔවුන් කෙරේ හිත අනුකම්පාව ඇතිව, මෙන්තා සහගත සිත ඇතිව වාසය කළයුතු ය, එම අවවාදය නිතර සිහි කළයුතුය. එවැනි භික්ෂීම නොමැති තැනත්තා, බුදුන් වහන්සේගේ, අවවාද අනුසාසන පිළිගන්නා කෙනෙක් නොවේ. **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:5 සටහන: මෝලියඵග්ගණ භික්ෂුවට අවවාද කිරීම පිණිස මේ සූත්‍රය දේශනාකරන ලදී. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.3.1 කකචුපම සූත්‍රය,පි.328, EMN:21: Kakacūpama Sutta-The Simile of the Saw, p. 209.

▲ **කක්කට තෙර- Kakkāṭa Thera: බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:1

▲ **කකුධ දේවපුත්‍ර-Kakudha Deva :** බුදුන්වහන්සේ සාකේත නුවර, අඳුන්වනයේ මීගදායේ වැඩවසන සමයේ මේ දේවපුත්‍ර, උන්වහන්සේ බැහැදැකීමට පැමිණ, මෙසේ පවසා ඇත: “ලොව තණ්හාව තරණය කළ, ඇලුම් නැති, දුක්නැති, පිරිනිවී, පාප බහා තැබූ (බාහිතපාපී) මහණකෙනෙක්, ඒකාන්තයෙන්ම කලකින් දකිමි”.

මූලාශ්‍රය: සංයු.නි:(1) සගාථවග්ග: දේවපුත්තසංයුත්ත: 2.2.8 කකුධ සූත්‍රය, පි.128.

▲ **කකුසද බුදුන්- The Buddha Kakusanda :**කකුසද බුදුන් වහන්සේ, ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි සම්මා සම්බුදුවරයෙකි. මූලාශ්‍ර: බු.නි:බුද්ධවංශ පාලි: 22: කකුසද බුදුන් වහන්සේ, පි. 235.

▼ **කකුසද බුදුන්**, සම්මා සම්බෝධිය ලැබීම පිළිබඳ විස්තරය මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග:අභිසමයසංයුත්ත: 1.1.7 කකුසද සූත්‍රය, පි.37,ESN:12: Nidanasamyutta: I The Buddhas: 7.7. Kakusandha, p. 617.

▼ **කකුසද බුදුන්වහන්සේගේ** අගසව් දෙනම: විධුර හා සංජීව තෙරුන්ය. බලන්න: මිනිස් ආයුෂ. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග:අන්මතග්ග සංයුත්ත: දුග්ගතවග්ග: 3.2.10 වෙසුල්ල පබ්බත සූත්‍රය, පි.314.

▲ **කීකරුපුත්‍ර-Obedient son** :පුතුන්අතුරින් කීකරු පුත්‍රයා අග්‍රය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග:දේවතාසංයුත්ත: 1.2.4 බත්තිය සූත්‍රය, පි.38, ESN:1: Devatasamyutta: 14.4 The Khattiya, p.73.

▲ **කොකනදා දේවතාවිය-Kokanada Devi** බුදුන් සරණ ගිය මේ දේවතාවිය, පඤ්ඡන නම් වැස්සවලාහක දේවියගේ දියණියය. මෙහිදී, ඒ උත්තමිය බුදුන් වහන්සේගේ ධර්මය ගරුකරනබව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: පඤ්ඡන්තධිතු සූත්‍ර 2කි, පි. 78.

▲ **කෝකාලික හික්ෂුව- Kokalika Bikkh** :අගසව් දෙනමට, ආරිය උපවාදය කිරීම නිසා කෝකාලික හික්ෂුව,කර්මවිපාක පලදීමෙන්, මෙලොවදී බොහෝ දුක් වේදනා විඳ පදුම නිරයේ යළි උපත ලැබීය. බලන්න: ආරිය උපවාද. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාතය: 10.2.4.9 කොකාලික සූත්‍රය, පි. 332, EAN: 10: 89.9 Kokālika, p. 530, බු.නි: සුත්ත නිපාත: 3-10: කෝකාලික සූත්‍රය, පි. 220.

▲ **කුක්කුල නිරය- Hell of Hot Embers**: උණුඅළු නිරය මේ නමින්ද හඳුන්වයි. රූප වේදනා ආදී පංච උපාදානස්කන්ධයම ඇවිලගත් උණුඅළු රැසකි. බලන්න: නිරය, පංච උපාදානස්කන්ධය.

▲ **කුක්කුච්ච-Uneasiness** : වැරදි දේ කිරීම හා නිවැරදි දේ නොකිරීම නිසා සිතේ ඇතිවන අසහනකාරීබව මින් අදහස් කරයි. මෙය නිවරණයකි. බලන්න: නිවරණ.

▲ **කුක්කුටාරාමය- Kukkutaramaya**: මේ අරණ්‍යය, පාටලිපුත්‍ර නුවර (පැළලුප්නුවර-පැට්නා) පිහිටි බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා වැඩසිටි ආරාමයකි. බලන්න: පාටලිපුත්‍ර නුවර. බලන්න: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: විහාරවග්ග: කුක්කුටාරාම සූත්‍ර 3 කි.

කව

▲ **කච්චාන මහා තෙර-Kachchana Thera**: බලන්න:උපග්‍රන්ථය:1

▲ **කච්චාන ගොත්ත තෙර-Kachchana Thera**: බලන්න:උපග්‍රන්ථය:1

කජ

▲ **කජඛනගලා තෙරණිය- Kajaṅgalā Thereniya**: බලන්න: උප ග්‍රන්ථය:2

▲ **කජඛන්ගලා නියම්ගම: Kajaṅgalā Niyangama** :බුදුන් වහන්සේ මේ නියම්ගමේ,මුබෙලු වනයේ වැඩ වසන සමයේ මේ සූත්‍රය වදාළහ. මූලාශ්‍රය: ම.නි: (3) 3.5.10 ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍රය, පි.632.

▲ **කුජ්ජුත්තරා උපාසිකා-Kujjutthara upasika**: බලන්න: උප ග්‍රන්ථය: 3

කට

▲ **කටත්තා කම්ම-Katatta Karma**: කටත්තා කම්ම යනු විපාක දීමට රැස්වී ඇති කර්මයන්ය. ගරුක, බහුල හා ආසන්න කර්ම මරණාසන්න

යේදී විපාකදීම පිණිස නොපැමිණියේනම්, කටත්තා කර්මය ඵල දේ.
බලන්න:කම්ම.

▲ කටුව-Thorn : භාවනාව වඩාගැනීමට අහිතකර ශබ්ද කටු වැනිය (ධ්‍යානයේ ශබ්දකණ්ටකය). ජාන සම්පත් ලබාගැනීම අවහිර කරන කටු 10ක් පෙන්වාදුන් බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: ‘රහතුන් කටු නොමැතිව වාසය කරන බවය’. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (6) 10 නිපාත:යමකවග්ග: 10.2.3.2 කණ්ටක සූත්‍රය, පි.268.

▲ කටු වනය -The thorn bush :කයේ බොහෝ තුවාල ඇති මිනිසක් කටුවනයකට පිවිසේ. ඒ වනයේ ඇති විවිධ කටු සහිත ගස් ඔහුගේ තුවාල (වන) වලට ඇනීම නිසා ඔහුට බොහෝ දුක් වේදනා ඇති කරයි. එලෙසින්, අසංවර මහණ ගමකට ගිය විට ඔහු නිසා ගමේ වැසියන්ට අයහපත සිදුවන බව දැක්වීමට මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත: අසිවිසවග්ග:1.19.10 ඡජපානක සූත්‍රය, පි.404.

▲ කටිස්සභ උපාසක-Katissabha Upasaka: බලන්න:උපග්‍රන්ථය:3

▲ කිටාගිරිය-Kitagiriya : කිටාගිරිය, කසිරවේ නුවරකි. කිටගිරි ආවාසය බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු සංඝයා වැඩසිටි ස්ථානයකි. මෙහි සිටි සමහර සංඝයා, බුදුන් වහන්සේ, එකවෙල හෝජනය ගැන කරන ලද අවවාද පිළිනොගත් බව මෙහි විස්තර කර ඇත. බලන්න:උපග්‍රන්ථය:4. මූලාශ්‍රය: ම.නි:(2) 2.2.10 කිටාගිරි සූත්‍රය, පි. 252.

▲ කුටාගාරය-The Peaked House: කුටාගාරය (කුළුගෙය) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ මුදුන් මුල කුටයක් බඳු වහලක් ඇති ගෙයකටය. විසාලානුවර, මහාවනයේ-ආරණ්‍යයේ, ලිච්චි රජදරුවන් සැදු කුටාගාර ශාලාවේ බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා වැඩසිටි බව සූත්‍ර දේශනා වන්හි පෙන්වා ඇත. මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රයේදී, බුදුන් වහන්සේ එම ශාලාවේ සංඝයා රැස්කොට, තමන්වහන්සේ තෙමසකින් පිරිනිවන්පාන බව වදාළහ. කුටාගාරයේ වහලේ රිජප ආදිය මුදුන් වහලට නැඹුරුවී සිටින ලෙසින්, සජ්ත බොජ්ඣංග ධර්ම වඩන මහණ නිවනට බරවී සිටින බව මේ උපමාවෙන් විස්තර කර ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5,6.

සටහන්: * කුටාගාරය ගොඩනංවනවිට පළමුව යටගෙය ගොඩ නැංවියයුතුවේ, ඉන්පසු, උඩකොටස සදා ගතයුතුය. මේ උපමාව යොදාගෙන බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ, දුක අවසන් කිරීම පිණිස පළමුව චතුස්සත්‍ය අවබෝධ කරගතයුතුබවය. එවිට, යහපත් ලෙසින්ම දුක කෙළවර කරගත හැකිවේ. ** ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය, කුටය වේ, සෙසු ඉන්ද්‍රිය සතර පරාලවේ. ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය ස්ථාවර වූවිට, සෙසු ඉන්ද්‍රිය ස්ථාවරවේ. බලන්න: සංයු.නි: (5-2): සච්චසංයුත්ත:12.5.4 කුටාගාර සූත්‍රය, පි.338. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: 2.1.7 කුටාගාර සූත්‍රය, පි.186.

▲ කුටදන්ත බ්‍රාහ්මණ-Kutadantha Brhamin: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ කුටි පුජාකිරීම- Offering accommodation: බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයාට වැඩ වාසය කිරීම පිණිස කුටි, නිවාස ආදිය පුජකිරීම පුණ්‍ය කම්මයකි, මෙලොව හා පරලොව සුවය පිණිස වේ. සටහන: බු.නි: ථෙර ථෙරි ගාථා හා අපදාන යන්හි පෙර වැඩසිටි බුදුවරුන්ට කුටි පුජා කිරීම නිසා ලැබුන මහාආනිසංස විස්තර කර ඇත.බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1 හා 2.

▲ කුටකිරිල්ලි හා ගිජුලිහිණියා උපමාව-Simile of the quail & eagle

මඩේ හැසිරෙන කැට කිරිල්ල, වියලි බිමක හැසිරෙන්නේ නම්, පහසුවෙන්ම ගිජුලිහිණියා ට හසුවේ. එහෙත්, තමාගේ විෂයවූ මඩගොඩේ හැසිරේ නම්, උඟ් ගිජුලිහිණියා මැඩගෙන, ආරක්ෂාව ලබා ගත හැකිය. එලෙස, පස්කම් ගුණයේ නො ඇලී සතර සතිපට්ඨානයේ (පිය උරුමය- බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන් ධර්මයේ) හැසිරෙන මහණහට, මරුගේ විෂයෙන් මිදිය හැකිය. **බලන්න:** ගෝවර භූමිය. මූලාශ්‍රය: සංයු. නි: (5-1): මහාවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත: අම්බපාලි වග්ග: සකුනග්ගි සූත්‍රය, පි. 296.

කය

▲ **කය තෙර-Kaṭa Thera:** බලන්න: උප ග්‍රන්ථය: 1

▲ **කයීන විවරය - Katina Robe:** කයීන විවරය යනු තෙමස් වස් විසූ (වස්ස) හික්ෂු, හික්ෂුණියන් හට අනුමතවූ, කැපවූ සිවුරුය. **සටහන:** * මෙය විනයට අදාළය. මේ බන්ධකයේ කයීන හා කයීන විවර පිළිබඳ විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. ** වසරකට එක් වරක් පමණක් සිදුකරන කයීන සිවුරු පුජාව අනුසස් දෙන පිංකමකි, බොදුබැතිමතුන්හට කළහැකි ශ්‍රේෂ්ඨ දානමය පිංකමකි. වස් අවසානයේදී සිදුකරන මේ පිංකම බොහෝ ආනිසංස ලබා දෙයි. අටමහා කුසල් අතර මෙය ප්‍රධානවේ. **මූලාශ්‍ර:** වින. පි: මහාවග්ගපාලි 2 : 7 කයීනබන්ධක, පි. 121.

▲ **කයීම්භ තෙර -Kaṭimbha Thera:** බලන්න: උප ග්‍රන්ථය: 1

▲ **කයීස්සංස තෙර- Kaṭissāṅga Thera:** බලන්න: උප ග්‍රන්ථය: 1.

කඩ

▲ **කඩුවකින් පහරදීම-Attacked by a sword :** සක්කාය දිට්ඨිය නැතිකර ගැනීමට අප්‍රමාදව කටයුතු කිරීමේ අවශ්‍ය බව මේ උපමාවෙන් පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය 5. **මූලාශ්‍ර:** සංයු. නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතා සංයුත්ත: 1.3.1 සත්ති සූත්‍රය, පි. 50, ESN: 1: Devatasamyutta: 21.1 A Sword, p. 83.

▲ **කොඩිය-Flag :** කොඩිය, ධජය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. රජවරු, ආගමික නායකයන්, ප්‍රදේශ නායක ආදීන් තමන්ගේ සංකේතය ලෙසින් කොඩිය භාවිතා කර ඇත. **බලන්න:** සංකේත.

කඩ

▲ **කඩබාරේවත තෙර- Kaṅkhārevata Thera:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

කත

▲ **කතාව- Talk:** කතාව වාචික කර්මයකි. කතාවෙන් කුසල හෝ අකුසල ඇතිවේ. බොරුකීම, කේලාමිකීම, සැරවැර -පරුෂ වචන කතාව, හිස්කතා (සම්ප්‍රප්ථලාප) නිසා අකුසල ඇතිවේ. සත්‍ය කතාකිරීම, සමගිය ඇතිකිරීමට කතා කිරීම, කාරුණික ලෙසින් කතාකිරීම හා ධර්මයට අනුකූලව කතා කිරීම කුසලය බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත.

▼ **හිස් නිෂ්ඵල කතා ආධ්‍යාත්මික මගට බාධාවකි:** බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ හිස් දේ කතා කිරීම වැඩදායක නොවන බවය, බඹසර ජීවිතයට හිතකර නොවන බවය. ධර්ම මාර්ගයේ යන කෙනෙක් කතා කරන්නේ නම් ඔහු දුක හා දුකෙන් මිදීම- වතු සත්‍ය ගැන කථා කළයුතුවේ. එය, මග බඹසරට, විමුක්තිය ලැබීමට උපකාරීවේ. **බලන්න:** ආරිය තුෂ්නිමිභූත. **සටහන:** මේ සූත්‍රයේ 32 ක් වූ හිස් නිෂ්ඵල කතා (නිරිසන් කතා- නිරවඡානකතා) විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** සංයු. නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.1.10 නිරවඡානකථා සූත්‍රය, පි. 292, ESN: 56: Sacchasamyutta: 10.10 Pointless Talk, p. 2274.

▼ සුදුසු හා නුසුදුසු කතා: සුදුසු කතා ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ පැවිදි ජීවිතයට ආදාළ කතාය, දශකථා වස්තුය: මහණෙනි, මේ දසකතා පිළිබඳව ඔබ කතාබහ කරන්නේ නම්, ඔබගේ අසිරිය, මහත්ආනුභාව ඇති සඳ හිරු අභිබවා පැතිර යනු ඇතැයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: 1 අල්පබව, 2 සන්තුෂ්ටිය, 3 හුදකලාවිචේකය, 4 වෙනත් අය සමග නොබැඳීම, 5 විරිය ඇරඹීම, 6 සිලය, 7 සමාධිය, 8 ප්‍රඥාව, 9 විමුක්තිය, 10 විමුක්ති ඥාණදර්ශනය. (Talk on: fewness of desires, contentment, solitude, not being bound up with others, arousing energy, virtuous behavior, concentration, wisdom, liberation, knowledge and vision of liberation). නුසුදුසු කථා, තිරිසන්කථා ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මාර්ගයේ ගමන් කරන විට එම කතා වලින් වැලකීම (විශේෂයෙන් සංඝයාට) එල දායකය: රජවරු, සොරු, ඇමතිවරු, යුදසේනා, උවදුරු බිය, යුද්ධ, අභාර, පාන, වස්ත්‍ර, ශයන, මල්දම්, සුවඳවිලවුන්, ඥාතින්, වාහන, ගම්, නගර, ජනපද, ස්ත්‍රීන්, වීරයන්, වීරියේ-සිදුවන, ලිදළහ, නැතිවූ අය, විවිධ දේ, ලෝකය ගැන, මුහුදු ගැන, ඇතිවීම-ඉතිහවා භව, යන කතා. (talk about kings, thieves, ministers, armies, perils, wars; food, drink, garments, beds; garlands, scents; relatives, vehicles, villages, towns, cities, countries; women ,heroes; street talk, talk by the well; about the departed; miscellaneous talk; speculation about the world and the sea; about becoming this or that). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: යමක වග්ග, 10.2.2.9. පඨම කථාවන්ථු සූත්‍රය, පි.258, EAN: 10: Pairs.69.9. Topics of Discussion, p. 520.

▼ කතාව කලයුතු යහපත් ආකාරය: කෙනෙක් කතා කරන්නේ නම් යහපත් ලෙසින් කතා කලයුතුවේ. ඒ පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ ආකාර 5 ක් පෙන්වා ඇත: 1.නිසිකාලයේදී- සුදුසු අවස්ථාවේ දී පමණක් කතාකිරීම 2. සත්‍ය පමණක් කතා කිරීම 3. මුදු වචනයෙන් පමණක් කතාකිරීම 4 තව කෙනෙකුට යහපත සැලසෙන ලෙස කතා කිරීම 5. මෙන්තා සහගත සිතින් පමණක් කතා කිරීම. එම භාෂිතය, සුභාෂිතය වේ. බලන්න: සුභාෂිතය (speak at a proper time, not at an improper time, speak truthfully, not falsely, speak gently, not harshly, speak in a beneficial way, not in a harmful way, speak with a mind of loving-kindness, not while harboring hatred) මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.5.4 ,කුසිනාරා සූත්‍රය, පි. 169, EAN:10: 44.4 Kusinārā, p. 510 හා අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: සොනවග්ග: 5.4.5.8 සුභාෂිත වාචා සූත්‍රය, පි.414.

▼ අසත්‍ය කතා කිරීම අකුසලයකි: එක් සමයක කෝකාලික භික්ෂුව, අගසව දෙනම පිළිබඳව අසත්‍ය ප්‍රකාශයක් පැවසිය ඒ බව දැනගත් තුදු බ්‍රහ්මරාජයා, අගසව දෙනම ගැන එවැනි වැරදි ප්‍රකාශ නො කරන්න යයි ඒ භික්ෂුවට අවවාද කළේය. ඔහු එම අවවාදය නො පිළිගත් නිසා, බ්‍රහ්ම තුදු මෙසේ පැවසුවේය: “මිනිසෙක් මෙලොව උපත ලබන්නේ මුවේ පොරවක් ඇතිවය. ඔහු අසත්‍ය කතා කරන විට, ඒ පොරවෙන් තමාම කපාගනී- නින්දා කලයුතු අය පසසමින්, ගරු කලයුතු අයට ගරහමින් වැරදි ලෙස කතා කිරීමේ අකුසලය ඔහු නිරයට ගෙනයයි”. සටහන: ආර්ය උපවාදය නිසා කොකාලික භික්ෂුව නිරයේ යළි උපත ලැබීය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)10 නිපාත: 10.2.4.9. කොකාලික සූත්‍රය,පි.331,

EAN: 10: 89.9. Kokalika, p. 530.

▼ **ප්‍රසංශා කතා:** දස කතා කරුණු තමා තුළ ඇතිකරගෙන ඒවා ගැන සෙසු අයට වර්ණනා කිරීම මගින් ප්‍රසංශාව ඇතිවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** ප්‍රසංශාව. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: යමක වග්ග, 10.2.2.10. දුතිය කථාවත්ථු සූත්‍රය, පි.260, EAN: 10: Pairs: 69.9. Topics of Discussion -2, p. 520.

▲ **කතපුඤ්ඤ-Kathapunna:** මින් පෙන්වා ඇත්තේ පින්කලබවය. පින්කලබව මංගල කරුණක් යයි මංගල සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත:

“...පුබ්බේව කතපුඤ්ඤතා...” . **බලන්න:** මංගල සූත්‍රය.

▲ **කතමොරක තිස්ස භික්ඛු-bhikkhu Katamorakatissaka :** මේ භික්ෂුව, දේවදත්ත භික්ෂුව හා එක්ව සංසභේදය කිරීමට සභායවි ඇත. ඒ භික්ෂුවගේ අවගුණ, පව්වේක බ්‍රහ්ම සුද්ධාවාස, බුදුන් වහන්සේට පැවසූ අන්දම මෙහි පෙන්වා ඇත: ඔහු අවකුප්ප්පඤ්ඤ අඤානයෙකි. **බලන්න:** ESN: note: 401,p.553. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) බ්‍රහ්ම සංයුත්ත: 6.1.8 කතමොරක තිස්ස සූත්‍රය, පි.294, ESN: 6: Brhmasamyutta: 8.8 Tissaka, p.338.

▲ **කෘත ඥානය- krutha Nana :** කෘත ඥානය යනු චතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිස කළයුතු දේ නිම කරගත්තේය යන නුවණ ඇතිවීමය. **බලන්න:** චතුරාර්ය සත්‍ය.

▲ **කෘත්‍ය ඥානය- kruthya Nana:** කෘත්‍ය ඥානය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ චතුසත්‍යයේ, එක් එක් සත්‍ය පිළිබඳව අනුගමනය කළයුතු දේ කිරීම: දුක කුමක්ද යන අවබෝධය, දුක ඇතිවෙන්නේ කෙසේද? තණ්හාව නිසා දුක ඇතිවේ යන අවබෝධය, දුක නැතිවෙන්නේ කෙසේද? තණ්හාව ප්‍රතිණය කිරීමෙන් දුක නැතිවේ යන අවබෝධය, දුක නැතිකර ගැනීමේ මග කුමක්ද? අරියඅටමගය යන අවබෝධය. **බලන්න:** චතුරාර්ය සත්‍ය.

▲ **කෘතඥ හා අකෘතඥ- පාලි: කතඤ්ඤ හා අකතඤ්ඤ- grateful & ungrateful:** ධර්මයට අනුව කෘතඤ්ඤ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, වෙනත් කෙනෙක් කරන ලද උපකාර ආදිය යහපත් ලෙසින් සිහියේ තබාගෙන, අවශ්‍යතන්හි ප්‍රති උපකාර කිරීමය. මෙය සත්පුරුෂ ගතියකි. අකෘතඤ්ඤ යනු වෙනත් කෙනෙක් කරන ලද උපකාර ආදිය සිහිපත් නොකිරීමය. අවශ්‍යතන්හි ප්‍රති උපකාර නොකිරීමය. මෙය අසත්පුරුෂ ගතියකි. **බලන්න:** සත්පුරුෂ හා අසත්පුරුෂ, අසත්පුරුෂභූමි හා සත්පුරුෂභූමි. අකෘතඥ හා කෘතඥ. **සටහන:** මංගල සූත්‍රයේ: කතඤ්ඤතා – කළගුණ දන්නා බව මංගල-සුභ කරුනක් බව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.4.1 සූත්‍රය, පි. 157 , EAN: 2: 32.11 Sutta, p.61 .

▲ **කෘතවේදී- grateful:** කෘතවේදී ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, තමන් වෙනුවෙන් වෙනත් කෙනෙක් කල දේ පිළිබඳ ස්තූති වීම. මෙය කෘතඥ වීමය, සත්පුරුෂ ගුණයකි. **බලන්න:** කෘතඥ.

▲ **කෘතියානි උපාසිකා-Kathiyani upasika:** **බලන්න:** උපගුන්ථය:3 කඩ

▲ **ක්‍රෝධය:** පාලි: කොධො -anger/ill will : අන් අය පිළිබඳව සිතේ ඇති කෝපය, කිපීම,එදිරිය- ක්‍රෝධය වේ. ක්‍රෝධය සිත කෙලෙසන අකුසලයකි, දුගතිය ඇති කරයි, සාවද්‍ය ධර්මයකි, උපකෙලෙසයකි. අරහත්වය ලබා ගැනීමට පහකරගතයුතු කරුණකි. **බලන්න:**

උපකෙළෙස, සල්ලේඛපරියාය, අරහත්. සටහන: මනසින් සිදුකරණ අකුසලයක්වූ (මනෝකම්ම) ක්‍රෝධය නැතිකර ගැනීමට, නිතර යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් බැලිය යුතුය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි. (6)10: 10.1.3.4. මහා චූන්ද සූත්‍රය, කාය සූත්‍රය, පි. 100.

▼ බුදුන් වහන්සේ, ක්‍රෝධය ඇති පුද්ගලයකුගේ ස්වභාවය මෙසේ පෙන්වා ඇත: “කෙනෙක් තරහ සිතින් සිටියි; ‘මේ සත්වයෝ නැසෙත්වා! බන්ධනයට පත්වෙවා! කපා දමන්වා!, විනාශවියත්වා! සහමුලින්ම නැතිවෙවා!’ යයි ඔහු සිතින් සිතයි” මූලාශ්‍ර: අංගු.නි. (6): 10 නිපාත: ජාත්‍රසොණි වගග: 10.4.2.10: චූන්ද සූත්‍රය, පි.508, EAN:10: Jāṇussoṇī: 176.10: Cunda, p.553.

▼ ක්‍රෝධය විශිෂ්ඨ ඥානයෙන් අවබෝධකර දුගතියෙන් මිදිය යුතුය. ක්‍රෝධය සම්මා ප්‍රඥාවෙන් අවබෝධ කරගත් පුද්ගලයෝ කිසිවිට මේ ලෝකයට පෙරළා නොඑන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. “මහණෙනි, එක් කෙළස් ධර්මයක්...ක්‍රෝධය පහකරගන්නේ නම්, මම ඔබට අනාගාමී භාවය පිණිස කැපවෙමි” . මූලාශ්‍ර: චූ.නි: ඉතිචුත්තක: 1.1.4 ක්‍රෝධ සූත්‍රය, පි.348, 1.2.2. ක්‍රෝධපරිඤ්ඤා සූත්‍රය, පි. 356.

▼ දමනයවී, සමදීවී ඇති, යහපත් ලෙසින් මිදුන, තාදී ගුණ -උතුම්ගුණ ඇති රහතුන් නොකිපෙන බව මෙහි දක්වා ඇත. යමෙක් ක්‍රෝධය පල කරනවිට එය ඉවසාසිටීමෙන් ඔහු දෙදෙනාටම යහපත ඇතිකරයි. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත: 7.1.2 අක්කොස සූත්‍රය, පි.314.

▼ එක්සමයක සක්දෙවිදු බුදුන් වහන්සේගෙන් මෙසේ ඇසූහ: “කුමක් දවා (කුඤ්ඤා) සුවසේ සිටීද?...”. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “...ක්‍රෝධය දවා සුවසේ වෙසෙයි...ශෝක නොකරයි...විෂවූ මුල ඇති මිහිරි අග ඇති ක්‍රෝධය නැසීම ආර්යෝ පසසති.” මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්ත: 11.3.1 කුඤ්ඤා සූත්‍රය, පි.448 හා දේවතා සංයුත්ත: 1.8.1 සූත්‍රය, පි. 102, ESN:11: Sakka samyutta: 21.1 Having slain, p.493 & ESN:1: Devatasamyutta: 71.1 Sutta, p. 152.

▼ ක්‍රෝධය මිනිසුන් විනාශ කරන නිසා, ක්‍රෝධයට ජය ගැනීමට ඉඩ නොදිය යුතුය යයි සක් දෙවිදු පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්තය: 11.3.5 අක්‍රෝධ සූත්‍රය, පි. 452, ESN: 11: Sakkasamyutta: 25.5 Non-anger, p. 497.

▼ සබ්බමොරිත් හා උතුම් බුද්ධ ශ්‍රාවකයන්හට ක්‍රෝධ පරිහව කරන අය ඒකාන්තයෙන්ම දුගතියට යයි. එමනිසා කිසිවෙකුට හිංසා නොකර සිටීමෙන් අනුන්හටද, තමන්හටද ආරක්ෂාව ලැබේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන: මේ සූත්‍රය දේශනා කලේ ධම්මික භික්ෂුව ගේ අයහපත් හැසිරීම පිළිබඳවය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4) : 6 නිපාත: ධම්මිකවග්ග: 6.1.5.12 ධම්මික සූත්‍රය, පි.160, EAN:6: 54.12 Dhammika, p.343.

▼ අතිරේක සූත්‍ර මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: 1 නිපාත: ක්‍රෝධවග්ග, අංගු.නි: 2 නිපාත: ක්‍රෝධගරු සූත්‍ර 2, අංගු.නි: 4 නිපාත: කොධන සූත්‍රය, ධම්මපද: ක්‍රෝධවග්ග.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “අනුන්ට බණින තර්ජනය කරන පහරදෙන අනුන් මරණ වස්තුව විනාශකරන, සමහරවිට තමාගේ වස්තුව පවා විනාශකරන, රෝදු, විරුද්ධ ස්වභාවය ක්‍රෝධයය. බලවත් ක්‍රෝධය මිනිසා උමතු කරයි. ක්‍රෝධය මහාසාවද්‍යවේ. ක්‍රෝධය නිසා ඇතිවන පව් විපාක

නැතිකරගැනීම අපහසුය. (දෙමාපියන් මැරීම ආදිය). මහා අනර්ථකාරීවූ ක්‍රෝධය නිවසට ඇතුල්වූ සර්පයෙක් මෙන් වහා දුරුකරගත යුතුය". කෙලෙස් එක්දහස් පන්සියය, පි. 80, රේරුකානේ වන්දවීමල මහානාහිමි, 2008. 2. “ මෙය ව්‍යාපාදයට වඩා ප්‍රබල හා බරපතල කෙළෙසකි. බුදුරජාණන් වහන්සේ “ක්‍රෝධ සිත” උපමා කර ඇත්තේ දණ්ඩෙන් පහර කෑ සර්පයෙකුට නැතහොත් ගින්නටය. ඉන් ප්‍රකට වන්නේ ගින්න තමාට මෙන්ම අන් අයවත් පීඩාවට පත් කරනවා වගේ ක්‍රෝධයත් ක්‍රියාත්මක වන බවයි. සිතේ ඇති වන ක්‍රෝධය කායිකව ප්‍රකට වන ආකාරය මොනතරම් විචිත්‍රද? මුහුණ රතු වෙනවා, දහඩිය දමනවා, මස් පිඩු නලියනවා, ප්‍රසන්නතාව අහිමි වෙනවා, පුද්ගලයා නොසන්සුන් කරනවා. ව්‍යාපාදයේ ඉදිරි පියවරක් වන ක්‍රෝධය නිසා අසත්පුරුෂයෝ අස්ථානයේදී කිපෙනවා. තම නොසැලකිල්ල නිසා අනතුරක් සිදු වුවත් ක්‍රෝධයෙන් ඊට ප්‍රතිචාර දැක්වීම ක්‍රෝධ සිතැත්තාගේ ස්වභාවයයි. දිනමිණ: අන්තර්ජාල ලිපිය: http://archives.dinamina.lk/2012/08/08/_art.asp?fn=a1208082

කත

▲ කන්දරක පරිබ්‍රාජක-Kandaraka Paribrajaka : වම්පා නුවර ගහපතියෙක් වූ මොහු අන්‍යාආගමිකයෙකි, බුදුන් සරණ ගිය පෙස්ස හස්ථාරෝහ පුත්‍රයාගේ මිත්‍රයෙකි. මෙතෙම, බුදුන් වහන්සේ ගැන පැහැදි සිටි කෙනෙක් බව මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: ම.නි: (2) 2.1.1. කන්දරක සූත්‍රය, පි.18.

▲ කාන්තාව-Woman : කාන්තාව-මාගම-ස්ත්‍රිය-කුලදූව-පතිනිය ආදී ලෙසින් සූත්‍ර දේශනාවල විස්තර කර ඇත. බුදුන් වහන්සේ සරණගිය උතුම් කාන්තාවන් පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 2, 3 සටහන්: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: මාතුගාමසංයුත්තයේ: කාන්තාවන්ගේ යහපත් හා අයහපත් බව පෙන්වා ඇත. ** අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: අපන්නකවග්ග: 4.2.3.10 කම්බෝජ සූත්‍රයේ කාන්තාවන් ගේ අවගුණ පෙන්වා ඇත.

කණ

▲ කණ්ටකීවනය- Kantaki grove: සාකේත නුවර අසල පිහිටි කණ්ටකීවනය, සංඝයාට කැපකල වනයකි. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: අනුරුද්ධසංයුත්ත: කන්ටකී සූත්‍ර 3කි, පි.94.

▲ කණ්ණකත්ථල මීගදාය- Kannakathtala deer park: කොසොල් දැවවේ, උජුකා රටපිහිටි මේ වනය- මුව වනය, බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා වාසය කල ස්ථානයකි. මූලාශ්‍රය: ම.නි: (2): 2.4.10 කණ්ණකත්ථල සූත්‍රය, පි.578.

▲ කණ්ණධර්ම-Unwholesome: මෙයින් පෙන්වා ඇත්තේ අකුසල ධර්මයන්ය: පාපි ධර්ම, කාණ්ණධර්ම-කළුධර්ම ගැනය. අභිරිකය හා අනොත්තප්ප (පවට ලජ්ජා නොවීම හා හිය නොවීම) කණ්ණධර්ම වේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1) 2 නිපාත: 2.1.7 කණ්ණ සූත්‍රය, පි.140.

▲ කණ්ණ මග්ග - Unwholesome way : කණ්ණ මග්ග -කළුමග නම් අකුසල මගය, මිථ්‍යාදිට්ඨා ඇති වැරදි මගය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත: ආරියමග්ග වග්ග: 10.4.4.2 කණ්ණ මග්ග සූත්‍රය, පි.536.

▲ කණ්ණසප්ප- Black snake: කණ්ණසප්ප යනු කළු නයාය. එම සර්පයාට ආදීනව ඇත: අපචිත්‍රබව, දුගඳබව, හියකරුබව (සහිරුකය), අනතුරු ඇතිකරයි (ප්‍රතිහය), මිත්‍රදෝෂිබව, කිපෙනසුළබව, වෛර

බදිතබව, සෝරවිෂ ඇතිබව, දිව දෙකක් ඇතිබව. එවැනි ගති ඇති කාන්තාව- මාගම ද මේ ලෝකයේ ඇතිබව මෙහි දක්වා ඇත. සටහන: දිවදෙක යනු කේලාමකීමය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: දීඝවාටිකා වග්ග: කණ්ණිසප්ප සූත්‍ර 2කි, පි.445.

▲ කුණ්ඩධාන තෙර -Kundadana Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

▲ කුණ්ඩලිය පරිබ්‍රාජක- Kundaliparibrajaka: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ කොණ්ඩඤ්ඤ බුදුන් -The Buddha Kondanna: ගෝතම බුදුන්ට පෙර වැඩසිටි මේ බුදුන් වහන්සේ පිලිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: බු.නි: බුද්ධවංශ පාලි: 2: කොණ්ඩඤ්ඤ බුදුන් වහන්සේ.

▲ කොණාගමන බුදුන්-The Buddha Konagamana: ගෝතම බුදුන්ට පෙර වැඩසිටි මේ බුදුන් වහන්සේ පිලිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: බු.නි: බුද්ධවංශ පාලි: 23: කොණාගමන බුදුන් වහන්සේ.

▼ කොණාගමන බුදුන් වහන්සේගේ අගසව් දෙනම: හිඟියෝස තෙර, උත්තරතෙර. බලන්න: මිනිස් ආයුෂ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග: අන්මතග්ග සංයුත්ත: දුග්ගතවග්ග: 3.2.10 වෙපුල්ල පබ්බත සූත්‍රය, පි.314.

▼ ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි කොනාගමන බුදුන් වහන්සේ ගේ සම්බෝධිය පිලිබඳ මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: 1.1.8 කොනාගමන සූත්‍රය, පි.37, සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග: අන්මතග්ග සංයුත්ත: දුග්ගතවග්ග: 3.2.10 වෙපුල්ල පබ්බත සූත්‍රය, පි.314.

කප

▲ කපය-aeon : කපය -කප්ප-කල්පය යනු ඉතා දීර්ඝ කාලසීමාවක්ය. බලන්න: කල්පය.

▲ කපටිබව හා කපටිතැනිබව : පාලි: සාධේය්‍යං -craftiness & non-craftiness: කපටිබව: වංචාව, ප්‍රෝඩාව, කෙරාටිකබව ලෙසින්ද හඳුන්වයි. මෙය අකුසලයකි, දුගතියට ගෙන යයි. කපටිතැනිබව කුසලයකි, ආධ්‍යාත්මික මග වඩා ගැනීමට උපකාරවේ. බලන්න: උප කෙලෙස, සල්ලේඛපරියාය, අනවද්‍ය ධර්ම හා සාවද්‍ය ධර්ම.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “සාධේය්‍ය කියන්නේ කෙරාටික කමයි. මිනිස් ලෝකයේ මෙන්ම වෙළඳ ලෝකයේද මෙය බහුලව දැක්ක හැකිය. ප්‍රමිතියෙන් අඩු දේ හොඳ භාණ්ඩ හැටියටත් කල් ඉකුත් වූ දේ කුට ක්‍රමවලින් නැවත සකස් කරමින් අලෙවි කරන්නේද මෙබඳු අයයි. මෙබඳු අයගේ දිවි ගෙවෙන්නේ වංචාවෙන්. විවිධ අසත්‍යයේ ප්‍රකාශ කරමින් අන් අය මුලා කරවයි...”: දිනමිණ: අන්තර්ජාල ලිපිය: http://archives.dinamina.lk/2012/08/08/_art.asp?fn=a1208082

2. “ලාභසත්කාර අසාවෙන් තමා තුළ නැති ගුණ ඇතැයි හැඟවීම සාධේය්‍ය නම්වේ. උදා: දුස්සිලව හිඳ සිල්වතෙක් යයි පෙන්වීම. මායාව හා සාධේය්‍ය යන මේ දෙක තරමක් එකිනෙකට සමානය”. කෙලෙස් එක්දහස් පන්සියය: පි. 90, රේරුකානේ වන්දවිමල මහානාහිමි, 2008.

▲ කපිලවස්තු නුවර-Kapilawastu: කිඹුල්වත් නුවර ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ගෝතම බුදුන් වහන්සේ, තම පියා වූ සුද්ධෝදන රජ හා පවුලේ පිරිස සමග ගිහිකල වාසය කළ නුවරය. මෙය ශාක්‍ය දනව්වේ පිහිටා ඇත. බුදුන් වහන්සේ වෙත පැවිදිවූ බොහෝ සංඝයා, උපාසක උපාසිකා මේ නුවරින් පැමිණි පිරිස බව සූත්‍ර දේශනා වල දක්වා ඇත. බලන්න:

උපග්‍රන්ථය:1,2,3.

▲ කප්ප මානවක-Kappa manawaka: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ කප්ප මානවක තෙර -Kappa manawaka Thera: බලන්න:

උපග්‍රන්ථය:1

▲ කාපටික භාරද්වාජ බ්‍රාහ්මණ-Kapatika Brahmin බලන්න:

උපග්‍රන්ථය:3

▲ කප්පා-crow: කප්පා, කප්පා, කාක (කාක්කා) ලෙසින්ද දක්වා ඇත. කප්පාට අවගුණ 10ක් ඇත. එම අවගුණ ඇති පාපී සංඝයා ද සිටින බව මෙහි විස්තර කර ඇත. බලන්න: සංඝයාගේ පාපී ගුණ ,කප්පා

උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5: මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6) 10 නිපාත, ආකඩ්ඛ වග්ග, 10.2.3.7. කාකසුත්‍රය,පි.292, EAN:10: III-77.7. The Crow, p. 525.

▲ කිප්පාහින්ඤා- Kippabhinna: කිප්පාහින්ඤා යනු අභිඤාච ඉතා ඉක්මනින් සාක්ෂාත් කර ගැනීමය- ශ්‍රියෙන් ධර්මය වටහාගැනීම. බුදුන් වහන්සේගේ සසුනේ ක්ෂණික අභිඤා ලත් භික්ෂූන් අතරෙන් අග්‍ර බාහිය දාරාවිරිය රහතුන්ය, ක්ෂණික අභිඤා ලැබූ භික්ෂූණියන් අතරෙන් අග්‍ර: හද්‍රා කුණ්ඩලකේසි තෙරණිය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1,2, අභිඤා.

කබ

▲ කබලිංකආහාර- physical food: උපන් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස අවශ්‍ය ආහාර 4 න් එකකි. බලන්න: ආහාර, සිව් පෝෂණය.

කම

▲ කම්ම- volition: කම්ම-කර්මය යනු, කයෙන්, වචනයෙන් හා සිතින් (තුන්දොරින්) කරණ යහපත් හෝ අයහපත් ක්‍රියාවන්ය- චේතනාය. ඒවා මගින් යහපත් හෝ අයහපත් විපාක ඇතිවේ. යහපත් විපාක ගෙන දෙනතේ කුසලකම්මය, අයහපත් විපාක ඇති කරන්නේ අකුසල කම්ම මගිනි. කම්මය, සිතින් ඇතිකරන චේතනාය. බලන්න: කුසල අකුසල. සටහන්: * යහපත් හා අයහපත් කම්ම ඒවායේ විපාක, ම.නි. මහාකම්ම විභංග සූත්‍රයේ හා චූළකම්ම විභංග සූත්‍රයේ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. ** බලන්න: EAN: note: 2180, p. 684. ** කම්ම පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න:බු.නි: පටිසම්භිදා:1:කම්ම කථා. ** අයහපත් කම්ම පාපී ක්‍රියාය. බලන්න:අකුසල. ** ඉන්ද්‍රිය යනු කර්මය දක්වන ස්වභාවය ය. බලන්න:ඉන්ද්‍රිය. ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ග: පි.244: “කම්ම: කර්මය, ක්‍රියාව, සිතිවිල්ල, යම් ක්‍රියාවක් කිරීමට සිතීම... කම්මකය: කර්මය ක්ෂයවීම”..

B.D: p.77: ‘Karma-Kamma: Actions...wholesome or unwholesome volitions...and their /concomitant mental factors causing rebirth and shaping the destiny of beings...’.

▼බුදුන් වහන්සේ චේතනාව, කර්මය ලෙසින් වදාළහ. කෙනක්, සිතින් සිතා, කයෙන්, වචනයෙන් හා මනසින් කර්ම කරති. “චේතනා අභං භික්ඛවෙ කම්මං වදාමි, චේතයිකා කම්මං කරොති කායෙන වාචාය මනසා...” (It is volition, bhikkhus, that I call kamma. For having willed, one acts by body, speech, or mind.) මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (4) 6 නිපාත:නිබ්බේදික සූත්‍රය, පි.220, EAN:6: 63.9 Penerative, p.355.

▼කම්ම කෙරෙහි නිබ්ද්දාව ඇතිකරගැනීම- (කම්ම නිරෝධ ප්‍රතිපදාව) ඒ සඳහා ඇති පිළිවෙත 6 ආකාරය: 1) කම්ම-කර්මයදහ යුතුය- kamma should be understood කම්මය නම් චේතනාවය, සිතින් සිතා, කයින්, වචනයෙන් හා මනසින් කම්ම කරයි. 2) කම්මයේ නිදාන සම්භවය

(උත්පත්ති කරුණ) දත යුතුය (the source and origin of - kamma should be understood) ස්පර්ශය කම්ම නිදානයවේ. 3) කම්මයේ විවිධත්වය (වෙමත්තතාව) දත යුතුය (the diversity of kamma be understood) නිරයේ විපාකදෙන කම්ම, තිරිසන්යෝනියේ විපාකදෙන කම්ම, ප්‍රේතවිෂයෙහි විපාකදෙන කම්ම, මිනිස්ලෝකයේ විපාකදෙන කම්ම, දේවලෝකයේ විපාකදෙන කම්ම. 4) කම්මයේ විපාකය දත යුතුය (the result of kamma should be understood) කම්ම විපාක තුන් ආකාරයකට සිදුවේ: 1. මේ ජීවිතයේදීම- දිට්ඨධම්මවේදනීය කම්ම (to be experienced in this very life) 2) ඊළඟ අත්භවයේදී- උප්පජ්ජවේදනීය කම්ම (to be experienced in the next rebirth) 3) වෙනත් අත්භවයක- අපරාපරියවේදනීයකම්ම (on some subsequent occasion). 5) කම්ම නිරෝධය දත යුතුය (the cessation of kamma should be understood) ස්පර්ශ නිරෝධය, කම්ම නිරෝධයය. 6) කම්ම නිරෝධගාමිණී ප්‍රතිපදාව දත යුතුය දත යුතුය (the way leading to the cessation of kamma should be understood) එනම්, ආරියඅටමගය. මේ කරුණු 6 යහපත් ලෙසින් දන්නා ආරිය ශ්‍රාවකයා, නිබ්බේදික බ්‍රහ්මචරියාවට කම්ම නිරෝධය දන්නේය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.2.1.9 නිබ්බේධික සූත්‍රය, පි.220, EAN:6: 63.9 Penetrative, p.355.

▲කම්ම සත්ත්වයන්ගේ උරුමය- beings are owners of their actions එක්සමයක, සුභ මානවකයා ඇසු ප්‍රශ්නයකට පිළිතුරු ලෙසින්, සත්ත්වයන්, කර්මය උරුමකර ගෙන ඇති ආකාරය, බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: 1) සත්ත්වයෝ කර්මය ස්වකීය කොට ඇත්තාහ. කර්මය දායාද කොට ඇත්තාහ. කර්මය උත්පති කොට ඇත්තාහ. කර්මයට බැඳී සිටී. කර්මය පිළිසරණ (රක්ෂාස්ථනය) කොට ඇත්තාහ. සත්ත්වයන්ගේ භීතබව හා ශ්‍රේෂ්ඨබව යන විශේෂතාවය ඇතිවන්නේ ඔවුන් කළ කර්මයන්ගේ විපාක යන්ට අනුවය: “කම්මස්සකා මාණව, සත්තා කම්මදායාදා, කම්මයොති, කම්මබන්ධු, කම්මපටිසරණා. කම්ම සතෙත විහජනි යද්දං භීතස්ස භීතතායා’ති’ (...beings are owners of their actions, heirs of their actions; they originate from their actions, are bound to their actions, have their actions as their refuge. It is action that distinguishes beings as inferior and superior). සටහන: කර්මය පිළිබඳ ඉහත ප්‍රකාශනය, සංඝයා විසින් නිතර ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කළයුතු ධර්මතා 10 ට ඇතුළත්වේ. බලන්න: පබ්බජා දස ධර්ම: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.5.8 දසධම්ම සූත්‍රය, පි. 184. 2) ආයුෂ කෙටිවීමට හෝ දීර්ඝවීමට හේතු: මිනිස්ලොව දී සෙසු සත්ත්වයන් කෙරෙහි හිංසා සිත් ඇතිව ප්‍රාණඝාතය කළ කෙනෙක් ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබ්ධි. මිනිස්ලොව ඔහු යළි උපත ලැබුවොත් ඔහුගේ ආයුෂ කෙටිය. ප්‍රාණඝාතයෙන් වැළකී, සතුන් කෙරෙහි දයාව ඇති පුද්ගලයා, කුසල විපාක ලෙසින් මරණින් මතු සැප ඇති සුගතියේ- දෙවිලොව උපත ලබයි. ඔහු මිනිස්ලොව යළි උපත ලැබුවොත් ඔහුට දීර්ඝ ආයුෂ ලැබේ. 3) බොහෝ ආබාධ ඇතිවීමට (රෝගී) හෝ නිරෝගීබව ලැබීමට හේතු: මිනිස්ලොව දී වෙනත් අයට නන්අයුරින් පීඩා හිරිහැර කළ පුද්ගලයා ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබ්ධි. මිනිස්ලොව ඔහු යළි උපත ලැබුවොත් ඔහුට බොහෝ ලෙඩ රෝග පීඩා ඇතිවේ. කිසිවෙකුට හිංසා පීඩා

නොකළ, දයාව ඇතිව ජීවත්වූ තැනැත්තා කුසල විපාක ලෙසින් මරණින් මතු සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව උපත ලබයි. ඔහු මිනිස්ලොව යළි උපත ලැබුවොත් ඔහුට නිරෝගීසුවය ලැබේ, අල්ප ආබාධ සහිත වේ.

4) මිනිස්ලොවදී කෙනෙක්, නිතරම තරහ සිත් ඇතිව, කේන්තියෙන්, කෝපයෙන් අන් අය හා ගැටෙමින් අසතුටින් වාසය කරයි. ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. ඔහු මිනිස්ලොව උපත ලැබුවොත්, දුර්වර්ණව, අරුපිබව ලබයි. තවත් කෙනෙක්, තරහ, ක්‍රෝධය ආදී ය නොමැතිව සතුටින් වාසය කරයි. ඔහු විසින් කරන ලද යහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව යළි උපතලබයි. ඔහු මිනිස්ලොව උපත ලැබුවොත්, රූපත්වේ, පැහැපත් වර්ණය ඇතිවේ.

5) මිනිස්ලොව දී කෙනෙක්, අන් අයට ලැබෙන සම්පත්, ලාභ, ගරු බුහුමන් ආදිය පිළිබඳව නිතරම ඉරිසියාව ඇතිව සිටී. ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ යළි උපත ලැබුවහොත්, අල්පශාකායව සිටී- ගරු බුහුමන් නොමැතිව, සමාජයේ පහත් තත්වයක ජීවිතයක් ලැබේ. තවත් කෙනෙක් අනෙක් අයට ලැබෙන ලාභ සත්කාර ආදිය ගැන ඊර්ෂ්‍යා නොකරයි. ඔහු විසින් කරන ලද යහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ උපත ලැබුවහොත් මහේශාකායව ලබයි. සමාජයේ උසස් තැනක වැජඹේ. **6)** මිනිස්ලොව දී කෙනෙක්, පුජා කළයුතු ශ්‍රමණ බ්‍රහ්මණ ආදී උතුමන්ට, ආභාර, දාන මාන, මල් පහන්, ආදිය පුජා නොකරයි. ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ යළි උපත ලැබුවහොත් ඔහු දුගීයෙක් වේ. වෙනත් කෙනෙක්, මිනිස්ලොවදී පුජා කළයුතු ශ්‍රමණ බ්‍රහ්මණ ආදී උතුමන්ට, ආභාර, දාන මාන, මල් පහන් ආදිය පුජා කරයි. ඔහු විසින් කරන ලද යහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ උපත ලැබුවහොත් ධනවතෙක් වේ. **7)**

මිනිස්ලොව දී කෙනෙක් ගරු බුහුමන් සත්කාර කළයුතු උතුමන්ට ගරු නොකරයි. අභංකාරය ඇතිව, මුරණ්ඩු, අකිකරුව ඇතිව ජීවත්වේ. ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ යළි උපත ලැබුවහොත් ඔහු උපදින්නේ පහත් කුලයකය. වෙනත් කෙනෙක්, ගරු බුහුමන් සත්කාර කළයුතු උතුමන්ට ගරු කරයි. අභංකාරය නොමැතිව යහපත්ව වාසය කරයි. ඔහු විසින් කරන ලද යහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ උපත ලැබුවහොත් ධනවතෙක් වේ. **7)**

මිනිස්ලොව දී කෙනෙක්, ශ්‍රමණ හෝ බ්‍රහ්මණ උතුමන් මුණ ගැසී කුසල අකුසල්, මාර්ගය ආදී තම යහපත පිණිස වන ධර්ම කරුණු ගැන ප්‍රශ්න නො විමසයි. එම පැවැත්ම නිසා ඔහු නුවණින් බාලවේ. වෙනත් කෙනෙක්, ශ්‍රමණ හෝ බ්‍රහ්මණ උතුමන් මුණ ගැසී කුසල අකුසල්, මාර්ගය ආදී තම යහපත පිණිස වන ධර්ම කරුණු ගැන ප්‍රශ්න විමසයි. එම පැවැත්ම නිසා ඔහු ගේ නුවණ වැඩේ, ප්‍රඥාව මහාබවට පත්වේ.

මිනිස්ලොව යළි උපත ලබන්නේ නම් ඔහු උපදින්නේ උසස් කුලයකය.

8) මිනිස්ලොව දී කෙනෙක්, ශ්‍රමණ හෝ බ්‍රහ්මණ උතුමන් මුණ ගැසී කුසල අකුසල්, මාර්ගය ආදී තම යහපත පිණිස වන ධර්ම කරුණු ගැන ප්‍රශ්න නො විමසයි. එම පැවැත්ම නිසා ඔහු නුවණින් බාලවේ. වෙනත් කෙනෙක්, ශ්‍රමණ හෝ බ්‍රහ්මණ උතුමන් මුණ ගැසී කුසල අකුසල්, මාර්ගය ආදී තම යහපත පිණිස වන ධර්ම කරුණු ගැන ප්‍රශ්න විමසයි. එම පැවැත්ම නිසා ඔහු ගේ නුවණ වැඩේ, ප්‍රඥාව මහාබවට පත්වේ.

මූලාශ්‍ර: මනි: (3): 3.4.5 චූළකම්ම විභංග සූත්‍රය, පි. 448, EMN: 135: The Shorter Exposition of Action, p. 964.

▲ කම්ම නිදාන- Causes of Kamma: කම්ම නිදාන යනු කර්ම

සකස්වීමට බලපාන හේතුය. ලෝභය දෝසය හා මෝහය යන අකුසල මූල අයහපත් කම්මවලට හේතුවේ. අලෝභය අදෝසය හා අමෝහය යන කුසල මූල යහපත් කම්මවලට හේතුවේ. බලන්න: කුසල මූල, අකුසල මූල. සටහන: අංග.නි: (4) 6 නිපාතයේ: 6.1.4.9 කම්ම නිදාන සූත්‍රයේ එම කරුණු විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6): 10 නිපාත: 10.4.2.8 කම්ම නිදාන සූත්‍රය, පි.506, EAN: 10: 174-8, Causes of Kamma, p.552.

▼ **කම්ම සකස්වීම ආකාර 3කි:** වර්තමාන ජීවිතයට හා මතු ජීවිතයට විපාක වශයෙන් බලපාන කර්ම සකස්වීම් ආකාර 3 ක් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත: 1) පුණ්‍යාභිසංස්කාර (meritorious karmic formations) : කාමාවාචර (කාම ලෝකයේ) හා රූපාවචර (බ්‍රහ්ම ලෝක) ලෝකයන්හි යළි උපතට හේතුවන කුසල චේතනා- කුසල කර්ම. 2) අපුණ්‍යාභිසංස්කාර (de-meritorious karmic formations): සියලු අකුසල චේතනා- අකුසල කර්ම: දුගතිගේ යළි උපතට බලපායි. 3) ආනෙඤ්ඤජාභිසංස්කාර (imperturbable karmic formations) : අරූපාවචර බ්‍රහ්ම ලෝකයන්හි යළි උපතට හේතුවන කුසල චේතනා. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3):10 සංගීති සූත්‍රය- පි. 381 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 367.

▼ **කම්ම ඇතිවීම හා අවසන්කරගැනීම :** කර්ම ඇතිකරන සියලු කෙළෙස්, ලෝභය දෝසය හා මෝහය යන අකුසල මුල්පදනම් කර ගෙන ඇත: “පාණානිපාතමපහං භික්ඛවෙ තිව්ධං වදාමි ලොභහෙතුකමයි දොස හෙතුකමයි මොහ හෙතුකමයි. අදින්නාදානමපහං ... කාමෙසුමිච්ඡා වාරමපහං... මුසාවාදමපහං... පිසුණංවාචමපහං... ඵරුසංවාචමපහං... සමඵසුලාපමපහං ... අභිජක්ඛමපහං... ව්‍යාපාදමපහං... මිච්ඡාදිට්ඨිමපහං භික්ඛවෙ තිව්ධං වදාමි ලොභහෙතුකමයි දොස හෙතුකමයි මොහ හෙතුකමයි” එනම්: පරපණ නැසීම, සොරකම, කාමයේ වරදවා හැසිරීම, බොරුකීම, කේළාමිකීම, පරුෂවචනකීම, හිස්වචනකීම, අභිජ්ජාව- දැඩිආසාව, ව්‍යාපාදය, මිථ්‍යාදිට්ඨිය ආදීවූ සියලු කෙළෙස්, ලෝභය දෝසය හා මෝහය යන ත්‍රිවිධ අකුසල මුල්පදනම් කර ගෙන ඇත යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. කර්ම අවසන්කර ගැනීම: කර්ම උපද්දවන අකුසල් මුල් 3 සහමුලින්ම විනාශ කර දැමීමෙන් (ක්‍ෂයකිරීමෙන්) කර්ම ඇති කරන සියලු මුල් අවසන්වේ. “ ඉති බො භික්ඛවෙ ලොභො... දොසො... මොහො කම්මනිදාන සමභවො, ලොභකකියා ...දොසකකියා... මොහකකියා කම්මනිදාන සඛබ්බොති”. සටහන: අඛිජ්ජාව නිසා කර්ම සිව්ආකාරයකට ඇතිවේ. බලන්න: අඛිජ්ජාව. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6) 10 නිපාත: ජානුසොණි වගග: 10.4.2.8, කර්ම නිදාන සූත්‍රය, පි. 506, EAN:10: Jāṇussoṇī: 174.8 Causes of Kamma, p.552.

▲ **කම්මපථ- kamma-patha- Courses of kamma:** කම්මපථ යනු කර්මය සකස්කරන මාර්ගයය. කයෙන්, වචනයෙන් හා මනසින් කරන යහපත් හෝ අයහපත් ක්‍රියා -තුන්දොරින්, මගින් කෙනෙකුගේ කම්ම පථය-කර්ම මාර්ගය සකස්වේ. දස අකුසල් නිසා අකුසල කම්මපථය සැදේ, දස කුසල් මගින් කුසල කම්මපථය සකස්වේ. බලන්න:දස කුසල් හා දස අකුසල්.

▼ **අවගුණ ඇති අය ඇසුරු කිරීම** නිසා පුද්ගලයෝ අයහපත් කම්ම පථඇති කරගනී. ගුණවත් අය හා ඇසුරු නිසා පුද්ගලයෝ යහපත්

කම්මපථ ඇති කරගනී. සටහන: මේ වගේගයේ, විවිධ ලෙසින් කර්මපථ සකස්වන අන්දම පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: 3 කම්මපථවග්ග, පි. 280, ESN: 14: Dhathusamyutta, III Courses of Kamma, p. 764.

▲කම්ම ක්‍රියාවලිය- Kamma procedure : 1) සසර වටය ගෙනයන අයහපත් විපාක දෙන කර්ම ඇතිවීමට, රැස්වීමට ලෝභය, දෝසය හා මෝහය යන කෙළෙස් මූලිකවේ. 2) එම අයහපත් කර්මයන්හි විපාක මේ ජීවිතයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ වෙනත් මතු භවයන්හිදී හෝ ඉඩලද විට එලදේ. (දිට්ඨධම්මවේදනීය කර්ම, උප්පජ්ජවේදනීය කර්ම, අපරාපරිය වේදනීය කර්ම- either in this very life, or in the next rebirth, or on some subsequent rebirth). බීජ උපමා. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 : * උණුසුම හෝ සුළං හෝ ආදියෙන් තරක්නොවූ බීජ, සුදුසු බිමක වපුරා, එයට අවශ්‍ය තෙතමනය හොඳින් ලැබෙන්නේනම්, එම බීජ වැඩි, විපුලවී, හොඳින් පැයියයි. එලෙස කෙනක් වේතනාවෙන් සිදුකරන කර්ම වල විපාක, වර්තමාන ජීවිතයේදී හෝ ඊළඟ උපතේදී හෝ මතු උපත්වලදී හෝ විඳීමට සිදුවේ. 3) සසර පැවත්ම පිණිස, ආලෝභය, අදොසය හා අමෝහය මගින්ද යහපත් කර්ම ඇතිවේ. 4) අලෝභය නිධාන කොට භටගන්නා කර්ම, ලෝභය සම්පූර්ණයෙන්ම පහවීමෙන් නැතිවී යයි, මතු විපාක ඇතිනොවන ලෙසට විනාශවී යයි. එසේම අදොසය...අමෝහය නිධාන කොට භටගන්නා කර්ම අදොසය...අමෝහය සම්පූර්ණයෙන්ම පහවීමෙන් නැතිවී යයි, මතු විපාක ඇතිනොවන ලෙසට විනාශවී යයි. උපමාව: ** කෙනෙක් තමා ළඟ ඇති තරක් නොවූ බීජ, ගින්නෙන් පුළුස්සා දමයි, අලුබවට පත්කරයි. සුළග හෝ දියපහරක් එම අලු ගෙනයයි. එම අලු මගින් පැල හට නොමගනී, අස්වැන්නක් නොලැබේ. 5) අනුවණ පුද්ගලයා ලෝභය නිසා හෝ දෝසය නිසා හෝ මෝහය නිසා සුළු වූ හෝබොහෝවූ කර්ම රැස් කරයි, ඔහු කළ කර්මයන්හි විපාක (සසර සැරිසරන තෙක්) ඔහු විසින් විඳිය යුතුවේ. 6) නුවණැති භික්ෂුව, අරහත් මාර්ග ඥානය උපදවා, ලෝභ දෝස හා මෝහයෙන් උපන් කර්ම හා සියලු දුගතියන් (යළි උපත- මතු ඉපදීම) දුරලයි. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත:දේවදුතවග්ග: 3.1.4.4 සුත්‍රය, පි. 286, EAN:3: Divine Messengers: 34.4 Causes, p.90.

▼කම්ම ක්‍රියාවලිය සිදුවන ආකාරය: කම්ම ක්‍රියා තුන්දොරින් සිදුවේ. තුන්දොර යනු කය, වචනය හා සිතය, එමගින් අකුසල කර්ම හා කුසල කර්ම සිදුවේ: අකුසල කර්ම: 1) කාය කර්ම 3කි: සතුන්මැරීම, සොරකම හා කාමයේ වරදවා හැසිරීම 2) වචී කර්ම 4 කි: එනම්, බොරුකීම, කේලාමිකීම, සැරවවන කතාකිරීම, හිස්වවන කතා කිරීම 3) මනෝ කර්ම 3 කි: දැඩිලෝභය, ක්‍රෝධය හා මිථ්‍යා දිට්ඨිය. කුසල කර්ම: 1) කාය කම්ම 3කි: සතුන් නොමැරීම, සොරකම් නොකිරීම, කාමයේ වරදවා නොහැසිරීම. 2) වචී කම්ම 4 කි: සත්‍යකතාකිරීම, කේලාමි නොකියා සමගිය ඇතිකරන කතාකිරීම, ප්‍රසන්න, කාරුණික, මෘදු වචන කතාකිරීම, එලදායක, ධර්මයට අනුකූල කතාකිරීම. 3) මනෝකමම 3 කි: නිර්ලෝභය, තරඟ නැති, හොඳ යහපත් හිත. යහපත් හෝ අයහපත් කර්ම ඇතිවන්නේ වේතනා පහළ කිරීමෙන්ය. අකුසල කර්ම කෙනෙක් දුගතියට ද කුසල කර්ම කෙනෙක් සුගතියටද ගෙනයයි. මේ පිළිබඳව යොදාගත් උපමාව-දාදු කැටය .බලන්න: උපග්‍රන්ථය5 : කෙනෙක් උඩට විසිකරන දාදු කැටය, පතිත වන තැන ස්ථිර ලෙසින් පිහිටනසේ, තරක ක්‍රියාකරණ අය නියතලෙසින්ම දුගතියකට වැටේ, හොඳ ක්‍රියාකරණ අය,

නියතලෙසින්ම සුගතියේ පහළවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6) 10 නිපාත:
කර්මකාය වගග, 10.5.1.7. පටිම සඤ්චේතනික සූත්‍රය හා 10.5.1.8 දුතිය
සඤ්චේතනික සූත්‍රය, පි.566, EAN: 10: The Deed Born
Body: Volitional 1 & 2, p.558.

▼ **කම්ම ක්‍රියාවේ ස්වභාවය :** කර්ම ක්‍රියා වකුටු හෝ සෘජු ස්වභාවය ගනී.
වකුටු කම්ම ක්‍රියා: දස අකුසලයේ යෙදෙන කෙනෙක් ගේ අකුසල ක්‍රියා,
ඇද, වකුටු ස්වභාවයකින් යුක්තය. මරණින් මතු නිරයේ හෝ නිරිසන්
ලෝකයේ ඔවුන් උපන් ලබති. ඔවුන් නිරිසන් ලෝකයේ උපත ලබන්නේ
බඩගාගෙන, වකුටුව බිම ඇදීයන සතුන් ලෙසය. **සෘජු කම්ම ක්‍රියා:** දස
කුසලයේ යෙදෙන කෙනෙක් ගේ කුසල ක්‍රියා සෘජුය, මරණින් මතු
දෙව්ලොව හෝ මිනිස්ලොව ධනවත්, ගුණවත් කුලවල ඔවුන් යළි උපත
ලබති. **බලන්න:** සංසප්පතිය ධර්ම පරියාය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10
නිපාත: කර්මකාය වගග, 10.5.1.6. සංසප්පතිය පරියාය සූත්‍රය, පි.560,
EAN:10: 216.6 Creeping , p.558.

▲ **කම්ම විපාක - Karma vipaka:** රැස්කරගත් කර්ම, විපාක නොදී
අවසන් නොවේ, අවස්ථා තුනකදී විපාක ලබාදෙයි: **1** මේ ජීවිතයේදීම
විදීමට සිදුවන කර්මවිපාක: දිට්ඨධම්මවේදනීය කර්ම **2** ඊළඟ ජීවිතයේදී
විදීමට සිදුවන කර්මවිපාක : උප්පජ්ජවේදනීය කර්ම **3** සසර සැරිසරන
ඕනෑම අවස්ථාවක විපාක එල දෙන කර්මවිපාක: අපරාපරියවේදනීය
කර්ම. එසේම, චේතනාකර සිදුකළ කර්මයන්ගේ විපාක නො විඳ දුනේ
කෙලවරවීමක් ඇත යයි තමන් වහන්සේ ප්‍රකාශ නොකරන බව බුදුන්
වහන්සේ වදාළහ: “ නාහං භික්ඛවෙ සඤ්චන්තිකානං කම්මානං
කතානං උපචිතානං අප්පට්ඨං විදිකා වාන්තිභාවං වදාමි. තඤ්ච ඛො
දිට්ඨං වා ධම්මෙ උප්පජ්ජං වා අපරෙවා පරියායෙ. නතෙකාහං භික්ඛවෙ
සඤ්චන්තිකානං කම්මානං කතානං උපචිතානං අප්පට්ඨං විදිකා
දුක්ඛස්සන්තිකිරියං වදාමි” (Bhikkhus, I do not say that there is a
termination of volitional kamma that has been done and
accumulated so long as one has not experienced [its results], and
that may be in this very life, or in the [next] rebirth, or on some
subsequent occasion. But I do not say that there is making an end
of suffering so long as one has not experienced [the results of]
volitional kamma that has been done and accumulated). **සටහන්:** *
ඉහත කරුණ පිළිබඳව භික්ඛු බෝධිගේ අදහස පිළිබඳව **බලන්න:** EAN:
note: 2181, p. 684. ** මෙන්තා, කරුණා, මුදිතා, උපේක්ඛා වේතෝ
විමුක්තිය වර්ධනයකර අනාගාමී වූ ආරිය පුද්ගලයන් කාමලෝකයේ
සිදුකල කර්ම, මරණින් මතු සුද්ධාවාසය කරා නොයයි. එතෙක්, විදීමට
ඇති කර්ම විපාක ඇත්නම් ඒවා මෙලොවදී විපාක දෙන බව මේ සූත්‍රයේ
විස්තර කර ඇත. ** යම් කර්ම විපාක නොදී අහෝසිවේ. **බලන්න:**
අහෝසිකර්ම. ** අනාගාමීවූ උතුමන් කාමලෝකයේ සිදුකල කර්ම,
කාමලෝකයට පමණක් ප්‍රමානවේ. **බලන්න:** අනාගාමී. අයහපත් කර්ම
විපාක එල දෙන නිරයන්: **බලන්න:** උණු අළු නිරය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6)
:10 නිපාත: කර්මකායවගග, 10.5.1.9. කර්මකාය සූත්‍රය, පි.582 , EAN:
10: The Deed Born Body, p.561.

▼ **කම්ම විපාක වෙනස්කම් :** 1) මෙලොව දී දසඅකුසල් කරන
පුද්ගලයෙක් මරණින් මතු දුගතියේ පහළවේ. එයට හේතු: එමපුද්ගලයා:
පෙර කාලයකදී වේදනා සහගත අකුසල ක්‍රියාවක් කර ඇත හෝ

පසුකාලයක වේදනා සහගත අකුසල ක්‍රියාවක් කර ඇත හෝ මරණය සිදුවන අවස්ථාවේ මිථ්‍යා දිට්ඨිය වැළඳ ගෙන ඇත. එමනිසා, මරණින් මතු ඒ පුද්ගලයා දුගතියේ යළි උපත ලබා ඇත. ඔහු, මෙලොවදී දස අකුසලයේ යෙදුන නිසා, එහි අයහපත් විපාක, මේ භවයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ පසුව ඇතිවෙන භවයකදී හෝ ඔහුට විඳීමට සිදුවේ. 2)

මෙලොව දී දසඅකුසල් කරන පුද්ගලයෙක් මරණින් මතු සුගතියේ පහලවේ. එයට හේතු: එම පුද්ගලයා: පෙර කාලයකදී සුඛ වේදනා ඇති යහපත් ක්‍රියා සිදු කර ඇත හෝ පසු කාලයක සුඛ වේදනා ඇති යහපත් ක්‍රියා සිදු කර ඇත හෝ මරණය සිදුවන අවස්ථාවේ සම්මා දිට්ඨිය වැළඳ ගෙන ඇත. ඒ හේතුවෙන් ඔහු සුගතියේ යළි උපත ලබා ඇත. එහෙත්, ඔහු, මෙලොවදී දස අකුසලයේ යෙදුන නිසා, එහි අයහපත් විපාක, මේ භවයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ පසුව ඇතිවෙන භවයකදී හෝ ඔහුට විඳීමට සිදුවේ. 3)

මෙලොව දී දසඅකුසල් නො කරන පුද්ගලයෙක් මරණින් මතු සුගතියේ පහලවේ. එයට හේතු: එමපුද්ගලයා: පෙර කාලයකදී සුඛ වේදනා ඇති යහපත් ක්‍රියා සිදු කර ඇත හෝ පසු කාලයක සුඛ වේදනා ඇති යහපත් ක්‍රියා සිදු කර ඇත හෝ මරණය සිදුවන අවස්ථාවේ සම්මා දිට්ඨිය වැළඳ ගෙන ඇත. ඒ හේතුවෙන් ඔහු සුගතියේ යළි උපත ලබා ඇත. ඔහු, මෙලොවදී දස අකුසලයේ නො යෙදුන නිසා, එහි යහපත් විපාක, මේ භවයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ පසුව ඇතිවෙන භවයකදී හෝ ඔහුට විඳීමට සිදුවේ. 4)

මෙලොව දී දසඅකුසල් නො කරන පුද්ගලයෙක් මරණින් මතු දුගතියේ පහලවේ. එයට හේතු: එමපුද්ගලයා: පෙර කාලයකදී වේදනා සහගත අකුසල ක්‍රියාවක් කර ඇත හෝ පසුකාලයක වේදනා සහගත අකුසල ක්‍රියාවක් කර ඇත හෝ මරණය සිදුවන අවස්ථාවේ මිථ්‍යා දිට්ඨිය වැළඳ ගෙන ඇත. ඒ හේතුවෙන් ඔහු දුගතියේ යළි උපත ලබා ඇත. ඔහු, මෙලොවදී දස අකුසලයේ නො යෙදුන නිසා, එහි යහපත් විපාක, මේ භවයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ පසුව ඇතිවෙන භවයකදී හෝ ඔහුට විඳීමට සිදුවේ. මේ සූත්‍රය අවසානයේදී බුදුන් වහන්සේ මෙසේද වදාළහ: “මෙලෙසින්, අකුසලය මැඩලන අකුසල කර්මයක් ඇත. අකුසලය මැඩලන කුසල කර්මයක් ඇත. කුසලය මැඩලන කුසල කර්මයක් ඇත. කුසලය මැඩලන අකුසල කර්මයක් ඇත”. “ඉති බො ආනන්ද, අත්තී කම්මං අභබ්බං අභබ්බාභාසං, අත්තී කම්මං අභබ්බං භබ්බාභාසං, අත්තී කම්මං භබ්බෙඤ්ච භබ්බාභාසඤ්ච, අත්තී කම්මං භබ්බං අභබ්බාභාසන්ති” (Thus, Ānanda, there is action that is incapable and appears incapable; there is action that is incapable and appears capable; there is action that is capable and appears capable; and there is action that is capable and appears incapable) මූලාශ්‍ර: මනි: (3): 3.4.6 මහාකම්ම විභංග සූත්‍රය, පි. 460, EMN: 136 : The Greater Exposition of Action, p. 968.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. දිට්ඨිමත්තවේදනීය කර්ම මේ අත්තවේ විපාකයට නො පැමිණියේ නම්, උප්පජ්ජවේදනීය කර්ම ඊළඟ අත්තවේ විපාකයට නො පැමිණියේ නම්, ඒවා අභෝසි කර්ම වේ. විපාක දෙන කර්මයන් හි ගරුක හා අගරුක අතරින් අකුසල පක්ෂයේ ආනන්තරික කර්ම හෝ කුසල පක්ෂයේ ප්‍රථම ජාන ආදී මහද්ගත කර්ම හෝ වෙනම් ඒවා ගරුක කර්මයන්ය , ප්‍රථම කොට විපාක දේ. බහුල-අබහුල කර්ම අතරින් යමක් බහුල නම් එය ප්‍රථම කොට විපාක දේ. මරණාසන්න කාලයෙහි කල කර්ම ආසන්න කර්මවේ, ඒවා මතුභවයෙහි පළමු කොට විපාක දේ.

පෙරකී කර්ම නැතිකළ කටත්තා කර්ම විපාකදේ. ජනකකර්ම, කුසල හෝ අකුසල වේ. ඒවා ප්‍රතිසන්ධියේද, ප්‍රවෘත්තියෙහි ද රූප- අරූප (ලෝක) වල විපාක උපදවයි. උපස්තම්භක කර්මයට විපාක ඉපදවිය නො හැකිය. අන්‍යකර්මයකින් උපන් සුව හෝ දුක් විපාක වලට රුකුල් දීමට හැකිය. උපපිඩක කර්මය අන්‍ය කර්මයකින් උපන් සුව හෝ දුක් විපාක වලක්වාලයි. උපසාතක කර්මය කුසල් හෝ අකුසල්වේ. දුර්වල කර්මය නිසා එහි විපාකයට අවකාශය ඇති කරයි. මේ 12 ස් වැදැරුම් කර්ම, එහි ප්‍රභේද හා විපාක බුදුවරයන්ගේ කර්මවිපාක දන්නා ඥානය ය. සිංහල විසුද්ධිමාර්ගය, 19 පරිච්ඡේදය, පි. 952. **2. Kamma and its Fruit:** Selected Essays: Edited by Nyanaponika Thera, BPS: 2006. **3. Good, Evil and Beyond:** Kamma in the Buddha's Teaching: by Bhikkhu P.A. Payutto, BuddhaDhamma Education Association. Inc. **4. කර්මවිපාක:** සම්පාදක: පුජ්‍ය රිදියගම සුධම්මාභිවංශ හිමි. **5. Volition: An Introduction to the Law of Kamma:** by Sayadaw U Silananda, BuddhaDhamma Education Association. Inc. **6 Karma & Rebirth in Early Buddhism:** Course of study & workshop by Bhante Sujato & Ajahn Brahmali, Presented by The Buddhist Society of Western Australia (BSWA).

▲ **කම්ම විපාක ඥානය** -Knowledge of Kammavipaka: ලෝක සත්ත්වයන් ගේ සියලු කර්ම පිළිබඳ: කර්ම විපාක දන්නා නුවණ, තථාගතයන්ට ඇති එක් විශේෂ ඥාන බලයකි. **බලන්න:** තථාගත දසබල. ▲ **කම්ම විවිධාකාරය** - Diversity of karma :බුදුන් වහන්සේ, විශිෂ්ඨ ඥානයෙන් අවබෝධ කරගත් කර්ම 4 ක් පෙන්වා ඇත: 1) **කළු කර්ම**-අඳුරු කර්ම-අකුසල විපාක කර්ම (කෘෂණ-dark): කයෙන්, වචනයෙන් හා මනසින් (තුන් දොරින්) කරණ යහපත් ක්‍රියා කළ කර්මයන්ය. එම කර්ම නිසා යහපත් විපාක ලැබේ: මෙලොව ඇතිවන දුක් වේදනා, පරලොව: දුගතියේ උපත ලැබීමට, නිරයේ දරුණු දුක් වේදනා විඳීමට සිදුවේ. **කළු කර්ම මොනවාද?** පරපණනැසීම, සොරකම, කාමයේ වරදවා හැසිරීම, මුසාවාදය, පිගුනාවාදය, පරුෂා වාදය, හිස්වචන කතා කිරීම, ධර්මයේ ප්‍රමාදය ඇතිකරන මත්ද්‍රව්‍ය හා මත් පැන් භාවිතය, මව්පිය ඝාතනය, රහතතුන්ගේ ජීවිත නැතිකිරීම, වෛරය ඇතිව තථාගතයන් ගේ ලේ සෙලවීම, සංඝභේදය කිරීම කළ කර්මයෝය.**බලන්න:** ආනන්තරික කර්ම. 2) **සුදු කර්ම**- දීප්තිමත් කර්ම-කුසල විපාක කර්ම (ශුක්ල-bright) :තුන් දොරින් කරණ යහපත් ක්‍රියා සුදු කර්මයන්ය. එම කර්ම නිසා යහපත් විපාක ලැබේ: සුගතියේ -දෙව්ලොව උපත ලැබීමට, සුභකින්ත දෙවියන් ලෙසින් ප්‍රසන්න වේදනා විඳීමට හැකිවේ. **සුදු කර්ම මොනවාද?** : 1. ඉහත දක්වා ඇති කළු කර්මයන් නොකිරීම 2 දැඩිආසාවන් නොමැතිව 3 සැමදෙනා කෙරෙහි යහපත් සිතින් සිටීම 4 සම්මා දිට්ඨිය තිබීමය. **සටහන:** දසකුසල කිරීම හා ජාන සමාපත්ති ලැබීම සුදුකර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත-**බලන්න:** EAN: note: 943, p. 630. 3) **කළු හා සුදු කර්ම**- කුසල විපාක හා අකුසල විපාක කර්ම: කෙනෙක් තුන්දොරින් කළ කර්ම මෙන්ම සුදු කර්මද කරයි. විපාක වශයෙන් ඔහුට දුක් වේදනා ද සැප වේදනා විඳීමට ලැබේ. 4) **කළු නොවන සුදු නොවන කර්ම**- මෙහිදී කර්ම විපාක ඇතිනොවේ. මේ කර්ම මගින් කර්මවිපාක ක්‍ෂය කරගත හැකිය. කෙනෙක් ඉහත දැක්වූ කර්ම 3 ම පහකරගැනීමට වේතනා කර, ඒ අනුව කටයුතු කරයි. එනම්, සසර වටය නැතිකරගැනීම

පිණිස චේතනා කර අධ්‍යාත්මික මග වඩාගැනීමය, අරහත්වයට පත්වීමය. කර්මක්‍ෂය කරගැනීමේ ක්‍රමවේදය: ආරිය අටමග, සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම වර්ධනය කරගැනීම මගින්. සටහන: අටුවාවට අනුව කර්ම විපාක ක්‍ෂය කරගැනීම යනු අදිටන්තර- චේතනා කර සසර නිමා කරගැනීමට කටයුතු කිරීමය. ‘විවධ ගාමිණී මඟ චේතනා’- බලන්න: EAN: note: 946, p. 630. කර්ම විපාක ඵල: කුසල කර්ම විපාක මගින් සුගතියක යළි උපතඇතිවේ. අකුසල කර්ම විපාක නිසා දුගතියක යළි උපතඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2):4 නිපාත: කම්ම වග්ග සූත්‍ර, පි. 468, EAN:4: Kamma: p. 227.

▼ කම්ම විවිධ බව: පාපික හා කල්‍යාන කම්ම: පාපික කර්ම: ඇතිවීමට බලපාන කරුණු 5 කි: a) ලෝභය-greed b) දෝෂය- hatred c) මෝහය-delusion d) අයෝනිසෝමනසිකාරය-Careless attention e) අසති අසම්ප්‍රජන්‍යය - wrongly directed mind කල්‍යාන කම්ම: ඇතිවීමට බලපාන කරුණු 5කි a) අලෝභය b)අදෝෂය c) අමෝහය d) යෝනිසෝමනසිකාරය e) සති සම්ප්‍රජන්‍යය. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන්නේ ඉහත දැක්වූ කරුණු 10 ලෝකයේ පවතින නිසා අධර්මිෂ්ඨ හැසිරීම- ධර්මයට එරෙහිව හැසිරීම හා ධර්මිෂ්ඨ හැසිරීම- ධර්මයට අනුකූලව හැසිරීම, ලෝකයේ දැකිය හැකිබවය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 5 අකෝෂ වග්ග, 10.1.5.7.මහාලි සූත්‍රය,පි.182, EAN:10: 47.7 Mahali, p. 511.

▼ කම්ම විවිධය : අලුත් හා පැරණි කම්ම ඇස ආදීවූ සලායතන හේතුවෙන් කරනලද, චේතනාව විසින් පිළියෙළ කරනලද වේදනාවට වස්තුවූ වූ (වේදනාවක් ඇතිකළ) දේ පැරණි කර්මයන්ය. වර්තමානයේ කයින් වචනයෙන් හා සිතින් යම් කර්මයක් කරයි නම් ඒවා අලුත් කර්මයන්ය. කෙනෙක්, තුන්දොරින් කරන කර්මයන්ගෙන් නිරෝධවී, විමුක්තිය ස්පර්ශ කරන්නේනම් එය කර්ම නිරෝධයය. ඒ පිළිබඳ ඇති මාර්ගය-කර්ම නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදාව නම් ආරියඅටමග සම්පූර්ණ කරගැනීමය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි:(4): සලායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත: නවසූරාණ වග්ග: 1.15.1 කම්ම සූත්‍රය, පි. 292, ESN: 36: Vedanasamyutta: V: 146.1 Kamma, p. 1291.

▼ කම්ම සත්ත්වයන් පසුපසින් එයි- Kamma that follow the beings. යහපත් කර්ම, යහපත් විපාක ගෙනදෙමින්, අයහපත් කර්ම අයහපත් විපාක ගෙනදෙමින් සත්ත්වයන් පසුපස එයි. සටහන: ධම්මපදය: 1 යමකවග්ග: අයහපත් කර්ම විපාක ගොනා ගේ පය පසුපස එන කරත්ත රෝදය ලෙසින් ද 2 යහපත් කර්ම විපාක, පසුපස එන සෙවනැල්ල මෙන් ද පසුපසින් එයි. බලන්න:උපග්‍රන්ථය: 5.

▼ නිර්දෝෂී, පිරිසිදු ජීවිතයක් ඇති, කෙළෙස් රහිත පුද්ගලයෙකුට කෙනෙක් ද්වේශ කරන්නේ නම් වැරදි කරන්නේ නම්, එමගින් අයහපත් කර්ම විපාක ඇතිවේ. යම්කෙනෙක් සියුම් දූවිලි උඩුසුළඟට විසිකළවිට ඒ දූවිල්ල ඒ තැනැත්තා ගේ කයටම පතිතවන ලෙසින් කෙනෙක් සිදුකරණ අයහපත් ක්‍රියා නිසා අයහපත් කර්ම විපාක ඇතිවේ. දූවිලි උපමාව, බලන්න:උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග:දේවතාසංයුත්ත: 1.3.2 ඵ්‍රසතිසූත්‍රය,පි. 50, ESN:1:Devatasamyutta: 22.2. It Touches, p. 84.

▲ කම්ම හා භවය-Existence & kamma: කර්මය හා භව පැවැත්ම අතර දැඩි සම්බන්ධයක් ඇත. බුදුන් වහන්සේ, මේසේ වදාළහ: “ කර්මය නම්

කෙතය (පොළවය), විඤාණය බීජය (ඇටය) වේ, තණ්හාව එම බීජය පෝෂණය කරන ජලය (උදක) වේ. අවිද්‍යාවෙන් වැසුන, තණ්හාවෙන් බැඳුන, සත්ත්වයන්ගේ විඤාණය, කාම ලෝකයේ (කාම ධාතුවේ) පිහිටයි. එලෙස සත්ත්වයන්ගේ පුනර්භවය ඇති කරණ භවය සකස්වේ”

“ඉති ඛො ආනඤ්ඤා, කම්මං ඛෙතං, විඤ්ඤාණං බීජං, තණ්හා සිනෙහො. අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං භීනාය ධාතුයා විඤ්ඤාණං පතිට්ඨිතං. එවං ආයති පුනබ්බවාහිනිබ්බත්ති හොති” (Thus, Ānanda, for beings hindered by ignorance and fettered by craving, kamma is the field, consciousness the seed, and craving the moisture for their consciousness to be established in a superior realm. In this way there is the production of renewed existence in the future). බලන්න: බීජ උපමාව: උපග්‍රන්ථය: 5. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 3 නිපාතය: 3.2.3.6 සූත්‍රය, පි. 432, EAN:3: 76.6 Existence, p. 119.

▲ **කම්ම හා විඤාණය- Karma & Consciousness** : විඤාණය පිහිටි කල්හි තණ්හාව ඇතිවේ, තණ්හාව ඇති කල, කර්ම අරමුණු ඇතිවේ, එය විඤාණයේ පැවත්මය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමය සංයුත්ත: කළාරබත්තිය: චේතනා සූත්‍ර 3කි. පි. 124, ESN:12: Nidanasamyutta: IV: The Karakhattiya: Volition 3 suttas p. 665.

▲ **කම්සැපය- Sensual happiness:** කම්සැපය ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ ස්ත්‍රී පුරුෂ අතර ඇති බැඳීම නිසා ලබන සැපයය. බලන්න: ඉත්ථිබන්ධන, පුරිෂබන්ධන.

▲ **කාමය: පාලි: කාමො-sensual pleasures:** ධර්මයේ කාමය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කාමලෝකයට ඇති ඇල්මය- රාගයය. එම බැඳීම නිසා මිනිසුන් සසරේ ගමන් කරයි. කාමය නිසා කෙළෙස් ඇතිවේ, මෙය නිවරණ ධර්මයකි බලන්න: නිවරණ. ශබ්දකෝෂ: B.D: p: 73: “Kāma: may denote 1.subjective sensuality- sense desire 2 objective sensuality- the 5 sense objects...”

▼ **කාමය හඳුන්වන විවිධ නාම:** භය, දුක, රෝග, ගඩුව (ගන්ඩ), ඇලීම (සඩග), මඩ (පංක). විස්තර පිණිස බලන්න: අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: අනුත්තරියවග්ග: භය සූත්‍රය.

▼ **මහා ධන සම්පත් ඇති අයද කම්සැප සොයයි, කාමයන් නො සොයන්නේ කවරුද?** යයි දෙවියෙක් බුදුන් වහන්සේ විමසූහ. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ගිහිගෙය හැර, සියලු කාමවස්තූන් හැර පැවිදිව, රාග දොස මෝහ දුරුකළ රහතුන් -රහතන්වහන්සේ කාමය සොයා නොයති” මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.3.8 මහද්ධන සූත්‍රය, පි. 56, ESN: 1: Devatasamyutta: 28.8 Those of Great Wealth, p. 91. සටහන: අංගු.නි: (1) 3 නිපාත: 1 කම්මපථ පෙය්‍යාලය සූත්‍ර, පි. 576: කම්මපථ පිලිබඳ විස්තර දක්වා ඇත.

▲ **කාමආස්වාදය- Sensual Pleasures** : වස්තුකාමයේ හා කෙළේස කාමයේ ආස්වාදය: භීත, මධ්‍යම, උසස්-ප්‍රතීත යයි ත්‍රිවිධ ආකර වේ. භීතකුලයන් විදින කාම ආස්වාදය භීතකාමයෝය, මධ්‍යම සත්වයෝ විදින කාම ආස්වාදය මධ්‍යම කාමයෝය, රජවරු ආදීන් විදින කාම ආස්වාදය ප්‍රණීත කාමයෝය. මේ සියල්ල කාම ආස්වාදයන්ය. ගිහිකම් සැප හැර පැවිද්ද ලැබුවත්, සෝතාපන්න බව ලබන තෙක් ඔවුන්, තමන්වහන්සේ විසින් රැකබලාගත යුතුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. ඒ පිලිබඳ යොදාගත් උපමාව: අතදරුවෙක්, ඔහු ගේ

කිරිමවගේ ප්‍රමාදයක් නිසා යම්කිසි දෙයක් මුවේ බහාගනී. ඒ දුටු කිරිමව ආදරය හා අනුකම්පාව නිසා වහා එය බැහැරට ගැනීම පිණිස හැකි හැම ක්‍රමයක්ම යොදයි. පසුකල ඒ දරුවා තරුණවියට පත්වූ කල ඔහුට තමාව බලාගැනීමට හැකි බව කිරිමව දනී. එලෙස, පබ්බජා, කුසලධර්මයේ ප්‍රමාද නම්, ඔහු කෙරේ ඇති අනුකම්පාවෙන්: ‘මා විසින් ඒ මහණ රැකිය යුතුය යි’ බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, ධර්ම මාර්ගයේ ඔහු අප්‍රමාදව කටයුතු කරනවිට ඔහුට, තමා රැක ගැනීමට හැකිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (3) : 5 නිපාත:සේබබලවග්ග: 5.1.1.7 කාමේසුපලාලිත සූත්‍රය, පි.30.

▲ **කාමආසව-Kamaasava:** සසරට බැඳ තබන ආසවයකි (ආශ්‍රව). ආසව ඤය කළ හික්මුව, කාමයට ඇති කැමත්ත, ගිණිඅඟුරු වලකට වැටීම ලෙසින්, ඇතිසැටියෙන්- යථාබවින්, සම්මා ප්‍රඥාවෙන් දකින බවත්, එම අවබෝධය, ආසවඤය කිරීම නිසා ලැබෙනබලය, දසබලයන් ගෙන් එකක් ය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් වදාළහ, බලන්න: සේබබල, ආසුච හා ආසුච ඤය කිරීම, ගිණිඅඟුරු වල උපමාව-උපග්‍රන්ථය:5.

▲ **කාම ඔසය- the flood of sensuality:** කාම ඔසය යනු, සඤ්ඤා සසර ඇදගෙනයන ජල ප්‍රවාහ 4 න් එකකි. බලන්න: ඔස සතර.

▲ **කාමගුණ:පාලි: කාමගුණා -five strands of sense-desire :** කාමගුණ -පංචකාමගුණ ලෙසින්ද හඳුන්වයි. බලන්න: පංච කාමගුණ.

▲ **කාමගුණ උපධි- five strands of sense acquisitions :** කාමගුණ උපධි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පංච කාම වස්තූන් අල්වා ගැනීමය. බලන්න: උපධි.

▲ **කාමවන්දය-Sensuous desire :** කම්සැපට ඇති ආශාව, පංච කාමයට ඇති කැමත්ත. මෙය නිවරණයකි. කාමසංකල්පනා නිසා කාමච්ඡන්දය ඇතිවේ. කාමච්ඡන්දය ඇතිවිට කාමපරිදාහය ඇතිවේ. කාමච්ඡන්දය පහකර ගැනීමට අසුහනිමිත්ත වැඩිය යුතුය. බලන්න: අසුහනිමිත්ත, නිවරණ, කාමධාතුව.

▲ **කාමතණ්හාව- Sensuous craving :** කාම තණ්හාව, ත්‍රිවිධ තණ්හාවෙන් (කාම-භව-ච්චව) එකකි. කම්සැපයට ඇති ඇල්මය. මෙය නිසා සඤ්ඤා නැවත නැවත සසරට පැමිණේ.බලන්න: තණ්හා.

▲ **කාමධාතුව- the sensual desire element:** කාමධාතුව, සය ධාතුවලින් එකකි. බලන්න: ධාතු. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: “ කාම චිත්තර්ක (කාමවස්තු ගැන සිතීම) හේතු සහිතව ඇතිවේ, හේතු නොමැතිව නූපදී...කාමධාතුව නිසා කාම සංඥාව උපදී. කාම සංඥාව නිසා කාම සංකල්පනා උපදී. කාම සංකල්පනා නිසා කාමච්ඡන්දය උපදී. කාමච්ඡන්දය නිසා කාමපරිදාහය (කාමයේ ගිලීම) උපදී. කාම පරිදාහය නිසා කාම පර්යේෂණය (කාමය සෙවීම) උපදී. කාමය සොයායන නුගත් (ධර්මය නොදත්) පුහුදුන්-පාතග්ජන මිනිසා කයින්, වචනයෙන් හා සිතින් -තුන්දොරින් අයහපත් දේ කරයි, පිළිපදී. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: 2.2.2 සනිදාන සූත්‍රය,පි. 258, ESN: 14: Dathusamyutta: 12.2 With a source, p. 751.

▲ **කාම නිබ්ද්දා ප්‍රතිපදාව- Kama Nibbidda Partipada :** ඒ සඳහා ඇති පිළිවෙත 6 ආකාරය: 1) **කාමය දත යුතුය- Sensual pleasures should be understood:** කාමගුණ පහ : රූප,ශබ්ද,ගන්ධ,රස,ස්පර්ශ, ආරිය චිතයේ කාමය ලෙසින් හඳුන්වන්නේ නැත, ඒවා කාමගුණයන්ය (objects of sensual pleasure) . කාමය නම්, යම්කෙනකුට ඇතිවෙන කාම සංකල්පනාවය- සංකල්පරාගයය-කාමවේතනාවය ((A person’s sensual

pleasure is lustful intention): “සඛකස්සරාගො පුරිසස්ස කාමො-
නෙනෙ කාමා යානි විත්තානි ලොකෙ, සඛකස්සරාගො පුරිසස්ස කාමො-
තිධ්‍යන්ති විත්තානි තපෙව ලොකෙ, අපෙක්ඛිති ධරා විනයන්ති ඡන්දන්ති”.
ලෝකයේ ඇති විසිතුරු දේ කාමය නොවේ, කෙනෙක්ගේ සිතේ ඇතිවන
රාග චේතනාව, කාමයය. ලෝකයේ විසිතුරු දේ එලෙසින්ම පවතී,
එහෙත්, ප්‍රඥාවන්තයා ඒවාට ඇති ඇල්ම පහකරගනී. 2) කාමයේ නිදාන
සම්භවය (උත්පත්ති කරුණ) දත යුතුය (the source and origin of
sensual pleasures should be understood) කාමයේ උත්පත්ති කරුණ,
ස්පර්ශයය. සංභන්:අටුවාව මෙය ‘සභාජාතඵස්ස- coexistent contact
ලෙසින් දක්වා ඇත. 3) කාමයේ විවිධත්වය (වේමන්තතාව) දත යුතුය
(the diversity of sensual pleasures should be understood) රූපය
පිලිබඳ කාමය එකකි, එලෙස, ශබ්දය...ගන්ධය... රසය... ස්පර්ශය
ආදියේ කාමය එකිනෙකට වෙනස්ය. (Sensual desire for forms is one
thing... for sounds is another...etc.) 4) කාමයේ විපාකය දත යුතුය (the
result of sensual pleasures should be understood) තමන් කැමති
දෙයක් කෙරෙහි ඇති කාමයට අනුරූපව කෙනෙක්, යහපත් (පුණ්‍ය) හෝ
අයහපත් (අපුණ්‍ය) ආත්මභාවයක් ඇතිකරගනී. (One produces an
individual existence that corresponds with whatever [sense
pleasures] one desires and which may be the consequence either of
merit or demerit) සංභන්: දේවලෝක සැප පතන කෙනෙක් යහපත්
කටයුතු කිරීමෙන් සුගතියේ උපත ලබා තමන් කළ කර්මය අනුව විපාක
විඳී. තවකෙනෙක් අයහපත් ක්‍රියා නිසා දුගතියේ උපත ලබා තමන් කළ
කර්මය අනුව විපාක විඳී. (One produces an individual existence that
corresponds with whatever [sense pleasures] one desires and which
may be the consequence either of merit or demerit) 5) කාමයේ
නිරෝධය දත යුතුය (the cessation of sensual pleasures should be
understood) ස්පර්ශයේ නිරෝධය, කාමයේ නිරෝධයය. 6) කාම
නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදාව දත යුතුය දත යුතුය (the way leading to the
cessation of sensual pleasures should be understood) එනම්,
ආරියඅටමගය. මේ කරුණු 6 යහපත් ලෙසින් දන්නා ආරිය ශ්‍රාවකයා,
නිබ්බේදික බ්‍රහ්මචරියාවැවූ කාම නිරෝධය දන්නේය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:
(4) 6 නිපාත: 6.2.1.9 නිබ්බේධිකසූත්‍රය,පි.220,EAN:6: 63.9
Penetrative,p.355.

▲ කාමපරිදාහය-sensual passion: කාමපරිදාහය යනු, සිත පංච
කාමයන්ට යටවීමය, වගිවියාමය. කාමච්ඡන්දය නිසා කාමපරිදාහය
ඇතිවේ. බලන්න: කාමධාතුව.

▲ කාම පර්යේෂණය- sensual quest: කාම පර්යේෂණය යනු කාම
වස්තූන් සොයා යෑමය. කාමච්ඡන්දය නිසා කාමපරිදාහය ඇතිවේ. එම
සෙවීම නිසා ආධ්‍යාත්මික මග දියුණු කරගැනීමට නොහැකිවේ.බලන්න:
කාමධාතුව.

▲ කාමභවය- Sensuous existence: යළි උපත ලබන භව තුනෙන්
එකකි. බලන්න: භව.

▲ කාමභෝගී පුද්ගලයෝ-kamabhogi puggala: කාමභෝගී බව නිසා
සතුටට පත්වෙන පුද්ගලයන් දසදෙනෙකු මේ ලෝකයේ සිටිනබව බුදුන්
වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) කෙනෙක් අධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී.
එහෙත්, ඔහුගේ සිතේ සතුට නැත, සිත පිනායාමක් ද නැත; තම ධනය

අනුන් හා බෙදා නොගනී; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට අවගුණ 3 කි: i අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ නොසතුටුව iii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 2) කෙනෙක් අධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, එනමුත් ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනී; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට අවගුණ 2 කි: i අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. ඔහුට ගුණ 1 කි: සිතේ සතුට තිබීම. 3) කෙනෙක් අධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා ගනී; ඔහු පින් කරයි. ඔහුට අවගුණ 1 කි: අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම. ඔහුට ගුණ 2 කි: i සිතේ සතුට තිබීම ii ධනය බෙදා ගැනීම හා පින් කිරීම. 4) කෙනෙක් අධර්මයෙන් හා ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. එහෙත්, ඔහුගේ සිතේ සතුට නැත, පිනායාමක් ද නැත; තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනී; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට ගුණ 1 කි: ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම. ඔහුට අවගුණ 3 කි: i අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ නොසතුටුව iii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 5) කෙනෙක් අධර්මයෙන් හා ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, එනමුත් ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනී; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට ගුණ 2 කි: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම. ඔහුට අවගුණ 2 කි: i අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 6) කෙනෙක් අධර්මයෙන් හා ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා ගනී; ඔහු පින් කරයි. ඔහුට අවගුණ 1 කි: අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම. ඔහුට ගුණ 3 කි: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම iii තම ධනය අනුන් හා බෙදාගැනීම හා පින් කිරීම. 7) කෙනෙක් ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. එහෙත්, ඔහුගේ සිතේ සතුට නැත, පිනායාමක් ද නැත; තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනී; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට ගුණ 1 කි: ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම. ඔහුට අවගුණ 2 කි: ii සිතේ නොසතුටුව iii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 8) කෙනෙක් ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, එනමුත් ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනී; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට ගුණ 2 කි: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම. අවගුණ 1 කි: තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 9) කෙනෙක් ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා ගනී; ඔහු පින් කරයි. එහෙත්, ඔහු තම ධනය භාවිතා කරන්නේ එයට ඇලිය; ඔහු ධනය නිසා මත්වී සිටී, අන්ධ (අනුවණ) ලෙසින් ධනයේ ගිලී සිටී. එහි ඇති ආදීනවය (අනතුර) ඔහු නොදකී, ඉන් මිදියාම (නිස්සරනය) ගැන ඔහුට අවබෝධයක් නැත. ඔහුට ගුණ 3 කි: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම iii තම ධනය අනුන් හා බෙදාගැනීම හා පින් කිරීම. අවගුණ 1 කි: ඔහු තම ධනය භාවිතා කරන්නේ එයට ඇලී, ඒ නිසා මත්වී, අනුවණ ලෙසින් එහි ගිලී, ආදීනවය හා නිස්සරනය ගැන අවබෝධයක් නැතිනිසාය. 10) කෙනෙක් ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා ගනී; ඔහු පින් කරයි. ඔහු ධනය භාවිතා කරන්නේ එයට නොඇලිය, ඉන් මත්නොවිය, අනුවණ ලෙසින් එහි නොගැලිය. ඔහු එහි ඇති ආදීනවය දකියි, ඉන් මිදෙන අයුරු දනී. ඔහුට ගුණ 4 කි: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම iii තම ධනය

අනුන් හා බෙදාගැනීම හා පින් කිරීම iv ඔහු තම ධනය භාවිතා කරන්නේ එයට නොඇලී, ඒ නිසා මත්තොව්, නුවණින් එහි නොගිලී, ආදීනවය හා නිස්සරනය ගැන අවබෝධයක් ඇතිනිසාය. ඔහු අග්‍ර පුද්ගලයකි. **බලන්න:** අග්‍රමිනිසුන්. **සටහන:** කාමභෝගීවීම නිසා මිනිසුන් දිළිඳු බවට පත්වේ, එනිසා ණයගැතිවී බෝභෝ දුක් විඳිති. **බලන්න:** ඉ.ණ. මූලාශ්‍ර: අංග.නි : (6): 10 නිපාත: 10.2.5.1. කාමභෝගී සූත්‍රය, පි. 344, EAN:10: 91.1 One who enjoys sensual pleasures, p. 531.

▲ **කාම-මිථ්‍යාචාරය:** පාලි: කාමෙසුමිච්ඡාචාරා - Sexual misconduct
කාම-මිථ්‍යාචාරය- කාමයෙහිවරදවා හැසිරීමද ස අකුසලයන් ගෙන් එකකි. මෙය පරදාරසේවනය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** දස අකුසල, පරදාරසේවනය.

▼ **කාමයෙහි වරදවා හැසිරෙන අය නිරයට යයි:** බුදුන් වහන්සේ කාමයෙහි වරදවා හැසිරෙන කෙනෙකුගේ ස්වභාවය මෙසේ දක්වා ඇත:

මේ ලෝකයේ කෙනෙක් කාමමිථ්‍යාචාරයේ යෙදෙයි. මව් විසින් රකින, පියා විසින් රකින, මව්පියන් විසින් රකින, සහෝදරයෙක් විසින් රකින, සහෝදරියක් විසින් රකින ගෝත්‍රය (කුලය) විසින් රකින, ස්වාමි පුරුෂයෙක් සිටින, වරදක්කර දඬුවමකට යටත්වූ, මල්මාලා හුවමාරුකර විවාහ ගිවිසගත් ආදී වශයෙන් වූ ස්ත්‍රීයක් සමග වැරදි කාම සේවනය කරයි, එවැනි අය ඒකාන්තයෙන්ම නිරයට යයි. “ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චො කාමෙසුමිච්ඡාචාරි භොති. යා තා මාතුරකත්තා, පිතුරකත්තා, මාතා පිතුරකත්තා, භාතුරකත්තා, හගිනීරකත්තා, ඤාතිරකත්තා, ගොතතරකත්තා, ධම්මරකත්තා, සසාමිකා, සපරිදණ්ඩා, අන්තමසො ගුලපරිකත්තාපි, තථා රූපාසු වාරිත්තං ආපජ්ජිතා භොති” සටහන: මේ නිසා කම්ම සිව් ආකාරයකට රැස්වේ: 1) තමන් එම අකුසලය කිරීම, 2) අනුන්ලවා කරවීම 3) අනුමත කිරීම 4) වර්ණනා කිරීම. **බලන්න:** අංග:4 නිපාත: කම්මපථවග්ග:4.7.3 සූත්‍රය. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6): 10 නිපාත: කරජකාය වග්ග: 10.5.1.1. පට්ඨාන නිරය සූත්‍රය, පි. 548, ජානුසොණි වග්ග, 10.4.2.10, වුන්ද සූත්‍රය, පි.508 EAN:10: The Deed-born body: 211.1 Hell, p. 556, Jāṇussoṇī: 176.10, Cunda, p.553.

▼ **වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “කාමමිථ්‍යාචාරය: මෙමුද්‍රන ධර්මය-** ඒකාන්තයෙන් නින්දිතවූ හැසිරීමකි. පරස්ත්‍රී-පරපුරුෂ සේවනය -වරදවා මෙවුන්දම් සෙවුම යයිද කියයි. මෙයට අංග 4කි: නොඑළඹිය යුතු ස්ත්‍රී පුරුෂයන් අතරෙන් කෙනෙක් වීම, සේවනය කරන සිත්, ඒ සඳහා කරන උපක්‍රමය, එය යෙදීම”: සද්ධර්ම කෝෂය, පි. 113.

▲ **කාමයොගය:** පාලි: කාමයොගො- the bond of sensuality: කාම යොගය යනු ලෝක සත්ත්වයා සසරට බැඳ තබන බැඳීම- කෙලෙස් බැඳීම 4 න් එකකි. මෙය ධර්ම මාර්ගයට හානි කරන කරුණකි. **බලන්න:** සතර යොග, භානුසංගිය ධර්ම.

▲ **කාම රාගය- sensual desire:** පංචකාමයට ඇලීම- කාම රාගයය. අනිච්චසංඥාව වඩා ගැනීමෙන් කාම රාගය ප්‍රභීණ කර ගත හැකිය. **බලන්න:** නිවරණ, අනිච්චසංඥාව.

▲ **කාමරාග අනුසය:** පාලි: කාමරාගානුසා- underlying tendency to sensual desire: ධර්මයට අනුව පංචකාමය පිළිබඳව සිත යට ඇති ආශාව කාමරාග අනුසය වේ, සත් අනුසයන්ගෙන් එකකි. **බලන්න:** අනුසය.

▼ **වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “කාමරාගඅනුසය නම්: සොම්නස හා එක්ව පවත්නා කාමසේවනාදියෙහි දොස් නැත යන මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය හා යෙදුන**

අනුන් විසින් මෙහෙයීමක් නොකරනලද සිතය. එසේම, කාම සේවනාදියෙහි දොස් නැත යන මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය හා යෙදුන අනුන් විසින් මෙහෙයවනලද සිත ආදි සිත් 8 ය. මේ සිත් ලෝභ මූලික අකුසල් සිත්වේ”. සද්ධර්ම කෝෂය, පි. 234.

▲ **කාමලෝකය -Sensuous world:** කාමයට ලැදිවූ සත්ත්වයන් යළි උපත ලබන භවයකි. සතර අපාය, මිනිස්ලෝකය හා කාමාවාර දේවලෝක මෙයට ඇතුළත්වේ. බලන්න: භවය, දේවලෝක, සතරඅපාය.

▲ **කාමචිතක්ක- sensual thought:** කාමචිතක්ක යනු පංචකාමයන් පිළිබඳව සිතමින් එහි ඇලී සිටීමය. කාමචිතක්ක ඇතිවන්නේ හේතු නිසාය, හේතු නොමැතිව කාම චිතක්ක නූපදී යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. සටහන: ධර්මයේ අන්ධවීමට කාමචිතක්ක හේතුවේ. බලන්න: අන්ධකරණ හා අන්ධනොකරණ.

▲ **කාමසංඥාව- sensual perception:** කාමසංඥාව යනු, කාමවස්තූන් පිළිබඳ, හඳුනාගැනීමය. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ කාම ධාතුව නිසා කාමසංඥාව ඇතිවන බවය. කාමසංඥාව ඇතිවීම නිසා කාමසංකල්පනා ඇතිවේ. බලන්න: කාම ධාතුව.

▲ **කාමසංකල්පනා- sensual intention:** කාමසංකල්පනා යනු කාමවස්තූන් පිළිබඳ සිතිවිලි ඇතිකරගැනීම. කාම සංඥාව නිසා කාමසංකල්පනා ඇතිවේ. කාමසංකල්පනා නිසා කාමච්ඡන්දය ඇතිවේ. බලන්න: කාමධාතුව.

▲ **කාමසුඛය- sensual happiness :** ගිහියන් විඳින සුඛය මින් අදහස් කෙරේ. මේ සුඛය හීනය, නෙක්ඛම්ම සුඛය අග්‍රය. බලන්න: සුඛය.

▲ **කාමාවචර- Sensuous sphere:** කාමයට බැඳීම නිසා යළි උපත ලබන භවයකි, කාමලෝකය හඳුන්වන පදයකි. බලන්න: කාමලෝකය, භව.

▲ **කාමාවචරධර්ම- Kamavachara Dhamma:** කාමාවචර ධර්ම, අර්ථසන්දර්ශන ඥානයට ඇතුළත් කරුණකි. බලන්න: අර්ථසංදර්ශන ඥාණය.

▲ **කාමසුඛල්ලිකානු යෝගය- pursuit of sensual pleasures**
කාමසුඛල්ලිකානු යෝගය- කාමයට ඇලීම, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අත් හැරදැමිය යුතු එක් අන්තයක් ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: අන්ත දිට්ඨි සතර, සතර අන්ත, ආරියඅටමග. සටහන: ධම්මචක්කප්පවත්තන සූත්‍රයේ මේ ගැන දක්වා ඇත.

▲ **කිම්බිල තෙර- Kimbila Thera:** බලන්න: උප ග්‍රන්ථය:1.

▲ **කුම්භ-Pots:** කුම්භ යනු වළඳය (හැලිය). බුදුන් වහන්සේ කුම්භ 4 ක් පෙන්වා ඇත: 1) ඇතුළත හිස්ස, වසා ඇත 2) ඇතුළත පිරුන, නොවැසූ 3) ඇතුළත හිස්ස, වසා නොමැත 4) ඇතුළත පිරුන වැසූ. එවැනි ස්වභාවය ඇති පුද්ගලයන් 4 දෙනෙක් ලෝකයේ සිටිති. බලන්න: කුම්භ වැනි පුද්ගලයෝ.

▲ **කුම්භවැනි පුද්ගලයෝ- Persons similar to pots:** කුම්භ හෙවත් වළං බඳු පුද්ගලයෝ සිව් දෙනෙක් (**කුමොහපම**)ගැන බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) එක් පුද්ගලයෙක් කය හැසිරවීම, සිව් රු දැරීම ආදී බාහිර ක්‍රියා මානව කරයි, එහෙත්, චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර නොමැත. ඔහුගේ පිටත වැසි ඇත, ඇතුළත හිස්ස 2) එක් පුද්ගලයෙක් කය හැසිරවීම, සිව් රු දැරීම ආදී බාහිර ක්‍රියා මානව නොකරයි, එහෙත් චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර ඇත. ඔහුගේ පිටත විවෘතය, ඇතුළත වැසි ඇත 3) එක්

පුද්ගලයෙක් කය හැසිරවීම, සිව් රු දැරීම ආදී බාහිර ක්‍රියා මානව නොකරයි, එසේම, චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර නොමැත. ඔහුගේ පිටත විවෘතය, ඇතුළත හිස්ය. 4) එක් පුද්ගලයෙක් කය හැසිරවීම, සිව් රු දැරීම ආදී බාහිර ක්‍රියා මානව කරයි, චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර ඇත. ඔහුගේ ඇතුළත පිරිඇත, පිටත වැසි ඇත. කුම්භ-වලං වල ස්වභාවය උපමා කරමින් පුද්ගල විවිධත්ව පෙන්වා ඇත. කුම්භ උපමාව: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය: 5 මූලාශ්‍ර: අංග. නි: (2): 4 නිපාත: 4.3.1.3 කුම්භ සූත්‍රය, පි. 222, EAN: 4: 103.3 Pots, p. 185.

▲ **කුමාරකාශ්‍යප තෙර-Kumarakasyapa Thera: බලන්න:** උපග්‍රන්ථය: 1 කය

▲ **කය:** පාලි: කාය-body/form: ධර්මයේ කය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ශරීරයය, පංච උපාදානස්කන්ධයේ රූප ස්කන්ධයය: සතර මහා භූතයන් ගෙන් සකස්වූ භෞතික ස්වරූපයය (physical form). අංග. නි: (6) 10 නිපාත: කරජකාය සූත්‍රයේ දී, මේ කය: කරජකාය- මරණ ස්වභාවය ඇතිදෙයක් ලෙස, කර්ම නිසා සකස්වූ දෙයක් ලෙස පෙන්වා ඇත. කය පිළිබඳ භාවනාව- කායාගතා සතිය ආවර්ජනය කිරීමේදී පෙන්වා ඇත්තේ කයේ ඇති 31-32 කොටස් ගැනය. කයෙන් කරන කර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ශරීරය ආධර කරගෙන කරන ක්‍රියා ගැනය. **බලන්න:** කායගතා සතිය, පංච උපාදානස්කන්ධය, ශරීරය. සටහන්: * කයේ පවැත්ම පිණිස ආහර මූලිකවේ. **බලන්න:** ආහර.** කයට ඇති ඇල්ම නැතිකර ගැනීමට - කයේ අසුභය දැකීමට අවධික සංඥාව වැඩිය යුතුය. **බලන්න:** අවධික සංඥාව. **කයේ නියම ස්වභාවය ගැන **බලන්න:** ශරීරයානය. **කයේ පැහැය අනුව කුල- පංති බෙදා ඇත. **බලන්න:** ශරීරවර්ණය. **කය නිසා පවතින ධර්මතා ගැන **බලන්න:** ශරීරස්ථ ධර්ම ** බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු ආර්ය උතුමන්, පිරිනිවන් පා සිදුකරන ආදාහනයෙන් පසු ඉතිරිවන කාය කොටස් ධාතු ලෙසින් පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** ශාරීරික ධාතු. **කයේ වේදනා ගැන **බලන්න:** වේදනා, අවයසන ධම්මපරියාය. **කයේ ඉන්ද්‍රියන් ගැන **බලන්න:** ඉන්ද්‍රිය. ** කය, අභන්තර ආයතනයකි. **බලන්න:** ආයතන. ** භාවනාව පිණිස කාය විවේකය අවශ්‍යයය. **බලන්න:** සුබසෝමනස්ස, හුදකලාවිවේකය.

▼ **කය මෙලොවට පමණි-Body is only for this world :** බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ස්ත්‍රියකගේ හෝ පුරුෂයකුගේ හෝ මේ කය පරලොව ගෙන යා නොහැකිය, මරණස්වභාවය ඇති අයට සිත හරය ලෙසින් ඇත (විත්ත ඤාණාන්තරයක් ඇත)”. “ඉතීයා වා භික්ඛවෙ පුරිසස්ස වා නායං කායො ආදාය ගමනීයො. චිත්තන්තරො අයං භික්ඛවෙ මව්චො” (A woman or a man cannot take this body with them when they go. Mortals have mind as their core). සටහන්: * කය පරලොව නොගියද සිතින් කරනලද කම්ම විපාක, යළි උපත ඇති කරයි **බලන්න:** කම්ම. ** අටුවාවට අනුව: They have mind as their cause, or their interior is due to mind -*cittakāraṇa, atha vā citten’eva antariko*. For with the mind at rebirth that follows without interval the mind at death, one becomes a deva, a hell-being, or an animal. **බලන්න:** EAN: Note: 2189, p. 685. මූලාශ්‍ර: අංග. නි: (6): 10 නිපාත: කරජකාය වග්ග, 10.5.1.9. කරජකාය සූත්‍රය, පි. 582, EAN: 10: The Deed Born Body, p. 561.

▲ **කාය කම්ම- Bodily Kamma:** භවය සකස් වීම පිණිස (සසර

පැවැත්මට) කර්ම ඇතිකරණ කරුණු 10ක්, කය උපකාර කරගෙන (කයනිසා සිදුවන) ඇතිවන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1 ශීත- Cold 2 උෂ්ණය- heat, 3 බඩගින්න- hunger 4 පිපාසය- thirst 5 මලපහකිරීම- defecation 6 මුත්‍රාකිරීම-urination 7 කාය සංවරය- bodily restraint 8 වචිසංවරය- verbal restraint 9 ජීවිත පැවැත්මේ සංවරය- restraint in one's livelihood 10 කම්ම ඇති කරණ වේතනා - volition. බලන්න: කම්ම. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6): 10: නිපාත: 5 අකෝෂ වග්ග, 10.1.5.9. ශරීරධර්ම සූත්‍රය, පි.186, EAN:10 : V,49.9. Subsisting through the body, p. 512.

▲ කායගතාසතිය - mindfulness of the body: කායගතා සතිය (Mindfulness directed to the body) ලෙසින් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත්තේ සතර සති පටිඨානයේ කායානුපස්සනාවට අනුව කය පිළිබඳ සිහිය පැවැත්වීමය. කායානුපස්සනාවේ, කායගතා සතිය පවත්වාගැනීම විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. කායගතාසති භාවනාව නිවනට මගකි. කායගතා සතිය වැඩීමෙන් බොහෝ ප්‍රතිලාභ ඇතිවෙන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: භාවනාව, සතරසතිපට්ඨානය. සංඝන: පසුපස කඩුගත් මිනිසෙක්, තම හිස සිදීමට සැරසී සිටින විට, මුවවිට තෙක් පිරුණ තෙල් බඳුනක් නොසොල්වා, ජනපද කලාශාණිය රහඳෙන ස්ථානයක සිටින මහාජන සමූහයක් මැදින් ගමන් කරන පුද්ගලයෙක් ලෙසින්, සිත යහපත් ලෙසින් පවත්වා ගත යුතුව මෙහිදී පෙන්වා ඇත. උපමාව: ජනපදකලාශාණිය:බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත: නාලන්දවග්ග: 3.2.10 ජනපදකලාශාණිය සූත්‍රය, පි.331.

▼ සුඛ වේදනාව සහිතවූ කාය ගතා සතිය, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගැනීම පිණිස වැඩිය යුතු ධර්මතාවකි (භාවේතබ්බ ධම්ම). බලන්න: භාවේතබ්බ ධම්ම භා නභාවෙ තබ්බ ධම්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ කායගතාසතිය වැඩීමෙන්, බහුල කරගැනීමෙන් : සසරට කලකිරී, සසරට නොඇලේ, කෙළෙස් ප්‍රතිණයවේ, අනුසය ධර්ම ප්‍රතිණය වේ, විරාගය ඇතිවේ, නිවන පිණිස පවතී. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1): 1 නිපාතය: 16 එකධම්මපාලිය, පි. 100, EAN:1:One thing, p. 47, කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර, පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

සංඝන: * අරතිය පහ කරගැනීමට කායගතා සතිය වැඩිය යුතුවේ. බලන්න: අරතිය. ** අවිද්‍යාව -අවිජ්ජාව පහ කර ගැනීමට කායගතා සතිය වැඩිය යුතුවේ. බලන්න: අවිද්‍යාව. ** කායගතා සතිය වඩා ගැනීමෙන් අස්මිමානය පහකර ගත හැකිය. බලන්න: අස්මිමානය ** අසාමන්ත ප්‍රඥාව ඇතිකර ගැනීමට කායගතා සතිය වැඩිය යුතුවේ: බලන්න: අසාමන්ත ප්‍රඥාව. ** සියලු කුසල ධර්මයන්ට කායගතා සතිය ඇතුළත්වේ. බලන්න: අෂ්ටවිද්‍යා ඥාන. ** කායගතා සතිය සසර කලකිරීම පිණිස ඇති එක් භාවනාවකි: බලන්න: එක ධර්මය. ** කායගතා සතිය වැඩීමෙන් සීඝ්‍ර ප්‍රඥාව ඇතිවේ. බලන්න: සීඝ්‍ර ප්‍රඥාව. ** කායගතා සතිය වැඩීමෙන් භාසුප්‍රඥාව ඇතිවේ. බලන්න: භාසු ප්‍රඥාව.

▼ කායගතාසතිය නිවන් මගය- අසංඛත මගය :මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4):සළායතනවග්ග: අසංඛත සංයුත්ත: 9.1.1 කායගතාසති සූත්‍රය, පි. 659, ESN:43: Asankatasamyutta: p. 1493.

▼ කායගතා සතියේ ප්‍රතිලාභ- Fruits of Mindfulness: ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය ඇති කරගැනීමට ඉමහත් ලෙසින් උපකාරවන කායගතා සතිය වැඩීමෙන්, විපුල කරගැනීමෙන් විවිධ ප්‍රතිලාභ ඇතිවෙන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: සතර සති පටිඨානය.

▼ කායගතා සතියේ ප්‍රතිඵලය සත්‍ය ඥාණ අවබෝධය පිණිසය.

“යසු කසුභි භික්ඛවෙ මහාසමුද්දො වෙනසා ඵුටො, අනෙතාගධා තසු කුන්තදියො යා කාවි සමුද්දගමා. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ යසු කසුභි කායගතාසති භවිතා බහුලිකතා, අනෙතාගධා තසු කුසලා ධම්මා, යෙ කෙවි ච්ඡාභාගියා” . යම්කිසිකෙනෙක්, මහාසමුද්‍රය ගැන සිතා බලන්නේ නම්, මහමුහුදට ගලා බසින සියලුම කුඩා ගංගාවන් ද මහාසමුද්‍රයට ඇතුළත් බව ඔහු දනී. එලෙස, කෙනෙක්, කායගතාසතිය වඩන්නේ ද, බහුල කරගන්නේද, විද්‍යාව ඇතිකරන කුසල ධර්මතා (සත්‍යඥාන අවබෝධය පිණි ඇති ධර්ම කොටස්- ච්ඡාභාගියා ධම්මා) කායගතා සතියට ඇතුළත් වේ. (as one who encompasses with his mind the great ocean includes thereby all the streams that run into the ocean, just so, whoever develops and cultivates mindfulness directed to the body includes all wholesome qualities that pertain to true knowledge). බලන්න: සත්‍ය ඥානය, ච්ඡාභාගිය ධර්ම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග: 1.16.7.1 සූත්‍රය. පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼ කායගතා සතිය වැඩීමේ ප්‍රතිලාභ: 1) මහා සංවේගය ඇතිකරයි. බලන්න: මහා සංවේගය, මහත්ඵල මහාආනිසංස. 2) මහා අර්ථය -මහත් ඵල පිණිස පවතී (මහතො අක්ඛාය සංවත්තති- leads to great good): සතර මගඵල ලැබීම පිණිස පවතී (සෝතාපත්ත මග - අරහත් මග). 3) මහත්වූ යෝගකේෂමය පිණිස පවතී (යෝගකේශමාය සංවත්තති- leads to great security from bondage): සසර බැම් ක්‍රියාකර ආරක්ෂාව ලැබීම -නිවන පිණිස: කාමයෝග, භවයෝග, දිට්ඨියෝග හා අවිජ්ජායෝග යන බැම් වලින් නිදහස්වීම, සතර සමණ ඵල පිණිස: සෝතාපත්ත- අරහත් ඵල ලැබීමට. බලන්න: සතර යෝග, සතර ශ්‍රමණ ඵල). 4) සති සම්ප්‍රජන්‍යය පිණිස පවතී (සතිසම්පජ්ඣඤාය සංවත්තති- leads to mindfulness and clear comprehension .බලන්න: සතිසම්ප්‍රජන්‍යය. 5) ඤාණදර්ශනය ලැබීම පිණිස පවතී (ඤාණදක්‍ෂනපටිලාභාය සංවත්තති- leads to the attainment of knowledge and vision) දිවැස් නුවණ ලැබීම පිණිස. 6) මේ භවයේදීම සැප විහරණය ඇතිව වාසය කිරීමට ලැබීම (දිට්ඨධම්මාසුඛවිහාරාය සංවත්තති- leads to a pleasant dwelling in this very life). 7) විද්‍යාවිමුක්තිය පිණිසවේ (විජ්ජාවිමුක්තිඵල සව්භිකිරියාය සංවත්තති- leads to realization of the fruit of knowledge and liberation) බලන්න: විජ්ජා විමුක්තිය. 8) කයේ සංන්සිදීම, සිතේ සංන්සිදීම, විතර්ක හා විචාර සංන්සිදීම මගින් භාවනාව (සමාධිය ලැබීම) පරිපූර්ණව, විද්‍යාවිමුක්තිය පිණිසවූ කුසල ධර්ම සම්පූර්ණබවට පත්වේ. (කායොපි පසුමහති... විතමපි පසුමහති... විතකකච්චාරාපි වූපසමමනති...කෙවලාපි විජ්ජාභාගියා ධම්මා භාවනා පාරිපූරිං ගවජනති- the body becomes tranquil, the mind becomes tranquil, thought and examination subside, and all wholesome qualities that pertain to true knowledge reach fulfillment by development) 9) නුපන් අකුසල ඇතිනොවේ, උපන් අකුසල ප්‍රභීණයවේ ...නුපන් කුසල ඇතිවේ,

උපන් කුසල වැඩිවී විපුල බවට පත්වේ (අනුසුන්නා වෙව අකුසලා ධම්මා නුසුඡන්ති, උසුන්නා ච අකුසලා ධම්මා පතීයන්ති... අනුසුන්නා වෙව කුසලා ධම්මා උසුඡන්ති, උසුන්නා ච කුසලා ධම්මා භියෙය්‍යාභාවාය වෙපුලාය සංවත්තති - unarisen unwholesome qualities do not arise and arisen unwholesome qualities are abandoned... unarisen wholesome qualities arise and arisen wholesome qualities increase and expand) 10) අවිද්‍යාව පහවේ, විද්‍යාව ඇතිවේ (අවිජ්ජා පතීයති, විජ්ජා උසුඡන්ති-ignorance is abandoned, true knowledge arises) 11) අස්මිමානස පහවේ (අස්මිමානො පතීයති- the conceit 'I am' is abandoned) බලන්න: අස්මිමාන. 12) අනුසය ධර්ම සහමුලින්ම ඝාතනයවේ (අනුසයා සමුග්ගානං ගච්ඡන්ති -underlying tendencies are uprooted) බලන්න: අනුසය. 13) සංයෝජන ප්‍රභිණය වේ (සංඤ්ඤාපජනා පතීයන්ති -fetters are abandoned). බලන්න: සංයෝජන. 14) ප්‍රඥාප්‍රභේදය පිණිස පවති (පඤ්ඤාපභේදාය සංවත්තති- leads to differentiation by wisdom) 15) අනුපාදා පරිනිර්වානය පිණිස පවති (අනුපාදා පරිනිබ්බාණාය සංවත්තති- leads to nibbāna through non-clinging) 16) අටළොස්-18 ක්වූ අනේක ධාතුන්ගේ ලක්ෂණ, විවිධබව අවබෝධවේ, ධාතුන්ගේ විවිධත්වය අවබෝධවේ අනේක ධාතුන්ගේ පටිසම්භිදා නුවණ පහලවේ.(අනෙකධාතුපටිවෙධො හොති...නානාධාතු පටිවෙධො හොති ... අනෙකධාතුපටි සමභිදා හොති -penetration of numerous elements occurs ...penetration of the diversity of elements occurs ... analytical knowledge of numerous elements occurs). බලන්න: ධාතු. 17) සෝතාපන්න සිට අරහත්වය දක්වා වූ මගඵල ලැබීම පිණිස හේතුවේ (සොතාපන්නිඵල සච්ඡිකිරියාය... සකදාගාමී ඵලසච්ඡිකිරියාය... අනාගාමීඵලසච්ඡිකිරියාය... අරහත්ඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තති- realization of the fruit of stream-entry ... fruit of once-returning ... fruit of non-returning ... fruit of arahantship) 18) ප්‍රඥාව ලැබීම පිණිස වේ: 1. ප්‍රඥා පටිලාභය පිණිස 2. ප්‍රඥා වාද්ධිය පිණිස 3. ප්‍රඥා විපුලබව පිණිස 4. මහා ප්‍රඥාව පිණිස 5. පුදු ප්‍රඥාව පිණිස 6 විපුලවූ ප්‍රඥාව පිණිස 7 ගාමිභීර ප්‍රඥාවපිණිස 8 අසාමන්ත ප්‍රඥාව පිණිස 9 භූරි ප්‍රඥාව පිණිස 10 ප්‍රඥා බහුලත්වය පිණිස 11 සීඝ්‍ර ප්‍රඥාව පිණිස 12 ලහුප්‍රඥාව පිණිස 13 භස ප්‍රඥාව පිණිස 14 ජවන ප්‍රඥාව පිණිස 15 තික්ෂණ ප්‍රඥාව පිණිස 16 නිබ්බේදික ප්‍රඥාව පිණිස.බලන්න: ප්‍රඥාව. (පඤ්ඤාපටිලාභා... පඤ්ඤා වුද්ධියා... පඤ්ඤාවෙපුලාය... මහාපඤ්ඤාතාය... පුදුපඤ්ඤාතාය ... විපුලපඤ්ඤාතාය... ගමිභීරපඤ්ඤාතාය... අසාමන්තපඤ්ඤාතාය... භූරිපඤ්ඤාතාය... පඤ්ඤා- බාහුලාය...සීඝ්‍රපඤ්ඤාතාය... ලහුපඤ්ඤාතාය... භාසුපඤ්ඤාතාය...ජවනපඤ්ඤාතාය... තික්ෂණපඤ්ඤාතාය... නිබ්බේදිකපඤ්ඤාතාය... සංවත්තති-) leads to the obtaining of wisdom ... to the growth of wisdom ... to the expansion of wisdom ... to greatness of wisdom ... to extensiveness -diversity of wisdom ...to vastness of wisdom ... to depth of wisdom ... to a state of unsurpassed wisdom ... to breadth of wisdom... to abundance of wisdom ... to rapidity of wisdom ... to buoyancy of wisdom ... to joyousness of wisdom ... to swiftness of wisdom ... to sharpness of wisdom ... to

penetrativeness of wisdom) 19) කායගතා සතිය වඩාගැනීම, විපුල කරගැනීම, එහි ප්‍රමාදනොවීම ආදිය මගින් අමතය හෙවත් නිවන් මග සාක්ෂාත් කර ගැනීමට හැකිවේ. සටහන: කායගතා සතිය අතපසු කිරීමෙන් නිවන අතපසුවීම ආදීවූ අයහපත්විපාක පිළිබඳව අමතවග්ගයේ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(1):1 නිපාත:කායගතාසති වග්ග, පි. 125 හා අමත වග්ග, පි. 130, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52 & The Deathless, p. 53.

▲ කායගන්ථ: පාලි: කායගනෙක්ඛා - The bodily knots :කායගන්ථ (කායගැට, බැඳුන- ගොතාදමන) ලෙසින් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත්තේ, යළි උපතට හේතුවන, සසර දික්කරන කෙළෙස්වලටය. කායගන්ථ 4 කි: 1) අබිජ්ජාව (තණ්හාව-covetousness), 2) ව්‍යාපාදය (ක්‍රෝධය- ill will) 3) සීලබ්බතපරාමාස (ධර්මයට බාහිර සීල හා ව්‍රත පිළිපැදීම-distorted grasp of rules and vows) 4) මෙයම සත්‍යය යයි ගැනීම (දිට්ඨි මත වලින් බැඳීම: මෙය පමණක් නිවැරදිය ආදී ලෙසින්- adherence to dogmatic assertion of truth). මේ ගැටසතර ගැන අවබෝධ කරගැනීමට හා ඒවා ප්‍රභීණය කිරීම පිණිස ආරිය අටමග මනාව වැඩිය යුතුයයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1 කාණ්ඩය): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්තල ඕසවග්ග: 1.16 ගන්ථ සූත්‍රය, පි. 162, ESN: 45: Maggasamyutta: 17.4. Knots, p. 1721.

▲ කායසක්ඛි: පාලි: කායසක්ඛි - body-witness :කායසක්ඛි යනු සත් ආරිය පුද්ගලයන්ගෙන් කෙනෙකි, සිව්ජාන, අරූප සමාපත්ති ලබා, ප්‍රඥාවෙන් චතු සත්‍ය දැක, ඇතම් ආසවයන් ඤාය කරගත් ආරිය ශ්‍රාවකයාය. බලන්න: සත් ආරිය පුද්ගලයෝ, උත්තම දසපුද්ගලයෝ. ශබ්දකෝෂ: B.D: p: 82: “Kāya-sakkhi: He is one who ‘in his own person (body) has attained the 18 deliverances (vimokkha) and after wisely understanding the phenomena, the cankers have partly come to extinction ...”

▼ කායසක්ඛි ආරිය ශ්‍රාවකයා, අරූපසමාපත්ති ඇතිව, ප්‍රඥාවෙන් ආරිය සත්‍ය දැක, ඇතම් ආසවයන් ප්‍රභීණයකර වාසයකරති. අරහත්වය ලබා නොමැතිනිසා ඔවුන් අප්‍රමාදව කටයුතු කළයුතුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. ඒ සඳහා ඔවුන් සුදුසු සෙනසුන්වල වාසය, කලණමිතුරු සේවනය, අධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය වර්ධනය කළයුතුවේ. (Here some person contacts with the body and abides in those liberations that are peaceful and immaterial, transcending forms, and some of his taints are destroyed by his seeing with wisdom. This kind of person is called a body-witness). සටහන: අටුවාවට අනුව මේ ගණයට වැටෙන්නේ සෝතාපන්න, සකදාගාමී, අනාගාමී හා අරහත්මර්ගය ලබාගත් උතුමන්ය, ඔවුන්, පසුව මාර්ගය සම්පූර්ණ කර අරහත්වය ලබයි. බලන්න: EMN: note: 704, p. 1129. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.2.10 කීටාගිරි සූත්‍රය, පි. 252, EMN: 70: Kīṭāgiri Sutta, p. 536.

▼ බුදුන් වහන්සේ කායසක්ඛි ආරිය ශ්‍රාවකයා හඳුන්වා ඇති අන්දම, ආනන්ද තෙරුන්, මෙසේ පෙන්වා ඇත: 1) සිව් ජාන සමාපත්ති ලැබූ පුද්ගලයෝ: මේ සසුනේ මහණ, පළමු...දෙවෙනි...තෙවෙනි... සිව්වෙනි ජාන සමාපත්තියට පැමිණ, එය නාමකායෙන් ස්පර්ශ කර වාසය කරයි. මෙලෙසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පර්යායෙන් (කාලීන ලෙසින්) කායසක්ඛි පුද්ගලයා හඳුන්වා ඇත. (Here, friend, secluded from

sensual pleasures ... a bhikkhu enters and dwells in the first jhāna ...fourth jhāna... He dwells having contacted that base with the body in whatever way [it is attained].To this extent the Blessed One has spoken of a body witness in a provisional sense) 2) සිව්

අරූපසමාපත්ති ලැබූ පුද්ගලයෝ: මේ සසුනේ මහණ: ආකාසාන ඤායනන ... විඤ්ඤානඤායනනය ...ආකිඤ්ඤායනනය... නොවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනය යන අරූප සමාපත්තියට පැමිණ, එය නාමකායෙන් ස්පර්ශ කර වාසය කරයි. මෙලෙසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පර්යායෙන් (කාලීන ලෙසින්) කායසක්ඛි පුද්ගලයා හඳුන්වා ඇත. සංහත: පර්යායෙන් (කාලීන ලෙසින්) කායසක්ඛි පුද්ගලයා හඳුන්වා ඇත්තේ, ඔහු එතෙක් අරහත්වයට නොපැමිණි නිසාය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (5) : 9 නිපාත: 9.1.5.2 කායසක්ඛි සූත්‍රය, පි. 557, EAN:9: 43.2 Body Witness, p. 484.

▲කාය සංඛාර -bodily formations : කාය සංඛාර යනු ත්‍රිවිධ සංඛාර (කාය වච්ඡි මනෝ) වලින් එකකි; කයෙන් කරන කටයුතු නිසා ඇතිවන කුසල හෝ අකුසල චේතනය. බලන්න: සංඛාර.

▲කාය සංඛාර පස්සද්දිය: පාලි: පසුඤ්ඤාකායසංඛාරො-*tranquilization of bodily activity* : සිව්වෙනි ජාන සමාපත්තිය ලබා කය සංසුන්වීම, කාය සංඛාර පස්සද්දිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත. එම තත්වය ලබන ආරියෝ,ආරිය වාසස්ථාන හිමි කරගනී.බලන්න:ආරියවාසස්ථාන

▼ සුඛ හා දුක් වේදනා පහකර, සොම්නස හා දොම්නස නොමැතිව, දුකනැති, සුඛ නැති, උපේක්ඛාවෙන් පිරිසුදුවූ සිත ඇති, සිව්වෙනි ජානය ඇතිව සිටීම කාය සංඛාර පස්සද්දිය යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:

“කථංඤ්ඤා භික්ඛවෙ, භික්ඛු පසුඤ්ඤාකායසංඛාරො හොති: ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සුඛස්ස ව පහානා දුක්ඛස්ස ව පහානා පුබ්බෙව සොමනස්ස දොමනස්සානං අත්ඨගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසනිපාරිසුද්ධිං වතුක්ඛානං උපසම්පජ්ජි වීහරති. එවං බො භික්ඛවෙ, භික්ඛු පසුඤ්ඤාකායසංඛාරො හොති” (Here, with the abandoning of pleasure and pain, and with the previous passing away of joy and dejection, a bhikkhu enters and dwells in the fourth jhāna, neither painful nor pleasant, which has purification of mindfulness by equanimity. It is in this way that a bhikkhu has tranquilized bodily activity). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පඨමාරියවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 හා දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10:19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones, p. 498-499.

▲ කාය සංවරය- Restrain of bodily activities: කාය සංවරය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කය පදනම් කරගෙන කරන ක්‍රියා-කටයුතු යහපත් ලෙසින් කිරීමය. ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය දියුණු කරගැනීමට උපකාරීවේ. බලන්න: ඉන්ද්‍රිය සංවර, තුන්දොර.

▲ කාය සුවර්තක්‍රියා හා කාය දුෂ්චරිත ක්‍රියා- Bodily Good conduct & Misconduct: කාය සුවර්තක්‍රියා: කය ඇසුරුකොට කරන යහපත් කුසල ක්‍රියාය. කාය දුෂ්චරිතක්‍රියා: කය ඇසුරුකොට කරන අයහපත් අකුසල ක්‍රියාය. විස්තර පිණිස බලන්න: සුවර්තක්‍රියා හා දුෂ්චරිත ක්‍රියා.

▲ කායානුපස්සනාව- Kayanupassana: කායානුපස්සනාව යනු කය පිළිබඳව සිහිය පවත්වා ගැනීමය, අනුසති භාවනාවකි. සතර සතිපට්ඨාන

සූත්‍රයේ මේ ගැන විස්තර දක්වා ඇත. බලන්ත: භාවනා, ඉරියාපට.

▲ කයේ ගිලන්බව- affliction of the body: බුදුන් වහන්සේ කය පිළිබඳව මෙසේ වදාළහ: “ මේ කය ලෙඩදුක් සහිතය, සියුම් සිවියකින් වැසි ඇති නිසා බිත්තරයක් මෙන් දුබලය- වහා බිඳීයන සුළුය. එවැනි කයක් ඇතිවිට, තම කය නිරෝගී යයි මොහොතකට හෝ කෙනෙක් සිතන්නේනම් එය අනුවණ කමකි. එමනිසා, නුවණැති පුද්ගලයා මෙසේ හික්මීය යුතුය: ‘ මගේ කය ගිලන්වුවද, මම මගේ සිත ගිලන් නොකර ගනිමි’ ”. “ ...ආතුරො භයං ගහපති කායො, අණ්ඩභූතො පරියොනඥො ... ඉමං කායං පරිහරන්තො මුහුත්තමපි ආරොග්‍යං පටිජානෙය්‍ය කීම්ඤ්ඤත්‍ර බාලය්‍යා. තසමාතිභ තෙ ගහපති, එවං සිකතීතබ්බං: ආතුරකායස්ස මෙ සතො චිත්තං අනාතුරං භවිස්සතිති” සටහන්: * බුදුන් වහන්සේ මේ අවවාදය වදාළේ නකුලපිතා උපාසකටය. ** කය ගිලන්වූ වත් සිත ගිලන් නොකරගන්නා විධිය පිණිස බලන්ත: සිත ගිලන් නොකරගැනීම. ** නකුලපිතා උපාසක, බුදුන් වහන්සේගේ අග්‍රතම උපාසකයෙකි. බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:3. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධ සංයුත්ත: 1.1.1.1. නකුල පිතු සූත්‍රය, පි 30, ESN:22: Khandasamyutta: 1.1 nakulapita, p. 1007.

▲ කයේ ස්වභාවය- Nature of the body: කය යානයක් වැනිය: සක් 4 ක් ඇත, දොරවල් 9 කි, අශුවියෙන් පිරිඇත, ලෝභයෙන් යුක්තය, මඩ වලක උපත ලබා ඇත, එවන් කයකින් මිඳෙන්නේ කෙසේද? යයි දෙවියෙක්, බුදුන් වහන්සේ විමසූහ. බුදුන්වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ ශරීරයානයේ රැහැන හා වරපට ගලවා, ලාමක ආසාව හා ලෝභය සිදු දමා, තණ්හාව සහමුලින්ම උදුරාදැමීමෙන්, කයෙන් නිදහස්විය හැකිවේ”. සටහන්: * අටුවාවට අනුව සක් 4 යනු කය හැසිරෙන ආකාර 4: ඇවිදීම, සිටගැනීම, හිඳගැනීම හා ඇලවීසිටීම. නව දොර: කයේ වැගිරීම් ඇති දොරටු 9 -ඇස් 2, කන් 2, නාස්පුඩු 2, කට, ලිංගය, මල මාර්ගය, අශුවී: 32ක්වූ කාය කොටස්, මඩවල: ගර්භාසය, ලෝභයෙන් බැඳී ඇත යනු තණ්හාවෙන් කය බැඳගැනීමය. ** රැහැන: වෛරය, වරපට: ඉතිරි කෙළෙස්සය, පාපික-ලාමක ආසාව: නැතිගුණ පෙන්වීමට ඇති ආසාව, ලෝභය: අවිජ්ජාව පදනම් කරගත් තද ආසාවය. බලන්ත: ESN: notes 55 & 56, p. 509. බලන්ත: යානය උපමාව-උපග්‍රන්ථය 5. සටහන්: බු.නි:සුත්තනිපාත: උරගවග්ග:1-11 විජය සූත්‍රය, පි.80 දී කය පිළිබඳ මේ සමාන විස්තරයක් දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (1): දේවතාසංයුත්ත: 1.3.9 චතුර්වක්ක සූත්‍රය, පි. 56, ESN: 1: Devatasamyutta: 29.9 Four Wheels, p. 91.

▲ කායික ශක්තිය-Body energy: කය යහපත් ලෙසින් පවත්වා ගැනීමෙන් කායික ශක්තිය ඇතිවේ. මෙය ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගැනීමට උපකාරී කරුණකි. බලන්ත:ශක්තිය.

▲ කායික සුඛ-Bodily joy: කායික සුඛ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කය නිසා ලබන සුවයය, මෙය භීතිය, පහත්ය, මානසික සුඛය අග්‍රය. බලන්ත:සුඛය.

▲ ක්‍රියාවාදය හා අක්‍රියාවාදය: පාලි: කිරියවාදී, අකිරියවාදී-doctrine of deeds & doctrine of non-doing.: ක්‍රියාවාදය හා අක්‍රියාවාදය, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි කාලයේ පැවති මතයකි, දිට්ඨියකි. එක් සමයක, බමුණෙක් බුදුන් වහන්සේ ගෙන්, උන්වහන්සේගේ වාදය (පිළිගැනීම) කුමක්ද ? යයි විමසූහ. ඒ අවස්ථාවේ බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: “මම ක්‍රියාවාදය හා අක්‍රියාවාදය පිළිගනිමි”: “ කිරියවාදී වාහං බ්‍රාහ්මණ

අකිරියාවාදී වානි” (I assert a doctrine of deeds and a doctrine of non-doing). ධර්මයට අනුව ක්‍රියාවාදය යනු: කයෙන්, වචනයෙන් හා සිතින් කරන යහපත් ක්‍රියා, විවිධවූ කුසල ක්‍රියා කිරීමය. ධර්මයට අනුව අක්‍රියාවාදය යනු: කයෙන්, වචනයෙන් හා සිතින් අයහපත් ක්‍රියා නොකිරීම, විවිධවූ අකුසල ක්‍රියා නොකිරීමය. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.4.3 සූත්‍රය, පි. 160, EAN: 2: 34.3 Sutta, p.61.

කර

▲ **කීර්තිය- Fame** කීර්තිය-යසස, අටලෝඳහමකි. ලෝකයා අනුමත කිරීම නිසා කෙනෙක්ගේ කීර්තිය පැතිරේ. එහෙත්, අටලෝඳහම අනුව එය වෙනස්වේ. කීර්තිය අයහපත් ලෙසින් ගැනීමෙන් සංඝයා, මාර්ගයට අනතුරු ඇතිකර ගනී. බලන්න: ලාභ සත්කාර.

▲ **කර්මන්‍යාසිත -wieldy mind** : ජාන අවස්ථාවන්හිදී සිත පිවිතුරුව මුදුබවට පත්වීම නිසා සිත කර්මන්‍යාබවට පත්වේ. එනම්, යෝගියාට කැමති පරිදි සිත හික්මවා ගැනීමට හැකිවීමය. එසේ සිත කර්මන්‍යාවූ විට ත්‍රිවිධ ඥාණ-තෙවිජ්ජා ලබාගැනීමට සිත මෙහෙයවූ බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: අංග.නි: (5): 8 නිපාත: වෙරඤ්ජසූත්‍රය, සිව්ජාන, සමාධිය. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (1): 1 නිපාත: අකර්මන්‍යා වග්ග:සූත්‍ර, පි. 48, EAN: 1: III Unwieldy: 21.1 Sutta, p. 37.

▲ **කරුණාව: පාලි: කරුණා- Compassion:** කරුණාව (දයාව) යනු සියලු ලෝක සත්ත්‍වයන් ගේ දුක පිළිබඳව සිතේ ඇති අනුකම්පාවය- සහකම්පනය. කරුණාවෙන් ජීවත්වීමෙන්, හිංසාකාරී සිතුවිලි ඇති නොවේ. එම ගුණය ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අවශ්‍යම සාධකයක් වේ. කරුණාව, බ්‍රහ්මචිහාර වලින් එකකි, භාවනා අරමුණකි. බුදුන් වහන්සේ “මහා කරුණිකයන් වහන්සේ” ලෙසින් හඳුන්වන්නේ, සියලු ලෝක සත්ත්‍වයා කෙරෙහි උන්වහන්සේ තුල ඇති අසීමිත දයාව නිසාය, එය බුදුවරුන්ට පමණක් ඇති විශේෂ ගුණයකි. බලන්න: බ්‍රහ්මචිහාර. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි. 245: “කරුණා: දයාව, අනුන්ගේ දුකෙහි හිත කම්පාවීම”. B.D: p. 80: “**Karuṇā:** Compassion is one of the 4 sublime abodes- brahma-vihāra”

▼ **විහිංසාවෙන් (අනුන්ට හිංසා කිරීම) මිදීමට කරුණාව වඩා ගත යුතුවේ.** බලන්න: සල්ලේබ පරියාය. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (4): 6 නිපාතය: 6.1.2.3 නිස්සාරණිය සූත්‍රය, පි. 40, EAN:6: 13.3 Escape, p. 321.

▲ **කරුණා චේතෝ විමුක්තිය: පාලි: කරුණා චෙතොවිමුත්ති- liberation of the mind by compassion** : කරුණා චේතෝ විමුක්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කරුණා භාවනාව වර්ධනය කර ගැනීමෙන් සිත විහිංසාවෙන් (හිංසා කිරීමෙන්) මුදවා ගැනීමය. මේ විමුක්තිය කරුණා නිස්සාරණිය ධාතුව ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: බ්‍රහ්ම චිහාර, නිස්සාරණිය ධාතු. සටහන: විස්තර පිණිස බලන්න: සිංහල විසුද්ධි මාර්ගය, 3 පරිච්ඡේදය.

▲ **කුරු ජනපදය-Kuru janapadaya:** බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ උතුරු භාරතයේ පිහිටි සාරවත් ප්‍රදේශය මේ නමින් හඳුන්වා ඇත. සතර සති පටිඨාන සූත්‍රය දේශනා කළේ මෙහිදීය. මාගන්දිය, රට්ඨපාල ආදී බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක සංඝයා ගෙ උත්පත්ති භූමිය මේ ජනපදයය. බුදුන් වහන්සේ කුරු ජනපදයේ වාරිකාවක යෙදන අවස්ථාවේ මාගන්දිය බ්‍රාහ්මණ හා බ්‍රාහ්මණිය, එතුමන් හමුව, බුදුන් සරණ ගිය උපාසකයන්විය. බලන්න: සති පටිඨාන සූත්‍රය, උපග්‍රන්ථය:1,3.

▲ කුරරඝරවැසිකාලි උපාසිකා-Kuraraghara Kali upasika:බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ කොරක්ඛත්තිය නිරුවත් තවුසා-Korakkhatthiya naked ascetic බලවුතය-බල්ලෙක් ලෙසින් වාසය කල මේ තවුසා, මියයෑමෙන් පසු කාලකඤ්ජ නම් අසුර නිකායේ උපත ලැබුවේ මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි: (3): පාථික සූත්‍රය, 8 ඡේදය, පි. 26 , EDN: 24 Pāṭika Sutta, section 1.7, p. 287.

කල

▲ කලාන කථා- Kalyana speech: කලාන කථා, යහපත් මිත්‍රශීලී, අත්‍යයන්ට ප්‍රිය ඇතිකර කථාය. බුදුන් වහන්සේගේ සසුනේ, සෝණකුටිකන්න තෙරුන් කලනබස් තෙපලන භික්ෂූන් අතර අග්‍රවුහ. බලන්න:උපග්‍රන්ථය: 1

▲ කලාන කම්ම- Kalyana kamma: මෙ කම්ම ඇතිවීමට බලපාන කරුණු: අලෝභය, අදෝෂය , අමෝභය යෝනිසෝමනසිකාරය, සති සම්ප්‍රජන්‍යය.බලන්න: කම්ම විවිධාකාරය.

▲ කලාණධර්මය- Kalyana Dhamma : කලාණධර්මය නම් දස කුසලයය, සම්මාදිට්ඨිය... සම්මා විමුක්තිය ඇතුළු දස අංග -නිවැරදි මග අනුගමනය කිරීමය. කලාණධර්මතරයා නම් තමන් නිවරදි ධර්ම කරමින් අනුන්ටද ඒවා කිරීමට අනුබල දෙන පුද්ගලයාය.බලන්න: දසකුසලය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: කලාණධර්ම සූත්‍ර 2කි, පි.448.

▼ කලාණධර්මය ඇති භික්ෂුව ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “කලාණධර්මය (කලණ දහම්) ඇති මහණ කෙබඳු වේද? ...හෙතෙම, බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් පිළිබඳ භාවනායෝගීව වාසය කරයි... ආර්යමාර්ග ඥානයට පමුණුවන බෝධි බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් වඩනලද, රාග ආදී කෙළෙස් රහිතවූ ඔහුට කලාණධර්මය ඇත...” සටහන: මෙයින් දක්වා ඇත්තේ රහතන්වහන්සේය. මූලාශ්‍ර:බු.නි: ඉතිවුත්තකපාලිය: 3.5.8 කලාණශීල සූත්‍රය, පි. 478.

▲ කලාණප්‍රඥාව- Good wisdom : කලාණප්‍රඥාව- උතුම් ප්‍රඥාවය, රහතන්වහන්සේ සතු ප්‍රඥාවය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “කලාණප්‍රඥාව ඇත්තේ කෙබඳු වේද? ... මහණ තෙමේ ආසවයන් ඤය කිරීමෙන් ආසව රහිත වූ ඵලසමාධියත්, ඵලප්‍රඥාවත් මේ අත්බවෙහිම, විශිෂ්ඨ ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට වාසය කරයි... ඔහු මේ අත්බවයේදීම දුක්ඛානුභවය මැනවින් දනී, ආසව රහිතවූ ඔහුට කලාණප්‍රඥාව ඇත”. මූලාශ්‍ර:බු.නි: ඉතිවුත්තකපාලිය: 3.5.8 කලාණශීල සූත්‍රය, පි. 478.

▲ කලාණ මිත්‍ර සේවනය: පාලි: කලාණමිත්තො- good friendship ධර්ම යට අනුව කලාණ මිත්‍රයා- කලනමිතුරු යනු ධර්මානුකූල ජීවිතයක් ගත කරන යහපත් පුද්ගලයා ය. ඔහු තමන් සමග සිටින සෙසු අය, ධර්ම මාර්ගයේ ගමන් කරවීමට උනන්දු කරයි, උපකාර කරයි. සත්පුරුෂයන් ලෙසින්ද ඔවුන් හඳුන්වයි. එවැනි කලාණ මිත්‍රයන් සේවනය කිරීම යහපත්වේ. සටහන්: * විස්තර පිණිස බලන්න: අංගු.නි:1 නිපාත: කලානමිත්‍රවග්ග. ** කලාන මිත්‍රයන් ලබා ගැනීම ලෝකයේ දුර්ලභ ධර්මයකි. දෙපිටකාටුවුව- සෘජු නැතිබව කලන මිතුරන්

ලබාගැනීමට බාධාවකි. බලන්න: ඉෂ්ඨධම්ම. ** කලනමිතුරු සේවනය නිසා අයහපත් ගුණ නැතිකර ගත හැකිවේ. බලන්න: අවදඤ්ඤතාවය. ** සේඛ පුහුණුව සාර්ථක කරගැනීමට කලනමිතුරන් සිටීම උපකාරයකි. බලන්න: සේඛ. ආරියඅටමග දියුණු කරගැනීමට කලන මිතුරු සේවනය අවශ්‍යතාවයකි. බලන්න: ආරියඅටමග. ** අග්‍රද්ධාව පහකරගැනීමට කලනමිතුරු සේවනය උපකාරීවේ. බලන්න: අග්‍රද්ධාව මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත: 10.2.8.3 ඉෂ්ඨධම්ම සූත්‍රය, පි.270, EAN:10: 73.3 Wished for, p.522.

▼ කලණ මිතුරු සේවනය නිසා ධර්ම මාර්ගය වැඩේ: කලණ මිත්‍රයන් සේවනය කිරීම නිසා කෙනකුට තෙරුවන් පිළිබඳ ඇති අග්‍රද්ධාව, ත්‍යාගශීලී නැති බව (අවදඤ්ඤතාවය un-charitableness) හා කුසිතබව-අලසකම පහකරගත හැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයෝධම්ම සූත්‍රය, පි.284, EAN:10: Tens, 76-6. Incapable, p. 524.

▼ කලණ මිතුරු සේවනය නිසා සද්ධර්මය ඇසීමට හැකිවේ: යම් කෙනකුට සද්ධර්මය ඇසීමට ඉඩ ලැබෙන්නේ, ධර්මය අනුගමනය කරණ යහපත් මිතුරන් ඇති විටය. අවිජ්ජාව නැතිවී විජ්ජාව ඇතිවීමට, ආධ්‍යාත්මික මග සාර්ථක කර ගැනීමට කලණ මිතුරු සේවනය මූලිකවේ. “...ඉති බො භික්ඛවෙ සජ්ජුරිසංසෙවො පරිපූරො සද්ධම්ම සවනං පරිපූරෙති”. කලණ මිතුරු සේවනය- සත්පුරුෂ ආශ්‍රය නිසා සද්ධර්මය ශ්‍රවණය පෝෂණය වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: යමක වග්ග: 10.2.2.1 අවිද්‍යා සූත්‍රය, පි.232, EAN:10: II Pairs: 61.1. Ignorance, p. 517.

▼ කලන මිතුරු සේවනය ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂත්වයක් ගෙන දෙන ධර්මයකි: බලන්න: විශේෂභාගිය ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ මුළු බලසර ජීවිතය ගෙනයාමට කලණ මිතුරු සේවනය අවශ්‍යමය එක්සමයක, ආනන්ද තෙරුන් විසින්, කලණ මිතුරු සේවනය බලසර ජීවිතයේ හරි අඩක් යි පැවසූ විට බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, එසේ නො පැවසිය යුතුවිය. කලණ මිතුරු සේවනය- මුළු බලසර ජීවිතයම පිණිස පවතින බවය: “...මා හෙවං ආනතු...සකලමෙව භිදං ආනතු, බ්‍රහ්මචරියං යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා කල්‍යාණසභායතා කල්‍යාණසමපවඤ්ඤා...” (...Not so, Ānanda! This is the entire holy life, Ānanda, that is, good friendship, good companionship, good comradeship...) බුදුන් වහන්සේ මෙසේද වදාළහ: “...ආනන්ද, කලණ මිත්‍ර මා කරා පැමිණීමෙන් උපත... ජරාව... මරණය... ශෝකය ... පරිදේවය...දුක් දොම්නස් ස්වභාව කොට ඇති සත්ත්වයෝ ...ඒවායින් මිදේ” ඒ අනුව කලණ මිතුරු සේවනය මුළු මග බලසර ජීවිතය වේ. සටහන: සංයු. නි.(5-1) මග්ගසංයුත්ත: සාරිපුත්‍ර සූත්‍රයේ දී සැරියුත් මහා තෙරුන් විසින්: මුළු බලසර ජීවිතය පිණිස කලණ මිතුරු සේවනය අවශ්‍යබව පැවසූ විට බුදුන් වහන්සේ එම ප්‍රකාශය අනුමත කර ඇත. බලන්න: බ්‍රහ්මචරියාව. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.1.2 උපඨඨ සූත්‍රය හා 1.1.3 සාරිපුත්‍ර සූත්‍රය, පි.32, ESN: 45: Magga samyutta: 2.2 Half the Holy life, p. 1604 & 3.3 Sariputta, p. 1604.

▼ ස්වාක්ඛාත ධර්මය කලණ මිත්‍රයන් පිණිසය: බුදුන් වහන්සේ යහපත් ලෙසින් වදාළ ධර්මය, කලණ මිත්‍රයන් ඇති අයටය, පවිටු මිත්‍රයන් ඇති අයට නොවේ යයි පසේනදී කොසොල් රජතුමා ගේ ප්‍රකාශය අනුමත කළ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “මහරජ, මා විසින් වදාළ ධර්මය ස්වාක්ඛාතය. එය කලණ මිත්‍රයන්, යහළුවන් ඇති අයටය, කලණයන් කෙරෙහි නැමුණු අයටය. පවිටු මිත්‍රයන් සේවනය කරන අයට නොවේ” මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: කෝසලසංයුත්ත, 3.2.8 කල්‍යාණ මිත්‍ර සූත්‍රය, පි.186, ESN: 3: Kosalasmayutta: 18.8 Diligence -2, p. 242.

▼ බුදුන් වහන්සේ කල්‍යාන මිත්‍ර සේවනය පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මය සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ විරස්ථිතිය පිණිස සජ්ජායනා කිරීම සුදුසු යයි සැරියුත් මහා තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3):10 සංගිති සූත්‍රය, පි. 372, 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362 & Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ කල්‍යාණශීලය- Good virtue: කල්‍යාණ ශීලය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ රහතන්වහන්සේ සතු උතුම් පිරිසිදු ශීලයටය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ කෙසේ නම් මහණ කල්‍යාණශීලය (කලණ සිල්) ඇත්තේවේද? ...හෙතෙම සිල්වත් වූයේ, ප්‍රාතිමොක්ෂසංවරයෙන් යුක්තව වාසය කරයි, ආචාරයෙන් හා ගොවරයෙන් යුක්තව අනුප්‍රමාණ වූ ද වරදෙහි හය දක්නා සුලූය, ශික්ෂාපදයන්හි මනාකොට සමාදන්ව හික්මී වාසය කරයි...ඔහුට කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ මනසින් වන අකුශලයක් නැත, හිරිමතප්ප ඇත, ඔහු ඒකාන්තයෙන්ම කලණ සිල් ඇත්තේය...” බලන්න: ශීලසම්පන්න. මූලාශ්‍ර:වු.නි: ඉතිවුත්තකපාලිය: 3.5.8 කල්‍යාණශීල සූත්‍රය, පි. 478.

▲ කලය- the pot: පුද්ගලයන් දහම අසන ආකාරයේ විවිධ බව පෙන්වීමට කලය උපමා කරගෙන ඇත. 1) අවකුප්ප පඤ්ඤා-යටිකුරු ප්‍රඥාව Inverted wisdom ඇති අය දහම ඇසුවද, කරුණු සිතේ නො පිහිටයි. එය හරියට කලයකට වතුර පුරවා, එය මුණින් නමා හිස්කරන ලෙසය. 2) විපුල ප්‍රඥාව ඇති අය -පුටුපඤ්ඤා- wide wisdom: යහපත් ධර්මය මැනවින් අවබෝධ කරගනී. උඩුකුරුව තැබූ කලයකට දැමූ වතුර එහි රඳා පවතින ලෙස ඔවුන් ඇසූ දහම මැනවින් සිතේ රැඳී සිටී.බලන්න: කල උපමා-උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: 3.1.3.10 සූත්‍රය, පි. 277, EAN: 3: 30.10 sutta, p. 88.

▲ කලහ විවාද- Disputes & Debates: තම මතය පමණක් ඇතිව සෙසු අයගේ මත ඉවතට දැමීම කලහ විවාද ඇතිවීමට හේතුවේ. කැමති අකමැති දේ ගැන විතර්ක කිරීම කලහ විවාද වලට හේතුවන බව ම.නි. මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත.

▼ කලහ විවාද ප්‍රිය වස්තූන් නිසා උපදී, මසුරුකම නිසා ඇතිවේ, කේලාමිකිම- පිසුනුබස් නිසා ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: වු.නි: සුත්තනිපාත: අට්ඨකචග්ග: 4-11 කලහවිවාද සූත්‍රය, පි.292.

▼ ලෝක සත්ත්වයෝ අසමගියෙන්- විවාද කරමින් ජීවත්වීමට හේතු මසුරුබව හා ඉරිසියාව යයි මේ සූත්‍ර යේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (2): සක්කපඤ්ඤ සූත්‍රය- ඡෙදය 12, පි. 430, EDN: 21: Sakkapanha Sutta- Sakka's questions, section 2.1 , p. 241.

▼ කලහයට පෙර, විවාද ඇතිවේ. සියලු දෙනා එකිනෙකා හා විවාද කර,

අනතුරුව කලහ, සංඛු කරගන්නා ආකාරය මෙහිදී විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: බු.නි: මහානිද්දේසපාලි: කලහවිවාද සූත්ත නිද්දේස:පි. 369.

▲කලිඛග-Block of wood: කලිඛග- දැව කොටයක්-ශක්තිමත් ලී කොටයක් උපමා කරගනිමින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සංඝයාගේ වීරිය ය. බුදුන් වහන්සේ වැඩවසන සමයේ සංඝයා, දැව කොටයක් මෙන් සවිමත්ව ප්‍රධන් වීරිය කිරීම නිසා, මාරයාහට ඔවුන් තම වසභයට ගැනීමට නොහැකිය. එහෙත්, අනාගතයේ, සංඝයා ගේ ප්‍රධන් වීරිය අඩුය, ඔවුන් හිරු උදාවනතෙක් සයනය කරයි. එවිට, මාරයාහට පහසුවෙන් ඔවුන් වසභ කරගත හැකිවේ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. සටහන: සවිමත් දැව කොටයක සිදුරු නැත. එලෙස සවිමත් ලෙසින් සිටීම නම් ප්‍රධන් වීරිය ඇතිව මාර්ගය වඩා ගැනීමය. එම උපමාව යොදාගනිමින් බුදුන් වහන්සේ ලිච්ඡවී රාජකුමාරයන් ගේ පරිහාණිය පෙන්වා ඇත. ඔවුන්, වීරිය ඇතිව කටයුතු කරනතෙක්, අජාසත් රජුට ලිච්ඡවී රාජකුමාරයන් පැරදිය නොහැකිය. එහෙත්, ඔවුන්, අලසව කටයුතුකරනවිට ඔවුන්ගේ පරිහානිය සිදුවේ. මේ පිළිබඳ විස්තර, මහා පරිනිර්වාණ සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග :ඔපම්මසංයුත්ත:8.1.8 කලිඛගරූප සූත්‍රය,පි.436, ESN:20: Opammasamyutta: 8 Blocks of wood, p.915.

▲කාලකඤ්ජ අසුර නිකාය- Kalakanna Asura: යළිඋපත ලබන දුගතියකි. බලන්න: අසුර.

▲ කාලදාන- Timely gifts: කාලදාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සුදුසු කාලයේදී දන්දීමය. බුදුන් වහන්සේ කාලදාන 5 ක් පෙන්වා ඇත: 1) ආගන්තුකයෙකුට දීම 2) ගමනක් යෑමට පිටත්වෙන කෙනෙකුට දීම 3) රෝගියෙකුට දීම 4) සාගත කාලයේදී දීම 5) තමන්ගේ වතු පිටි වලින් ලැබුන අලුත් අස්වැන්න ශිල්වත් උතුමන්ට පිරිනැමීම. මසුරුබව නැති කරගෙන, නුවණැති මිනිසුන් දෙන එවැනි දානයන්හි එල, මෙලොව හා පරලොව සෑප පිණිස වේ. පහන්සිතින් ආරිය උතුමන්ට දෙන දානය බොහෝ පින් සහිතවේ. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (3):5 නිපාත: 5.1.4.6 කාලදාන සූත්‍රය,පි.84,EAN:5: 36.6 Timely, p. 249.

▲ කාලය- Time: කාලය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මයේ නිරත වීමට අවස්ථාව ලැබීමය. බලන්න: අක්‍ෂණය හා ක්‍ෂණය.

▲ කාලපරියන්ත සීලය-Kalapariyantha sila: පොහෝදිනයේ රකින අටසිල් මෙන් කාලසීමාවක් ඇතිව රකින සීලය මින් අදහස්වේ. බලන්න: ශීලය. සටහන: විස්තර පිණිස බලන්න: විසුද්ධිමාර්ගය, පරිච්ඡේදය1.

▲ කාල සීමා- Time periods: කාල සීමා යනු අතීත, අනාගත හා වර්තමාන කාලයන්ය. බලන්න: අද්ධව

▲ කල්පවිනාශය හා කල්ප ඇතිවීම- Dissolving of an eon & Evolving of an eon: කල්පය යනු ලෝක ඇතිවී නැතිවී යන, මැනීමට නොහැකි දීර්ඝ කාලපරිච්ඡේදයක්ය. බ්‍රහ්මලෝක දෙව්වරුන්ගේ ආයුෂ් මහාකල්ප ගණන්ය. බලන්න: බ්‍රහ්මලෝක. කල්ප විනාශය හා කල්ප ඇතිවීම- Dissolving of an eon & Evolving of an eon ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ගිණිය නොහැකි, මැනිය නොහැකි කාලයක් තුල ලෝකය නැතිවී- සංකෝචන වියාම හා ඇතිවී- ප්‍රසාරණය වියාමය. එම කාල සීමා ගිණිය නොහැකි, මැනිය නොහැකි නිසා ඒවා අසංඛිතයා

කාල (incalculable time) ලෙසින් හඳුන්වයි. සටහන: * අටුවාවට අනුව : කල්ප විනාශය සිදුවන්නේ ජලය, ගින්න, සුළං මගින්ය. කල්පයක් ගින්නෙන් විනාශවනවිට එම ගින්න ආහස්සර දේවලෝකය තෙක් පැතිරේ; කල්පයක් ජලයෙන් විනාශවනවිට එම ගින්න සුහකින්න දේවලෝකය තෙක් පැතිරේ; කල්පයක් සුළඟින් විනාශවනවිට එම සුළං වෙහළුපල දේවලෝකය තෙක් පැතිරේ. බලන්න: EAN: Note: 839, p. 624. ** සංසාරයේ දීර්ඝබව ගැන බලන්න: සංයු.නි: අනමතග්ග සංයුත්තය.

▼ කල්පයක් තුළ සතර අසංඛිතයක් ඇතිබව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) කල්පයක් නැතිවී යනවිට, එම කාලසීමාව දස දහස්ගණන් කාලයක් යයි මැනීමට නොහැකිය. 2) කල්පයක් නැතිවියන අවස්ථාව තුළ එම කාලසීමාව දස දහස්ගණන් කාලයක් යයි මැනීමට නොහැකිය 3) කල්පයක් ඇතිවනවිට, එම කාලසීමාව දස දහස්ගණන් කාලයක් යයි මැනීමට නොහැකිය 4) කල්පයක් ඇතිවෙන අවස්ථාව තුළ එම කාලසීමාව දස දහස්ගණන් කාලයක් යයි මැනීමට නොහැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.1.6 අසංඛිතය සූත්‍රය, පි. 298, EAN: 4: 156.6 Eon, p. 199.

▼ කල්පයක දීර්ඝබව බුදුන් වහන්සේ මේ උපමා වලින් පෙන්වා ඇත: 1) යොදුනක් උස, දිග හා පළල ඇති ගල්පර්වතයක් ඇත. සෑම වසර 100ක් ගිය විට, පුද්ගලයෙක් පැමිණ ඒ පර්වතය කසිසලුවකින් පිරිමදි. එසේ සෑම සියවසක් ඇවෑමෙන් ඒ මහා පර්වතය ගෙවී අවසන්වේ, එහෙත්, කල්පය අවසන් නොවෙන්නේය. ගල් පර්වත උපමාව. 2) අබඥාට ගොඩ උපමාව: යොදුනක් උස, දිග හා පළල ඇති , යකඩ පවුරකින් වටවුන නුවරක් ඇත. එහි, අබ ඥාට පුරවා ඇත. සෑම වසර 100ක් ගිය විට, පුද්ගලයෙක් පැමිණ ඒ නුවරින් අබ ඥාටයක් ගනී, එසේ සෑම සියවසක් ඇවෑමෙන් ඒ මහා අබඥාට ගොඩ අවසන්වේ, එහෙත්, කල්පය අවසන් නොවෙන්නේය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 5 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අනමතග්ගසංයුත්ත: 3.1.5 පර්වත සූත්‍රය හා 3.1.6 සාසප සූත්‍රය, පි. 302, ESN: 15: Anamataggasamyutta: 5.5 The Mountain & 6.6 The Mustard seed, p. 791.

▼ අතීත බුදුවරු වැඩ වාසය කළ කල්ප ගැන විස්තර පිණිස බලන්න: දීඝ.නි: (2): 1: මහාපදාන සූත්‍රය, ඡෙදය 18, පි. 18, EDN: 14 Mahāpadāna Sutta: The Great Discourse on the Lineage, p. 151.

▼ යම්කලක කල්ප (ලෝක) විනාශය සිදුවනවිට, බොහෝ සත්ත්වයෝ ආහස්සර බඹලොව උපත ලබන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්න: බ්‍රහ්මලෝක. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි (6) 10-නිපාත: මහා වග්ග, 10.1.3.9. ප්‍රථම කෝසල සූත්‍රය, පි. 134 , EAN-10: The Great Chapter, 29.9 Kosala-1, p. 505.

▼ තමන් වහන්සේ සත්වයෙක් මෙන් සිත වැඩීමෙන් ලැබූ පුණ්‍ය විපාක ලෙසින්, නෑසියන, වැඩෙන කප් සතක් තුළ මෙලොව උපතක් නොලබා බ්‍රහ්ම ලෝකවල උපත් ලැබූ බව බුදුන් වහන්සේ මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: 7.2.1.9 මාපුඤ්ඤාභාසි සූත්‍රය, පි. 432, EAN: 7: 62.9. Donot be afraid of merit, p. 391.

▲ කොලංකොල- Kolangkola: කොලංකොල යනු සෝතාපන්න ආරිය

පුද්ගලයා අරහත්වයට පත්වන එක් ආකාරයකි (උත්පත්ති 2-3 අතරදී) .
බලන්න: සෝතාපත්ත.

▲ කේලාමිකීම- Divisive speech: කේලාමිකීම - පිසුණාවාට, පන්සිල් කඩාගැනීමකි. මෙය දස අකුසලයකි, මිථ්‍යා වාචය. නිරයේ උපතට හේතුවේ. බලන්න: පිසුණාවාට.

▲ කුලය-Cast: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ ඉන්දියාවේ ප්‍රධාන කුල ගෝත්‍ර 4 ක් විය. බලන්න: ගෝත්‍රය.

▲ කුලපති-Leader of a clan: කුලපති ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ කුලයක- පවිලක ප්‍රධානියාය, ඔහුට ශ්‍රද්ධාව තිබෙනම් ඔහුගේ කුලය ධර්මයේ දියුණුවට පත්වේ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: සුමනාවග්ග: 5.1.4.10 මහාසාල සූත්‍රය, පි.90.

▲ කෝලිත-Kolitha: මූලලත් මහා තෙරුන්ගේ ගිහිනම, පවිලේ නම කෝලිතය. බලන්න: උපගුත්ථය:1

▲ කල දරනුව-the Potholder: කළදරනුව නිසා කලය බිමට පතිත නොවේ. එලෙස ආරියඅටමග, සිතට ආධාරයක්ය. බලන්න: උප ගුත්ථය:5.

කළ

▲ කෙළෙහිගුණ- Gratitude: කෙළෙහිගුණ යනු කෘතඥබවය. බලන්න: අකෘතඥ හා කෘතඥ.

▲ කෙළෙස්: පාලි: කිලෙස- Defilements: සිත කෙළෙසන - කිලිටි කරන, කයින්, වචනයෙන් හා සිතින් කරන අයහපත් ක්‍රියා කෙළෙස් ය. ලෝභ දෝස හා මෝහය යන අකුසල මුල් කෙළෙස් ඇතිවීමට හේතුවේ. ආධ්‍යාත්මික මග පරිපූර්ණ කර ගැනීමට සියලු කෙළෙස් දුරු කර ගතයුතුවේ. නිකෙළෙස් යනු කෙළෙස් නොමැතිබවය, සිත නිර්මල- පිරිසිදු බවය. ‘නිකෙළෙස් මුණි’ යනු බුදුන් වහන්සේ හඳුන්වන පදයකි. බලන්න: කුසල අකුසල, සල්ලේඛ පරියාය. සටහන්: * දැඩිකෙළෙස්, අංගන ලෙසින් පෙන්වා ඇත, දැඩිකෙළෙස් නොමැති බව අනංගණය. බලන්න: අංගන හා අනංගණ. ** ආතාපි, කෙළෙස් ප්‍රභීණය කරගැනීමට අවශ්‍ය චිරියය. බලන්න: ආතාපි. * සිතතුල ඇති කෙළෙස් අන්තරාමල ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න: අන්තරාමල. ** කෙළෙස් ඇතිවීම ආධ්‍යාත්මික මග බිඳ වැටේ: බලන්න: අහබ්බ. ** කෙළෙස් පහවී අරහත්වය ලැබීම ගැන බලන්න: අරහත්. ** කෙළෙස් සංසිදීම උපසමය ය. බලන්න: උපසමය, ඉන්ද්‍රිය සම්පන්න. ** සකදාගාමී ආරියෝ යම් පමණකට කෙළෙස් බිඳ ඇත. බලන්න: සකදාගාමී. ** කෙළෙස්, උපධි 4 න් එකකි. බලන්න: උපධි. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි. 253: “කිලෙස: කෙළෙස්, ලෝභ දෝස හා මෝහය. කිලෙසකාම: කෙළෙස් කාමය, වත්ථු කාමය”. B.D: p. 86: “Kilesa: defilements are mind-defiling, unwholesome qualities...”

▼ බුදුන් වහන්සේ වදාළේ සිත ස්වභාවයෙන්ම පිරිසිදු- පබ්බසර බවය (ප්‍රභාස්වර- දීප්තිමත්- luminous). බාහිර කෙළෙස් (රාග, දෝස හා මෝහ) එම සිත කිලිටිවේ. ධර්මය නොදත් පුහුදුන් මිනිසාට කෙළෙස් ගැන අවබෝධයක් නොමැත. එමනිසා, කෙළෙස් පහකර ගැනීමට ඔහුට නොහැකිය. එහෙත්, ධර්මය දන්නා අරිය ශ්‍රාවකයා, කෙළෙස් නිසා සිත අපිරිසිදුවන බව නුවණින් අවබෝධකර, කෙළෙස් පහකර ගැනීමට

සමත්වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාතය:ප්‍රභාස්වර වග්ග සූත්‍ර, පි. 58, EAN: 1: Luminous, p. 39.

▼ බුදුන් වහන්සේ පහකරගතයුතු කෙළෙස් 44 ක් පෙන්වා ඇත.

බලන්න :සල්ලේබ පරියාය.මූලාශ්‍ර: ම.නි. (1)1.1.8 සල්ලේබ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8-Effacement, p.108.

▼ සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම වැඩිමෙන්, සිත කෙළෙස් වලින් මුදා ගත හැකිවේ. එමගින්, සිත පවිත්‍රවේ, සිත පිරිසිදු වූ විට විජ්ජා විමුක්තිය ලබා ගත හැකිය.බලන්න: සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: 2.4.4. අනාවරණ සූත්‍රය, පි. 216, ESN: 46: Bojjanghangasamyutta: 34.4. Non- corruptions, p. 1768.

▼සිත කෙළෙසන ධර්මතා: වත්ථුපම සූත්‍රයේ සිත කෙළෙසන ධර්මතා 17ක් පෙන්වා ඇත: 1) අභිජ්ජා (තණ්හාව-Covetousness) තමාගේ වස්තූගැන ඇති තණ්හාව 2) විෂම ලෝභය (unrighteous greed) අනුන්ගේ වස්තූගැන ඇති ආශාව 3) ව්‍යාපාදය (ill will) 4)ක්‍රෝධය (තරභ-anger) 5) වෛරය (උපනාභය-එදිරිය- අමනාපය-resentment) 6) ගුණමකුබව (මකබය- contempt) 7) අභංකාරය-පළාසය- යුගග්‍රාහය- insolence) 8) ඉරිසියාව (envy) 9) මසුරුකම (avarice) 10) මායාව (ඳවවිල්ල-deceit) 11) කපටිබව (වංචාව-fraud) 12) මුරණ්ඩුබව (තදබව- ඵමභය-හිතුවක්කාර-obstinacy) 13) එකටඑක කිරීම (සාරමභය-තරභය-rivalry) 14) මානය (conceit) 15) අතිමානය- අධිමානය (arrogance) 16) මදය (මත්වී ම-අහම්මානය-vanity) 17) ප්‍රමාදය (negligence). මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1):1.1.7. වත්ථුපම සූත්‍රය, පි. 102, EMN:7:Vatthūpama Sutta, p. 102.

▼සියලු කෙළෙස් මලවලට වඩා වැඩිම කෙළෙස් මලය අවිද්‍යාවය.

අවිද්‍යාව පහකරගත් විට සිත නිමල වේ. රත්කරුවා, රිදියෙ ඇති මල ක්‍රමයෙන් ඉවත්කර ගෙන රන් බවට පත්කරගන්නා ලෙසින්, නුවණැත්තා ක්‍රම ක්‍රමයෙන් කෙළෙස් පහකර ගැනීමට දක්‍ෂයයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: “...අනුපුබ්බෙන මෙධාවී - ථොක ථොකං බණේ බණේ- කම්මාරෝ රජත්ස්සෙව -නිද්ධමෙ මල මත්තනො”. මූලාශ්‍ර: ධම්ම පදය, මල වග්ගය, 239, 243 ගාථා.

▼ රාගය දෝසය හා මෝහය යන කෙළෙස් මුල් ප්‍රභාණය

නොකරන්නේ නම් දුක නැතිකර ගත නොහැකිය, කෙළෙස් නිමා නොවේ. එම කෙළෙස් ප්‍රභීණය කරගැනීමේ මාර්ගය නම් ආරිය අටමග සාක්ෂාත් කරගැනීමය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත, ආනන්දවග්ග: 3.2.3.1 සූත්‍රය, පි. 420, EAN:3: Ananda vagga, 71.1. Channa, p. 117.

▼කෙළෙස් ප්‍රභීණය: කයෙන් පහකළහැකි අකුසල්, වචනයෙන් පහකළහැකි අකුසල්, කයෙන් හා වචනයෙන් නොව ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රභීණය කළහැකි අකුසල්: 1 කයෙන් පහකළහැකි වචනයෙන් පහකළ නොහැකි කෙළෙස්: යම් භික්ෂුවක් අතින් අයහපත් කාය කර්මයක් සිදුවී ඇත. ඒ බව දැනගත්, ඔහුගේ සබ්බභවාරින්, එවැනි අයහපත් කාය කර්ම නැතිකර, යහපත් කාය කර්ම දියුණු කරගන්නා ලෙස ඔහුට අවවාද කරති. එම අවවාද පිළිගත් භික්ෂුව කාය අකුසල අත්හැර කාය කුසල ධර්ම දියුණුකරගනී. 2 වචනයෙන් පහකළහැකි කයෙන් පහකළ නොහැකි කෙළෙස්: යම් භික්ෂුවක් අතින් අයහපත් වචිකර්මයක් සිදුවී ඇත. ඒ බව දැනගත්, ඔහුගේ සබ්බභවාරින්, එවැනි අයහපත් වචි කර්ම

නැතිකර, යහපත් වව් කර්ම දියුණු කරගන්නා ලෙස ඔහුට අවවාද කරති. එම අවවාද පිළිගත් භික්ෂුව වචනයෙන් සිදුවන අකුසල අත්හැර වචනයෙන් සිදුවන කුසල ධර්ම දියුණුකරගනී. 3 කයෙන් හෝ වචනයෙන් පහකල නොහැකි, නිතර නුවණින් විමසමින්, ප්‍රඥාවෙන් පහකළ හැකි කෙලෙස්-මනෝකම්ම: 1 ලෝභය-තණ්හාව 2 ද්වේශය-වෛරය 3 මෝහය- අවිජ්ජාව 4 ක්‍රෝධය-කිපීම 5 උපනාහසස-එදිරිකිරීම- hostility 6 අවමන්කිරීම-ගුණමකාදූෂීම-මක්ඛසස- denigration 7 අභංකාරය-පලාසය- insolence 8 මව්වරියසස-මසුරුබව- miserliness 9 පාපික ර්ථ්‍යාව-ඉසසාය-evil envy 10 පාපික ආසාව- මනදොල- evil desire. මේ සියලු කෙලෙස් මැඩ ගැනීමට භික්ෂුව දක්ෂ වේනම්, කෙලෙස් වැඩීමක් නොවේ, ප්‍රතිනවීම සිදුවේ. බලන්න: ර්ථ්‍යාව, පාපික ආසාව. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: මහා වග්ග, 10.1.3.3. කාය සූත්‍රය, පි.100, EAN: 10: The Great Chapter, 23.3. Body, p. 500.

▲ කෙලෙස් කටු- Keleskatu: රාගය, දෝසය හා මෝහය කෙලෙස්, කටුය, ඒවා ජානසමාපත්ති වලට බාධාකරයි. එමනිසා, කටු රහිතව වාසය කරනලෙස, බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට අවවාද වදාළහ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.2.3.2 කණ්ටක සූත්‍රය, පි. 267, EAN:10: 72.2 Thorns, p. 521.

▲ කෙලෙස් භූමි- Kelesbhumi: තණ්හාව, අවිද්‍යාව, ලෝභය, ද්වේශය, මෝහය, සතර විපර්යාස - විපල්ලාස : සුභ, සුඛ, නිව්ව, අත්ත සඤා යන නව පදයෝ කෙලෙස් භූමි ය". මූලාශ්‍රය: බු.නි: නෙත්තිප්‍රකරන, පි 26.

▲ කෙළේස පරිනිබ්බානය - Keles Parinibbana: කෙළේස පරිනිබ්බානය සිදුවන ආකාර 4 ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) මෙලොවදීම සිදුවන සසංඛාර පරිනිබ්බානය: මේ සසුනේ මහණ කයේ අගුභය පිළිබඳ සංඤාව, ආහාරයේ පිළිකුල් සංඤාව, සියලු ලෝකයේ අනභිත සංඤාව නුවණින් වඩා, සියලු දේ පිළිබඳ අනිත්‍ය සංඤාව ඇතිව, මරණසංඤාව වඩා ඇත. ඔහු සේඛ්‍යල පහ (ග්‍රද්ධා බලය, හිරිබලය, ඔත්ප්ප බලය, විරියබලය හා ප්‍රඥා බලය) සහිතව වාසය කරයි. ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අධිකව ඇත, එමනිසා වෙරවඩා ඔහු මෙලොවදීම සසංඛාර පරිනිබ්බානයට පත්වේ (අරහත්වය ලබයි). 2) කයබ්ඳි යාමෙන් පසු සිදුවන සසංඛාර පරිනිබ්බානය: මේ සසුනේ මහණ කයේ අගුභය පිළිබඳ සංඤාව... මරණසංඤාව වඩා ඇත. ඔහු සේඛ්‍යල පහ සහිතව වාසය කරයි. ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අධිකව නැත. එමනිසා ඔහු වෙරවඩා, කය බිඳී යාමෙන් පසුව (මරණයෙන්) සසංඛාර පරිනිබ්බානයට පත්වේ. 3) මෙලොවදීම සිදුවන අසසංඛාර පරිනිබ්බානය: මේ සසුනේ මහණ සිව් ජාන සමාපත්ති ලබාගනී. ඔහු සේඛ්‍යල පහ සහිතව වාසය කරයි. ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අධිකව ඇත. එමනිසා ඔහු වෙහෙස නොවී, මේ ජීවිතයේදීම අසසංඛාර පරිනිබ්බානය ලබයි. 4) කයබ්ඳි යාමෙන් පසු සිදුවන අසසංඛාර පරිනිබ්බානය: මේ සසුනේ මහණ සිව් ජාන සමාපත්ති ලබාගනී. ඔහු සේඛ්‍යල පහ සහිතව වාසය කරයි. ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අධිකව නැත. ඔහු වෙහෙස නොවී, කය බිඳී යාමෙන් පසුව අසසංඛාර පරිනිබ්බානය ලබයි. බලන්න: අනාගාමී. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.2.9 කෙලෙස පරිනිබ්බාන සූත්‍රය, පි. 322, EAN:4: 169. 9 Through exertion, p. 203.

▲ කැළල-Blemish: කැළල යනු අපවිත්‍ර-නරක දෙයකි. අහිරික හා අනොත්තප්පය, පුද්ගලයාට කැළැලකි. බලන්න: අහිරික හා

අනොත්තප්පය.

කළු

▲ **කළුකම්ම**- Dark kamma:කළුකර්ම -පාපී කර්ම අයහපත් අකුසල කර්මයන්ය.බලන්ත:කම්ම

▲ **කළුධම්ම**- Dark Dhamma: කළුධර්ම -පාපී ධර්ම නම් අහිරිකය හා අනොත්තප්පය. බලන්ත: අහිරිකය හා අනොත්තප්පය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.1.7 කණ්ඨ සූත්‍රය, පි.140, EAN:2 : 7.7 Dark, p. 57.

▲ **කාළදායී තෙර**-Kaludai Thera: බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:1

කව

▲ **කවියෝ**- Poets: කවියෝ යනු ගීපදි සකස්කරන අයය. මෙහි කවියෝ 4 දෙනෙක් ගැන පෙන්වා ඇත. සටහන: වංගීස තෙරුන්, ධර්මය පිළිබඳව ප්‍රමෝදය දනවන කවි පද සකස් කිරීමේ අග්‍ර බව දැරූහ. බලන්ත: උප ග්‍රන්ථය:1 මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: සුවරිතවග්ග: 4.5.3.11 කවිසූත්‍රය, පි.466.

▲ **කෙවඩ්ඩ ගහපති**- Householder Kewadda:බලන්ත: උප ග්‍රන්ථය:3
කස

▲ **කස්සක** -Farmer: කස්සක යනු ගොවියාය. මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ, බුදුන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කරන අවස්ථාවකදී, මාරයා කස්සක-ගොවියෙක්ගේ ස්වරූපය ගෙන බාධා කිරීමට පැමිණීමය. බලන්ත: මාරයා. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): මාරසංයුත්ත:4.2.9 කස්සකසූත්‍රය, පි.236.

▼ **බුදුන් වහන්සේ ගොවියෙක් ලෙසින් දහම වැපිරීම**: තමන් වහන්සේ ගොවියක් ලෙසින් ධර්ම කෙත වපුරා ඇතැයි බුදුන් වහන්සේ මෙහි විස්තර කර ඇත: “කෙතේ වපුරන බිජු නම් ශ්‍රද්ධාවය, වැස්ස නම් තපසය, ප්‍රඥාව වියදණ්ඩ හා නගුලය, හිරිය (ලජ්ජාව) නම් රිටිය, සිහිය යොත-නගුල්දත හා කෙටිය. කාය වර්ග සුවරිතය ඇතිව, ආහරයේ සංවරය ඇතිව, සත්‍ය නම් අංකුසයෙන් වල් උදුරා දමමි, අරහත්වය මගේ විමුක්තියය (වියගහෙන් මිදීම). ප්‍රධන් වීරිය (නගුල ඇදගෙන යන) ගොනුන්ය, එය නොනැවතීම නිවනවෙතට ගෙනයයි. එලෙසින් ධර්ම කෙත සානලදී, වපුරන ලදී, ව අස්වැන්න අමත එලයය, ඒ සීඝ්‍රම සියලු දුකින් මිදීමය”.සටහන්: * සු.නි: උරගවග්ග: 1-4 කසිභාරද්වාජ සූත්‍රය, පි.42 හි මේ සමාන විස්තරයක් ඇත. ** මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ කසිභාරද්වාජ බමුණාටය. බලන්ත: ගොවියා උපමාව: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (1) බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත: උපාසකවග්ග: 7.2.1 කසිසූත්‍රය: පි.332.

▲ **කසිණ**-kasīṇa: කසිණ ලෙසින් හඳුන්වන්නේ යම් මූල ධාතුවක් හෝ වර්ණයක් නිරූපනය කරණ දෙයකටය. භාවනාව පිණිස අරමුණු කරගත හැකි කසිණ 10ක් ඇත. එම බාහිර අරමුණක් යහපත් ලෙසින් වඩා ගැනීමෙන්- සමාධියට පත් කරගැනීමෙන් රූප හා අරූප සමාපත්ති ලබා ගත හැකිය. බලන්ත: භාවනා, අභිභායතන. සටහන්: * කසිණ පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්ත: සිංහල විසුද්ධිමග, පරිච්ඡේද: 4 හා 5.. ** ආකාශ ධාතුව කසිණ භාවනා අරමුණකි. බලන්ත: ආකාශ ධාතුව. ** ආලෝක කසිණය, ඕදාත කසිණය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. බලන්ත: ආලෝක කසිණය. ශබ්දකෝෂ: B.D: p: 80: “kasīṇa: ...purely external device to produce and develop concentration of mind and attain the 4 absorptions...”

▼ **කසිණ ආයතන 10 කි:** 1) පඨවි කසිණආයතනය (earth kasiṇa) 2) ආපො කසිණආයතනය (water kasiṇa) 3) තෙජෝ කසිණආයතනය (fire kasiṇa) 4) වායො කසිණආයතනය (air kasiṇa) 5) නීල කසිණ ආයතනය (blue kasiṇa) 6) පිත කසිණආයතනය yellow kasiṇa 7) ලොහිත කසිණආයතනය (red kasiṇa) 8) ඔදාන කසිණආයතනය (white kasiṇa) 9) ආකාස කසිණආයතනය (space kasiṇa) 10) විඤ්ඤාණ කසිණආයතනය (consciousness kasiṇa). සටහන: විසුද්ධිමාර්ගය: 5 පරිච්ඡේදය: ඔදාන කසිණය, ආලෝක කසිණය ලෙසින් විස්තර කර ඇත. බලන්න: ආලෝක කසිණය. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.3.5. කසිණ සූත්‍රය, පි.112, EAN: 10: 25.5 Kasinas, p. 502.

▼ **දස කසිණ** අතුරින් විඤාන කසිණය අග්‍ර බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, එම සංඥාව ඇති සත්ත්වයෝ ද අනිච්ච ස්වභාවය දරයි, විපරිනාමයට පත්වේ. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.3.9. ප්‍රථම කෝසල සූත්‍රය, පි. 134 , EAN: 10: The Great Chapter: 29.9 Kosala-1, p. 505.

▲ **කාසි කෝසල දේශය- Kasi & Kosala country:** මෙය පසේනදී කෝසල රජුගේ රාජ්‍යයය, විජිතයය. බලන්න: අග්‍ර දේ විනාශවීම. සටහන: කාසි රට-කසිරට, අනගි කසිසල්ල වලට ප්‍රසිද්ධියය.

▲ **කුසලතා- skills:** යම් දෙයක්, කටයුත්තක් යහපත් ලෙසින් කරගැනීමට ඇති දක්ෂතාවය- නිපුණ බව කුසලතාවය. වැඩියයුතු විවිධ කුසලතා: 1) ආපත්ති කුසලතාවය (Skill in knowing offences): ධර්ම විනයට අනුව සිදුවියහැකි වරද- ඇවත් පිළිබඳව ඇති නිපුණත්වය- ඇවත් දැනීම 2) ආපත්තියුත්තර කුසලතාව (skill in rehabilitation from offences): ඇවත් වලින් නැගිසිටීම පිණිස - පුනරුත්ථාපනය පිණිස ගතයුතු ක්‍රියා මාර්ගය පිළිබඳ නිපුණතාවය. 3) සමාපත්ති කුසලතාව (skill in entering jhāna): ජානයන්ට ඇතුළුවීමට ඇති දක්ෂතාව. 4) සමාපත්තිවුට්ඨාන කුසලතාවය (skill in returning from jhāna): ජානයෙන් එළියට පැමිණීමට ඇති දක්ෂතාව. 5) ධාතු කුසලතාවය (skill in knowing the 18 elements) : 18 ක්වූ ධාතු කවරේද යයි දන්නාව 6) මනසිකාර කුසලතාවය (skill in paying attention to the 18 elements) ධාතු 18 පිළිබඳ සිත යෙදවීමට ඇති නිපුණතාවය. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3): 10 සංගිති සූත්‍රය, පි. 374, EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, from p. 363.

▲ **කුසල ධර්ම හා අකුසල ධර්ම:** පාලි: කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා Wholesome & Unwholesome: ධර්මයේ කුසල ධර්මය ලෙසින් හඳුන්වන්නේ ආධ්‍යාත්මික මග වර්ධනය කිරීමට උපකාරීවන යහපත් ක්‍රියාවන්ටය, එනම් තුන්දොරින් සිදුකරන යහපත් ක්‍රියා-සදාචාරාත්මක ක්‍රියාවන්ටය. කුසල ක්‍රියා, පුණ්‍ය ක්‍රියා, යහපත් කම්ම, පින්, නිපුණ ක්‍රියා ලෙසින් ද හඳුන්වති (meritorious, good, clever, skillful actions). කෙනෙකුට අලෝභය, අදෝසය හා අමෝහය ඇතිවිට ඔහු කුසල ක්‍රියා කිරීමට උනන්දුවේ. කුසලය, සුගතියේ උපත ලැබීමට හේතුවේ. අකුසල ධර්මය යනු ආධ්‍යාත්මික මග අවුරන, තුන්දොරින්

කරණ අයහපත් ක්‍රියාවන්ටය, සදාචාරයට විරුද්ධ දේටය. අකුසලය: පාප ක්‍රියා, පාප කර්ම, පච්චි, අයහපත් - නරක ක්‍රියා ලෙසින් හඳුන්වන (bad actions, bad kamma, de-meritorious, evil actions). අකුසල් ක්‍රියා සිත කෙළසයි. අකුසලය දුගතියේ යළි උපතට හේතුවේ. බලන්න: ත්‍රිවිධ සුවර්තය හා ත්‍රිවිධ දුෂ්චරිතය, කෙළෙස්. සටහන්: සියලු කුසල, අප්‍රමාදය පිහිටකොට ඇත, අකුසලය, ප්‍රමාදය මුල් කොට ඇත. බලන්න: අප්‍රමාදය, ප්‍රමාදය.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “The Simile of the Cloth and the Discourse on Effacement” by Nyanaponika Thera, BPS :Wheel 61-62, 2008. 2. “The Roots of Good and Evil” by Nyanaponika Thera, BPS: Wheel 251-253, 2008.

▼ කුසල ධර්ම කුමක්ද? අකුසල ධර්ම කුමක්ද?: කුසල: 1) අක්‍රෝධය 2) ඵදිරි නැතිබව 3) අනුන්ට අවමන් නොකිරීම 4) අහංකාරනොවීම, 5) ඉරිසියා නොවීම 6) නොමසුරුකම 7) අමායාව 8) කපටිනැතිබව 9) හිරිය 10) ඔත්තජ්ජය. (non-anger, non-hostility, non-denigration, non-insolence, non-envy, non-miserliness, non-deceitfulness, non-craftiness, moral shame, moral dread). අකුසල : 1) ක්‍රෝධය 2) ඵදිරිය 3) අනුන්ට අවමන් කිරීම 4) අහංකාරය, 5) ඉරිසියාව 6) මසුරුකම 7) මායාව 8) කපටිබව 9) හිරි නැතිබව 10) ඔත්තජ්ජ නැතිබව. සියළු අකුසල් දහම්- වැරදි ධර්මයය, ඒ නිසා දුක ඇතිවේ, දුක්විපාක (දුගතිය) ඇතිකරයි. සියළු කුසල් දහම් - නිවැරදි ධර්මවේ, එමගින් මෙලොව සැපසේ වාසය කළහැකිවේ, සැප විපාක (සුගතිය) ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1):2 නිපාත:17: 1 අකුසල පෙය්‍යාලය සූත්‍ර, පි.230, EAN:2: XVII, Unwholesome, p. 74.

▼ කුසල ධර්ම යනු සම්මා දිට්ඨිය පෙරටු කරගත්, නිවැරදිමගය. අකුසල ධර්ම යනු මිච්ඡා දිට්ඨිය පෙරටු කරගත්, වැරදිමගය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1); මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.3.2 අකුසලධර්ම සූත්‍රය, පි. 58, ESN: 45: Maggasamyutta: 22.2 Unwholesome states, p. 1628, අංගු.නි: (6) :10 නිපාත: 10.3.4.3 කුසල සූත්‍රය, පි. 468, EAN:10: IV: 135.2 Wholesome, p. 548.

▼ කුසල හා අකුසල ඇතිවීමට හේතු:සියලු කුසල ධර්මතා ඇතිවීමට මූලික කරුණු: ධර්මයේ අප්‍රමාදවීම හා යෝනියෝ මනසිකාරයෙන් කටයුතු කිරීමය. එමගින්, සජ්ජ බොජ්ඣංග ධර්ම වර්ධනයවේ, නිවන ලඟාවේ. ප්‍රමාදය හා අයෝනියෝමනසිකාරයෙන් කටයුතුකිරීම අකුසල ධර්ම ඇතිවීමට මූලිකවේ. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංග සංයුත්ත: 2.4.1 හා 2.4.2 කුසල සූත්‍ර, පි. 212, ESN: 46: Bojjanga samyutta: 31.1 & 32.2. Wholesome, p.1766, අංගු.නි: (6): 10 නිපාත :10.1.2.5 අප්‍රමාද සූත්‍රය, පි.68, EAN:10: 15-5 Heedfulness, p. 497.

▼ පහතලියුතු අකුසල හා වැඩිය යුතු කුසල: බුදුන් වහන්සේ ප්‍රභාණය කළයුතු අකුසල් 44 ක් හා ඇතිකරගතයුතු කුසල් 44 ක් පෙන්වා ඇත. අකුසල හැර කුසල ධර්මයේ යෙදීම මගින් බොහෝ අනුසස් ලැබේ: මේ ජීවිතයේදීම සුවපත්ව වාසය කිරීමට හැකිවීම, සුගතියක යළිඋපත ලබාගැනීමේ වාසනාව, ධර්ම මාර්ගය වර්ධනය කර නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමට හැකිවීම. විස්තර පිණිස බලන්න: සල්ලේඛ පරියාය. මූලාශ්‍ර:

ම.නි: (1): 1.1.8 සල්ලේඛ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8. Sallekha Sutta-Effacement, p.108.

▼ අකුසල් ප්‍රභීණය හා කුසල් ඇතිකරගැනීම: අකුසල්, කයෙන්, වචනයෙන් හා මනසින් සිදුවේ. යහපත් කාය කර්ම (කාය සුවර්තය) මගින්, කයෙන් සිදුවන අකුසල නැතිකරගත හැකිය. යහපත් වචි කර්මමගින් (වාක් සුවර්තය), වචනයෙන් සිදුවන අකුසල නැතිකරගත හැකිය. එහෙත්, මනසින් සිදුවෙන අකුසල ප්‍රභීණය කරගත හැක්කේ නිතර නුවණින් විමසමින් ප්‍රඥාවෙන් කටයුතු කිරීමෙන් (මනෝ සුවර්තය ඇතිකර ගැනීමෙන්) යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. නුවණින් සලකා බලමින් පහකර ගතයුතු අකුසල්: 1) තණ්හාව-ලෝභය 2) දෝසය - ව්‍යාපාදය 3) අවිජ්ජාව (මොහය) 4) ක්‍රෝධය 5) අමනාපය (උපනාහ) 6) ගුණමකුබව 7) අහංකාරය (පළාස) 8) මසුරුකම 9) පාපික/ලාමක ඊර්ෂ්‍යාව (පාපිකා ඉස්සා), 10) පාපික/ලාමක ආසාව (පාපිකා ඉච්ඡා) බලන්න: පාපික ඊර්ෂ්‍යාව, පාපික ආසාව. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (6): 10 නිපාතය: 10.1.1.3 කාය සූත්‍රය, පි. 100, EAN: 10: 23.3 Body, p. 500.

▼ කුසල් හා අකුසල් පිළිබඳ බුද්ධ අනුසාසනා: සියලු බුදුවරුන්ගේ අනුසාසනය වුවේ අකුසලය හැර කුසලය වැඩිය යුතුවය. පවිකම්-අකුසල් හැර කුසලය වඩා සිත පිරිසිදු කරගන්න: “සබ්බ පාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා- සචිත්ත පරියො දපනං- එතං බුද්ධානුසාසනං”. මූලාශ්‍රය: ධම්ම පදය, බුද්ධ වග්ග, 183 නි ගාථාව.

▼ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “අකුසලය දුරුකරගන්න, අකුසලය දුරුකර ගත හැකි නිසා මම එසේ කියමි, එය දුරු කරන්නට නොහැකි නම් මම එසේ නොකියමි. අකුසලය ප්‍රභීණය මගින් අහිතක් (විපතක්), දුකක් ඇති වේ නම් අකුසලය දුරුකරගන්න යයි මම නොකියමි. අකුසල ප්‍රභීණය හිතබව පිණිස, සුව පිණිස වේ, එමනිසා අකුසලය දුරුකරගන්න යයි මම කියමි” (අකුසලං භික්ඛවෙ පජහං- Bhikkhus, abandon the unwholesome!). “කුසලය වඩන්න, කුසලය දියුණුකර ගත හැකි නිසා මම එසේ කියමි, එය දියුණු කරන්නට නොහැකි නම් මම එසේ නොකියමි. කුසලය වැඩීමෙන් මගින් අහිතක් (විපතක්), දුකක් ඇති වේ නම් කුසලය වඩාගන්න යයි මම නොකියමි. කුසල්වැඩීම හිතබව පිණිස, සුව පිණිස වේ, එමනිසා කුසලය වඩාගන්න යයි මම කියමි” (කුසලං භික්ඛවෙ භාවෙං- Bhikkhus, develop the wholesome!) මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.2.9 සූත්‍රය, පි. 152, EAN: 2: 19.9 Sutta, p. 59.

▼ කුසල් හා අකුසල් පිළිබඳ ක්‍රම විධිය: අකුසල් මග හැරදැමීමට කුසල් මගක් ඇත, ඒ මග ගත යුතුය: විෂම මගක් දුටුවිට එය හැරදැමීමට සමමගක් ඇතිලෙසින්, විෂම තොටුපළක් දුටුවිට එය හැරදැමීමට සම තොටුපළක් ඇතිලෙසින්, අකුසල හැර දැමීමට කුසල් මගක් ඇත යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:

“සෙය්‍යාථාපි චූඤ්චිසමො මග්ගො, තස්සාස්ස අඤ්ඤා සමො මග්ගො පරික්කමනාය. සෙය්‍යාථාපි පන චූඤ්චිසමං තිත්ථං, තස්සාස්ස අඤ්ඤං සමං තිත්ථං පරික්කමනාය”. එලෙස, හිංසා කරන පුද්ගලයාට එයින් දුරුවීම පිණිස අහිංසා ව ඇත... එලෙසින් සෙසු අකුසල්ද එයට ප්‍රති විරුද්ධ කුසලය භාවිතා කර ගැනීමෙන් හැර දැමිය හැකිවේ. අකුසල් කෙනෙක් පහළටද (දුගතියට) කුසල් කෙනෙක් ඉහළටද (සුගතියට)

ගෙනයති, එමනිසා අකුසල හැර කුසලයේ යෙදිය යුතුවේ: “යෙ කෙවි අකුසලා ධම්මා සබ්බෙ තෙ අධොභාවං ගමනියා , යෙ කෙවි කුසලා ධම්මා සබ්බෙ තෙ උපරිභාවං ගමනියා”. කුසලයේ යෙදෙන කෙනෙකුට, අකුසලයේ යෙදෙන කෙනෙක් ඉන් මුදා ගත හැකිවේ. මඩෙහි එරුණ කෙනෙකුට එම මඩ වලේම සිටින වෙනත් කෙනෙක් ඉන් එළියට දැමීමට හැකියාව නොමැත. එලෙසින් අකුසලහී යෙදෙන කෙනෙකුට වෙනත් කෙනෙක් කුසලයට ගැනීමට හැකියාව නොමැති යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. කුසලයේ යෙදෙන පුද්ගලයාට තව කෙනෙක් කුසලයට ඇදගැනීමට හැකියාව ඇත. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): සල්ලේඛ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8-Effacement (Inclination of mind), p.108.

▼ කුසලයට හා අකුසලයට හේතු: කුසල දහම යනු යහපත් වූ කායික, වාචික, මානසික ක්‍රියාකාරකම්ය, එයට විරුද්ධ දේ අකුසලයය. කුසල දහම වැඩිවීමට හා අකුසල් පිරිහීමට හේතු : ධර්මයේ අප්‍රමාදවීම, අලසකම නොමැතිවීම, වීරිය, අල්පෙච්ඡතාව, ලද්දෙයින් සතුටුවීම, යෝනිසෝමනසිකාරය, සම්ප්‍රජන්‍යය, කල්‍යාණ මිත්‍ර සේවනය. කුසල් පිරිහීමට හා අකුසලයට හේතු: ධර්මයේ ප්‍රමා වීම, ධර්මයේ යෙදීමට අලසවීම, වීරිය නැතිකම, මහෙච්ඡතාව, ලද්දෙයින් නොසතුටුවීම, අසම්ප්‍රජන්‍යය, අයෝනිසෝමනසිකාරය, පාපමිත්‍ර සේවනය. යහපත් කුසලක්‍රියා කරණවිට, අකුසල් පිරිහී, කුසල් වැඩේ, එහෙත්, කෙනෙක් අයහපත් අකුසල් ක්‍රියා වල යෙදෙන්නේනම්, කුසල් පිරිහී, අකුසල් වැඩේ. සියලු කුසල ධර්මතා... අකුසල ධර්මතා... සිත පෙරටු කරගෙන ඇත, සිත ඒ ධර්මතා වලට පළමුව ඇතිවෙන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1) 1 නිපාත, කල්‍යාණ මිත්‍ර වග්ග, පි. 58, EAN:1: 56.6 & 57.7, p. 39.

▼ කුසල හා අකුසල අවබෝධ කරගැනීම - Knowledge of wholesome & unwholesome: කුසල හා අකුසල මූලයන් පිළිබඳ යහපත් අවබෝධය ලබන ආරිය ශ්‍රාවකයා (සේඛ), සම්මා දිට්ඨියට පැමිණ, සියලු අනුසය ප්‍රචණතා පහකර ගෙන සත්‍ය ඥානය අවදි කර, සියලු දුක නිමා කරගනී. බලන්න: අනුසය, සම්මා දිට්ඨිය. සටහන: අටුවාවට අනුව ඔහු එම අවබෝධය ලබා ගන්නේ චතුසත්‍ය තුළින්ය: සියලු ක්‍රියාවන් නිසා දුක ඇතිවේ (දුක්ඛ සත්‍ය) කුසල් හා අකුසල මූල ඇතිවෙන්නේ දුක නිසාය (දුක්ඛ සමුදය සත්‍ය), අකුසල හා කුසල මූල අවසන් කිරීමෙන් දුක නැතිවේ (දුක්ඛ නිරෝධ සත්‍ය), ඒ සඳහා ගත යුතු ක්‍රියා මාර්ගය නම් ආරිය අටමග වඩා ගැනීමය (මාර්ග සත්‍ය). බලන්න: EMN: note: 118, p. 1074. මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ කුසල ධර්ම වර්ධනය - Developing the wholesome: තමන් තුළ ඇති කුසල, නිශ්චලව (standstill) තබාගැනීම හෝ හානියට පත්කර ගැනීම නොකර ගත යුතු යයි බුදුන් වහන්සේ අවවාද කර ඇත. කුසල් නිශ්චලව තබා ගැනීම යනු, තමා තුළ ඇති යහපත් කුසල් දියුණු නොකර, එලෙසම තබා ගැනීමය. කුසල් හානියට පත්කර ගැනීම යනු තමා තුළ ඇති යහපත් කුසල් ආරක්ෂා කර දියුණු නොකර ගැනීමය. කුසල් දියුණුවට පත්කර ගැනීම යනු, තමා තුළ ඇති: ශ්‍රද්ධාව, ශිලසම්පන්නබව, බහුශ්‍රැතබව, තෙක්ඛම්මය, ප්‍රඥාව , ප්‍රතිභානය- සියුම්නුවණ (discernment) ආදී ගුණ වඩාගෙන, ආසාව ක්ෂය කිරීමට කටයුතු කිරීමය.

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: සවිත්තවග්ග: 10.2.1.3 ධිති සූත්‍රය, පි. 200 , EAN:10: 53.3 Standstill, p. 513.

▲ **කුසල ධර්මයේ ප්‍රතිලාභ**- Gains due to wholesome: බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “...මම, කුසල ධර්මතා කිරීම පිණිස සිත උපද්දවා ගැනීම බොහෝ උපකාර යයි කියමි. කයින් හා වචනයෙන් කුසල කර්ම කිරීම හා කරවීම පිළිබඳ අනුසස් ගැන කියනුම කවරේද?” “වික්‍රාපාදමපි බො අහං වුඤ්ඤා, කුසලෙසු ධම්මෙසු බහුකාරං වදාමි. කො පන වාදො කායෙන වාචය අනුච්චියනාසු” (Cunda, I say that even the inclination of mind towards wholesome states is of great benefit, so what should be said of bodily and verbal acts conforming [to such a state of mind). සංහත: අටුවාවට අනුව සිත කුසල් කිරීමට නැඹුරුකිරීම මහා ලාභයකි-The inclination of mind is of great benefit because it entails exclusively welfare and happiness, and because it is the cause of the subsequent actions that conform to it. බලන්න: EMN: note: 110, p. 1073 මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1): 1.1.8 සල්ලේඛ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8. Sallekha Sutta- Effacement, p.108.

▲ **කුසලනදී**- Streams of Wholesome: කුසල නදී ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ආර්ය ශ්‍රාවකයා තුළ ඇති උතුම් ගුණයන්ය. බලන්න: පුණ්‍යනදී.

▲ **කුසලමග හා අකුසල මග**- Kusala maga & Akusala maga සම්මාදිට්ඨිය මුල්කරගත් අංග 10කින් යුත් සම්මත්වය කුසල මගය, එම මගට විරුද්ධවූ මිථ්‍යාත්වය අකුසල මගය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6) : 10 නිපාත:සාධුවග්ග,පි. 468, EAN:10:Good, p. 548,සංයු.නි:(5-1) මග්ගසංයුත්ත: 1.3.2 අකුසල ධම්ම සූත්‍රය, පි. 58, ESN:45: Magga samyutta: 22.2 Unwholesome States, p. 1628.

▲ **කුසල මූලිකය**-Base for wholesome: කුසලයට මූලික වන්නේ සම්මාදිට්ඨියය. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ උදාවන හිරුට පෙර නිමිත්ත නම් අරුණෝදයය. එලෙස, සියලු කුසල ධර්මයනට පෙරනිමිත්ත- පෙරටුව සිටින්නේ සම්මා දිට්ඨියය. සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවිට සම්මා සංකප්පය ඇතිවේ. එලෙසින් සම්මා විමුක්තිය දක්වා, ආධ්‍යාත්මික මග (සම්මා මග) වර්ධනය වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.3.2.9 පුබ්බංගම සූත්‍රය, පි.458, EAN:10: 121.9 Forerunner, p. 547

▲ **කුසල මුල් හා අකුසල මුල්**- wholesome roots and unwholesome roots: කුසල මුල් 3කි: අලෝභය, අදෝසය හා අමෝහය (none lust, none- hate, and none delusion). සියලුම කුසල ඇතිවන්නේ කුසල් මුල් නිසාය. අකුසල මුල් 3 කි: ලෝභය, දෝසය හා මෝහය (lust, hatred, and delusion). සියලුම කෙළෙස් ඇතිවන්නේ අකුසල මුල් නිසාය.

▼ **ජාති ජරා මරණ** ආදිවූ සසර පවත්වන හේතු නැතිකර ගැනීමට අකුසල මූල ප්‍රභීණය කරගත යුතුවේ. සක්කායදිට්ඨිය, විචිකිච්චාව, සීලබ්බත පරාමාස නැතිකරගැනීම මගින් අකුසල මූල නැතිකර ගැනීමට හැකිවේ. සංහත: ම.නි: සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රයට අනුව කුසල හා අකුසල මූලයන් ගැන පූර්ණ අවබෝධය ලබන ආර්ය ශ්‍රාවකයා (සේඛ) සියලු උපාදාන හැර, සත්‍ය අවබෝධකර මේ ජීවිතයේදීම නිවන සාක්ෂාත් කරගනී. මූලාශ්‍ර: දිස.නි: (3): 10 සංගිති සූත්‍රය-ෂෙදය 10 , පි. 377, EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together-section 10.1, p. 365, ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය, පි.130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta-Right View,

p.121, අංග.නි:(6): 10 නිපාත: 10.2.3.6 තයෝධම්ම සූත්‍රය, පි.284,
EAN: 10: 76-6.Incapable, p. 524.

▲ **කුසල් ලැබීම-නොලැබීම- not getting or getting the wholesome**
අංග 3 ක් ඇති භික්ෂුව නොලත් කුසල් දහම් ලබා ගැනීමට හෝ ලැබූ
කුසල් දහම් දියුණු කර ගැනීමට අසමත්වේ: 1) ඔහු උදාසන, සමාධිය
ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවත්තව කටයුතු
නොකරයි 2) දිවාකල, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ
අනලස්ව, උත්සාහවත්තව කටයුතු නොකරයි 3) සවස්කල, සමාධිය
ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවත්තව කටයුතු
නොකරයි. එහෙත්, වෙනත් අංග 3 ක් ඇති භික්ෂුව නොලත් කුසල් දහම්
ලබා ගැනීමට හෝ ලැබූ කුසල් දහම් දියුණු කර ගැනීමට සමත්වේ: 1)
ඔහු උදාසන, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව,
උත්සාහවත්තව කටයුතු කරයි 2) දිවාකල, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස
භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවත්තව කටයුතු කරයි 3) සවස්කල,
සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවත්තව
කටයුතු කරයි. මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (1):3 නිපාත, 3.1.2.9 සූත්‍රය, පි. 256,
EAN:3 : 19.9 sutta, p. 84.

▲ **කුසලශීලය හා අකුසලශීලය: පාලි: කුසලානි සීලානි අකුසලානි**
සීලානි -wholesome virtuous behavior & Un virtuous behavior කුසල
ශීලය යනු යහපත් ලෙසින් ශීලසම්පන්න වීමය. තුන්දොරින් කරන සියලු
ක්‍රියා යහපත් බවය. මෙය ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අවශ්‍යතම
සාධකයකි. අකුසල ශීලය අයහපත් වර්තාවය, මාර්ගය අවහිර කරණ
මූලික කරුණකි. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: **1. කුසලශීලය**
ඇති පුද්ගලයා ගේ ස්වභාවය: යම්කිසි පුද්ගලයෙක්හට, දස ධර්ම ගුණ
තිබෙනම්, ඔහු කුසලශීලයෙන් සමන්විත (පිරිපුන් කුසල් ඇත),
උත්තරීතර, අනභිභවනීය ශ්‍රමණයෙකිය: “ දසහි බො අහං උපති,
ධම්මෙහි සමන්තාගතං පුරිසපුග්ගලං පඤ්ඤාපෙම් සම්පන්නකුසලං
පරමකුසලං උත්තමපක්කිපක්කං සමණං අයොජ්ඣං...”. (When a man
possesses ten qualities, carpenter, I describe him as accomplished
in what is wholesome, perfected in what is wholesome, an ascetic
invincible attained to the supreme attainment) **සටහන: සමණං**
අයොජ්ඣං: අනභිභවනීය= පරාජය කළ නොහැකි, එනම්, රහතන්
වහන්සේය. කුසල ශීලය ඇති ශීලසම්පන්න පුද්ගලයාට ඇති ගුණ 10: 1-
8. අසේඛ සම්මා දිට්ඨිය - අසේඛ සම්මා සමාධිය (ආරිය අටමග) 9.
අසේඛ සම්මා ඥාණය (the right knowledge of one beyond training
10. අසේඛ සම්මා විමුක්තිය (right deliverance of one beyond
training) සටහන: * අසේඛ: රහතන්වහන්සේ හඳුන්වන ආකාරයකි.
කුසල ශීලය කුමක්ද? 1. යහපත් කාය කර්ම 2. යහපත් වචි කර්ම හා 3.
පිරිසිදු ආච්චිය ඇතිබව. කුසල ශීලය ඇතිවන්නේ (සමුදය) කෙසේද? සිත
නිසා (චිත්ත සමුත්ථානය) -රාග දෝස හා මෝහයෙන් මිදුන සිතේ (චිත
රාග, චිත දෝස චිත මෝහ) කුසල ශීලය ඇතිවේ. කුසල ශීලය
අවසන්වෙන්නේ (නිරෝධය) කුමන අවස්ථාවේද? භික්ෂුව සිල්වත්ය,
එහෙත් එම ශීලය තමාගේ යයි නොගනී. ඔහුට වේතෝ විමුක්තිය හා
ප්‍රඥා විමුක්තිය පිලිබඳ නුවණ ඇත. එමගින්, කුසල ශීලය ඉතිරි
නොමැතිව අවසන්වේ (අරහත්වයට පත්වීම). කුසල ශීලය නිරෝධවන

ප්‍රතිපදාව කුමක්ද? : අකුසල ඇතිනොවීම පිණිස, උපන් අකුසල පහ කර ගැනීම පිණිස, නුපන්කුසල ඇතිකර ගැනීම පිණිස, උපන් කුසල වැඩි දියුණු කර ගැනීම පිණිස සිතේ උනන්දුව ඇතිකර ගැනීම (කුසල ඡන්දය-zeal). ප්‍රධාන වීරිය ඇතිව කටයුතු කිරීම. කුසල සංකල්පනා යනු කුමක්ද? : නෙක්කම්ම සංකල්පනා, අව්‍යාපාද සංකල්පනා, අවිහිංසා සංකල්පනා කුසල සංකල්පනා ඇතිවෙන්නේ කෙසේද? සංඥාව නිසා විවධ කුසල සංකල්පනා ඇතිවේ: නෙක්කම්ම සංකල්පනා, අව්‍යාපාද සංකල්පනා, අවිහිංසා සංකල්පනා. කුසල සංකල්පනා නිරෝධය වෙන්නේ කෙසේද? දෙවෙනි ජාන සමාපත්තිය ලැබීමෙන්. කුසල සංකල්පනා නිරෝධය පිණිස ඇති ප්‍රතිපදාව කුමක්ද? අකුසල සංකල්පනා ඇතිනොවීම පිණිස, උපන් අකුසල සංකල්පනා පහ කර ගැනීම පිණිස, නුපන්කුසල සංකල්පනා ඇතිකර ගැනීම පිණිස, උපන් කුසල සංකල්පනා වැඩි දියුණු කර ගැනීම පිණිස සිතේ උනන්දුව ඇතිකර ගැනීම, ප්‍රධාන වීරිය ඇතිව කටයුතු කිරීම. 2 කුසලශීලය නොමැති පුද්ගලයා දුෂ්ශීල ලෙසින් හඳුන්වයි. (මිථ්‍යා මග ගමන් කරන පුද්ගලයාය) අකුසල ශීලය යනු කුමක්ද? අයහපත් කාය කර්ම, අයහපත් වචි කර්ම, අයහපත් ජිවිත පැවැත්ම. අකුසල ශීලය ඇතිවන්නේ (සමුදය) කෙසේද? සිත නිසා: රාග දෝස හා මෝහයෙන් වැසුන සිතේ අකුසල ශීලය ඇතිවේ. අකුසල ශීලය සම්පූර්ණයෙන්ම අවසන්වෙන්නේ (නිරෝධය) කුමන අවස්ථාවේද? කායදුශ්චරිතය පහකර කායසුචරිතය වැඩීමෙන්, වාක්දුශ්චරිතය පහකර වාක් සුචරිතය වැඩීමෙන්, මනෝ දුශ්චරිතය පහකර මනෝ සුචරිතය වැඩීමෙන්, මිථ්‍යා ආජීවය හැර සම්මා ආජීවය ඇතිකර ගැනීමෙන්. සටහන: අටුවාවට අනුව මේ අවස්ථාව යනු සෝතාපත්ත වීමය. බලන්න: EMN: note: 773, p. 1136. අකුසල ශීලයේ නිරෝධය පිණිස ඇති ප්‍රතිපදාව කුමක්ද? ලාමක අකුසල ඇතිනොවීම පිණිස, උපන් අකුසල පහ කර ගැනීම පිණිස, නුපන්කුසල ඇතිකර ගැනීම පිණිස, උපන් කුසල වැඩි දියුණු කර ගැනීම පිණිස සිතේ උනන්දුව ඇතිකර ගැනීම (කුසල ඡන්දය-zeal). ප්‍රධාන වීරිය ඇතිව කටයුතු කිරීම. අකුසල සංකල්පනා යනු කුමක්ද? කාම සංකල්පනා (කාමඡන්දය) , ව්‍යාපාද සංකල්පනා, හිංසාකාරී සංකල්පනා (විවිහිංසාව). අකුසල සංකල්පනා ඇතිවෙන්නේ කෙසේද? අකුසල සංකල්පනා ඇතිවන්නේ සංඥාව නිසාය (perception). සංඥාව විවිදාකාරය: කාම සංකල්පනා, ව්‍යාපාද සංකල්පනා, විවිහිංසා සංකල්පනා මගින් අකුසල සංකල්පනා උපදී. අකුසල සංකල්පනා නිරෝධය වෙන්නේ කෙසේද? ප්‍රථම ජාන සමාපත්තිය ලැබීමෙන්. අකුසල සංකල්පනා නිරෝධය පිණිස ඇති ප්‍රතිපදාව කුමක්ද? ලාමක අකුසල සංකල්පනා ඇතිනොවීම පිණිස, උපන් අකුසල සංකල්පනා පහ කර ගැනීම පිණිස, නුපන්කුසල සංකල්පනා ඇතිකර ගැනීම පිණිස, උපන් කුසල සංකල්පනා වැඩි දියුණු කර ගැනීම පිණිස සිතේ උනන්දුව ඇතිකර ගැනීම, ප්‍රධාන වීරිය ඇතිව කටයුතු කිරීම. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (2): 2.3.8. සමනමණ්ඩක සූත්‍රය, පි. 382, EMN: 78: Samanamaṇḍikā Sutta, p.593.

▲ කුසල් පද හා අකුසල් පද- Base of wholesome & base of unwholesome: කුසලයට හේතු, පදනම්වන කරුණු 9 කි ඒවා කුසල පදවේ. කුසල භූමි ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. කුසල් පද 9කි: 1) සමථ භාවනාව 2) විදර්ශනා භාවනාව 3) අලෝභය 4) අද්වේෂය 5) අමෝහය 6) අසුභ සංඥාව 7) දුක්ඛ සංඥාව 8) අනිත්‍ය සංඥාව 9) අනාත්ම

සංඥාව.අකුසලයට හේතුව, පදනම්වන කරුණු 9කි. ඒවා අකුසල පද වේ. මේවා අකුසල හුම් ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත: අකුසල් පද 9 කි: 1) තණ්හාව 2) අවිද්‍යාව 3) ලෝභය 4) ද්වේෂය 5) මෝහය 6) සුභ සංඥාව 7) සැප සංඥාව 8) නිත්‍ය සංඥාව 9) ආත්ම සංඥාව. මූලාශ්‍ර: බු.නි: තෙත්තිප්පු කරණය: විභාගවාරෝ.

▲ කුසල් හුම්‍ය හා අකුසල් හුම්‍ය- Plane of wholesome & Plane of Unwholesome කුසල් හුම්‍ය යනු: සමථ, විදර්ශනා භාවනා 2, අලෝභය, අද්වේශය,අමෝහය යන කුසල් මුල් 3 හා සතර සතිපට්ඨානයය. මේව ශ්‍රද්ධා ආදී ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන්ගේ පදනම හෙවත් කුසල් හුම්‍යවේ. අකුසල් හුම්‍ය යනු: තණ්හාව, අවිද්‍යාව, ලෝභය, දෝෂය, මෝහය හා සතර විපල්ලාසයන්ය. මේ 9 කෙලෙස්වල පදනම හෙවත් කෙලෙස් හුම්‍ය වේ. මූලාශ්‍ර: බු.නි: තෙත්තිප්පුකරණය: විභාගවාරෝ.

▲ කුසලයේ අපරිමාණවීම - Wholesome to be measureless

අංග තුනක් ඇති භික්ෂුව නොබෝකලකින් කුසලධර්මයේ අපරිමානබවට, මහත්බවට, විපුලබවට පත්වනබව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:1) ඔහුට නුවණැස ඇත (වකඛුමා හොති) 2) ප්‍රඥාව ඇත - කළයුතු නිසි දේ දැනී (විධුරො) 3) උපකාරය පිණිස භිතවතුන් ඇත (නිස්සයසමපනෙනා).. ඔහුට කෙසේ නුවණැස තිබේද? හෙතෙම, යථාපරිද්දෙන් ‘මේ දුක්’ බව දැනී, ... ‘මේ දුක් නැතිකිරීමේ ප්‍රතිපදාව’ බව දැනී -සිව්සස් අවබෝධ කරගනී. ඔහුට කෙසේ ප්‍රඥාව තිබේද? අකුසල ධර්ම පහ කරීම පිණිස ඔහු විරිය වඩයි; කුසල් දහම් ඇතිකරගැනීමට, වැඩිකරගැනීමට විරිය කරයි; ඔහු ශක්තිමත්ය, ඔහුගේ විරිය-උත්සාහය ස්ථාවරය, කුසල ධර්ම වර්ධනය පිණිස කළයුතු දේ අතහැර නොදමයි. ඔහුට කෙසේ උපකාර කරන භිතවතුන් සිටීද? මේ භික්ෂුව, කලින් කලට බහුශ්‍රැත , ධර්මය දායදකරගත් (ආගතාගමා), ධර්මයේ (ධම්මධර) හා විනයේ නිපුනවූ (විනය ධර) , පාතිමොක්ඛ (භික්ෂු හා භික්ෂුණි පාතිමොක්ඛ) පිළිබඳ දක්ෂවූ (මාතිකාධර) ජේෂ්ඨ භික්ෂුන් හමුවී, තමනට නොපැහැදිලි, නොතේරුම් ගිය ධර්මතා පිළිබඳව අරුත් විමසයි. එවිට, ඒ උතුම් භික්ෂුන් ඔහුට යහපත් ලෙසින් අවවාද අනුසාසනා කරති. එම අනුසාසනා ඇසීමෙන්- කලින් අප්‍රකට ධර්ම කරුණු ප්‍රකටවේ; අපැහැදිලි ධර්ම කරුණු පැහැදිලිවේ, කලින් විමතිය-සැකය ඇතිකළ කරුණු පිළිබඳව, විමතිය -සැකය දුරුවේ. මේ ධර්මතා තුන ඇති භික්ෂුව නොපමාව කුසල ධර්මතා මහත්කොට, විපුල බවට පත්වේ.

මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (1):3 නිපාත:3.1.2.10. සූත්‍රය,පි.256,EAN: 3: 20.10 sutta, p. 84.

▲ කුසිතබව - laziness: කුසිතබව- අලසකම නිවරණයකි, ධර්ම මාර්ගයට අවහිරයකි. කුසිත පුද්ගලයාට, උද්දව්වය, අසංවරබව හා දුෂ්චරිතය නැතිකරගැනීමට නොහැකිය. අගෞරවය -ගරුනොකිරීම, දොවචස්සතාවය-මුරණ්ඩුබව, තරක මිතුරු (පාපමිත්‍ර) සේවනය නැතිකර ගැනීමෙන් - කලණ මිතුරු සේවනයෙන් කුසිතබව පහවේ. බලන්න: අලසකම. සටහන්: * බුදුන් වහන්සේ වදාළේ උපන් කුසල ධර්ම පිරිහීමට,අකුසල ධර්ම ඇතිවී, වැඩිවියාමට, කුසිතබව තරම් වෙනත් ධර්මයක් දැකනැතිබවය. අලසකම නිවරණ ධර්මයකි. බලන්න: අංගු.නි: (1) 1නිපාත සූත්‍ර, පි. 60, ** කුසිතබව අසද්ධර්මයකි. බලන්න: අසද්ධර්මය. ** කුසිතබව නැතිවීම උද්දව්වය නැතිකරගැනීමට උපකාරිවේ, බලන්න: උද්දව්වය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාතය:

10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය, පි.284, EAN:10: Tens, 76-6. Incapable, p. 524.

▲ **කුසිනාරා-Kusinara:** බුදුන් වහන්සේගේ මහා පරිනිර්වාණය සිදුවූ මේ ස්ථානය 'මල්ල රජ දරුවන්ගේ සල් උයන', උතුරු ඉන්දියාවේ පිහිටි ස්ථානයකි. සැදැහැති කුලපුත්‍රයෙක් විසින් දැකියයුතු සංවේග කටයුතු ස්ථානයකි. **බලන්ත:** මහා පරිනිර්වාණ සූත්‍රය, පූජනීය සිව් ස්ථාන. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (2):4 නිපාත: 4.3.2.8. සංවේජනීය සූත්‍රය, පි. 254, EAN:4: 118.8 Inspiring, p. 191.

▲ **කිසාගෝතමී තෙරණිය-Kisagothami Therani:** බලන්ත: උප ග්‍රන්ථය:2

▲ **කේසකම්බිලි පොරෝතාව - Matted hair blanket:** මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත්තේ මක්බලිගෝසාල නම් අන්‍ය ආගමික නායකයෙකුගේ දහමේ අයහපත පෙන්වා දීමටය. කේසකම්බිලි නම් පොරෝතය-කෙස්වලින් ගොතා ඇති වස්ත්‍රයකි, එය සියලු වස්ත්‍ර අතුරින් නරකම වස්ත්‍රය වේ. එය ශිතකාලයේ ශීතය, උෂ්ණ කාලයේ උෂ්ණය, දුගඳය, දුරුවර්ණය. එලෙසින් මක්බලිගෝසාල ගේ ඉගැන්වීම් සෑම කාලයකම අයහපත ගෙනදේ. **බලන්ත:** මක්බලිගෝසාල, උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (1): 3 නිපාත:3.3.4.5 සූත්‍රය, පි.554.

▲ **කෙසල්ගස- Banana tree:** කෙසල්ගසේ එලය නිසා ඒ ගස විනාශයට පත්වේ, එලෙස ලාභ සත්කාර වලට යටවීම නිසා සංඝයා විනාශයට පත්වීම මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්ත:** නිදානවග්ග: ලාභසත්කාර සංයුත්ත: 5.4.5 අත්තවධ සූත්‍රය.

▲ **කැසබුවා-Turtle :** කැසබුවා -කුම්ම-කච්චප ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ, පෙර කාලයක විලක ජීවත්වූ කැසබුවන් පිලිබඳ කතාවක් වදාළ බව මෙහි විස්තර කර ඇත. කැසබු පියා, එම විලෙන් බැහැරට නොයන ලෙස කැසබු පුතාට අවවාද කළද, ඒ නො ඇසූ පුතා විලෙන් බැහැරට ගොස් මස් වැද්දකුට හසුවිය. වැද්දා යකඩකටුවක් සහිත හුයකින් (ලනුව) ඒ කැසබු පුතාට විද දා විනාශයට පත් කරන ලදී. ලාභසත්කාර ආදියට යටවීමෙන්, සංඝයා විනාශයට පත්වීම පෙන්වා දීමට බුදුන් වහන්සේ මේ කථාව පවසා ඇත. මෙහි වැද්දා යනු මාරයාය, යකඩ කටුව ලාභ සත්කාර ආදියය, හුය තණ්හාවය. තණ්හාව නිසා ලාභසත්කාර ආදියට ගිජුවන මහණ මාර්ගයේ පරිහානියට පත්වේ. **බලන්ත:** කැසබුවා උපමාව. උපග්‍රන්ථය:5. උපමා. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ලාභසත්කාර සංයුත්ත:5.1.3 කුම්මසූත්‍රය, පි.368.

▲ **කොසඹෑනුවර-Kosamba Nuwara:** කොසඹෑනුවර, සෝසිතආරාමය, එ නුවරේ වැසියෙක් වූ සෝසිත ගහපති බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු සංඝයාට පුජා කර ඇත. **බලන්ත:** උපග්‍රන්ථය:3.

කග

▲ **කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ- The Buddha Kassapa:** ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි බුදුන් වහන්සේය. ගෝතම බුදුන් වහන්සේ පෙර ජීවිතයක, කාශ්‍යප වහන්සේ ගේ සසුනේ පැවිදිව වාසය කල විස්තරය මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්ත:** බු.නි: බුද්ධවංශ, සට්ඨකාර බ්‍රහ්ම. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (1): දේවපුත්ත සංයුත්ත: 2.3.4. සට්ඨකාර සූත්‍රය, පි. 140, ESN: 2: Devaputtasamyutta: 24.4 Ghatikāra, p. 201.

▲ **කාශ්‍යප දේවපුත්‍ර**- Kassapa Devaputtha: මේ දේවපුත්‍රයන් බුදුන් වහන්සේ හමුවීමට පැමිණීම මෙහි විස්තර කර ඇත. **සටහන:** උදයවය නුවණ දැක ධ්‍යාන වඩා අරහත්වය ලබන අන්දම මෙහි සඳහන් කර ඇත. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1): දේවපුත්ත සංයුත්ත:සුරියවග්ග: කස්සප සූත්‍ර2කි, පි.112.

▲ **කාශ්‍යප මහා තෙර**-Kassapa mahathera: **බලන්න:** උප ග්‍රන්ථය:1 **කෂ**

▲ **කෂත්‍රියන්**- khattiyas: කෂත්‍රිය (බත්තිය) යනු ශාක්‍ය වංශයට අයත් පිරිසය. බුදුන් වහන්සේ ශාක්‍යවංශයේ උපත ලද හෙයින් උන්වහන්සේ “ශාක්‍යමුණි”ලෙසින් හඳුන්වයි. උන්වහන්සේගේ ශ්‍රාවක භික්ෂූන්, “ශාක්‍යපුත්ත” ලෙසින් දක්වා ඇත. එක් සමයක ජාත්‍යන්තර බ්‍රාහ්මණයා විසින් විමසානු ලැබූ බුදුන් වහන්සේ කෂත්‍රියන් ගැන මෙසේ පවසා ඇත:“ඔවුන්ගේ අභිප්‍රාය (අරමුණ-aim) නම් ධනයය (භෝග-Wealth).ඔවුන්ගේ සෙවීම (ගවේශනය-quest) ප්‍රඥාවයය, ඔවුන්ට ඇති ආධරය (support) බලයය (power), ඔවුන්ගේ කැමැත්ත රට-දේශය ලබා ගැනීමය, ඔවුන්ගේ අවසාන ඉලක්කය රාජ්‍යත්වයය”. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (4): 6 නිපාත:ධම්මකවග්ග: 6.1.5.10 බත්තිය සූත්‍රය, පි.154.

▲ **කෘෂ්ණමග**-Black way: කෘෂ්ණමග-කළුමග- දුක්දෙන මග ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ මිට්‍යාදිට්ඨිය සහිත වැරදි මගය. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: අරියවග්ග: 10.3.5.2 සුබමග සූත්‍රය, පි. 474.

▲ **කෂණය** - opportunity: කෂණය යනු අවකාශය: යමක් කරගැනීමට හැකිවීමය. ධර්මය ලබාගැනීමට කාලය ලැබීම, අවස්තාව ලැබීමය. **බලන්න:** අකෂණය හා කෂණය.

▲ **කෂණසම්පත්තිය** -opportune moment: ධර්මය ලෝකයේ පවතින විට එය අවබෝධ කරගැනීමට කෙනෙකුට ඇති වාසනාව, අවස්ථාව කෂණසම්පත්තිය ය. **බලන්න:** අකෂණය හා කෂණය. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.1.3.9 අක්ඛණ සූත්‍රය, පි. 150, EAN: 8: 29.9 Inopportune Moments, p. 427.

▲ **කෂණික අභිඥා**-Kshanika Abhinna: කෂණික අභිඥා - ධීප්පාභිඤ්ඤා - කෂණිකව අවබෝධය යනු ධර්මය ඇසූ පමණින් අවබෝධ කර අරහත්වය ලැබීමය. බුදුන් වහන්සේගේ සසුනේ කෂණික අභිඥා ලැබූ සංඝයා අතුරින් අග්‍ර ස්ථාන ගෙන ඇත්තේ: බාහිය දාරුවිරිය රහතුන් හා හද්‍රා කුණ්ඩල කේසි තෙරණිය. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1,2

▲ **කෂය නුවණ**-Knowledge of the destruction of defilements: කෂය නුවණ- කෂය ඥානය යනු සියලු කෙළෙස් ප්‍රහීන කරගත් බව- ආසවක්ඛය - දන්තා නුවණ. මෙය ඇතිවන්නේ අරහත්වයට පත් වීමෙන්ය. තෙවිජ්ජා - ත්‍රිවිධ විද්‍යා අතුරින් අවසාන නුවණය. මෙය උත්පාදයිතව්‍ය ධර්ම යකි. **බලන්න:** ආසුච්ච හා ආසුච්ච කෂය කිරීම, උත්පාදයිතව්‍ය ධර්ම, තෙවිජ්ජා.**මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲ **කෞන්තිය:පාලි:බන්ධි**- Patience: ධර්මයේ කෞන්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කුමන කාරණයක් උදෙසාවත් නොකිපී, ඉවසීම ඇතිව කටයුතු කිරීමය. බුද්ධත්වය ලබාගැනීමට පතන බෝසත්වරු විසින් සම්පූර්ණ කරගත යුතු උතුම් ගුණයකි-පාරමිතාවකි.**බලන්න:** අකෞන්තිය.

▼ ඉවසීම උතුම් තපස යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: “**බන්ති පරමං තපො තිතිකකං...**” සටහන්: * දීඝ.නි: මහාපාදන සූත්‍රයේ ද ක්ෂාන්තිය උතුම් තපස යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. ** ම.නි: කකචුපම සූත්‍රයේදී ඉවසීම පුරුදු පුහුණු කරන අන්දම විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍ර: බු.නි : (1): ධම්මපද: බුද්ධ චග්ග: 6 නි ගාථාව, පි. 99.

▼ බුදුන් වහන්සේ ක්ෂාන්තිය පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මතාවය සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ විරස්ථිතිය පිණිස සජ්ජායනා කිරීම සුදුසු ය යි සැරියුත් මහා රුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3): 10 සංගීති සූත්‍රය, පි. 372, EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362.

▼ ක්ෂාන්තිය - ලෝකයා කෙරෙහි ඉවසීම ඇති පුද්ගලයා බොහෝදෙනාට ප්‍රියමනාප කෙනෙක් බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මේ ගුණය සුගතියට මගකි. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.2.5 හා 5.5.2.6 අක්ඛන්ති සූත්‍ර, පි. 432, EAN: 5: 215.5 & 216.6 Impatience, p. 306.

▲ කුෂ්ඨ සැදුන සිවලා-the fox with skin disease: බලන්න: සිවලා උපමාව: උපග්‍රන්ථය: 5

කහ

▲ කහවනු-kahawanu: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ මුදල් ලෙසින් භාවිතා කර ඇත්තේ කහවනය. ඒවා පිළිගැනීම සංඝයාට අකැපය. බලන්න: චිනය.

▲ කුහකබව: පාලි: කුහනං- duplicity: කුහකබව යනු සෘජු නැතිබවය, දෙපිටකාට්ටු ලෙසින්ද හඳුන්වයි, අකුසලයකි. මේ ගුණය ඇතිවිට ආධ්‍යාත්මික මර්ගය වඩා ගැනීමට නොහැකිවේ. බලන්න: උත්තරිය මනුස්ස ධම්ම.

▼ කුහකගති ඇති සංඝයා බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයන් නොවේ, ඔවුන්හට ආධ්‍යාත්මික මග වඩා ගත නොහැකිය. එහෙත්, එම ගති නැති සංඝයා ඒකාන්තයෙන්ම සද්ධර්මයේ වැඩිමට පත්වේ. මූලාශ්‍ර: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 4.1.9 කුහ සූත්‍රය, පි. 500.

▼ කුහකගති ඇති හික්ෂුව, ඔහු සමග වසන සෙසු සංඝයාට අප්‍රියවේ, අගරුවේ. එහෙත්, එම ගති නොමැති මහණ සෙසු අයට ප්‍රියවේ, ගරුවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.2.4.3 කුහක සූත්‍රය, පි. 200, EAN: 5: 83.3 A Schemer, p. 269.

බ කොටස: බග, බජ, බත, බන, බණ, බප, බම, බය, බල

බග

▲ බග්‍ග (පාලි): කහවේනා- the Rhinoceros: කහවේනා ගේ අභ (විසාණ) ලෙසින් හුදකලාව (ඒකචාරීව) හැසිරීමේ යහපත් වේ. වනයේ සිටින තිත්මුවා නොබැඳි (වැද්දාටහසුනොව්) , ගොදුරු පිණිස සුදුසු තැනකට යන්නේද, එලෙස, නුවණැති මිනිසා, සෛවරිත්වය (නිදහස-නිවන) පිණිස කහවේනා ගේ අභ ලෙසින් එකලාව හැසිරෙන්නේය: “මිගො අරඤ්ඤමහි යථා අබ්ඛො- යෙනිච්ඡං ගච්ඡති ගොවරාය, විඤ්ඤ නරො සෙරිතං පෙකඛමානො- එකො වරෙ බග්‍ගවිසාණකප්පො” . බලන්න: කහවේනා උපමාව: උපග්‍රන්ථය: 5 මූලාශ්‍ර: බු.නි: සුත්ත නිපාත: උග්ගචග්ග: 1-2 බග්ගවිසාණ සූත්‍රය, පි. 31, Khaggavisanasutta: Translated by Bhikkhu Sujato: Suttacentral.

බජ

▲ **බජ්ජනිය(පාලි): බිදියාම - Being devoured :** බජ්ජනිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ විනාශවියාම, බිදියාමය. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ රූපය -කය බිදියන ස්වභාවය ඇතිබවය. ශිතය, උෂ්ණය, ඛණිතය, පිපාසය මගින්ද, මැසි මදුරු ආදී ලේ උරාබොන සතුන් නිසාද, සුළං, හිරුඑළිය, සර්පයන් දෂ්ඨ කිරීම නිසාද රූපය බිදී යයි. බලන්න: පංචඋපාදානස්කන්ධය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3) බන්ධසංයුත්ත: 1.2.3.7 බජ්ජනිය සූත්‍රය, පි. 176, ESN:22: 79.7 Being Devoured, p. 1059.

බත

▲ **බත්තිය-khattiya:** බත්තිය යනු ක්‍රියාත්මක, ශාක්‍ය වංශයට අයත් පිරිසය. බලන්න: ක්‍රියාත්මක

▲ **බත්තිය රජ-khattiya king:** බත්තිය (ක්‍රියාත්මක) රජ කෙනෙක් හට ගුණ අංග 5 ක් ඇත: 1) පරම්පරා සතක් පුරාම මව හා පියාගේ පාර්ශ්වයන් ගේ පිරිසිදු කුලය ඇතිව උපත ලබා ඇතිබව 2) ඔහුට මහා ධන ස්කන්ධයක් ඇත 3) සිව් යුද සේනා සහිත ඔහු මහා බලසම්පන්නය 4) ඔහුගේ උපදේශක- පුරෝහිත මහා ප්‍රඥාවන්තයෙකි 5) එම ගුණ 4 සහිතව මහා යසස් කීර්තියක් ඇතිව, බත්තිය රජ ජයග්‍රාහීව තමන්ගේ රාජ්‍යයේ, කැමති දිසාවක වාසය කරයි. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: රාජවග්ග: බත්තිය රාජ සූත්‍රය, පි.268

බන

▲ **බන්ති Khanti:** බන්ති: 1) ක්‍ෂාන්තිය -ඉවසීම ලෙසින් ද, 2) යම් දෙයක් පිළිබඳ විමසා ලබන නුවණ, අවබෝධය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.

බලන්න: ක්‍ෂාන්තිය, දිට්ඨිනිප්පානබන්ති.

▲ **බන්තිඥානය-Khanti Nana:** බන්තිඥානය (ක්‍ෂාන්ති ඥානය) නම් රූප වේදනා සංඥා සංඛාර විඥාන (පංච උපාදානස්කන්ධය) අනිත්‍ය ලෙසින්, දුක් ලෙසින්, අනාත්ම ලෙසින් දැකීමය. මූලාශ්‍රය:චූ.නි: පටිසම්භිදා 1: මහාවග්ග: ඥාණකථා: 41 බන්තිඥානය, පි. 222.

▲ **බන්ධ- aggregates:** ධර්මයේ බන්ධ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පංච උපාදානස්කන්ධයට ඇතුළත් පංච ස්කන්ධයන්ය:රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර,විඥාන යන උපාදානස්කන්ධයන්ය. සියලු බන්ධ -ස්කන්ධ යන්ගේ යථාබව අවබෝධ කරගැනීම විමුක්ති මාර්ගය බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. විස්තර පිණිස බලන්න: සංයු.නි: (3) බන්ධසංයුත්තය.

▼ **සියලු බන්ධ (පංචඋපාදානස්කන්ධය) අනිත්‍ය බව අවබෝධ කරගැනීමෙන් කලකිරීම ඇතිවේ.** කිසිවකට නො ඇලී, දුකින් මීදේ, මග බඹසර අවසාන කරගනී. සටහන: මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ, රාහුල තෙරුන්හටය. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: රාහුලසංයුත්ත: 6.1.10 බන්ධසූත්‍රය, පි.402.

▼ **බන්ධ විස්තර කරන වෙනත් සූත්‍ර:** සංයු.නි: (3) බන්ධසංයුත්ත: අත්තදීපවග්ග: 1.1.5.6 බන්ධසූත්‍රය, පි.112, ඔක්කන්තිසංයුත්ත: 4.1.10 බන්ධසූත්‍රය, පි.476, උප්පාදසංයුත්ත: 5.1.10 බන්ධසූත්‍රය, පි.482, කෙළෙසසංයුත්ත:කෙළෙසවග්ග: 6.1.10, බන්ධසූත්‍රය,පි.492.

▲ **බිනාසවබල- Powers of destroying taints:** බිනාසවබල ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ආසාව පහකර ගත් භික්ෂුවට (අසේබ- රහතන් වහන්සේ) ඇති බලයන්ය: 1) සියලු සංඛාර අනිවිච්චි යථා භූත නුවණින්

දැනීම 2) සියලු කාම ආසා ගිනිඅඟුරු වලක් ලෙසින් යථා භූත නුවණින් දැනීම 3) හුදකලා විවිකයට බරවී නෙක්කම්ම සුවය විදීම 4) සතර සති පටියානය මනාව පිහිටුවා ගැනීම 5)- 8) සතර ඉද්දිපාද, ආධ්‍යාත්මික පංච ඉන්ද්‍රිය, සජ්ත බොජ්ඣංග, ආරිය අටමග යහපත් ලෙසින්ම වර්ධනයවීම. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.1.3.8 ඩිනාසවබල සූත්‍රය, පි. 148, EAN:8: 28.8 Powers-2, p. 426.

බණ

▲ **බිණාසවො (පාලි): අසවක්‍ෂය- destroyed the taints:** බිණාසවො යනු සියලු ආසව පහ කරගත් පුද්ගලයාය, එනම් රහතන්වහන්සේය. මෙය රහතුන් හඳුන්වන පදයකි. **බලන්න:** රහතන්වහන්සේ.

බප

▲ **බිප්පාහිඤ්ඤා -Kippabhinna:** බිප්පාහිඤ්ඤා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මය ශ්‍රවණය කළ විගසින්ම, අවබෝධ කරගැනීමේ හැකියාවය.

බලන්න: උග්ගසිට්ඨකඤ්ඤා, බාහිය දාරුවාරි රහතුන්, හද්‍රා කුණ්ඩලකේසි තෙරණිය, අභිඤ්ඤා.

▲ **බිප්පනිසන්ති-Khippanisanti:** බිප්පනිසන්ති යනු කුසල් දහම වහා දකිනාසුඵබ්බය. **බලන්න:** අලං.

බම

▲ **බෙම-Security:** බෙම: රැකවරණය-ආරක්ෂාව, සුරක්ෂිත බව, නිරුපද්‍රව බව ය. මෙය නිවන හඳුන්වන පදයකි. සිව්ජාන සමාපත්තියට සම වැදීම, සංඤාවේදිත නිරෝධ සමාපත්තියට සම වැදීම සුරක්ෂිත බවය. **බෙමපත්ත (attained security) :** නිරුපද්‍රවබව ලැබීම- නිවනලැබීමය.

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5): 9 නිපාත, බෙමවග්ග සූත්‍ර, පි. 568, EAN: 9: I Security- suttas. p. 485.

▲ **බෙමතෙර- Khema Thera:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1.

▲ **බෙමාතෙරණිය-Khema Thersaniya** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:2

▲ **බෙමදේවපුත්‍ර- Khema Devaputhra:** මේ දේවපුත්‍රයා, බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක, අයහපත් කම්ම විපාක පිලිබඳ ව කළ සාකච්ඡාව මේ සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග:දේවපුත්‍ර සංයුත්ත:2.3.2 බෙමසූත්‍රය, පි.136.

▲ **බෙමකතෙර- Khemka Thera:**බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **බෙමිය අභ්‍යවනය-Khemiya Mango grove:** බරණැස්නුවර පිහිටි, සංඝයා වැඩසිටි අරණයකි. උදේන තෙරුන් මේ වනයේ වැඩසිටි බවසූත්‍ර දේශනාවල පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** උදේන තෙර:උපග්‍රන්ථය1.

▲ **බෝමදුස්ස ගම-Khomaduss village:** මේ ගම ශාක්‍ය ජනපදයේ ගමකි. බුදුන් වහන්සේ දෙසූ දහම අසා මේ ගම් වැසියෝ උපාසකයන් විය. **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:3

බය

▲ **බය-Khaya:** බය ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ ක්‍ෂය කිරීමය, ආසව නැතිකරගනීමය. **බලන්න:** ආසුච හා ආසුච ක්‍ෂය කිරීම මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත:2.3.6 බයසූත්‍රය, පි.204

▲ **බයඤ්ඤාණං (පාලි): ක්‍ෂය නුවණ - Knowledge of the destruction of defilements:** ධර්මයේ බය ඤාණං ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අරහත් මාර්ගය ලැබීමෙන්, සියලු කෙළෙස් නැති කර ගත් බව දන්නා

අවබෝධයය. ආසවක්ඛය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. එම නුවණ,
උත්පාදයිතව්‍ය ධර්මයකි- උපදවාගතයුතු ධර්මතාවයකි. **බලන්න:**
උත්පාදයිතව්‍ය ධර්ම, ආසුව හා ආසුව ඤය කිරීම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3):
11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding
Decades, p. 384.

▲ **ඛයධම්ම-Khayadhamma:** ඛයධම්ම යනු නැතිවීයන බවය. සියල්ල
ක්ෂය-ඛය වැනසුළුය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි:
(4): සළායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත:ජාතිධම්මවග්ග: 1.4.7 ඛයධම්ම
සූත්‍රය, පි.84.

▼ **රූප...විඤාන** ආදි බන්ධ 5, ඛයධම්ම යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. ඒවා
නැසෙනසුළුබව අවබෝධ කිරීම අරභත්වය ලැබීමය. නැසෙනසුළු
සියල්ල කෙරෙහි කැමැත්ත පහ කර ගත යුතුවේ. **සටහන:** මේ දේශනා කර
ඇත්තේ රාධ තෙරුන්හටය. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග
:රාධසංයුත්ත:2.2.9 ඛයධම්මසූත්‍රය, පි.384,2.3.9 ඛයධම්මසූත්‍රය, පි.394,
2.4.9 ඛයධම්මසූත්‍රය, පි.401

බල

▲ **බලපච්ඡාහත්තිකයෝ- who observe the later-food-refuser's**
practice: ධුතාංග පුහුණුව ලෙසින්, වලඳා අවසන්වූ පසුව ලබන බොජුන්
පිළිනොගෙන වාසය කරන සංඝයා බලපච්ඡාහත්තිකයෝ ලෙසින්
පෙන්වා ඇත.**බලන්න:**අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: ආරඤ්ඤකවග්ග: 5.4.4.10
බලපච්ඡාහත්තික සූත්‍රය, පි.380.

▲ **බීල (පාලි): උල- spike:** බීල යනු උල හෝ හුල හෝ කටුවය.
ධර්මයේ උල් ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දුක ගෙනදෙන ධර්මතාවයන්ටය.
සටහන: බීල, නිසරු, ශුන්‍ය (barren) ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. **බලන්න:**
ESN: p.1711: දුක ඇතිකරන උල් 3 කි: රාග බීල, දෝසබීල හා මෝහ
බීල. මේ උල්- කෙළෙස්, අවබෝධ කරගැනීමට, ඒවා ප්‍රභිණය කර
ගැනීමට අරියඅටමග යහපත් ලෙසින් වර්ධනය කරගත්යුතුවේ. මූලාශ්‍ර:
සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:මග්ගසංයුත්ත: 1.15 බීල සූත්‍රය, පි.154, ESN:
45: Maggasamyutta: 166.6 Barrenness, p. 1711.

ග කොටස: ගග,ගව, ගජ,ගඩ,ගත,ගථ,ගද,ගධ,ගන,ගණ,
ගප,ගම,ගය,ගර,ගල,ගව,ගස,ගහ

ගග

▲ **ගංගානම් ගග-River Ganges :** ගංගා නදිය ලෙසින්ද හඳුන්වයි. හිමාල
කඳුකරයේ සිට ගලා එන මේ නදිය බුදුන් වැඩ සිටි සමයේ මෙන්ම අදද,
ඉන්දියාවේ ප්‍රධාන ගංගාවක් ලෙසින් සලකනු ලැබේ. අතීත බුදුවරු
වැඩසිටින සමයේ මෙ ගග, භාගිරි නදිය ලෙසින් හඳුන්වා ඇත.මේ නදිය
මුල් කරගත් සූත්‍ර ගණනාවක්ම සූත්‍ර පිටකයට ඇතුලත්වී ඇත. **බලන්න:**
ධොතක තෙර, ගංගා නදිය උපමා: උපග්‍රන්ථය:5, ගෝතම තීර්ථය.

▼ **ගංගානම් නදිය** ආරම්භ වූ ස්ථානයේ සිට මහා සාගරයට එක්වන
ස්ථානය අතර ඇති වැලි ප්‍රමාණය මෙතෙක්ය යයි කිව නොහැකිය. එම
උපමාව යොදාගනිමින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ, කල්පයක්,
ඉතා දීර්ඝ නිසා, එය මෙතෙක් කාලයක් යයි දැක්වීම ම පහසු නොවන
බවය. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5, කල්පය, මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2)
නිදානවග්ග:අනමතග්ගසංයුත්ත: 3.1.8 ගංගාසූත්‍රය, පි.306

ගව

▲ ගෝවර කුසලතා-Gocharakusalatha: ගෝවරකුසලතා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ජානසාමපත්ති ඇති උතුමන් සතු කුසලතාය, ධ්‍යායි පුද්ගලයන්ට ඇති දක්ෂතාවන්ය. මෙහි ඒ ගැන විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3) ඛන්ධවග්ග:ජානසංයුත්ත:13.1.6 ගෝවරකුසලතා සූත්‍රය, පි.570.

▲ ගෝවරනානත්ත ඤාණය-Gocharananaththa nana:බාහිර ආයතන-රූප, ශබ්ද ආදී වූ ධර්මතා පිරිසිදු දැනගැනීමේ නුවණ ගෝවරනානත්ත ඤාණය වේ. බලන්න: වූ.නි: පටිසම්භිදා:ඤාණකථා: 16 ගෝවරනානත්ත ඤාණය, පි. 170.

▲ ගෝවර භූමිය-Favorable place: ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස ගෝවර භූමියේ: සුදුසු බිම, වාසය කළයුතුය. ගෝවර භූමිය-පියා ගේ උරුම භූමිය (පියාසතු විෂය-ancestral domain) ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සතරසතිපට්ඨානය ඇසුරු කරගෙන ජීවත්වීමය. ගෝවර භූමිය නොවන්නේ (අගෝවර භූමිය), සාමාන්‍ය පෘතග්ජනයා වාසය කරන පස්කම් ගුණය සහිතව වාසය කිරීමය. එසේ අගෝවර භූමියේ වාසය කරන්නේ නම් මාරයා ගේ විෂයට පහසුවෙන්ම හසුවේ. මේ පිළිබඳ බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇති උපමා: 1) කැටකිරිල්ල හා ගිජුලිහිණියා උපමාව:මඩේ හැසිරෙන කැට කිරිල්ල, වියලි බිමක හැසිරෙන්නේ නම්, පහසුවෙන්ම ගිජුලිහිණියා ට හසුවේ. එහෙත්, තමාගේ විෂයවූ මඩගොඩේ හැසිරේ නම්, උඟට ගිජුලිහිණියා මැඩගෙන, ආරක්ෂාව ලබා ගත හැකිය. එලෙස, පස්කම් ගුණයේ නො ඇලී සතර සතිපට්ඨානයේ (පිය උරුමය-බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන් ධර්මයේ) හැසිරෙන මහණහට, මරුගේ විෂයෙන් මිදිය හැකිය.බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5:මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත:අම්බපාලි වග්ග: සකුනග්ගි සූත්‍රය, පි.296. 2) වදුරා හා මස්වැද්දා උපමාව: මස් වැද්දෙක්, වදුරන් දඩයම් කරගැනීම පිණිස දැවයක ලාටු (කොහොල්ලෑ වැනි) තවරා වදුරන් ගැවසෙන තැනක උගුලක් අටවයි. නුවණැති වදුරෝ ඒ උගුලක් බව දැන එහි නො පැමිණේ. එහෙත්, අනුවණ මෝඩ වදුරෙක්, ලාටු කැමට කැමතිව එහි පැමිණ උගුලේ අසුවේ. පළමුව එක් අතකින් ලාටු අල්ලාගෙන ඒ අත ඇලුන විට ඉන් මිදීමට අනිත් අත යොදාගනී. එලෙස උඟේ දෙඅත්ද, දෙපයද, මුවද ලාටුවේ ඇලේ, බේරියාමට අවකාශ නැතිවේ. වැද්දාට, වදුරා අල්ලාගෙන රිසි ලෙසින් කටයුතු කල හැකිවේ. එලෙස, පස් කම් ගුණයේ ඇලෙන මහණ පහසුවෙන්ම මාර විෂයට යටත් වේ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. සටහන: ගෝවර භූමිය, ගෝවර විෂය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත:අම්බපාලි වග්ග:3.1.7 මක්කට සූත්‍රය, පි.298.

ගජ

▲ ගිජ්ජකුට පර්වතය-Gijjakuta: රජගහනුවර අසල පිහිටි මේ පව්ව ගිජුකුළු පව්ව ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා මේ ස්ථානයේ වාසය කර ඇති බව බොහෝ සූත්‍ර දේශනාවල දක්වා ඇත.බලන්න: උ.ග්‍ර:1,2.

ගඩ

▲ ගඩුව: පාලි: ගණ්ඨා -Boil: බුදුන් වහන්සේ මේ කය පෙන්වා ඇත්තේ, තැන් 9 කින් සැරව ගලන පැරණි ගඩුවක් (තුවාලයක්) ලෙසින්ය. තුවාලයකින් අපචිත්‍ර දේ ගලා යන ලෙසින්, කයේ නව දොරින්

අපවිත්‍ර, දුගඳ දේ ගලාබසී. මේ කය එසේ සකස්වී ඇත්තේ කර්මය හේතු කොටගෙනය. කයේ යථාබව අවබෝධ කරගත්විට කය පිළිබඳ ඇල්ම නැතිවේ. **බලන්න:** කය,ගඩුව උපමාව-උපග්‍රන්ථය:5 :මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(5) : 9 නිපාත: 9.1.2.5 ගන්ධෝපම සූත්‍රය, පි. 446, EAN: 9: 15.5 Boil, p. 467.

ගත

▲ **ගති- Destination:** ගති- ගතිසම්පත්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කෙනෙක්ගේ භවය- යළි උත්පතිය ඇතිවෙන ස්වභාවය ගැනය.**සටහන:** ගති සම්පත්ති පිළිබඳ විස්තර පිණිස **බලන්න:** බු.නි:පටිසම්භිදාමග්ග: 6 ගතිකථා.

▼ **බුදුන් වහන්සේ ගති 5 ක් පෙන්වා ඇත:**1) නිරය 2) තිරිසන් ලෝකය 3) ප්‍රේත ලෝකය 4) මිනිස් ලෝකය 5) දේව ලෝක. සතර සතිපට්ඨානය දියුණු කරගැනීමෙන්, ගති -නැවත උපත අවසාන කර ගත හැකිය. **සටහන:** දිස.නි. සංගිති සූත්‍රයේ මේ ගති ගැන විස්තර කර ඇත. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (5): 9 නිපාත: 9.2.2.6 ගති සතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි. 578, EAN:9: 68.6 Destinations, p. 486.

▼ **ආනන්ද තෙරුන්ගේ විමසීමක් අනුව,** බුදුන් වහන්සේ සසුනේ සිට මියගිය සංඝයා හා ගිහිඋපාසක යන්ගේ ගතිය-මරණින් මතු ස්වභාවය දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සෝතාපත්ති සංයුත්ත:11.1.8 හා 11.1.9, 11.1.10 ගිඤ්ජකාවස්ථ සූත්‍ර, පි.184.

▼ **ධාතු අනුව කෙනෙක්ගේ ගතිය-** පරලොව උපත වෙනස්වන අන්දම මෙහි දක්වා ඇත. ධාතු හේතුකොටගෙන සංඥාව, දිට්ඨිය, චිත්ත උපදී. අවිධ්‍යා ධාතුව මහත්ය, හීනය. 1) **හීනධාතුව නිසා** ඇතිවෙන්නේ: හීනසංඥාව, හීන දිට්ඨිය, හීන චිත්ත, හීන චේතනාව, හීන ආසාව, හීන ප්‍රාර්ථනාව, හීන පුද්ගලයාය. එවිට හීන වචන උපදී, හීන දේ දේශනා කරයි, පණවයි, පිහිටුවයි, විවෘත කරයි, බෙදයි, විස්තර කරයි. එනිසා ඔහුගේ ගතිය, යළිඋපත හීනවේ. 2) **මධ්‍යම ධාතුව නිසා...** ඉහතකී ආකාරයට ... එනිසා ඔහුගේ ගතිය, යළි උපත මධ්‍යමවේ. 3) **ප්‍රණීන (උසස්) ධාතුව නිසා...** ඉහතකී ආකාරයට ... එනිසා ඔහුගේ ගතිය, යළිඋපත උසස්වේ. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත:2.2.3 ගිඤ්ජකාවස්ථ සූත්‍රය, පි.260.

▲ **ගීතස්වරයෙන් දහම සප්ථයනාකිරීම- Reciting the Dhamma like a song :**ගීතස්වරයෙන් ධර්මය සප්ථයනාකිරීම සංඝයාට සුදුසු නොවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.1.9 ගීතස්සර සූත්‍රය, පි. 426, EAN: 5: 209. 9 Intonation, p. 305.

▲ **ගෝත්‍රභූ -Matured one:** ධර්මයට අනුව, ගෝත්‍රභූ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ බුද්ධචංශයට ඇතුළත් පරිණත පුද්ගලයා -ආර්ය ශ්‍රාවකයා පිළිබඳවය. ඔහු, උත්තම දස පුද්ගලයන් ගෙන් කෙනෙකි. **බලන්න:** උත්තම දස පුද්ගලයෝ. **සටහන:** විස්තර පිණිස **බලන්න:** බු.නි: පටිසම්භිදාමග්ග 1,ඥානකතා: 10. ගෝත්‍රභූ ඥානය, පි. 146.

ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ග: පි. 279: “ගෝත්‍රභූ: කාමලෝකයෙන් එතෙර වන්නා- “ගෝත්‍රභූචිත්ත: පාතග්ජන බව ඉක්මවා ආර්ය ශ්‍රෝත්‍රයට ඇතුළත් සිත: ගෝත්‍රභූඤාණ: කාමලෝකයෙන් එතෙරවන ඥානය”.

B.D: p. 60: “Gothrabhū: who has entered the lineage of the Noble ones...”.

▲ගෝතම බුදුන් වහන්සේ- The Buddha Gothama :අපගේ ගෝතම බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: බු.නි: බුද්ධවංශය: ගෝතම බුද්ධවංශය,පි.262,උපග්‍රන්ථය:6.

▼බුදුන්වහන්සේ බුද්ධත්වය ලබාගැනීම පිණිස කටයුතු කළ ආකාරය මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:6.

මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: 1.1.10 ගෝතම සූත්‍රය, පි.38.

▲ගෝතම ද්වාරය හා ගෝතම තීර්ථය-Gothma gate & Gothama port බුදුන් වහන්සේ අවසාන වාරිකාවේදී පාටලිගම-නුවර සිට විසාලාමහා නුවරට යෑම පිණිස නුවරින් නික්මුණ දොරටුව “ගෝතම ද්වාරය” ලෙසින් නම්කර ඇත. උන්වහන්සේ, ඒ නුවර සිට ගංගානම් නදිය තරණය කළ තොටුපොළ “ගෝතම තීර්ථය” ලෙසින් හඳුන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: චිත.පි: මහාවග්ග 2: පි 70 හා දීස.නි: (2): මහාපරිනිර්වාන සූත්‍රය, පි.156, EDN : 16 Mahaparinibbana Sutta, p 175.

▲ ගෝතමී තෙරණිය- Gothami Therani: මහාප්‍රජාපති ගෝතමීය, ගෝතමී ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ගිහිකල සුද්ධෝදන රජුගේ බිසවය, සිද්ධහත් කුමරු ගෙ සුළු මවය.බලන්න: උපග්‍රන්ථය:2.

▲ගෝත්‍රය-Gothra: ගෝත්‍රය-කුලය-වංශය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.බුදුන් වහන්සේ වැඩ සිටි සමයේ ප්‍රධාන කුල 4 ක් පැවතිනි: ශාක්‍ය, බ්‍රාහ්මණ, වෛසය්‍ය, සුද්ධ. ශාක්‍ය කුලය: රාජකීය කටයුතුද, බ්‍රාහ්මණ කුලය: ආගමික කටයුතුද, වෛසය්‍ය කුලය: වෙළඳ කටයුතුද, ශුද්ද කුලය: සේවක, කම්කරු ආදී කටයුතු වලද නිරතවුහ. යම් කුලයක උපත ලබා එම කුලයේම ජීවත්වී, මිය යායුතුය යන්න එවක පැවති සම්ප්‍රදායය. බුදුන් වහන්සේ ඒ සම්ප්‍රදායෙන් ඉවත්ව, සම්බෝධිය ලබා, තමන් වහන්සේගේ සසුනට ඇතුළුවීමට ඕනෑම කුලයකින් පැමිණෙන පුද්ගලයන්ට අවස්ථාව ලබා දී ඇත. බුදුන් වහන්සේ දේශනා කර ඇත්තේ කෙනක් උසස් බව ලබන්නේ උපතින් නොව, ධර්මානුකූල යහපත් ජීවිතයක් ගත කිරීමෙන් බවය. බලන්න: වසල සූත්‍රය. සටහන: ජනසමුහය අතරින් ශාක්‍ය ප්‍රජාව අග්‍රයයි මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: භික්ෂුසංයුත්ත:9.1.1. මහා කප්පින සූත්‍රය,පි.460.

ගථ

▲ගුප්තකුප-Guthakupa: ගුප්තකුප ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කම්මවිපාක ඵලදීම පිණිස ප්‍රේතයෙක්ව උපත ලබා හිස අශුවි වලක තබාගෙන ජීවිතය ගතකිරීමය. පෙර ජීවිතයේ පරදාර සේවනය- කාමයෙහි වරදවා හැසිරීමේ විපාකයක් ලෙසින් මෙලෙස දුක් විපාක විදීමට හේතුවී ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ලක්ඛණසංයුත්ත: 7.2.1. ගුප්තකුප සූත්‍රය, පි.420.

▲ගුප්තාදී-Guthakhadi: ගුප්තාදී ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කම්මවිපාක ඵලදීම පිණිස ප්‍රේතයෙක්ව උපත ලබා අසුවි අනුභව කරමින් ජීවිතය ගතකිරීමය. පෙර ජීවිතයේ - කාශ්‍යප බුදුන් සමයේ, රජගහනුවර විසූ දුෂ්ඨ බමුණෙක්, සංඝයාට දනය දෙන බත් ඔරු, අශුවියෙන් පුරවා දීමේ විපාකයක් ලෙසින් මෙලෙස දුක් විපාක විදීමට හේතුවී ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ලක්ඛණසංයුත්ත: 7.2.2. ගුප්තාදී සූත්‍රය, පි.420.

▲ගුප්තාණි-Guthabhani: ගුප්තාණි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, පිරිසක් මැද, නොදුටු නොඇසූ දේ ගැන අසත්‍ය කථා කරන පුද්ගලයාය. ඔහු නිරයගාමිය. බලන්න: පුද්ගල වර්ග. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1) 3 නිපාත: 3.1.3.8 සූත්‍රය, පි.274.

▲ ගාථා-verses: ගාථා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ධර්මය දේශනා කිරීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ අනුගමනය කළ ක්‍රමයකි. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ මෙන්ම වර්තමානයේදී, සංඝයා හා ගිහි බෞද්ධ පිරිස ගාථා, සජ්ජායනා කරති. දෙවියෙක් විසින් විමසනු ලැබූ, බුදුන් වහන්සේ ගාථා පිළිබඳ මෙසේ දක්වා ඇත: මාත්‍රාව-ඡන්දස Meter, ගාථාවක පලංචිය-ඉනිමග හෙවත් මූල කාරණාවය,අක්ෂර මගින් වාක්‍ය- පද සකස්වේ-අරුත ප්‍රකාශවේ, සංඥා- නාම අසුරුකොටගෙන ගාථාවෝ පවතී, ගාථාවේ නිවස කවියාය. විස්තර පිණිස බලන්න:ESN:1: note : 120, p. 518. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) දේවතාසංයුත්ත: 1.6.10 කවි සූත්‍රය, පි.96, ESN:1: Devathasamyutta: 60.10 Poetry, p, 139.

ගද

▲ ගොදත්ත තෙර- Godaththa Thera:බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ ගද්දුලබද්ධ- The leash: ගද්දුලබද්ධ යනු බල්ලෙක් ගැට ගසා තබන කනුවය. එසේ ගැට ගසා ඇති බල්ලා ඒ කනුව වටා දුවයයි. එලෙස, තණ්හාව පහ නොකළ සත්ත්වයෝ, ආරිය ධර්මය නොදත් නිසා, පංච උපාදානස්කන්ධය තමාගේ යයි අල්වාගෙන සසර වටේ කැරකේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. එහෙත්, ධර්මය දත් ආරිය ශ්‍රාවකයා, ඒ බන්ධනයෙන් මිදේ. බලන්න:සසර, බල්ලා උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (3): බන්ධසංයුත්ත: 1.2.5.7 ගද්දුලබද්ධ සූත්‍රය, පි. 284, ESN: 22: Khandasamyutta: 99.7 The leash, p. 1090.

ගධ

▲ ගොධික තෙර- Godikha Thera:බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ ගොධා ශාක්‍ය හා කාලි ගොධා-Godha Sakyan & Kali Godha: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5

ගන

▲ ගන්ථ: පාලි: ගනෙක්කා- knots: ධර්මයේ ගන්ථ - ගැට ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ලෝකයා සසර බැඳ තබන ගැට 4 ක් ගැන ය. බලන්න: කායගන්ථ.

▲ ගාන්ධර්ව දේවනිකාය- Celestial musicians: ගාන්ධර්ව යනු සංගීත දෙවියන්ය. මේ දේවනිකාය සියලු දේවලෝකවලට වඩා පහත්ය. තිසරණ සරණ කරගත් යහපත් ශිලය පවත්වාගත් පුද්ගලයන් මරණින් මතු මේ දේව නිකායේ පහළවේ. බලන්න: දේවනිකාය සටහන: පංචසිඛ ගාන්ධර්ව (පන්සිඵ) දේවපුත්‍ර පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න:සංයු.නි: වේදනාසංයුත්ත: 1.12.6 පංචසිඛ පඤ්ඤ සූත්‍රය හා දීඝ:නි: සක්ඛපඤ්ඤ සූත්‍රය. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (2): 5.ජනවසහ සූත්‍රය, පි,322, EDN: 18 Janavasabha Sutta (17), p. 209.

▲ ගන්ධබ්බකායික දේවනිකාය- devas of the gandhabba order:

ගන්ධබ්බකායික දේවියන් ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සුවඳට අරක් ගත් දෙවියන්ය. ඔවුන්: සුවඳ මුල් ඇති ගස්, සුවඳ හරය ඇති ගස්, සුවඳ පොතු ඇති ගස්, සුවඳ අතු ඇති ගස්, සුවඳ කොළ ඇති ගස්, සුවඳ මල් ඇති ගස්, සුවඳ එළ ඇති ගස්, සුවඳ පැණි ඇති ගස් ආදිය අරක්ගෙන සිටී. තුන් දොරින් සුවරිත ක්‍රියාවල යෙදුන පුද්ගලයන් මරණින් මතු ගන්ධබ්බ කායික දේවියන් ලෙසින් පහළවේ. සටහන: සංයු.නි: එම දේවනිකාය ගැන විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග:10

ගන්ධබ්බකාය සංයුත්ත, පි. 532, ESN: 31:Gandhabba samyutta, p. 1156.

▲ගින්න: පාලි: අග්නි- fire: ධර්මයට අනුව ගින්න-අග්නි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සිත දවන කෙළෙස් ගිනි පිළිබඳවය. බලන්න: ආදිත්තපරියාය සූත්‍රය, අග්නි. සටහන: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ අන්‍යාභාගමිකයන් ගිනිදෙවියාට පුජා- අග්නිහොම ආදිය කළබව සූත්‍ර දේශනා වල දක්වා ඇත.

▼සියල්ල ගිනිගෙන ඇත: ගිනි 11 කි: රාග, දෝස, මෝහ, ජාතිය, ජරාව, මරණය, ශෝකය, පරිදේවය (වැළපීම්), දුක, දෝමනස්ස , උපායාස (බලාපොරොත්තු කඩවීමෙන්). (Burning with the fire of lust, with the fire of hatred, with the fire of delusion; burning with birth, aging, and death; with sorrow, lamentation, pain, displeasure, and despair) සියල්ල -සබ්බ යනු: 1) ඇස 2) රූප 3) ඇසේ විඤානය - වක්ඛු විඤානය 4) වක්ඛු සම්පස්සය 5) වක්ඛුසම්පස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා (දුක, සැප, මැදහත්) 6) කණ 7) ශබ්ද 8) සෝත විඤානය 9) සෝතසම්පස්සය 10) සෝතසම්පස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා 11) නාසය 12) ගඳසුවද 13) සාන විඤානය 14) සානසම්පස්සය 15) සානසම්පස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා 16) දිව 17) රස 18) ජීව්හා විඤානය 19) ජීව්හා සම්පස්සය 20) ජීව්හා සම්පස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා 21) කය 22) ඵොට්ඨබ්බ 23) කාය විඤානය 24) කාය සම්පස්සය 25) කාය සම්පස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා 26) මනස 27) ධර්මතා 28) මනෝවිඤානය 29) මනෝ සම්පස්සය 30) මනෝ සම්පස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා. ඒ බව දකින ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවකයා ඇස... ආදීවූ ඒ සැමදෙය ගැන කලකිරී, කලකිරීම නිසා ඒවාට නො ඇලේ, නො ඇල්ම නිසා මිදේ, මිදුනවිට, ‘මිදුනා’ යයි දැන ගනී. ජාතිය අභවරවය, බඹසර වාසය නිමාකරගනී, අරහත්වය පිණිස කලයුතු දේ කර නිමකරන ලදී, ඒ පිළිබඳ වෙනත් කිසි දෙයක් කිරීමට නැත යි දැනගනී. සටහන: මේ සූත්‍රය ශ්‍රවණය කල භික්ෂූන් 1000 කගේ සිත් උපාදාන රහිතව කෙළෙස් වලින් මිදී අරහත්වයට පත්වූහ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සළායතනසංයුත්ත: සබ්බවග්ග 1.3.6 ආදිත්තපරියාය සූත්‍රය, පි. 64, ESN: 35: Salayathnasamyutta: III: The All: 28.6 Burning, p. 1227.

▼සියල්ල ගිනිගෙන ඇත යන ආදිත්ත පරියාය ධර්මන්‍යාය:ඒ ධර්ම න්‍යාය කුමක්ද? 1) ඇසේ විඤානයයට බැදී, ගන්නා නිමිති ආස්වාදය නිසා කර්ම විපාක ඇතිවේ. එම අවස්ථාවේ කෙනෙක් මරණයට පත්වූවේනම් ඔහු දුගතියේ උපත ලබයි. ඒ ස්පර්ශය වෙනුවට ගිනිදැල් සහිත යකඩ උලකින් ඇස ස්පර්ශය කිරීම වඩා හොඳය. 2) එලෙස, කණේ විඤානයට බැදී, ගන්නා නිමිති ආස්වාදය නිසා..... ඒ ස්පර්ශය වෙනුවට ගිනිදැල් සහිත යකඩ උලකින් කණ ස්පර්ශය කිරීම වඩා හොඳය 3) ... ගිනිදැල් සහිත තියුණු නියනකින් නාසය ගලවා දැමීම හොඳය 4) ගිනිදැල් සහිත තියුණු කතුරකින් දිව කපා දැමීම හොඳය 5) ගිනිදැල් සහිත තියුණු පිහියකින් කය කපා දැමීම හොඳය 6)...එලදායි නොවන සිතුවිලි (සංස භේදය වැනි) සිතින් සිතනවාට වඩා නිදගැනීම හොඳය. සටහන: නින්ද වනාහි, ජීවත්වන මිනිසුන්ට වඳ බව-නිසරුබව ගෙනදෙන, එල රහිත දෙයක් යයි වදාළ බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ, සිතින් අයහපත් අරමුණු අල්වා ගෙන ඒවාට බැඳෙනවාට වඩා නිදාගැනීම

හොඳබවය. එලෙස, ආයතන (අභ්‍යන්තර හා බාහිර) මගින් ඇතිවන ස්පර්ශයේ විඳිම් වල අනිත්‍යබව, ඒවායේ ආදීනව මෙනෙහිකරන ආරිය ශ්‍රාවකයා, ඒවා ගැන කලකිරී, කලකිරී ඒවාට නො ඇලේ. නො ඇල්මෙන් මිදේ, මිදුනවිට විමුක්තිය ලැබූබව අවබෝධ කරගනී. (අරහත්වය ලැබූබව). උපමාව: ගිනිදැල්; උපග්‍රන්ථය: 5. මූලාශ්‍ර: සංයු. නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 1.18.8 ආදිත්තපරියාය ධර්ම න්‍යාය සූත්‍රය, පි. 358, ESN: 36: Vedanasamyutta: Ocean: 235.8 The Exposition on Burning, p. 1311.

▲ ගින්න විවිධබව-Variety of fire: 1) ගිනිතුනක්: රාග ගින්න, දෝස ගින්න හා මෝහ ගින්න යයි කෙළෙස් ගිනි 3 ක් ඇත යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: රාගගින්න: කාමයෙන් මුලාවූ මිනිසුන් මේ ගින්නෙන් දැවේ. දෝසගින්න: ව්‍යාපාදයෙන් පෙළුණ, ප්‍රාණඝාතය කරන මිනිසුන් මේ ගින්නෙන් දැවේ. මෝහගින්න: ආරිය ධර්මයේ අදක්‍ෂ, පංච උපාදානස්කන්ධය ට ඇලුන මිනිසුන් මේ ගින්නෙන් දැවේ. ඔවුන් මාර බන්ධනයෙන් මිදී නැත, දුගතිගේ උපත හිමිය. ගිනිනිවීම: කෙනෙක් ධර්මයෙහි යෙදී, අගුහය (අගුහ භාවනාව) වඩයි නම් ඔහුට රාග ගින්න නිවාගත හැකිය; මත්තාව (මත්තා භාවනාව) වඩන්නේ නම් දෝස ගින්න නිවාගත හැකිය, ප්‍රඥාව වඩා ගැනීමෙන්- විදර්ශනා භාවනාව මෝහ ගින්න නිවාගත හැකිය. මූලාශ්‍රය: බු. නි: ඉතිවුත්තක: 3.5.4 අග්නි සූත්‍රය, පි. 472.

▼ වෙනත් ගිනි 3 ක් ගැන සංගිති සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත: 1) මාපිය නමැති ගින්න (ආහුනෙය්‍යා අග්නිය) : මාපියන් හට ගරුකිරීම මින් අදහස් වේ 2) ගෙහිමියා නමැති ගින්න (ගෘහපත්‍යා අග්නිය): ගෙහිමියාට ගරු කිරීම 3) ධර්ම ගුරුවරු නමැති ගින්න (දක්ෂිණේය අග්නිය): දහම උගන්වන ගුරුවරුන්- සංඝයාට ගරු කිරීම. මූලාශ්‍ර: දිස. නි: (3): 10 සංගිති සූත්‍රය- පි. 381 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 367.

▼ ගිනි හතක් ගැන මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත: 1-3) රග, දෝස, මෝහ 4) ආහුනෙය්‍යා ගින්න: මාපියන්ට නොසැලකීම නිසා නිරයේ විඳීමට ඇති දුක 5) ගහපති ගින්න: ගෙහිමියාට යහපත් ලෙසින් නො සැලකීම නිසා බිරිඳට ඇතිවන දුක 6) දක්ෂිණාගර්භ ගින්න: සංඝයාට නින්දා පරිභව කිරීමෙන් ඇතිවෙන දුක 7) කාෂ්ටකගින්න: දර ආදිය නිසා ඇතිවෙන ගින්න. මූලාශ්‍ර: අංගු. නි: (4): 7 නිපාත: මහායඤ්ඤවග්ග: 7.1.5.3 අග්ගි සූත්‍රය, පි. 364.

▲ ගිනි කන්ද-Mass of fire: රාගයට යටවීම ගිනි කන්දකට ඇතුළුවීමට වඩා දුක් ගෙනදෙන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු. නි: (4): 7 නිපාත: 7.2.2.8 අග්ගිකන්ධඋපමා සූත්‍රය, පි. 484, EAN: 7: 72.8 Fire, p. 402.

▲ ගින්නේ ආදීනව-Dangers of fire: ගින්න නිසා සිදුවන ආදීනව 5 ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) ඇසට අහිතකරය 2) සමේ වර්ණය අඳුරු කරයි 3) දුබලබව ඇතිකරයි 4) වෙනත් අය හා ඇසුර ඇතිකිරීමට හේතුවේ 5) නිෂ්ඵල කතා කිරීමට නැඹුරු කරයි. මූලාශ්‍ර: අංගු. නි: (3) 5 නිපාත: 5.5.2.9 අග්ගි සූත්‍රය, පි. 436, EAN: 5: 219.9 Fire, p. 307.

▲ ගිනිදෙවියන් පිඳීම- Fire sacrifice: ගිනි දෙවියන් පිඳීම, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ බ්‍රාහ්මණයන් විසින් පැවැත්වූ ආගමික චාරිත්‍රයකි. බලන්න: යගභෝම. මූලාශ්‍ර: සංයු. නි: (1): බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත: 7.1.8

අග්ගිකසූත්‍රය, පි. 322, ESN: 7: Brahmanasamyutta: 8.8 Aggika, p. 364.

▲ගුන්දාවනය-Gunda forest: මධුරා පුරයේ, පිහිටි මේ වනය, මහා කච්චාන තෙරුන් හා සංඝයා වැඩසිටි ස්ථානයකි: බලන්න:මහා කච්චාන තෙර.

ගණ

▲ ගණකමොග්ගල්ලාන බ්‍රාහ්මණ- Brahmin Ganakamoggallana
බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ ගණිකාව-courtesan: ගණිකාව, නගර ශෝභනිය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ රජගහ නුවර වැඩවාසය කරන සමයක, නගරයේ පිරිස් කාණ්ඩ 2ක්, එහි වාසය කල නගර ශෝභනිය ගැන සණ්ඩු සරුවල්, ගහගැනීම ආදිය කරගැනීම නිසා බොහෝ දුක් කරදරවලට පත්වූහ. ඒ පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ පස්කම් සැප සොයන විට, පහන විට, දැන් හෝ මතු වේ, කෙළෙස්වලින් පිඩාවට පත් වේ, දුකට පත් වේ, රාගය, ද්වේශය වලින් බැඳී විනාශ වේ...”. මූලාශ්‍රය: බු.නි: උදානපාලිය:ජාතිඅන්ධවග්ග: 6.8. ගණිකා සූත්‍රය, පි.300.

▲ ගුණමකුඛව: පාලි: මකුඛ - denigration: ගුණමකුඛව, මකුඛව ලෙසින්ද හඳුන්වයි. අනුන්ගේ ගුණ යටකිරීමට ඇති කැමැත්ත. අයහපත් කර්මවිපාක ඇතිකරන කෙලෙසකි. බලන්න: සල්ලේඛපරියාය.

ගප

▲ගෝපක තෙර-Gopaka Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ගෝපක මොග්ගල්ලාන බ්‍රාහ්මණ- Brahmin Gopakamoggallana
බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ගෝපාල-Cow herd: බුදුන් වහන්සේ කොසොල් දනව්වේ සැරිසරන විට හමුවූ ගොපල්ලෙක්, බුදුන් වහන්සේ වෙතින් දහම අසා පැහැදී බුදුන්වහන්සේ ඇතුළු සංඝයාට දන් පිරිනමා සතුටින් සිටින අවස්ථාවේ, ඔහුගේ සතුරෙක්, ඒ ගොපල්ලාගේ ජීවිතය නැති කළේය. ඒ පිළිබඳ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ උදානයක් වදාළහ: “ සතුරෙක් සතුරෙකුට හෝ වෛරඇත්තෙක්, වෛරඇත්තෙකුට යම් විනාශයක් කරන්නේනම්, වරදවා පිහිටුවා ගත් සිත ඔහු මහා පාපී තරයෙක් කරන්නේය”. මූලාශ්‍රය: බු.නි: උදානපාලිය: මෙසියවග්ග: 4.3 ගෝපාල සූත්‍රය, පි.230.

▼අයහපත් ගුණ 11ක් ඇති ගොපල්ලෙකුට (ගවපාලකයෙක්) තමාගේ ගව පට්ටිය හොඳින් රැක බලා ගත නොහැකිය. එහෙත්, යහපත් ගුණ 11ක් ඇතිවිට ඔහුට ගව පට්ටිය හොඳින් රැක බලා ගත හැකිවේ. එලෙස අවගුණ 11ක් ඇති මහණහට ධර්ම මාර්ගය වඩාගත නොහැකි බව බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. එහෙත්, ගුණ 11 ක් ඇති මහණ මාර්ගය සාක්ෂාත් කරගනී:ගෝපාලක උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5. 1) රූපඤ්චිම: සතරමහා භූතයන්ගෙන් හටගත් උපාදාය රූපයේ යථාභූත බව අවබෝධකිරීම. 2) ලක්ඛණකුසලය ඇතිවීම: බාලයා හා පණ්ඩිතයා ගේ ලක්ෂණ දැනගැනීම 3) අකුසල විතක්ක: කාමවිතක්ක, ව්‍යාපාදවිතක්ක, විභිංසාවිතක්ක දුරුකිරීමට සමත්ය 4) ඉන්ද්‍රිය සංවරය තිබීම 5) තමන් අවබෝධ කරගත් ධර්මය යහපත් ලෙසින් අන්‍යයන්ට දේශනා කිරීම 6) ධර්මවිනය දත් ජේෂ්ඨතම භික්ෂූන් වෙතින් නොදත් දහම් කරුණු අසා දැනගැනීම 7) ධර්මය දේශනා කරනවිට ඔහු අර්ථය, ධර්මය මැනවින් අවබෝධ කර සිත ප්‍රමෝදය කරගනී (අර්ථවේදය, ධම්මවේදය). 8) ආරියඅටමග යථාභූත කොට අවබෝධ කරගැනීම 9) සතර සතිපට්ඨානය

(සිවු සිව්ටන්) යථාභූත කොට අවබෝධ කරගැනීම 10) ගිහියන් පිරිනමන සිව්පසය යහපත් ලෙසින් පිළිගැනීමට අවබෝධය ඇත (මාත්‍රය දැනීම). 11) වැඩිහිටි, ප්‍රසිද්ධ තෙරුන් කෙරෙහි ගෞරව, හක්කිය ඇතිව සිටීම. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (6) 11 නිපාත: අනුස්සතිවග්ග: 11.2.7 ගෝපාලක සූත්‍රය, පි.682.

ගම

▲ **ගම්භිර ප්‍රඥාව:පාලි: ගම්භිරපඤ්ඤා- depth of wisdom:** ධර්මතා පිළිබඳ ඇති ගැඹුරු අවබෝධය ගම්භිර ප්‍රඥාව වේ. රූපය පිළිබඳව නිරෝධානුපස්සනාව, වැඩිමෙන් නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ගම්භිර ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ: “නිරෝධානුපස්සනා, රූපෙ නිරෝධානුපස්සනා භාවිතා බහුලිකතා ගම්භිරපඤ්ඤා පරිපූරෙති”. ගම්භිර ප්‍රඥාව යනු කුමක්ද? ස්කන්ධ...ධාතු...ආයතන...හේතුඵල (පටිච්චසමුප්පන්න), ශුන්‍යතාඵල ලැබීම...සිව්පිළිසිඹියාව...ශිල සමාධි ප්‍රඥා ස්කන්ධ...විමුක්ති ස්කන්ධය හා විමුක්ති ඥාන දර්ශන ස්කන්ධය ...ස්ථාන අස්ථාන... විහාරසමාපත්ති...ආර්යසත්‍ය සත්තිස්බෝධි පාත්‍යාධර්ම... ආර්යමාර්ගය... ශ්‍රමණඵල...අභිඤා...පරම අර්ථයවූ නිවන යන ධර්මතාවන් පිළිබඳ ඇති ගැඹුරු අවබෝධය, නුවණය. තවද, රාගය, දෝෂය, මෝහය, ක්‍රෝධය, උපනාහය, මක්ඛය, පළාසය, ඊර්ෂ්‍යාව, මාත්ස්‍රියය, මායාව, සායෙය්‍ය, ස්කම්භය, මානස, අතිමානස, මදය, ප්‍රමාදය, යන සියලු කෙළෙස්, සියලු දුශ්චරිත, සියලු අභිසංස්කාර, සියලු භවගාමී කර්ම අභිභවනය කිරීම, මැඩලීම ගම්භිර ප්‍රඥාව නම්වේ. මූලාශ්‍රය:බු.නි: පටිසම්භිදා මග්ගපකරණය (3): ප්‍රඥාවග්ග: 3.1 ප්‍රඥා කථා, පි. 166-176.

▼ **ගම්භිර ප්‍රඥාව ඇතිවීම පිණිස සතර ධර්මය උපකාරිවේ:** 1) සත්පුරුෂ සේවනය 2) සද්ධර්ම ශ්‍රවණය 3) යෝනිසෝමනසිකාරය 4) ධර්මයට අනුකූලව පිළිපැදීම (ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව) සෝතාපන්නඅංග ඇති පුද්ගලයාට ගම්භිර ප්‍රඥාව ඇතිවේ. “...ඉමෙ බො භික්ඛවෙ, චක්කාරො ධම්මා භාවිතා බහුලිකතා ගම්භිරපඤ්ඤාතාය සංවත්තනතිති” (...these four things, when developed and cultivated lead to the depth of wisdom) සටහන: මෙයින් පෙන්වා දෙන්නේ සෝතාපන්න ආර්ය ශ්‍රාවකයාය. බලන්න: ප්‍රඥාව, සතර ධර්මය. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපන්න සංයුත්ත:11.7.4. ගාම්භිර ප්‍රඥා සූත්‍රය, පි. 280, ESN: 55: Sotapatthi samyutta: Great Wisdom: p. 2262.

▼ **කායගතා සතිය වැඩීම, විපුල කරගැනීම ගම්භිර ප්‍රඥාව ඇතිවීමට හේතුවේ.** (Mindfulness directed to the body...when developed and cultivated, leads to the depth of wisdom). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර, පි. 125 EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼ **වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1.** “ගැඹුරු වූ ස්කන්ධාදීන් කෙරෙහි පැවැති දැනීම ගම්භිරපඤ්ඤා නම් වේ”.අන්තර්ජාල ලිපිය: <https://pitaka.lk/dhammapada/ss/katha-28.html>

▲ **ගොමපිඩුව - Pinch of Cow dung:** පංචඋපාදානස්කන්ධයේ අනිත්‍ය ස්වභාවය පෙන්වීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ ගොමපිඩුව උපමාව පෙන්වා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3) ඛන්ධසංයුත්ත: පුජ්ථවග්ග: 1.2.5.4 ගෝමයපිඩුඋපමා සූත්‍රය, පි.274.

ගය

▲ **ගයාකාශ්‍යප තෙර-Gayakassapa Thera :** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ ගයිහ-Attached: මෙහිදී ගයිහ -ග්‍රහණය කරගැනීම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දෙවියෝ හා මිනිසුන් පංචකාම සැපයට ඇලීමය. එනිසා ඔවුන් දුක් විඳි. බුදුන් වහන්සේ හා රහතුන් ඒ ඇලීම් පහකර ඇත, ඒ උතුමෝ සුවයෙන් වෙසෙති. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනා සංයුත්ත:දේවදහවග්ග: 1.14.3 සගයිහ සූත්‍රය, පි.280.

ගර

▲ ගර්භිණිය- Garbhini: ගර්භිණිය යනු දරුවෙක් කුසේ දරා සිටින (දරුගජ) කාන්තාවය. බුදුන් වහන්සේ සැවැත්නුවර වැඩ වාසය කරන සමයක, එක්තරා ගර්භිණී පරිව්‍රාජිකාවක්, සිය සැමියාට කතාකර, දරුවා ප්‍රසූතිකිරීමට උපකාරවන තෙලක් ගෙනඑන ලෙස ඉල්ලා සිටියාය. ඒ පරිව්‍රාජකයා, පසේනදී රජු විසින් ශ්‍රමණ හා බ්‍රාහ්මණයන් හට තලතෙල්, ගිතෙල් ආදිය සපයන ස්ථානයට පැමිණියහ. එහි පානය කිරීමට මිස ගෙනයාමට තෙල් නොදෙන නිසා, ඔහු හැකිතාක් තෙල් බි, නිවසට පැමිණ එය වමාරා බිරියට දීමට තැත් කලත් එසේ කළ නොහැකිවිය. ඔහු මහා දුක් පීඩා නිසා බිම පෙරලි වේදනාවෙන් පසුවෙන අයුරු දැක බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “කෙනෙක් හට රාග ආදී කෙළෙස් නොමැති නම් ඔහු සුබ්බවේ. එහෙත්, රාගය නිසා අනුත් හා බැඳුණ ජනයා දුකට පැමිණේ”. මූලාශ්‍රය: බු.නි: උදානපාලිය:මුවලින්දවග්ග: 2.6 ගර්භිණී සූත්‍රය, පි.182..

▲ ගෞරවය හා අගෞරවය -respect & disrespect: ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අන් අයට ගෞරව කිරීම වැදගත්වේ. අන්‍යන්ට අගෞරව කිරීම අකුසලයකි, ධර්ම මාර්ගයට බාධාවකි. කෙනෙක් ධර්මයේ ප්‍රමාදනම්, අන් අයට අගෞරවය කිරීම පහ කරගැනීම පහසු නොවේ. හිරිඔත්තජ්ජ තිබීම, අප්‍රමාදය මගින් අන් අයට අගෞරවය කිරීම පහකර ගත හැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාතය: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ ගෞරව ධර්ම: පාලි: ගාරවා ධමමා- respectful dhamma: ගෞරවය යනු, ගරු කලයුතු උතුමන්ට, ගරු කලයුතු ධර්මතාවන්ට ගරු පුජා කිරීම-යටහත් බවක් දැක්වීමය. බුදුන් වහන්සේ ගෞරව ධර්ම 6ක් පෙන්වා වදාළේ, ඒවා ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂත්වයක් ගෙනදෙන කරුණු බවය. බලන්න: විශේෂභාගිය ධර්ම, අගෞරව ධර්ම.

▼ ගෞරව ධර්ම 6: 1) ශාස්තෘන් වහන්සේ කෙරෙහි 2) ධර්මය කෙරෙහි 3) සංඝයා කෙරෙහි ගෞරවය ඇත, යටහත් පැවතුම් ඇත. 4) පුහුණුවට 5) ප්‍රමාදයට 6) ආචාර සම්පන්න බවට ගරු කරයි. සටහන: ආචාරසම්පන්න බව (පටිසන්ධාරො). බලන්න: ආචාරසම්පන්න බව. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384, අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.1.1.9, 5.1.1.10 අගාරව සූත්‍ර, පි. 34 හා 5.1.3.1 හා 5.1.3.2 අගාරව සූත්‍ර පි. 48, EAN: 5: 8.8 & 9.9 Falling away, p. 239 & 21.1 & 22.2. Irreverent, p. 241.

▼ බුද්ධත්වය ලැබීමෙන් පසු කවරෙකුහට ගෞරවකරමින් වාසය කලයුතුද යයි බුදුන් වහන්සේට විතර්කයක් ඇතිවූ බව, ඒ පිලිබඳ සොයා බැලීමේදී උන්වහන්සේ අවබෝධ කරගත් සද්ධර්මයට ගරු සත්කාර කරමින් වාසය කලයුතුය යන අදහස ඇතිවූ බව මෙහි පෙන්වා ඇත. එම අවස්ථාවේ සහම්පති බ්‍රහ්මරාජයා, බුදුන් වහන්සේ හමුවට පැමිණ, සියලු බුදුවරු සද්ධර්මයට සත්කාර ගෞරව කරමින් වාසය කරන්නේය යයි

පවසා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 6. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: බ්‍රහ්මසංයුත්ත: 6.1.2 ගාරව සූත්‍රය, පි.278.

▲ ගරුකකර්ම-Garuka kamma: ගරුක කර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අකුසල වූ ආනන්තරික කර්ම හෝ කුසලවූ, ජානසමාපත්ති ලැබීමය. කර්ම විපාක දෙන අවස්ථාව ඒවා බලවත් නිසා සෙසු කර්මයන්ට පෙරටුව සිටී. බලන්න: කම්ම.

▲ ගරුපුද්ගල- garu pauggala: ගරු පුද්ගල යනු ධර්මයේ හැසිරෙන උතුම් පුද්ගලයන්ය. එවැනි පුද්ගලයන් 4ක් ගැන මෙහි දක්වා ඇත: ශීලගරුක, සමාධි ගරුක, ප්‍රඥා ගරුක. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.3.4.7 ගරුපුග්ගල සූත්‍රය, පි.286.

▲ ගරුබව හා අගරුබව-Respectful & not respectful: ගරුබව යනු වෙනත් පුද්ගලයෙක් කෙරෙහි ප්‍රියමනාප ඇතිව සැලකිලි ඇතිව කටයුතු කිරීමය. එලෙස නොකිරීම අගරුබවය. සංඝයා තමන් සමග වාසය කරන අය හා ගරුකටයුතු ලෙසින් හැසිරිය යුතු ආකාරය මෙහි පෙන්වා ඇත. සටහන: මංගල සූත්‍රයේදී, උතුමන්ට ගරුකර සැලකීම (ගාරවො ව) මංගල කරුණක් බව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ථෙරවග්ග: 5.2.4.5 අකන්ඛම සූත්‍රය, පි. 202

▲ ගුරුලා-Gurula: ගුරුලා ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ සුපණ්ණයන් ගැනය. බලන්න: සුපණ්ණ

▲ ගිරිමානන්ද තෙර- Girimananda Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1 ගල

▲ ගිලන්බව- sickness: ගිලන්බව ආකාර 2 කි: කය ගිලන්වීම හා සිත ගිලන්වීම. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ කය ගිලන් වුවත් සිත ගිලන් නොකරගෙන වාසය කළයුතුබවය. බලන්න: කය ගිලන්බව, සිත ගිලන් නොකරගැනීම. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි:(3), බන්ධසංයුත්ත: නකුල පිතු සූත්‍රය, පි 30, ESN: 22: Khandasamyutta, 1.1 nakulapita, p. 1007.

▼ ගිලන් පුද්ගලයන් තිදෙනෙක්ගේ ස්වභාවය මෙහිදී පෙන්වා ඇත. බලන්න: පුද්ගලවර්ග. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1) 3 නිපාත: 3.1.3.2 සූත්‍රය, පි. 264.

▼ ගිලනුන්ට උපදෙස්: දැඩිව ගිලන්වූ, නුවණැති ගිහි උපාසකයන් පිළිබඳව ක්‍රියා කළයුතු ආකාරය ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේවදාළහ. එම කටයුතු කළයුත්තේ වෙනත් නුවණැති කෙනෙක් විසින්ය. 1) දැඩිසේ ගිලන්වූ, දුකට පත් කෙනෙක්, ඔහුට ඇති සිව් දහම (තෙරුවන් කෙරෙහි ඇති ප්‍රසාදය හා ආරියකාන්ත ශීලය) සිහිකර අස්වැසිය යුතුය. 2) දෙමාපියන්, අඹුදරුවන් කෙරෙහි යම් අපේක්ෂාවක් ඇත්නම් එය හැර දැමීමට උනන්දු කළයුතුය: ‘ඔබ මැරෙන ස්වභාවය ඇත, අන්‍යන් කෙරෙහි අපේක්ෂාවක් තිබුනද, නැතිවුවද ඔබ මරණයට පත්වේ. එනිසා ඒ අපේක්ෂා ප්‍රහීණය කරගන්න’. 3) මිනිස් ලෝකයට යළි පැමිණීමට අපේක්ෂාවක් ඇත්නම් එය හැර දැමීම පිණිස සද්දේවලෝකයේ දෙවියන්ගේ යහ ගුණ පෙන්වා දිය යුතුය. වාතුර්මහා රජකිය දෙවිලොව ගැන අපේක්ෂාවක් ඇත්නම්, එයට වඩා උසස් තව්තිසා දෙවිලොව ගුණ ...එලෙස ක්‍රමයෙන් සෙසු දේවලෝක වල සිත පිහිටුවා ගැනීමට උපකාරීවීම. 4) බ්‍රහ්ම ලෝක ඒවාට වඩා උසස් බව පෙන්වා දීම, ඒවායේ සිත පිහිටුවා ගැනීමට උපකාරීවීම. 5) බ්‍රහ්ම ලෝක පවා අනිවච්ඡා ස්වාභාවය ඇතිබව පෙන්වාදී, ‘සත්කායනිරෝධය’ පිළිබඳ සිත පිහිටුවා

ගැනීමට උපකාරීවීම. එලෙසින්, ගිලන් පුද්ගලයා සත්කායනිරෝධයේ සිත පිහිටුවා ගත්තේ නම්, ඔහු, වසර 100ක් මිදුණ සිත ඇති මහණ අතර විමුක්තිය ලැබීම පිළිබඳ වෙනසක් නැතය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **සටහන්:** * මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ මහානාම ශාක්‍යයන්හටය ** නුවණැති උපාසක ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සෝතාපත්ත ගිහියාය. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපත්තිසංයුත්ත: 11.6.4 ගිලාන සූත්‍රය, පි. 270.

▼ **ගිලන් බවට පත් මහණ** සතර සතිපට්ඨාන වඩමින්, ස්කන්ධ පරිනිර්වානය අපෙක්ෂා කරමින් වාසය කළයුතු යයි බුදුන් වහන්සේ අනුසාසනා වදාළහ. **සටහන:** බුදුන් වහන්සේ ගිලන් සංඝයා හමුවීම පිණිස විටින් විට ගිලන් ශාලාවන් වෙත වැඩම කර ඔවුන් ගේ සිත සුවපත් කිරීම පිණිස ධර්මයෙන් අනුසාසනා වදාළ බව සූත්‍ර පිටකයේ බොහෝ ස්ථාන වල දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 1.20.7 හා 1.20.8 ගෙලඤ්ඤ සූත්‍ර, පි. 424.

▼ **ගිලන් මහණ පංචධම්ම** ආවර්ජනය කරමින් වාසය කරන්නේ නම් ඔහුට පහසුවිහරණය ඇතිවේ යයි මෙහි දක්වා ඇත. 1) අගුහ සංඥාව 2) ආහාරයෙහි ප්‍රතිකූල සංඥාව 3) සබ්බ ලෝකයේ අනභිරතී සංඥාව 4) සියලු සංස්ඛාරයන්හි අනිත්‍ය සංඥාව 5) මරණ සංඥාව. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: ගිලානවග්ග: 5.3.3.1 ගිලානසූත්‍රය, පි. 254.

▲ **ගිලාන උපස්ථානය-Caring for sick people:** ගිලන්වූ අයට උපස්ථානය කිරීමේ වැදගත්කම බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: “මහණෙනි, ... ඔබලාට මවක් නැත, පියෙක් නැත. ඔබහැම ඔවුනොවුනට උවැටන් නො කරන්නහු නම් එකල්හි කවරෙක් උවැටන් කරන්නේද? මහණෙනි, යමෙක් මගේ අවවාදය කරන්නේනම්, හෙතෙම ගිලන්අයට උවැටන් කරන්නේය”. **සටහන:** කිසිවෙක් විසින් උපස්ථාන නොකළ බලවත්ව රෝගීව සිටි භික්ෂුවක්, බුදුන් වහන්සේ විසින් උපස්ථාන කරන ලදී. අනතුරුව, බුදුන් වහන්සේ ඉහත අනුසාසනාව වදාළහ. **සටහන්:** ගිලනුන්හට උවැටන් කරන අය තුළ (උපස්ථායක) තිබිය යුතු සුදුසුකම් ගැන විස්තර පිහිස බලන්න: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: ගිලානවග්ග: 5.3.3.3 , 5.3.3.4 සූත්‍ර, පි. 256. **මූලාශ්‍රය:** චිත.පි. මහා වග්ග පාළිය 2: විවරබන්ධ: 39, පි 228.

▲ **ගුලිස්සානි භික්ෂුව-Bhikkhu Gulissaani:** මේ භික්ෂුව ආරණ්‍යාවාසි වුවද ඔහු සතුටුවේ පහත් ගුණයන්ය. සැරියුත් තෙරුන් එම භික්ෂුව අරහයා මේ සූත්‍රය වදාළහ, මුගලන් මහා තෙරුන්ද එම කරුණු අනුමතකළහ. ආරණ්‍යාවාසි සංඝයා ජීවත්විය යුතු ආකාරය මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** ම.නි: (2) 2.2.9 ගුලිස්සානි සූත්‍රය, පි. 244.

ගව

▲ **ගවදෙන- the cow:** යම්කිසි පර්වතයක කන්දක හැසිරෙන ගවදෙන (ගාවි) ඒ පර්වතය ගැන නොදත් නිසා, එහි හොඳින් හැසිරීමට අසමත්වේ. එසේ හැසිරෙන නිසා උභ දුකට පත්වේ, නිදුකින් පෙරළා යාමට අසමත්වේ. මේ උපමාව යොදාගෙන බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ අනුවණ- බාල මහණ, තම කේෂ්ත්‍රය නොදැන ජාන සමාපත්ති ලබා ගැනීමට උත්සාහ කර, එය සාර්ථක කර ගැනීමට නොහැකිව සිටී. එහෙත්, කඳු මුදුනේ සැරිසැරීමට දක්ෂ ගවදෙන, රිසියේ එහි සැරිසරා,

පෙර නොකැ තණකොළ කා, පෙර නොගත් දිය පානය කර සුවසේ පෙරලා යයි. එලෙස පණ්ඩිත-ප්‍රඥාව ඇති මහන යහපත් ලෙසින් සමාධි සමාපත්ති ලබා ගැනීමට දක්ෂවේ, විවිධ ඉද්දි ආදිය ලබා ගැනීමට සමත්වේ. එසේම ඔහුට සියලු ආසව ඤය කර විමුක්තිය ලබා ගැනීමටද හැකිවේ යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: 9.1.4.4. ගාවි උපමා සූත්‍රය, පි.502.

▲ ගවම්පති තෙර- Gavampathi Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ ගවේසි භික්ෂුව- Gavesi Bhikkhu: කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ විසූ ගවේසි නම් සිල්වත්, ගුණවත් උපාසක පිලිබඳ විස්තරය මෙහි දැක්වේ. එතුමන්, යහපත් ලෙසින් ධර්ම මාර්ගය වඩාගෙන, කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ ගේ සසුනේ පැවිදිවූහ. ඒ ගවේසි භික්ෂුව අරහත්වයට පත්වූහ. එතුමන් ගිහි ජීවිතයේ ඇසුරු කළ 500ක් පමණ මිතුරන්ද ඒ අනුව යමින් අරහත්වය ලබා ගත්තෝය. සටහන: කොසොල්දනව්වේ වාරිකාවේ යෙදුන බුදුන් වහන්සේ අතරමග සල්ලයනක් දැක සිනා පහළ කිරීම ගැන ආනන්ද තෙරුන් කල විමසීමක් අනුව මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත. බුදුන් වහන්සේගේ පෙරනිවාස සිහිකිරීමේ නුවණ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: උපාසකවග්ග: 5.4.3.10 ගවේසි සූත්‍රය, පි.370.

▲ ගොවියා-Farmer : ගොවියා, කෙත්වතු වගාකර ජීවිකාව ගෙනයයි. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ බොහෝ ගොවියන් බුදුන් සරණ ගියබව පෙන්වා ඇත. බලන්න: කස්සක.

ගස

▲ ගස උපමා-Simile of the tree: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5

▲ ගෝසිංග සාල වනය-Gosinga Sala Grove: බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා විවේකී සුවය පිණිස වැඩ වාසය කළ සුන්දර වනයකි. මහා ගෝසිංග හා චූල ගෝසිංග සූත්‍රයන් දේශනා කර ඇත්තේ මෙහිදීය. බලන්න:ම.නි: මහා ගෝසිංග හා චූල ගෝසිංග සූත්‍ර, උපග්‍රන්ථය:1.

ගහ

▲ ගහපති- Householder: ගහපති-ගහපති-ගැහැවි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පවුලක ප්‍රධානියාය. බුදුන් වහන්සේ වැඩවිසූ සමයේ, ධනවත් බලවත් ගහපතිවරු වාසය කළබව සූත්‍ර දේශනාවල පෙන්වා ඇත. එක් සමයක ජාත්‍යන්තර බ්‍රාහ්මණයා විසින් විමසනු ලැබූ බුදුන් වහන්සේ ගහපති- යන් ගැන මෙසේ පවසා ඇත: “ඔවුන්ගේ අභිප්‍රාය (අරමුණ-aim) නම් ධනයය (භෝග-Wealth).ඔවුන්ගේ සෙවීම (ගවේශනය-quest) ප්‍රඥාවයය, ඔවුන්ට ඇති ආධාරය (support) ශිල්ප පුහුණුව, ඔවුන්ගේ කැමැත්ත කර්මාන්තයේ යෙදීම, ඔවුන්ගේ අවසාන ඉලක්කය කර්මාන්තය නිමාකරගැනීමය ”. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: ධම්මකවග්ග: 6.1.5.10 බත්තිය සූත්‍රය, පි.154.

▲ ගිහියන්ට උපදෙස්-Advices to laypeople: ගිහිජීවිතය යහපත්ව, ධර්මානුකූලව ගත කිරීමට අදාළ කරුණු මෙහි විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: දී.ස.නි: (3): 8 සිභාලක සූත්‍රය, පි.304.

▼ අටසිල් සමාදන්වීම පිලිබඳ උපදෙස්: ගිහියන්, පොහොදිතයන්හි සිල්සමාදන්වීම මහා ඵල මහා ආනිසංස ලැබීමට හේතුවේ යයි මේ දේශනාවල පෙන්වා ඇත. බලන්න: අටසිල්, උපෝසථ. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6)10 නිපාත: අකෝෂ වග්ග, 10.1.5.6.ශාකා සූත්‍රය,පි.176, EAN:10:

V,46.6. Sakyans.p.511, අංග.නි. (5) 8 නිපාත, උපෝසථ වග්ග,8.1.5.1 සංඛ්‍යාත අවධාන්ස උපෝසථ සූත්‍රය,පි.196,EAN:8:Uposatha, 1.41 In Brief, p. 434.

▼ ගිහියන්ට කටයුතු බහුල ජීවිතයක් ඇතිවිට වාසය කලයුතු ආකාරය: කරුණු 11 ක් සහිතව ගිහියන් වාසය කලයුතුවේ: 1) අග්‍රද්ධාව නොමැතිව ශ්‍රද්ධා සම්පන්න වීම (සද්ධා-faith) 2) කුසිතබවින් තොරව (නො කුසිතො -lazy), විරිය සහිතවීම (energetic) 3) සිහියනැතිකම (නො මුට්ඨසසති-muddle-minded) නොමැතිව,සිහිනුවණ සහිතවීම (උපට්ඨිතසති-mindfulness 4) අසමාහිත නොමැතිව, එකඟ සිත-සමාධිය (සමාහිතො) ඇතිබව 5) අනුවණ බව නැතිව (නො දූපපඤ්ඤා-unwise) ප්‍රඥාව සහිතවීම, යන කරුණු 5 පිහිටුවා ගතයුතුය. ඉන්පසු, තවත් කරුණු 6ක් වැඩියුතුය. 6) බුද්ධානු සතිය 7) ධම්මානුසතිය 8) සංඝානුසතිය 9) ශිලානු සතිය 10) වාගනු සතිය 11) දේවතානුසතිය යන අනුසති භාවනා. සටහන්: *මේ අනුසති වඩන අරිය ශ්‍රාවකයා ගේ සිත තණ්හාවෙන්, ද්වේශයෙන් හා මෝහයෙන් දුරුවේ. එමගින් සිත ප්‍රමෝදයට පත්වේ, ප්‍රීතියට පත්වේ; ශාන්තබවට පත්වේ එමගින් සිත සමාධියට පත්වේ. ** අනුසති භවනා, සතර ඉරියව්වෙන්ම වැඩිය යුතු බවය. (සිටගෙන සිටිනවිට, ඇවිදිනවිට, ඉඳගෙනසිටිනවිට, ඇලවී සිටිනවිට) එසේම දරුවන් සමග ගිහිගෙයි සිටින විටද, තමන් කරන යම් කර්මාන්තයක යෙදී සිටිනවිටද මේ අනුසති භවනා වැඩිය යුතුබවය. බලන්න: භාවනා. ** මේ දේශනා වදාළේ මහානාම හා නන්දිය ශාක්‍යයන්ටය. ඉහත කරුණුවලට අමතරව, මනෝමය කය ඇතිව උපන්, අරහත්බව ලැබූ දෙවියන් ගේ ගුණ සිහිකිරීම ගැන නන්දිය සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3 මේ පිළිබඳව යොදාගත් උපමාව: මුනින් නමා ඇති කලයකට දිය පුරවාලීමට නොහැකිය; වියළි වනගොවුවක්, ලැව්ගින්නෙන් දැවුණ පසු, ඒ ගින්න නැවත එහි නොපැමිණෙන ලෙස අකුසල ධර්ම ඔහු වෙතට නොපැමිණේ. එලෙස යහපත් ජීවිතය ගතකරන ගිහියන්ට ධර්මයේ ආරක්ෂව ලැබේ.බලන්න: උපග්‍රන්ථය :5කලය උපමාව, ලැව්ගින්න උපමාව. මූලාශ්‍ර: අංග.නි.(6)11 නිපාත,අනුසති වග්ග,11.2.1, මහානාම සූත්‍රය,11.2.2 දුතිය මහානාම සූත්‍රය, පි.645-654, 11.2.3,නන්දිය සූත්‍රය,පි.658, EAN:11: II Recollection, 11.1 Mahanama, 12.1 Mahanama (2), p.570, 13.3. Nandiya, p.571.

▼ එක් සමයක වේළුද්වාර බමුණුගමේ වැසියන් විසින් විමසනු ලැබුව, යහපත් ගිහි ජීවිතයක් ගතකිරීම පිළිබඳ උපදෙස් බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. බලන්න: අත්තුපනායික ධම්මපරියාය. මූලාශ්‍ර:සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සොතාපත්තිසංයුත්ත:වේලුද්වාර සූත්‍රය, පි.178, ESN: Sothapaththi Samyuththa:7.7 The people of Bamboo Gate p. 2191.

▼ ගිහිසුව විදින පිරිස යහපත් ලෙසින් මෙලොව හා පරලොව සුවය ලබා ජීවත්වීමට අපේක්ෂා කරන්නේ නම්, ඔවුන් සතර සංග්‍රහවස්තු අනුව ජීවත්වීම යහපත් යයි මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: සතර සංග්‍රහවස්තු. මූලාශ්‍ර:අංග.නි: (5) 8 නිපාත:ගෝතමී වග්ග: 8.2.6.4 ව්‍යග්ගසප්ප සූත්‍රය, පි.256.

▲ ගිහි උපාසක, උපාසිකා-lay followers- Upāsaka, Upāsika: බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාව පිහිටුවා ගෙන, පන්සිල් හෝ අටසිල් රකිමින්,

ධර්මානුකූලව, ගිහි ජීවිතයක් ගතකරන පුරුෂයන් හා කාන්තාවන්,
උපාසක, උපාසිකා ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ ගේ සිව්පිරිසට
වැටෙන ගිහි උපාසක, උපාසිකාවන් පිළිබඳ බොහෝ විස්තර
සූත්‍රපිටකයේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: අග්‍රතම සිව්පිරිස, උපග්‍රන්ථය :3.

▼ බුදුන් වහන්සේ උපාසක උපාසිකාවන් සතු ගුණ මෙසේ පෙන්වා ඇත:

1) කෙනෙක් ත්‍රිවිධ රත්නය සරණකර ගෙන වාසය කරයිනම් ඔහු/ඇය
බුදුසසුනේ උපාසක උපාසිකාවකි 2) පස්පවින් වැලකී සිටීමෙන්- පංච
ශීලය ආරක්ෂා කරගැනීමෙන් උපාසක ශීලය සම්පූර්ණ වේ 3) බුදුන්
වහන්සේ කෙරෙහි ඇති විශ්වාසය -නව අරහදී ගුණ පිළිගැනීම- මගින්
උපාසක සැදැහවත්වේ 4) නිර්ලෝභීව, දීමට ඇලුන සිත් ඇතිව, සතුටු
සිතින් දීම හා බෙදාගැනීම ඇති උපාසක දානශීලිය. 5) දුක සහමුලින්ම
නැති කිරීම පිණිස ඇතිවීම හා නැතිවීම (සමුදය වය) ධර්මතා, තියුණු
නුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන්, ප්‍රඥාව ඇති උපසකයෙක් වේ. සටහන:
බුදුන් වහන්සේ මේ දේශනාව වදාළේ මහානාම ශාකයන්හටය.

මූලාශ්‍ර: සංගු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපත්ති සංගුත්ත, මහානාම සූත්‍රය,
පි. 248, ESN: 55: Sothapaththi Samyutta: 37.7, Mahanama, p.
2231.

▼ ගිහි උපාසක පන්සිල් රකිමින්, සතර අපායෙන් මිදී, ජීවිතය
ගතකළයුතු ආකාරය මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.

මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: උපාසකවග්ග: 5.4.3.9 ගිහි සූත්‍රය, පි.364.

▲ ගිහි ජීවිතය යහපත්ව ගතකිරීම- For a beneficial lay life: මෙලොව
සුවය හා පරලොව සැපත පතන ගිහියන්, යහපත් ලෙසින් ජීවිතය
ගෙනයාම පිණිස සතර සංග්‍රහ වස්තු සහිතව ජීවත්විය යුතුයයි බුදුන්
වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) උච්ඡාන සම්පත- Accomplishment in
initiative: තමන් කරන රැකියාව හෝ ජීවිකාව පිළිබඳ නිපුණතාව යෙන්
සමත්බව, උත්සහාවන්තබව, පරික්ෂාකාරීව තීරණගැනීමේ හැකියාව,
සංවිධානයට දක්ෂබව 2) ආරක්ෂා සම්පත- accomplishment in
protection: තමන් විරියෙන්, දැහැමින් උපයා ගත් හෝග හා වස්තු-
රජඋවදුරු, සොරසතුරන්ගේ උවදුරු, ස්වාභාවධර්මයෙන් ඇතිවියහැකි
උවදුරු වලින් මනාව ආරක්ෂා කරගැනීමට දක්ෂවීම 3) කල්‍යාණ මිත්‍ර
සම්පත: තමන් වාසය කරන ප්‍රදේශයෙහි ශ්‍රද්ධා සම්පන්න හෝ
ශීලසම්පන්න හෝ ත්‍යාගසම්පන්න හෝ ප්‍රඥාසම්පන්න ධර්මයේ
හැසිරෙන පුද්ගලයන් සමග යහපත් සම්බන්ධතා පවත්වා ගෙන,
ඔවුන්ගෙන් ලැබෙන අවවාද හා උපදෙස් වලින් හික්මී ඒ අනුව දිවිපෙවත
ගෙනයාමට දක්ෂවීම 4) සමජීවිතය පවත්වා ගැනීම- balanced living:
තමනට ලැබෙන ආදායම අනුව ජීවත්වීමේ දක්ෂබව- නාස්තිකාර
ජීවිතයක් හෝ පහත් (ලෝභ සහිත) ජීවිතයක් නොමැතිව තමාට හා සෙසු
අයට යහපත ඇතිවෙන ලෙසින් ජීවිතය සම ලෙසින් ගෙනයාම. ධන
සම්පත් ආරක්ෂා කරගැනීම: ඉහත දක්වා ඇති කරුණු 4 ට අමතරව,
තමන් උපයාගත් ධන සම්පත් ආරක්ෂා කර ගැනීම ද යහපත් ජීවිතයකට
අවශ්‍යවේ. ඒ සඳහා උවදුරු 4 ක් දුරු කරගත යුතුය: 1. සල්ලාල හැසිරීම
2. සුරාවට ගිජුවීම 3. සුදුකෙළීම 4. පාපමිත්‍රසේවනය .මතු යහපත්
ජීවිතයක් ලැබීමට: කරුණු 4 ක් උපකාරීවේ: 1. ශ්‍රද්ධාව තිබීම 2.
ශීලසම්පන්නබව 3. දානශීලිබව 4. ආරිය ප්‍රඥාව තිබීම: සමුදය හා වය
දැකීමේ නුවණ. බලන්න: ආරිය ප්‍රඥාව. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (5) 8 නිපාත:
8.2.6.4 ව්‍යාගපජ්ජ සූත්‍රය, පි 256, EAN: 8: 54 .4 Dīghajāṇu, p 441.

▲ ගිහිසාමිච්චපදාව- The Layperson's Proper Practice

ගිහිසාමිච්චපදාව යනු, ගිහියන් ආකාර 4 කට සංඝයාට කරන සේවාවය- සිව්පසය ලබාදීමය: 1 සිවුරු පිරිනැමීම 2 පිණ්ඩපාතය පිරිනැමීම 3 සේනාසන පිරිනැමීම 4 ගිලන්පස හා බෙහෙත් පිරිනැමීම. මේ ප්‍රතිපදාව ගිහියන්ට සුදුසු යහපත්වූ-මනාවූ ප්‍රතිපදාව යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. එසේ පුහුණුවන ගිහියන්ට මෙලොව කීර්තියද, පරලොව දෙවිලොව සැපද ලැබේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.2.1.10 ගිහිසාමිච්චපදා සූත්‍රය, පි. 143, EAN: 4: 60.10 The Layperson's Proper Practice, p. 172.

▲ ගිහිසුඛ- Happiness of layperson: ගිහිජීවිතය ගෙනයන පුද්ගලයන් ලබන සැප 4 ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) අස්තිසුඛය: හිමිකම් (ownership): දැඩි චිරිය ඇතිව සම්පත් ලබාගැනීමේ සැපය 2) භෝග සුඛය (Happiness of enjoyment): තමන් ලබාගත් සම්පත් විඳීමේ සැපය 3) අන්ණසුඛය (freedom from debt)- ණයනොමැති බව නිසා ලබන සුඛය 4) අනවදාසුඛය (happiness of blamelessness): තුන් දොරින් යහපත් ක්‍රියා පණක් කිරීම නිසා සිතේ ඇතිවන සැපය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.2.2.2. අන්ණසුත්‍රය, පි. 152. EAN: 4: 62.2 Freedom from debt, p. 174.

▲ ගුහාව- Cave: බුදුන් වහන්සේ ශරීරය ගුහාවක් ලෙසින් පෙන්වා ඇත. සත්කයෝ කාමආදී කෙලෙස්වලින් බැඳී, ඒවා අත් හැර ගැනීමට බැරිව සිටී. එහෙත්, තණ්හාවේ නො ඇලුන උතුමන්, මෙලොව, පරලොව නො පතන්නේය. මූලාශ්‍ර: බු.නි: සුත්තනිපාත: අට්ඨකචග්ග: 4-2 ගුහට්ඨක සූත්‍රය, පි. 264.

ස කොටස: සට, සස

සට

▲ සටිකාර බ්‍රහ්ම දෙවියෝ- Ghatikara Brahma: සටිකාර බ්‍රහ්ම දෙවියෝ, කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ වැඩවිසූ සමයේ සටිකාර නම් වළංසාදන පුද්ගලයෙක් ලෙසින් වාසය කරමින්, බුදුන් වහන්සේගේ ගිහි දායකත්වය දැරීය. ඒ සමයේ අපගේ බුදුන් වහන්සේ ජෝතිපාල නම් බ්‍රාහ්මණයෙක් ලෙසින් උපත ලබා, සටිකාර කුඹලා හා මිතුරුව, ඔහුගේ උපදෙස් නිසා කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ වෙත පැමිණ, පැවිදිබවට පත්වූහ. සටිකාර කුඹලා මියයාමෙන් පසු (අනාගාමීබව ලබාසිටිනිසා) සටිකාර බ්‍රහ්ම දෙවියන් ලෙසින් බ්‍රහ්මලෝකයේ පහළවූහ. ගෝතම බුදුන් වාසය කරන සමයේ, සටිකාර බ්‍රහ්ම දෙවියෝ බුදුන් වහන්සේ බැහැදකීමට පැමිණිබව සූත්‍රයන්හි පෙන්වා ඇත. බලන්න: ම.නි. සටිකාර සූත්‍රය, සංයු.නි: දේවතා සංයුත්ත: සටිකාර සූත්‍ර 2 කි.

▲ සොටමුඛ බ්‍රාහ්මණ- Brahmin Ghotamukha: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ සොටමුඛ ශාලාව- Ghotakukha Hall: පාටලීපුත්‍ර නුවර පිහිටි මේ ශාලාව, සොටමුඛ බ්‍රාහ්මණ විසින් කහවනු 500ක් යොදා සකස් කර සංඝයාට පිරිනැමූ බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: ම.නි: (2) 2.5.4 සොටමුඛ සූත්‍රය, පි. 644.

සස

▲ සෝසිත ගහපති- Householder Ghositha: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ සෝසිතාරාමය- Ghositha's aramaya: කොසඹුනුවර පිහිටි මෙ ආරාමය සෝසිත ගහපති විසින්, බුදුන් ප්‍රමුක් සංඝයාට පිරිනමා ඇත. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3.

ව කොටස:

වක, වග, වට, වත, වද, වන, වණ, වප, වම, වර, වල, වව

වක

▲ වංකම- Walking path: වංකම (වඩකම) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ භාවනාව සඳහා යොදාගන්නා සක්මන් පථයය. බලන්න: සක්මන් භාවනාව.

▲ වංකි බ්‍රහ්මණ- Brahmin Chanki: මොහු කොසොල්දනව්වේ, ඔපසාද බමුනුගමේ වාසය කල ප්‍රසිද්ධ බ්‍රාහ්මණකි. බුදුන් වහන්සේ ඒ ගම අසල දේවවන නම් සල්ලයෙන් වැඩසිටින අවස්ථාවේදී උන්වහන්සේ බැහැදැකීමට පැමිණි බව මෙහි පෙන්වා ඇත. තමාගේ ගමේ පිරිසට, බුදුන් වහන්සේ ගැන මහා ගුණ ගායනාවක් මොහු පවසා ඇත. බලන්න: බුදුගුණ. මූලාශ්‍රය: ම.නි: (2) 2.5.5 වංකිසූත්‍රය, පි. 662.

▲ වක්ඛායතන -eye base: ආධ්‍යාත්මික ආයතන 6න් එකකි, ඇස ආයතනය ය. බලන්න: ආයතන

▲ වක්ඛු- Eye: වක්ඛු-ඇස, අභ්‍යන්තර ඉන්ද්‍රිය (සලායතන) 6න් එකකි. ඇසෙහි ස්වභාවය අනිත්‍යයය, වෙනස්වේ, විපරිනාමබවට පත්වේ. ඒ පිළිබඳ යථා අවබෝධය ලැබීම -ධම්මවක්ඛු ලැබීම සෝතාපත්තවීමය. බලන්න: සලායතන, සෝතාපත්ත, සලායතන. සටහන්: ධම්මවක්ඛ ජ්ජවත්තන සූත්‍රයේදී, කොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන් සෝතාපත්ත වීම, ධම්ම වක්ඛු පහළවීම යයි පෙන්වා ඇත. ** සෙසු ඉන්ද්‍රිය පිළිබඳව මේ ආකරයෙන් දැකිය යුතුය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: ඔක්කන්තිසංයුත්ත: 4.1.1. වක්ඛු සූත්‍රය, පි. 470, ESN: 25: Okkanti samyutta: 1 The eye, p. 1140.

▼ ඇස ඇතිවීම නිසා දුක් ඉපදෙන ආකාරය -ජරා රෝග මරණ- පිළිබඳව මෙහි විස්තර කර ඇත. ඇස පිළිබඳ තණ්හාව පහවීම, දුක් නැතිවීමය.

සටහන: සෙසු ඉන්ද්‍රිය පිළිබඳව මේ ආකරයෙන් දැකිය යුතුය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: උප්පාදසංයුත්ත: 5.1.1. වක්ඛු සූත්‍රය, පි. 478.

▼ ඇසනිසා ජන්දරාගය ඇතිවීම කෙළෙස් හටගැනීම බව මෙහි පෙන්වා ඇත. ධර්මඅවබෝධය මගින් ඒ කෙළෙස් පහකර ගත හැකිවේ. සටහන: සෙසු ඉන්ද්‍රිය පිළිබඳව මේ ආකරයෙන් දැකිය යුතුය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: කෙළෙසසංයුත්ත: 6.1.1. වක්ඛු සූත්‍රය, පි. 486.

▲ වක්ඛු ඉන්ද්‍රිය-Eye faculty: ධර්මයේ පෙන්වා ඇති ඉන්ද්‍රිය 22න් එක් ඉන්ද්‍රියකි. බලන්න: ඉන්ද්‍රිය.

▲ වක්ඛු තුන- The three eyes: බුදුන් වහන්සේ වක්ඛු 3 ක් පෙන්වා ඇත: මස්ඇස -භෞතික ඇස (physical eye), දිවැස- දිබ්බ වක්ඛු (divine eye), පැනස -ප්‍රඥා ඇස (eye of wisdom): “ තිණ්මානි භික්ඛවෙ වක්ඛුති...මංසවක්ඛු, දිබ්බවක්ඛු, පඤ්ඤාවක්ඛු”. මස්ඇස, දිවැස් ලබාගැනීමට හේතුවේ. දිවැස- ඉද්දිබලයකි. ප්‍රඥා ඇස ලැබීමෙන් ආසව ඤය කිරීමේ ඥානය ඇතිවී- ආසවක්ඛය, දුක් අවසන්වේ. සටහන:

මස්ඇස- සළායතන 6 න් එකකි. මූලාශ්‍ර: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.2.2 වක්ඛු සූත්‍රය, පි. 416.

▲ වක්ඛුපාල තෙර- Chakkhupaala Thera බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ වක්ඛු විඤ්ඤාණය-Eye consciousness: සය විඤ්ඤාණයන්ගෙන් එකකි. බලන්න: විඤ්ඤාණය.

▲ වක්ඛු චර්ඡ- Wheel-Turning Monarch: සතර දිපයන්ට අධිපති, බොහෝ යස ඉසුරු ඇති උතුම් පාලකයාය. බලන්න: සක්විතිරජ.

▲ වක්ඛු සතර: පාලි: වක්ඛාරි වක්ඛානි- The four wheels: බුදුන් වහන්සේ වක්ඛු 4ක් පෙන්වා ඇත. එමවක්ඛු සම්පත්තිය ඇති දෙවියන් හා මිනිසුන් අග්‍ර බවට පත්වේ, ධනසම්පත්ති බහුලව ලබා ගනී. 1) සුදුසු දේශයක වාසය කිරීම (පතිරුපදෙසවාසො) 2) සත්පුරුෂයන් සේවනය (සප්පුරිසුප නිසසො) 3) තමා තුලග්‍රද්ධාව ආදී ගුණ ධර්ම තිබීම - යහපත් පෞරුෂත්වය (අත්තසම්මාපණ්ඩිව) 4) පෙර කළ පින් ඇති බව (පුබ්බ ව කත පුඤ්ඤතා). ඒ සම්පත් නිසා ඔවුන්ට සතුටින් වාසය කරති. සටහන: * මංගල සූත්‍රයේ 2 නි හා 3 නි ගාථාවන්හි එම ගුණ 4 මංගල-සුභ කරුණු ලෙස පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: වක්කවග්ග: 4.1.4.1.වක්ක සූත්‍රය, පි. 88, EAN:4: 31.1 The wheel, p. 160

▼ වක්ඛු 4 තිබීම ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට බොහෝ උපකාරීවේ- ඒවා බහුඋපකාර ධර්ම යන්ය. බලන්න: EDN: note: 1139, p. 475. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

වග

▲ වාගය- Generosity: වාග යනු සතුටු සිතින් දීමය- දානයය, ත්‍යාගයය. මෙය කුසල ක්‍රියාවකි, පින් ලැබේ. සියලු දෙය අතහැරීම, එනම්, තණ්හාව හැරදැමීම ද වාගය ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න:දානය. සටහන: ධම්මවක්කපවත්තන සූත්‍රයේ : දුක නිරෝධ කරගැනීම පිණිස තණ්හාව හැරදැමීම වාගය යයි පෙන්වා ඇත. “ඉදං බො පන භික්ඛවෙ, දුක්ඛ දුක්ඛනිරෝධො අරිය සවං: යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙස විරාගනිරෝධො වාගො පටිනිසුග්ගො මුත්ති අනාලයො...” මහණෙනි, මේ දුක්ඛ නිරෝධ සත්‍යයය: ඒ තණ්හාව, ඉතිරි නොමැතිව දීලාදැමීම, අත්හැරීම, නිදහස්වීම, ඇල්ම හැරදැමීමය. බලන්න: තණ්හාව.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “...වාග කියන ගුණයේ අවසාන කෙළවර, අවසාන ප්‍රතිඵලය, නෙක්කම්මයට ශක්තිය ඇතිවීම”. “අබ්නික්මන”:

කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද භික්ෂු: පි.16, 2003,

▲ වාගානුසතිය - Chaganusati: වාගානුසතිය, අනුසති භාවනාවකි. තමන්ගේ ත්‍යාගශීලීබව සිහිපත් කර සිත ප්‍රීතියට පත්කරගැනීම මගින් සිතේ එකඟබව- සමාධිය ලබාගැනීම. ගිහියන් විසින් වැඩිය යුතු භාවනාවකි. බලන්න: භාවනා, ගිහියන්ට උපදෙස්.

වට

▲ වාටුකථා- flattery: අනුන් රැවටීමට කරන කථාය, අකුසලයකි, ධර්ම මාර්ගයේ පරිහාණියට හේතුවේ. බලන්න: ඉච්චාකතාව, උත්තරි මනුස්සධම්ම.

වත

▲ චෙතියා-Chetiya: බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු ආරිය පුද්ගලයන් සිහිකිරීම

පිණිස ගොඩනගන ස්මාරකයන් වෛත්‍ය -වේනිය -ථූප -දාගැබ ලෙසින් හඳුන්වයි. බලන්න: ස්ථූප. සටහන: සක්විතිරජ සිහිකිරීම පිණිසද වෛත්‍ය සාදයි. බලන්න: සක්විතිරජ.

▼ වෛත්‍යය තුන: අටුවාවට අනුව වෛත්‍යය තුන් ආකාරයකි: පාරිභෝග වෛත්‍යය නම් බුදුන් වහන්සේ පරිහරණය කළ බෝධිරුක, විවරය, පාත්‍රය. උද්දේසික වෛත්‍යය නම් බුදුපිළිම වේ. ස්ථූප වෛත්‍යය නම් ධාතු තැන්පත් කර ඇති ස්ථූපයන්ය. වෛත්‍යයන්ට ගරු පූජා කිරීම පුණ්‍ය ක්‍රියාවක්වේ. බලන්න: ශාරීරික ධාතු, මහාපරිනිර්වාණසූත්‍රය. මූලාශ්‍රය: බු.නි:බුද්දකපාය: 8 නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය, සටහන් 2: පි. 46.

▲ වෛතසික සුඛය -Mental happiness: වෛතසික සුඛය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ජානසමාපත්ති ලැබීමෙන්, නිවරණ පහවීම නිසා සිතේ ඇතිවන සැපයටය. මානසික සුවය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මෙය කායික සුඛයට වඩා අග්‍රය. බලන්න: ජාන, සුඛය.

▲ වේතනා- Chetana – Volition: කයෙන් වචනයෙන් හා සිතින් (තුන්දොර) කරන කුසල්හෝ අකුසල් වේතනා ය. කම්ම සකස් කරන්නේ වේතනා මගින්ය. “වේතනා අහං භික්ඛවෙ කම්මං වදාමි” යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. වේතනා :සංඛාර, අභිසංඛාර ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: සංඛාර, කම්ම, අභිසංඛාර.

▼ කෙනෙක් සිතන, කල්පනා කරන, සිත නැඹුරුකරන දේ - වේතනාවය. වේතනා නිසා විඤානය පිහිටයි, මතු ජාතිය ඇතිවීම ආදී සසර දුක ඇතිවේ. වේතනා නොමැතිනම් විඤානයේ පිහිටීමක් නැත, සසර දුක නිමාවේ. බලන්න: විඤානය, පටිච්චසමුප්පාදය. (Bhikkhus, what one intends, and what one plans, and whatever one has a tendency towards: this becomes a basis for the maintenance of consciousness). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමය සංයුත්ත:කළාරබන්තිය: වේතනා සූත්‍ර 3කි. පි. 124, ESN:12: Nidanasamyutta: IV: The Karakhattiya: Volition 3 suttas p. 665.

▼ සියලු වේතනා (රූපසංවේතනා,ශබ්දසංවේතනා, ගන්ධ සංවේතනා,රසසංවේතනා, ඵොට්ඨබ්බසංවේතනා,ධම්මසංවේතනා) අනිත්‍යය ය. ඵලෙස, දකිනා පුද්ගලයා ‘සද්ධානුසාරි’ ය, ඵ්ඛව, විදසුන් නුවණින්, ජානසමාපත්ති ලබා අවබෝධ කරගන්නා පුද්ගලයා ‘ධම්මානුසාරි’ ය. ඔවුන් සම්බෝධිය පිහිට කරගෙන ඇත. බලන්න: සත් ආර්ය පුද්ගලයෝ. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: ඔක්කන්ති සංයුත්තය: වක්ඛවග්ග:4.1.7 සූත්‍රය, පි.474.

▲ වේතෝබ්බල : පාලි: වෙනොබ්බලා- mental barrenness:වේතෝබ්බල ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සිතේ තද බව- අනම්‍ය බව, ආධ්‍යාත්මික මග නගා ගැනීමට යොදාගතයුතු ගුණයන් දැරීමට ඇති තද බවය. මේවා නිසා මාර්ගය හානියට පත්වේ. බලන්න: වේතෝබ්බල, භානභාගිය ධර්ම. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි: 290: “වෙනො: සිත, පි. 267: බ්බල: තදබව”.

B.D: p. 40: “Cetokhila: mental obduracies are 5 things which stiffen and hinder the mind from making right exertion: doubt about the master, about the doctrine, about the holy brotherhood, about the training and anger against the one’s fellow monks”.

▼ හානිය ඇති කරන වේතෝබ්බල 5 ක් වේ. පංච වේතෝබ්බල: 1) ගුරුවරයා පිළිබඳ විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව. 2) ධර්මය පිළිබඳ

විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව 3) සංඝයා පිළිබඳ විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව 4) ශික්ෂාව -පුහුණුව පිළිබඳ විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව 5) තමන් සමග සිටින සෙසු අය (සබ්බන්තරුන්) සමග තරඟ සිතින්, ගැටුන සිතින් සිටීම. එමනිසා, ඔහුට මාර්ගය වඩා ගැනීමට සිත නො පෙළඹේ, චිරිය නො මැනිවේ. එම අවගුණ පහ කර ගැනීම පිණිස සතර සතිපට්ඨානය වඩා ගත යුතුවේ: “කතමෙ පඤ්ච ධම්මා භානභාගීයා: පඤ්ච චෙතොඛිලා: ඉධාචුසො භික්ඛු සඤ්චි කඛිඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්ඡති න සමපසිද්ධති තස්ස චිත්තං න නමති ආතප්පාය අනුයොගාය සාතව්වාය පධානාය, අයං පඨමො චෙතොඛිලො. පුන ව පරං ආචුසො භික්ඛු ධම්මෙ කඛිඛති... සඛෙස කඛිඛති... සික්ඛාය කඛිඛති... සබ්බන්තරාචාරීසු කුපිතො භොති අනත්තමනො ආහතචිත්තො ඛිලජාතො, තස්ස චිත්තං න තස්ස චිත්තං න නමති ආතප්පාය අනුයොගාය සාතව්වාය පධානාය. යස්ස චිත්තං න නමති ආතප්පාය අනුයොගාය සාතව්වාය පධානාය, අයං පඤ්චමො චෙතොඛිලො...”. පංච චේතෝඛිල පහ නොකරගත් පුද්ගලයා, අමාවක පෝයට හඳ එළිය නැතිවී යන ලෙසින්, භානියට පත්වේ (නො බැබළේ) යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, අකුසල හැර දැමූ භික්ෂුව ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගනී. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 සටහන: ම.නි. චේතෝඛිල සූත්‍රයේ මේ කරුණු විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.1.5 චේතෝඛිල සූත්‍රය, පි.422, EAN:5: 205.5 Barrenness, p. 305, අංගු.නි: (5): 9 නිපාත: 9.2.2.9 චේතෝඛිල සතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.580, EAN: 71.9 Mental Barrenness, p. 487, දීඝ.නි : (3): 11 දසුන්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384, අංගු.නි (6): 10 නිපාත: 10.1.2.4 චේතෝඛිල සූත්‍රය, පි. 62, EAN:10: 14.4 Mental Barrenness, p. 496.

▲ චේතෝපරිය ඥානය-understand the minds of other beings

අන්‍යයන්ගේ සිත් දැනගැනීමේ නුවණ චේතෝපරිය ඥානය වේ.

පරචිත්ත විජානන ඥානය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ඉද්ධිපාද

වඩාගැනීමෙන් එම නුවණ ලැබේ. මෙය බුද්ධ ඥානයකි.

බලන්න:පටිසම්භිදා 1:ඥානකතා:52 චේතෝපරියඥානය, පි. 234.

▼ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ මහණෙනි, මම යම් තාක් කැමති

වේ නම් ඒ තාක් අන්‍ය සත්ත්වයන් ගේ අන්‍ය පුද්ගලයන්ගේ සිත, තම

සිතින් පිරිසිදු දැන ගනිමි... සරාග සිතක් නම් සරාග සිත යයි...විමුක්ත

සිත විමුක්ත සිත ලෙසින් දනිමි”. (Bhikkhus, to whatever extent I

wish, I understand the minds of other beings and persons,

havingencompassed them with my own mind. I understand a mind

with lust as a mind with lust... a liberated mind as liberated and an

unliberated mind as unliberated) සටහන්: * සිතේ විවිධ බව මේ

සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. ** චිත්තානු පස්සනාවේදී සිතේ විවිධ බව

මෙනෙහි කරයි. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: කස්සපසංයුත්ත:

4.1.9 ජාන අභිඤා සූත්‍රය, පි. 342, ESN:12 Nidanavagga:

Kassapasamyutta: 9 Jhānas and Direct Knowledges, p. 817.

▼ අනුරුද්ධ තෙරුන් මෙසේ වදාළහ: “ ඇවත්ති, සතර සති පට්ඨානය

යහපත් ලෙසින් දියුණු කරගත් නිසා, වෙනත් අයගේ සිත: සරාගී

සිතක්ද...විරාගී සිතක්ද ආදී ලෙසින් තම සිතින් පිරිසිදු දනිමි...” මූලාශ්‍ර:

සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: අනුරුද්ධසංයුත්ත: 8.2.4 චේතෝපරිය සූත්‍රය,

පි. 104, ESN: 52 Anuruddhasamyutta: 14.4 Encompassing the Mind, p. 2127.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “චිත්තයේ සරාග (රාගිබව) ආදී ස්වභාවය පිරිසිදු දැනීම වේතෝපරිය ඥානය ය. තමාගේ හා අන් අයගේ සිතෙහි ස්වභාවය දැනීම...දිබ්බ වක්ෂු ඥාණය, වේතෝපරිය ඥානය ඉපදවීමට හේතුවේ...”:
සිංහල විශුද්ධිමාර්ගය: 13 පරිච්ඡේදය: පි. 595. 2. “මෙය බුද්ධ ඥානයකි. සියලු සත්ත්වයන්ගේ සිතේ ස්වභාවය දන්නා නුවණ- සිත රාග, ද්වේශ, මෝහ සහිතබව හෝ රහිතබව, ථිනමිද්‍යායෙන් හැකුළුන සිතක්ද, උද්දව්ඡ සිතක්ද, මහද්ගත ද අමහද්ගතද, ලෝකිකද, ලොකොත්තරද, සමාහිතද අසමාහිතද, විමුක්ත ද විමුක්ත නොවූ යන 16 ආකාර ලෙසින් අනුන්ගේ සිත් පිළිබඳ දන්නා නුවණ”. ආර්යාචාර්ය ධර්ම පුස්තක මාලා 1-4, අංක 1 සජ්ඣායාදිප්පංගය- පි. 77, සම්පාදනය- මොරටුවේ සිරි සාසනවංශ තෙරුන්, 1948.

▲ වේතෝචිතිබන්ධ: පාලි: වෙනසො චිතිබන්ධා bondages of the mind වේතෝචිතිබන්ධ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සිත වෙළා බැඳ ගන්නා අකුසල ධර්මයන් ගැනය. බුදුන් වහන්සේ වේතෝචිතිබන්ධ 5 ක් පෙන්වා ඇත: 1) පහනොවු කාමචන්දය 2) කය පිළිබඳ පහ නොවු තණ්හාව 3) රූප කෙරෙහි පහනොවු තණ්හාව 4) කුසපුරා ආහාර ගෙන අලසව, නිදිවැදීම 5) බලසර රැකීමේ අරමුණ වන්නේ මරණින් මතු දෙවිලොවක උපත ලැබීම පිණිසය යන විස්වාසය ඇතිව කටයුතු කිරීම. එම අවගුණ නිසා ඔහුට මාර්ගය වඩා ගැනීමට සිත නොපෙළඹේ, විරිය නොමැතිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.1.6 වේතෝචිතිබන්ධ සූත්‍රය, පි.424, EAN:5: 206.6 Bondages, p. 305.

▼ පංච වේතෝ චිතිබන්ධනයෙන් බැඳුන පුද්ගලයා, අමාවක පෝයට හඳුන්වා දෙනු ලබන පාලි නම වේ, භානියට පත්වේ (නො බැබළේ) යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, මේ බන්ධන හැර දැමූ භික්ෂුව ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගනී. බලන්න: උපග්ගන්ථය:5. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි (6): 10 නිපාත: 10.1.2.4 වේතෝබ්ල සූත්‍රය, පි. 62, EAN:10: 14.4 Mental Barrenness, p. 496.

▲ වේතෝ විමුක්තිය: පාලි: වෙනොවිමුක්තිං-Deliverance of mind-ceto vimutti: ධර්මයේ වේතෝ විමුක්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සමාධි සමාපත්ති ලබා ගැනීමෙන්, අරහත් මග සාක්ෂාත් කර ගැනීමය. උභතොභාග විමුක්තිය ලබන උතුමා ප්‍රඥාවිමුක්තිය මෙන්ම වේතෝ විමුක්තියද ලබාගනී. බලන්න: සත් ආර්ය පුද්ගලයෝ, විජ්ජා විමුක්තිය, සමථ හා විදර්ශනාව, අවසානඥානය, උභතෝභාගවිමුක්තිය.

▼ වේතෝවිමුක්තිය ඇති කරගන්නා ක්‍රමවිධිය බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: “සමථ භාවනාව වැඩීමෙන් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත් දකින්නේද? සිත දියුණුවීමය. සිත දියුණුවීම මගින් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත් දකින්නේද? රාගය පහවීම. රාගයෙන් වෙළුන සිතක් ඇතිවිට විමුක්තිය ඇතිනොවේ. රාගය පහවූවිට සිත විමුක්තියට පත්වේ, වේතෝවිමුක්තිය ඇතිවේ” “ඉති බො භික්ඛවෙ රාගවිරාගා වෙනොවිමුක්ති”. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.3.11 සූත්‍රය, පි.158, EAN: 2: 31.11 Sutta, p.60..

▼ අරහත්ඵල සමාධිය සාක්ෂාත් කරගැනීම වේතෝ විමුක්තියවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: ධම්මවග්ග,පි.198, EAN:2: Dhamma, p. 68.

▼ පංචගුණදිය දියුණු කිරීම මගින් වේතෝවිමුක්තිය-ඵලසමාධිය

ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: ආසවක්ඛය සූත්‍රය, පි. 390, ESN: 48: Indriya samyutta: 20.10, Destruction of the taints p. 1946.

▼ රාග දෝෂ මෝහ යන ආසවයන්ගෙන් සිත යහපත් ලෙසින් විමුක්තියට පත් කරගත් - චේතෝවිමුක්තිය ලැබූ භික්ෂුව සුවිමුත්ත චිත්තෝය. බලන්ත: සුවිමුත්තචිත්ත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පයමාරියවාස සූත්‍රය හා 10.1.2.10 දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය පි.82-84, EAN: 10: II Protector, 19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones 1 & 2, p. 498-499.

▲ වෙතොව්චට්ට-mental transformation: වෙතොව්චට්ට ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ රූපධ්‍යානයය. බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක සංඝයා අතුරින් එම ධ්‍යානයේ අග්‍ර භික්ෂුව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ චූළපන්තක තෙරය. බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:1

▲ චතුආරක්ෂක භාවනා- Four protective meditation: චතුආරක්ෂක භාවනා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, භාවනාව වැඩිමේදී, පංච නිවරණයන්ගෙන් සිදුවන බාධා වලින් ආරක්ෂාවීම පිණිස යොදාගන්නා 4 විධි භාවනා අරමුණුය: 1) මාර්ගය පිළිබඳ ඇතිවෙන යම් සැකයක්, විචිකිච්චාවක් පහකර ගැනීම පිණිස බුද්ධානුස්සත්තිය වැඩිම යහපත්වේ. 2) ව්‍යාපාදය-තරහ පහකර සිත සමාහිත කරගැනීමට මෙන්තා භාවනාව වැඩිම යහපත්වේ. 3) සිතේ ඇතිවන රාගය- කාමඡන්දය පහකර ගැනීමට සුදුසු වන්නේ අසුභ භාවනාවය. 4) ජිනම්ද්ධය-අලසකම-කුසිතබව- අරතිය නැති කර අප්‍රමාදය අතිකර ගැනීමට උපකාරී වන්නේ මරණසත්තිය වැඩිමය. මේ අරමුණු 4 වඩාගැනීමෙන්, උද්දච්ච කුක්කුච්ච නිවරණය පහවේ. බලන්ත: භාවනා.

▲ චතු ඉද්දිපාද- Four Iddipada: චතු ඉද්දිපාද -සතර ඉද්දිපාද යනු ඡන්ද, චිරිය, චිත්ත හා චිංසා යන ඉද්දිපාදයෝය. රාගය පිළිබඳ අභිඤ්චා පිණිස සතර ඉද්දිපාද වැඩිය යුතුය. බලන්ත: සතර ඉද්දිපාද. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.8.1 චතුසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.51ය6.

▲ චතුඕසය- Four floods: චතු ඕසය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සසර ඇදගෙන යන ජල ප්‍රවාහයන් 4 ය. මෙය තරණය කිරීමට ඇතිමග ආරිය අටමගය. බලන්ත: ඕසය, ආරියඅටමග. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත: 3.2.8 බ්‍රහ්මසූත්‍රය, පි.328.

▼ සිහිය ඇතිව (සතිමත්ව) හැසිරෙන පුද්ගලයා නුවණින් දහම දැක චතු ඕසය තරණය කිරීමට සමත්වේ. මූලාශ්‍රය: බු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායනවග්ග: වස්තුගාථා: පි, 326, 5-4 මෙන්තගුමානවක, පි.340.

▲ චතුදිසා- Four Quarters: චතුදිසා-දිසා 4 නම්: උතුර, දකුණ, නැගෙනහිර හා බටහිරයන දිසාවන්ය. කරුණු 5 කින් සමන්විත මහණට, චතු දිසාවන්හි, කිසිම අපහසුවක්, බාධාවක් නොමැතිව හැසිරිය හැකියයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: 1) ශීලසම්පන්නවීම 2) බහුශ්‍රැතබව 3) සිව්පස පිළිබඳ සන්තුට්ඨිය තිබීම 4) මේ ජීවිතයේදීම සිව් ජාන සමාපත්ති ලබා පහසු විහරණය තිබීම 5) ආසව ක්‍ෂය කිරීමෙන් මේ අත්භවයේදීම අරහත්වය ලබා තිබීම. (Possessing these five qualities, a bhikkhu is at home in the four quarters). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3):5 නිපාත: 5.3.1.9. චතුදිසා සූත්‍රය, පි. 238, EAN: 5: 109.9. At Home in the Four Quarters, p. 275.

▲ **චතුර්මානු- Four elements:** චතුර්මානු-මානු සතර: පඨවි, ආපෝ, තේජෝ හා වායෝ මානුය, මේවා සතර මහා භූතයන් ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. පංච උපාදානස්කන්ධය සකස්වී ඇත්තේ මේ මානුවලින්ය. මානු 4 නිසා ඇති ආදීනව: බොහෝ දුක් ඇතිවේ, ලෙඩරෝග ඇතිවේ, මහලුබවට පත්කරයි, මරණය ලබාදෙයි. මානු 4 නිසා යම් සොම්නසක්, සතුටක් ඇතිවේ නම් එය චතුර්මානුවේ ආස්වාදයය, ඒවායේ වෙනස්වීමක් ඇතිවේද, එය ආදීනවයය, ඒවා පිළිබඳ ඇති ඇල්ම දුරුකිරීම එහි නිස්සරණය යවේ, එසේ චතුර්මානු පිළිබඳව යථා අවබෝධය ලබා ගැනීම, ආධ්‍යාත්මික මගට ඇති බාධා ඉවත්කර ගැනීමය, බ්‍රහ්මචරියාව සාක්ෂාත් කර ගැනීමයයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: මානු. සටහන: විස්තර පිණිස බලන්න: විසුද්ධිමග, මානුකතා, පි. 720. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: මානුසංයුත්ත: චතුර්මානුවග්ග, පි. 285, ESN: 14. Dhatu samyutta: IV: Four elements, p. 773.

▲ **චතුර්මානු වච්චියාන-Analysis of the four elements:** චතුර්මානු වච්චියාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ හා වායෝ යන මානු ගැන විමසා බලා යථා අවබෝධය ලබා ගැනීමය. බලන්න: මානු. සටහන: විස්තර පිණිස බලන්න: විසුද්ධිමග්ග, 15 පරිච්ඡේදය.

▲ **චතුර් බ්‍රාහ්මණ සත්‍ය- The four brahmin truths:** බුදුන් වහන්සේ විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කරන ලද චතුර් බ්‍රාහ්මණ සත්‍ය නම්, සතර ආකාර ක්ෂණික-අසාව ක්ෂය කිරීමය: 1. සියලු සත්ත්වයෝ ගලවාගත යුතුය. එය සත්‍යකි. එසේ කියන ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, භීතය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, හුදෙක් සත්ත්වයන් කෙරෙහි දයාවෙන් හා අනුකම්පාවෙන් කටයුතු කිරීමට පිළිපත්තේවේ 2. සියලු කාමයෝ අනිත්‍ය, දුක්ඛ, විපරිණාමයට පත්වේ. එය සත්‍යකි. එසේ කියන ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, භීතය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, කාමයන් කෙරෙහි නිබ්ද්දාව, විරාගය, නිරෝධය පිණිස පිළිපත්තේවේ. 3. සියලු භවයෝ අනිත්‍ය, දුක්ඛ, විපරිණාමයට පත්වේ. එය සත්‍යකි. එසේ කියන ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, භීතය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, භවය කෙරෙහි නිබ්ද්දාව, විරාගය, නිරෝධය පිණිස පිළිපත්තේවේ. 4. මම කිසි තැනක ආත්මයක් නොවෙමි, මම කිසිවෙකුගේ ආත්මයක් ද නොවෙමි, මගේ ආත්මය යයි කියන දෙයක් කිසිතැනක නොදකිමි, කිසිවෙකුගේ ආත්මය මගේ නොවේ. එසේ චතුර් කොටික සුඤ්ඤතාව ප්‍රකාශ කරන ඔහු සත්‍යක්ම කියයි, ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, භීතය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ප්‍රතිපදාවට පිළිපත් කෙනෙකි. බලන්න: චතුර් කොටික සුඤ්ඤතාව. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.4.5 චතුර් කොටික සුඤ්ඤතා සූත්‍රය, පි.364, EAN:4: 185. 5 Brahmin Truths, p. 209.

▲ **චතුර්කොටික සුඤ්ඤතාව-Four-pointed emptiness - catukkoṭṭisūññatā:** චතුර්කොටික සුඤ්ඤතාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ

ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ප්‍රතිපදාවට පිළිපත්වීමය. ඔහු සුඤ්ඤතාව 4 ආකාරයකින් පුරුදු කරයි: මම කිසි තැනක ආත්මයක් නොවෙමි, මම කිසිවෙකුගේ ආත්මයක් ද නොවෙමි, මගේ ආත්මය යයි කියන දෙයක් කිසිතැනක නොදකිමි, කිසිවෙකුගේ ආත්මය මගේ නොවේ. **බලන්න:** චතු බ්‍රාහ්මණ සත්‍ය, සුඤ්ඤත විහරනය. **සටහන්:*** අටුවාවට අනුව: “This is an explanation of four-pointed emptiness (*catukkoṭṭisuññatā*). *I am not anywhere (nāhaṃ kvaṇa)*: He does not see [his] self anywhere. *The belonging of anyone (kassaci kiñcanatasmiṃ)*: He does not regard his self as an entity that could be taken up by anyone else, that is, he cannot be taken up by thinking of him as a brother in the position of a brother, a friend in the position of a friend, an employee in the position of an employee. *Nor is there anywhere anything ... that is mine (na ca mama kvaṇa)*: Here, we temporarily put aside the word ‘mine’ (*mama*). **

Ākiñcaññaṃ yeva paṭipadam paṭipanno hoti. Mp says that he is practicing the way without impediments, without grasping (*nippalibodham niggaḥaṇameva paṭipadam paṭipanno hoti*). MN 106.8, II 263,33–264,3, however, offers this formula as a meditation device for attaining the base of nothingness (*ākiñcaññaṃ yatanam samāpajjati*). **බලන්න:** EAN: Notes: 896 & 897, p. 628. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.4.5 චතුකොට්ඨක සුඤ්ඤතා සූත්‍රය, පි.364, EAN:4: 185. 5 Brahmin Truths, p. 209.

▲ **චතුරන්වජ්ජ** - Blameless four requisites: චතුරන්වජ්ජ යනු සංඝයා නිදොස්ලෙසින් ලබන සිව්පසය. **බලන්න:** සිව්පස

▲ **චතුරෙසාරජ්ජ** -Chatuvesarajja: චතුරෙසාරජ්ජ, බුදුන් වහන්සේ හඳුන්වන නමකි. බුදුන් වහන්සේ සතර ආකාරයෙන් විශාරද බව මින් පෙන්වා ඇත: 1) සම්මාසම්බුදුව දහම අවබෝධ කලබව 2) ආසව ඤාතලබව 3) මාර්ගඵල දහම අන්තරාකාරී නොවන බව 4) ධර්මය යහපත් ලෙසින් සේවනය කිරීමෙන් දුක නැතිවන බව. **බලන්න:** චතුරෙසාරජ්ජ, බුද්ධතාම. මූලාශ්‍රය: අංගු:4 නිපාත: හතර්ථාගමවග්ග: චතුරෙසාරාජ්ජ සූත්‍රය.

▲ **චතුරොකාර හව**- Chatu Vokara Bhava: අරුපලෝක 4, චතුරොකාර හව ලෙසින් පෙන්වා ඇත, **බලන්න:** අරුප ලෝක.

▲ **චතුරොභාර** -Chathuvohara: චතුරොභාර (සතර චෝභාර) four kinds of expression) ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ: 1) දක්නා ලද දෙය පිළිබඳව දෘෂ්ට වාදිබව 2) අසන ලද දෙය පිළිබඳව ශ්‍රවණවාදි බව 3) ගන්ධ, රස, ස්පර්ශය පිළිබඳව මුතයෙහි මුතවාදිබව, 4) ධර්මතා පිළිබඳ විඤානයෙහි විඤානවාදිබව. (One speaks of the seen as it was seen; one speaks of the heard as it was heard; one speaks of the sensed as it was sensed; one speaks of the cognized as it was cognized). **සටහන්:** *රහතුන්ගේ සය ආකාරවූ පාරිශුද්ධත්වය පිණිස මෙම කරුණ එක සාධකයක් බව මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත ** මේ පිළිබඳ හික්බු බෝධි හිමි මෙසේ දක්වා ඇත: In these four sections the phenomena comprising personal identity are considered as objects of perception classified into the four categories of the seen, heard, sensed, and cognized. Here, *sensed (muta)* signifies the data of

smell, taste, and touch, *cognized* (*viññata*) the data of introspection, abstract thought, and imagination. The objects of perception are “conceived” when they are cognized in terms of “mine,” “I,” and “self,” or in ways that generate craving, conceit, and views. බලන්න:EMN: note: 17, p.1063. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3) 3.2.2 ඡබ්බිසෝධන සූත්‍රය, පි.158, EMN:112: The sixfold purity, p.815.

▲ වතුසතිපට්ඨාන-*Chathu satipatthana*: වතුසතිපට්ඨාන යනු: කායානුපස්සනාව, වේදනානුපස්සනාව, චිත්තානුපස්සනාව, ධම්මානුපස්සනාව. රාගයේ අභිඥාව පිණිස සතර සති පට්ඨානය වැඩිය යුතුය. බලන්න: සතිපට්ඨානය, භාවනා. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත:4.8.1 වතුසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.51ය6.

▲ වතුසම්මප්පධාන-*Chatusammapphadana*: වතුසම්මප්පධාන යනු ප්‍රධන්විරිය වඩන ආකාර 4 ය. 1) නුපන් අකුසල ඇතිනොවීම පිණිස 2) උපන් අකුසල නැතිකර ගැනීම පිණිස 3) නුපන් කුසල ඇතිකර ගැනීම පිණිස. 4) උපන් කුසල දියුණු කර ගැනීම පිණිස, ඡන්දය ඇතිකර මහා විරියකින් කටයුතු කිරීම. රාගයේ අභිඥාව පිණිස වතුසම්මප්පධානය වැඩිය යුතුය. බලන්න: ප්‍රධන්විරිය, විරිය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත:4.8.1 වතුසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.51ය6.

▲ වාතුර්මහාරාජික දෙව්ලොව -*devas ruled by the four great kings* කාමාවචර දේවලෝක 6 න් පළමුවැනි දේවලෝකයය, සක්දෙව්දු මෙහි අධිපතිය. බලන්න: දේවලෝක, සත්‍ර දෙවියෝ, සිව්වරම් දෙවියෝ.

▲ වතුරාර්යසත්‍ය: පාලි: චත්තාරි අරියසම්මානි -*The four noble truths*: වතුරාර්යසත්‍ය: සතර ආර්ය සත්‍ය, සිව්සස්- වතුඅරිය සත්‍ය, වතු සත්‍ය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. මෙය අග්‍රතම ධර්මයය. මූලාශ්‍රය: ඩු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.5.1 අග්‍රප්‍රසාද සූත්‍රය, පි. 466.

▼ සසර දුකින් මිදීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන් සත්‍ය සතර, වතුරාර්යසත්‍යය වේ: 1) දුක්ඛ ආර්ය සත්‍ය: දුක යනු කුමක්ද? “ඉද බො පන භික්ඛවෙ, දුක්ඛං අරියසම්මානං: ජාතිපි දුක්ඛා ජරාපි දුක්ඛා ව්‍යාධිපි දුක්ඛා මරණමපි දුක්ඛං අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛා පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛා යම්පිච්ඡං න ලහති තම්පි දුක්ඛං සඬබ්බන්තන පඤ්චුපාදානකකික්ඛා දුක්ඛා...” දුක යනු ඉපදීම, වයසට යෑම, ලෙඩවීම, මරණය, අකමැති අය හා එක්වීම, කැමති අයගෙන් වෙන්වීම, පතන දේ නොලැබීම, කෙටියෙන් දක්වන්නේ නම් මේ මුළු පංචඋපාදානස්සන්ධයම දුකය. 2) දුක්ඛ සමුදය ආර්යසත්‍ය- දුක ඇතිවීම: “ඉද බො පන භික්ඛවෙ, දුක්ඛසමුදයො අරියසම්මානං: යායං තණ්හා පොනොභවිකා නාඤ්ඤාගසහගතා තත්‍ර තත්‍රාභිනනාඤ්ඤී, සෙය්‍යාපීදං: කාම තණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා...” දුක ඇතිවීමට හේතුව තණ්හාවය, පුනර්භවය ඇතිකරන, ඒ ඒ තැන ගැන ඇල්ම ඇතිකරන, සතුට ඇතිකරන කාම, භව හා විභව තණ්හාවය. සටහන: බුදුන් වහන්සේ දුක ඇතිවීම පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය තුළින් පෙන්වා ඇත: “අවිද්‍යාව නිසා සංඛාර භටගනී... සංඛාර නිසා විඤ්ඤාණය භටගනී...” බලන්න: පටිච්චසමුප්පාදය. 3) දුක්ඛ නිරෝධ ආර්ය සත්‍ය- දුක නැතිවීම: “ඉද බො පන භික්ඛවෙ දුක්ඛනිරෝධො අරියසම්මානං: යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරෝධො වාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො”. දුක නැතිවීම යනු තණ්හාව අවසන්වීමය: තණ්හාව, කිසිම ඉතිරියක් නැතිව අවසන්වීමය. එනම්, තණ්හාව අත්හැරදැමීම, දුරලීම (දිලාදැමීම),

විසිකරදැමීම, ඉන් මිදීමය, ඇල්ම නැතිකර ගැනීමය. සටහන:
පටිච්චසමුප්පාදයේ දී බුදුන් වහන්සේ දුක නැතිවීම ලෙසින් පෙන්වා
ඇත්තේ පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය බිඳී යෑමය. 4) දුක්ඛ නිරෝධගාමිනී
පටිපාදා ආරිය සත්‍ය- දුක නැති කරගැනීමේ මග:

“ඉද බො පන භික්ඛවෙ දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපාදා අරියසමුච්චං:
‘අයමෙව අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො, සෙය්‍යපීදං: සමමාදිට්ඨී...
සමමාසමාධි’”. දුක නැතිකිරීමේ ප්‍රතිපදාව යනු අරියඅටමග සම්පූර්ණ
කරගැනීමය. චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ කරගැනීමේ ක්‍රමවිධිය: සත්‍ය සතර
තුන් ආකාරයකින් අවබෝධ කරගතයුතුවේ: 1) සත්‍ය ඥානය: එක් එක්
සත්‍ය, මෙය සත්‍යය යි අවබෝධ කරගැනීම 2) කෘත්‍ය ඥානය: එක් එක්
සත්‍ය පිළිබඳව අනුගමනය කළයුතු දේ කිරීම: දුක අවබෝධය, තණ්හාව
නිසා දුක ඇතිවේ යන අවබෝධය, තණ්හාව ප්‍රභිණය කිරීමෙන් දුක
නැතිවේ යන අවබෝධය, දුක නැතිකර ගැනීමේ මග ආරියඅටමගය යන
අවබෝධය. 3) කෘත ඥානය: චතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිස කළයුතු දේ
නිම කරගත්තේය යන නුවණ ඇතිවීම. සටහන: එලෙස, තුන්
ආකාරයෙන්: ත්‍රිපරිවෘත්ත යෙන්- එක් එක් සත්‍ය තුන් ආකාරයෙන්-
(4x3) 12 ස් අයුරින් පැහැදිලිව අවබෝධකිරීමෙන් තථාගතයන් වහන්සේ
උතුම් සම්මා සම්බෝධිය සාක්ෂාත් කරගත්හ. මූලාශ්‍ර: චිත.පි: මහාවග්ග
පාලිය 1 : 10 ඡෙදය, පි.98, සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග : සච්ච සංයුත්ත:
12.2.1 ධම්මචක්කප්පවත්තන සූත්‍රය, පි. 294 හා 12.2.2 තථාගත සූත්‍රය,
පි. 298, ESN: 56: Saccasamyutta: Setting in motion the wheel of the
dhamma, p.2276 & 12.2 Tathāgatas, p. 2279, අංග.නි (1): 3
නිපාතය: මහාවග්ග: 3.2.2.1 සූත්‍රය, පි. 348, EAN:3: The Great
Chapter, 61.1 Sectarian, p. 104.

▼ ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය: දැක ගත හැක්කේ චතුරාර්ය සත්‍ය තුලය.

බලන්න: ආධ්‍යාත්මික පංචඉන්ද්‍රිය මූලාශ්‍ර: සංයු: (5-1): මහාවග්ග:

ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.1.8 දට්ඨබ්බ සූත්‍රය, පි. 377, ESN: 48:

Indriyasamyutta: 8.8 To be seen, p. 1933.

▼ චතුසත්‍ය, ආරිය සත්‍යයවේ. බලන්න: ආරියසත්‍ය.

▼ චතුසත්‍ය අවබෝධ කරගත් උතුමා ඉන්ද්‍රකිලයක් ලෙසින් නොසැලේ.
බලන්න: ඉන්ද්‍රකිලය.

▼ දුක අවසන් කරගැනීමට චතුසත්‍ය අවබෝධ කළයුතුවේ. මූලාශ්‍රය:
සංයු.නි: (5-2): සච්චසංයුත්ත: 12.5.4 කුටාගර සූත්‍රය, පි.338.

▼ චතුසත්‍ය අභිඤ්ඤිය ධර්මයකි. බලන්න: අභිඤ්ඤිය ධර්ම.

▼ සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවීමෙන් චතුසත්‍ය අවබෝධය ඇතිවේ. බලන්න:
ආරියඅටමග.

▼ අවිජ්ජාව යනු චතුසත්‍ය නොමැතිමය. බලන්න: අවිජ්ජා ඕසය,
අවිද්‍යාව.

▼ සිව්ජානසමාපත්ති ලැබීම චතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය. බලන්න:
සිව්ජාන.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “Foundations of Buddhism: The Four
Noble Truths” by Francis Story: BPS: Wheel: 34-35, Online
Edition, 2008 (චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත).

▼ චතුරාර්යසත්‍යය සත්‍යධර්මයය -The Four Noble Truth is the Truth
චතුරාර්ය සත්‍ය පිළිබඳ බුද්ධ දේශනාව අසත්‍යයයි ඔප්පු කළනොහැකිය,

කෙලෙසන්නට නොහැකිය, නින්දාකිරීමට නොහැකිය, විශෝධනය කිරීමට - ඉවත්කිරීමට නොහැකියයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **බලන්න:** ධර්මයේ සද්භාවය. එසේ පැවසීමට හේතු: ධාතු සය නිසා කළලය මව් කුසේ භටගනී (ගර්භාවක්‍රාන්තිය), ගැබෙන් නික්මීම (අවක්‍රාන්තිය) ඇති වනවිට නාම රූපය ඇතිවේ. නාම රූප හේතුකොටගෙන සළායතන ඇතිවේ. සළායතන හේතු කොටගෙන සය ආකාර ස්පර්ශය ඇතිවේ. ස්පර්ශය හේතු කොටගෙන වේදනා ඇතිවේ. වේදනා විඳින්නාට සතර සත්‍ය (දුක, දුක ඇතිවීම, දුක නැතිවීම, දුක නැතිකිරීමේ මග) තමන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරණ බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **බලන්න:** සය ධාතු. **සටහන:** මේ සූත්‍රයේදී සතර සත්‍ය පිළිබඳව හා පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය හා එම ක්‍රියාවලිය අවසන් වන අන්දම විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (1): 3 නිපාතය: මහාවග්ග: 3.2.2.1 සූත්‍රය, පි. 348, EAN:3: The Great Chapter, 61.1 Sectarian, p. 104.

▼ **චතුරාර්යසත්‍ය විමුක්තිය පිණිසය- Four Noble Truth is for liberation:** චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ නොකළ නිසා තමන්වහන්සේ මෙන්ම සියලු සත්ත්වයෝ ද දිගුකලක් සසරේ හැසිරුණ බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එම ආර්ය සත්‍ය යථා ලෙසින්ම අවබෝධ කරගැනීමෙන්, යළි උපත ඇති කරන තණ්හාව සහමුලින්ම කපා දමන ලදී, භවය ඇතිවීම විනාශ කරනලදී, පුනර්භවයක් නැවත ඇතිනොවේ: “චතුර්‍යනං අරියසම්මානං යථාභූතං අදසුනා සංසිතං දීඝමඤ්ඤානං තාසු තාසෙව ජාතිසු තානි එතානි දිට්ඨානි භවනෙතති සමුහතා, උච්ඡින්නං මූලං දුක්ඛස්ස නත්ථිදානි පුනඛ්භවොති” (...it is through not understanding, not penetrating the Four Noble Truths that I as well as you have for a long time run on and gone round the cycle of birth and-death... And by the understanding, the penetration of the same Noble Truth ...the craving for becoming has been cut off, the support of becoming has been destroyed, there is no more re-becoming) මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (2): මහාපරිනිර්වාන සූත්‍රය, ඡේදය 34. පි. 158, EDN: 16 : Mahāparinibbāna Sutta: The Great Passing, The Buddha’s Last Days, p. 176.

▼ **චතුරාර්යසත්‍ය අනවබෝධය -Not knowing the 4 Truths** එක්සමයෙක දෙවියෙක් බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක මෙසේ පැවසූහ: ‘...චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ නොකරණ ලද සත්ත්වයෝ පරවාදයට යති, ඔවුන් අවදිවී නොමැත’. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, කෙනෙක් චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ කරගත්තේ නම් ඔහු පරවාදයට නොයන බවය, බුදුවරු, පසේබුදුවරු, රහතුන් දහම අවබෝධ කර විසම ලෝකයේ සම සිතින් හැසිරෙනබවය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (1): දේවනාසංයුත්ත: 1.1.7 අප්පට්ඨිදිත සූත්‍රය, පි. 34, ESN: 1: Devata samyutta: 7.7: Not penetrated, p. 65.

▼ **චතුරාර්යසත්‍ය සියලුම කුසල්ය-The four Noble Truth & Wholesome:** සැරියුත් මහා තෙරුන්, ඇත් පිය සටහන උපමාව අනුව මෙසේ වදාළහ: ‘ යම්සේ පොළව මතුපිට හැසිරෙන පා සහිත සතුන්ගේ පියසටහන් ඇත් පාසටහනට ඇතුළත් කළහැකිය. එලෙස, සියලු කුසල් දහම් (සියලු ධර්ම ඉගැන්වීම්) චතුරාර්යසත්‍යට ඇතුළත්වේ’: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍ර: ම.නි:(1):1.3.8 මහාහත්ථිපදෝපම සූත්‍රය, පි. 468,

EMN:28: The Greater Discourse on the Simile of the Elephant's Footprint, p.264.

▼ **පැවිද්ද වතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය - Monkhood is to realize the Four Truths:** අතීතයේ හෝ අනාගතයේ හෝ වර්තමානයේ දී යම්කෙනෙක් බුදුසසුනේ මහණදම් පුරන්තේ චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ කර දුකින් මිදීමටය. සත්‍ය අවබෝධය පිණිස විරිය නොපමාව වැඩිය යුතු වේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දී තිබේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: කුලපුත්‍ර සූත්‍ර 1 හා 2, පි.284, ESN: 56: Sacchasamyutta: Clansmen 1 & 2 , p. 2267.

▲ **වතුසත්‍ය හා දහම- The Four Nobel Truths & the Dhamma**

1) **සම්මා දිට්ඨිය, චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය - Right View is to realize the Four Truths** මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditṭhi Sutta - Right View, p. 121.

2) **සමාධි සමාපත්ති වතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය- Samadhi is to realize the Four Truths** මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.1.1. සමාධි සූත්‍රය, පි. 284, ESN: 56: Sacchasamyutta: 1.1.

Concentration, p. 2265. 3) **චතුරාර්යසත්‍ය අභිඤ්ඤිය ධර්මතාවකි - The Four Truths are Higher Dhammas .** චතුරාර්යසත්‍ය, විශේෂ නුවණින්- ඥානපරිඤාවෙන් අවබෝධ කරගතයුතු ධර්මයකි. බලන්න: අභිඤ්ඤිය ධර්ම. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

4) **වතුසත්‍ය සැමවිටම සිහිකළ යුතුය - The Four Truths to be remembered always.** යමක් ගැන සිතන්නේ නම්, ලෝකයේ ඇති විවිධ දිට්ඨි ආදිය ගැන නොසිතා, චතුරාර්යසත්‍ය පිළිබඳ සිතන්න යයි බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට අවවාද වදාරා ඇත. “විනේශනා ව වො තුමෙහ භික්ඛවෙ, ඉදං දුක්ඛනති... දුක්ඛසමුදයොති... දුක්ඛනිරොධොති... අයං දුක්ඛනිරොධගාමීනි පටිපදාති විනේශයාංථ. තං කිංසු හෙතු, එසා භික්ඛවෙ, චිත්තා අසංඝිතා, එසා ආදිබ්‍රහ්මවරියකා , එසා නිබ්බිදාය වීරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සමෙබ්බාය නිබ්බානාය සංවත්තති...” මේ දුකය, මේ දුක ඇතිවීමය, මේ දුකේ නිරෝධයය, මේ දුක නැතිකරගන්නා ප්‍රතිපදාවය යි වතුසත්‍ය සිහිකරන්න. එයට හේතු: එම සිතිවිල්ල වැඩදායකය, මග බඹසර ට හේතුවේ, එය කළකිරීම ඇති කරගැනීමට-නිබ්බිදාව, වීරාගයට, නිරෝධයට, උපසමය (කෙළෙස් නිවා ගැනීමට), අභිඤ්ඤාව ලැබීමට, සම්බෝධියට හා නිවන පිණිස වේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.1.8 චිත්තා සූත්‍රය, පි. 290, ESN: 56: Sacchasamyutta: 8.8 Reflection, p. 2272.

▲ **චුතිය හා උත්පත්තිය- Death & rebirth:** චුතිය යනු කඳු බිඳි මරණයට පත්වීමය. කෙළෙස් අභවර නොකර මියයාම නිසා උත්පත්තියක්- යළි උපත ඇතිවේ. චේතනා පහළ කර, කර්ම අරමුණු සකස්වීම නිසා පවතින විඤානය ඇති කල්හි චුතිය හා උත්පත්තිය සිදුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: චුතුප්පාතනුවණ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: කළාරබත්තිය: චේතනා සූත්‍ර 3කි. පි. 124, ESN:12: Nidanasamyutta: IV: The Karakhattiya: Volition 3 suttas p. 665.

▲ **චුතුප්පාතනුවණ: පාලි: චුතුසානෙ ඤාණං-Knowledge of the**

vanishing & reappearing of beings: වුනි උත්පත්ති නුවණ: දිවැස්- දිව්‍ය වක්ෂු -දිබ්බ වක්ෂු ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මේ නුවණ පහළවන්නේ අරහත්වයට පත්වෙන අවස්ථාවේදීය. කර්මානුකූලව ඒ ඒ සත්වයා මරණින් මතු යළි උපත ලබන ස්ථාන දැකීමේ නුවණ වූ මෙය ත්‍රිවිධ ඥාණ යන්ගෙන් එකකි, සය අභිඥාවන්ගෙන් එකකි . සටහන: ඇසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්ම : සත්වයන්ගේ චුතිය හා උත්පත්තිය- චුතුප්පාත නුවණ (දිවැස්). මූලාශ්‍ර: අංගු:ති: (2) : 4 නිපාත: බ්‍රාහ්මණවග්ග: 4.4.4.9 සච්ඡිකරණිය සූත්‍රය, පි. 376, EAN: 4: 189.9 Realization, p.211. ශබ්දකෝෂ:පා.සිං.ශ: පි. 289: “චුතුප්පාත ඥාණ: වුනි උත්පත්ති දැනගන්නා නුවණ”. B.D: p. 43: “Cutūpapāta- ñāṇa: The of the vanishing & reappearing of beings is identical with the Divine Eye”.

▼ වුනි උත්පත්ති නුවණ ,ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස සච්ඡිකාතබ්බ - සාක්ෂාත් කර ගත යුතු ධර්මතාවයකි. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1.“ චුතුප්පාත ඥාණය: සත්ත්වයින් ගේ වුනි උත්පත්ති දැනගන්නා ඥාණය දිව්‍ය වක්ෂු ඥානය ය- මිනිස් ඇස පිළිබඳ විෂය ඉක්මවා සිටි නුවණ...”සිංහල විභූද්ධිමාර්ගය: 13 පරිච්ඡේදය: පි. 610.

▲ වුනධර්ම පහ- Five Falling away Dhamma:වුනධර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සද්ධර්මයෙන් නික්මයෑමට (වුනවීමට) හේතුවන කරුණුය. ඒවා 5කි: 1) අග්‍රද්ධාව 2) හා 3) හිරි හා ඔත්තප්ප් නැතිකම 4) අලසකම 5) ප්‍රඥාව නැතිකම (දුෂ්ප්‍රාඥ). මේ ධර්මතා පහකර ගැනීමෙන්, සද්ධර්මයේ ස්ථාපිතවිය හැකිය.මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.1.1.8 වචන සූත්‍රය, පි. 32, EAN:5: 8.8. Falling away, p. 239.

▲ විත්ත-citta: විත්ත: විඥානය, සිත, මනස ලෙසින් ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: සිත. සටහන: විත්ත සමාද්ධිය- හෙවත් සිතේ වර්ධනය අත්ත සම්පදාවකි (අර්ථය ඇතිකරයි). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.6.4 අත්තසූත්‍රය, පි. 80, ESN: 45: Maggasamyutta: 50.2 Sutta, p. 1654.

▲ විත්ත ඉද්දිපාද - Citta Iddipada:සතර ඉද්දිපාදයන්ගෙන් එකකි. බලන්න: සතර ඉද්දිපාද.

▲ විත්ත එකග්ගතා- One pointedness of mind :විත්ත එකග්ගතා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, යම් අරමුණක් පිළිබඳව සිත එකඟ කරගැනීම- එක්කැන් කර සමාධියට පත්වීමය. මෙය සමථ භාවනාවය. බලන්න: සමාධිය, සමථභාවනාව.

▲ විත්තකථික- Chittakathika: මෙයින් හඳුන්වා ඇත්තේ ධර්මය විසිතුරු ලෙසින් දේශනා කිරීමය. බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකසංඝයා අතුරින්,කුමාරකාශ්‍යප තෙරුන් අග්‍රය.බලන්න:උපග්‍රන්ථය: 1.

▲විත්ත ගහපති- මව්ඡිකාසන්ධයේ - householder Citta of Macchikāsaṇḍa:බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ විත්ත පරිදාය: පාලි: විත්තං පරියාදාය - obsesses the mind විත්ත පරිදාය ලෙසින් පනවා ඇත්තේ කෙළෙස් මගින් සිත යටකර ගැනීමය. එනම්, පංච කාමයට (රූපය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය හා පහස) සිත වසභ වීමය. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ ස්ත්‍රියකගේ රූපය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය හා පහස, පුරුෂයකුගේ සිත වසභ කරගන්නා බවය-

ග්‍රහණය කරගන්නා බවය, කුසල් සිත පැහැර ගන්නා බවය. එසේම පුරුෂයකුගේ රූපය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය හා පහස, ස්ත්‍රියකගේ සිත දැඩිව බැඳ ගනී. එසේ අයෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කිරීමෙන් සිත පංච කාමයන්ට යටවීම නිසා ධර්ම මාර්ගය බාධාවේ, අකුසල් ඇතිවේ. සංඝන: කාමරාගයෙන් තම සිත වැනසී ගිය බව වංගීස තෙරුන් පැවසූ අවස්ථාවේදී, ආනන්ද තෙරුන් වදාළේ කාමරාගයෙන් යටවූ සිත මුදාගැනීම පිණිස කයේ අසුභය මෙනහිකර (අසුභ භාවනාව) සිත සංසුන්කර ගන්නා ලෙසය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: චිත්ත පරියාදාන වග්ග: 1.1.- 1.1.10 සූත්‍ර, පි.40, EAN:1: Obsession of the mind: 1.1 to 10.10, p. 36, සංයු.නි:(1):සගාථවග්ග: වංගීස සංයුත්ත: 8.1.4 ආනන්ද සූත්‍රය, පි. 362, ESN: Part I: 8: Vangīsasamyutta, 4-Ānanda sutta, p. 397, 8.1.2 අරනි සූත්‍රය, පි. 358, ESN: 8: Vaṅgīsasamyutta: 8.2 Discontent, p. 394.

▲ **චිත්තලීනත්වය:** පාලි: චෙතසොලීනත්තං- mental sluggishness චිත්තලීනත්වය යනු ධර්මයේ යෙදීමට සිත මැලිවීමය (අරතිය), උනන්දුවක් නොමැතිවීමය. එමගින් අකුසල ධර්ම වැඩේ, සසර දික්වේ, ලීනචිත්තය නිවරණයකි. බලන්න: අරතිය. මූලාශ්‍රය: ඩූ.නි:සුත්තනිපාත: මහාවග්ග: නාලක සූත්‍රය, ගාථාව 720, පි.242.

▼ **චිත්තලීනත්වය** (ධර්මය පිළිබඳ සිතේ ඇති උදාසීන බව) නැති කර ගැනීම, සක්කාය දිට්ඨිය නැතිකර ගැනීමට උදව්වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: ආකංඛවග්ග:10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN: 10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▼ **චිත්තලීනත්වය ඇතිඅයට:** සක්කාය දිට්ඨිය, විචිකිච්ඡාව, හා සිලබ්බතපරාමාසය නැති කරගත්තට නොහැකිය. මුළාවූ සිහිය (මුට්ඨසච්චං), අසම්ප්‍රජන්‍යය හා චිත්ත වික්ෂෙපය (සිත විසිරියාම) යන ධර්මතා පහ කර ගැනීමෙන් චිත්තලීනත්වය නැති කර ගත හැකිවේ. සංඝන: චිත්තලීනත්වය ඇතිවිට සෝතාපන්න විය නොහැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ **චිත්ත වික්ෂෙපය:** පාලි: චෙතසො විකෙඛපං - mental distraction ධර්මයට අනුව චිත්ත වික්ෂෙපය- විසිරුණ සිත යනු අකුසල දෙසට සිත නැමියාම නිසා සිතේ ඇති සංසුන් බව නැතිවීමය. මෙය, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට බාධාවකි. සිත විසිරියාම නිසා සමාධිය ලබා ගැනීමට හැකිනොවේ. චිත්ත වික්ෂෙපය නැතිකර ගැනීමට ආනාපානසතිය වැඩිය යුතුය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.9 සූත්‍රය, පි.286.

▼ **චිත්ත වික්ෂෙපය** නිසා අයෝනිසෝමනසිකාරය, මිථ්‍යාමග සේවනය (කුමමග්ගසෙවනං) හා සිතේ ලීනත්වය නැති කරගැනීමට නොහැකිය. ආරියන් දැකීම හා ඇසුරුකිරීම (ආරියසේවනය) ධර්මය ඇසීම- ධර්මශ්‍රවනය, හා අනුන්ගේ දොස් දැකීම නතර කරගැනීම (උපාරම්භ චිත්ත- mind bent on criticism) යන ධර්මතා 3 මගින් චිත්ත වික්ෂෙපය පහවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ **චිත්ත විමුක්තිය-** Chitta vimykthi: කාම, ව්‍යාපාද, විහිංසා ආදියු ලාමක අකුසල පහ කර ගැනීම චිත්ත විමුක්තියය. සිත සාමකාමීවීම, වඩා ගන්නා අන්දම මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. පළමුව පංච ධර්මතා

ඇසුරුකරගැනීම: 1) කලාපානම්ම සේවනය 2) මනාව සංවර ශීලය පරිපූර්ණ කරගැනීම 3) සමථය හා විදර්ශනාව වඩා ගැනීමට උපකාරීවන ධර්ම කථා පහසුවෙන්ම සිතට නගා ගැනීම 4) දළපරාක්‍රම විරිය ඇතිකරගැනීම 5) උදය වය දන්තා ප්‍රඥාව වඩා ගැනීම. දෙවනුව සතර ධර්ම වර්ධනය කර ගත යුතුය: 1) රාග ප්‍රභිණය පිණිස අසුභය වැඩිම 2) ව්‍යාපාදය ප්‍රභිණය පිණිස මෙත්තාව වැඩිම 3) චිත්ත සංසිදුවීම පිණිස ආනාපානසතිය වැඩිම 4) අස්මි මානය ප්‍රභිණය පිණිස අනිත්‍ය, අනත්ත සංඥා වැඩිම. මේ කරුණු යහපත් ලෙස වඩාගැනීම නිවන ලබා ගැනීමය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: සම්බෝධිවග්ග: 9.1.1.3 මේසිය සූත්‍රය, පි.394.

▲ **චිත්තවිචේකය**- Cittaviveka: හුදකලා විචේකය ඇතිකර ගැනීම චිත්ත විචේකය ඇතිකර ගැනීමට උපකාරීවේ, සමාධිය ඇතිකර ගැනීමට හේතුවේ. බලන්න: හුදකලාවිචේකය.

▲ **චිත්ත සංඛාර**- Cittasankhara: සිත පදනම්කොට ඇතිවෙන, සංඥා හා වේදනා චිත්ත සංඛාර ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න: සංඛාර.

▲ **චිත්ත සමාධි ඉද්දිපාද**- Citta Samadhi Iddipada: චිත්ත සමාධිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සමාධිය ලබාගැනීමට සිත මුල්කරගෙන, ප්‍රධාන විරිය (පධන්විරිය) ඇතිව, චිත්ත ඉද්දිපාදය පිහිට කොට, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත්කර ගැනීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2):මහාවග්ග: ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48, ESN: 51: Iddipada samyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ **චිත්තානුපසසනා** - Mindfulness of the mind: සතර සති පටිඨානයට අයත් එක් අනුපස්සනාවකි. සිතේ ස්වභාවය බැලීමය. බලන්න: සතර සතිපට්ඨානය, භාවනා.

▲ **චිත්තසං උපකකිලෙසා** (පාලි): සිත කෙළෙසන කරුණු- corruptions of the mind: චිත්තසං උපකකිලෙසා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සිත කෙළෙසන, කිලුටුකරන, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය බාධා කරණ කරුණුය. එනම්, පංච නිවරණ, ශික්ෂාපද කැඩීම ආදීවූ, සමාධියට බාධා කරණ අකුසලයන්ය. බලන්න: උපකෙළෙස.

වද

▲ **වෝදනාකිරිමේ ක්‍රමය**- Method of reproving: වෙනත් කෙනෙක්හට, වෝදනා කිරිමේදී කරුණු 5 ක් ගැන සලකා බලා එසේ කිරීම - කතා කිරීම-සුදුසුය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් පෙන්වා ඇත: 1) සුදුසු කාලය බලා කතාකිරීම 2) සත්‍ය පමණක් කතාකිරීම 3) මොළොක් බසින් පමණක් කතාකිරීම 4) ඔහුගේ යහපත උදෙසා කතාකිරීම 5) කරුණාසහගත සිත ඇතිව- දයාවෙන් කතාකිරීම. බලන්න: සංසවිතය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.4.2.7 වෝදනා සූත්‍රය, පි. 340, EAN: 5: 167.7 Reproving, p. 291.

වන

▲ **වන්ඩ ගාමිණී** -Chandagamani: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ **වන්ඩප්‍රදෝත රජ**- King Chandapradatha: මධුරාපුර අවන්තිපුත්‍ර රජලෙසින්ද හඳුන්වයි. මෙතුමා, මහා කච්චායන තෙරුන්ගෙන් දහම අසා බුදුන් සරණ ගියහ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1, 3.

▲ **වන්දඅභා** -Moon light: වන්දඅභා -සඳකිරණ -වන්ද්‍රාආලෝකය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සඳේ ආලෝකයටය. මෙය ලෝකයේ ඇති දීප්තිමත් ආලෝක 4 න් එකකි. බලන්න: අභා, ආලෝකය.

▲ **චන්දන දේවපුත්‍ර-*Chandana devaputtha*:** මේ දේවපුත්‍රයා බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක, ඕසතරණය ගැන පැවති සංවාදය මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.2.5 චන්දන සූත්‍රය, පි.126.

▲ **චන්දිම-Moon:** චන්දිම නම් රාත්‍රියේදී ලෝකයට ආලෝකය දෙන සඳය- චන්ද්‍රයාය. චන්දිම දේවපුත්‍ර ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.එක් සමයක සදු , රාහු අසුරයා විසින් යටපත් කරගත් අවසථාවේ, ඒ දෙවිඳු, බුදුන් වහන්සේගෙන් ආරක්ෂාව පැතිය. සදු බුදුන් සරණ ගිය දෙවියෙක් නිසා ඔහු රාහුගේ ග්‍රහණයෙන් මුදාහරින්න යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එසේ නොකොළොත් තම හිස සත් කඩකට පැළෙන බව දන්නා, රාහු, සදු මුදාහැරියේය. **බලන්න:** හිස සත්කඩකට පැළීම. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: දේවපුත්‍ර සංයුත්ත: 2.1.10 සුරිය සූත්‍රය, පි. 122, ESN:2: Devaputtasamyutta: 10.10 Suriya, p. 179.

▼ **සඳ එළිය,** තරකා එළියට වඩා මහත්ය, එනිසා තරුවලට, සඳ අග්‍රවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:මග්ගසංයුත්ත: අප්පමාදවග්ග: 1.13-චන්දිම සූත්‍රය, පි.130,ESN: 45: Maggasamyutta: XIII: Diligence: 146.8: The Moon, p. 1688.

▼ **කිසිවක් කෙරහි නො ඇලී** අහසට නගින සඳ ලෙසින්, කය හා සිත ඉවත්කොට, ආගන්තුකයෙක් ලෙසින් කුලයන් වෙත (පිඩුපිණිස-පිඩුසිගා යැම) එළඹිය යුතුය යි බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට උපදෙස් ඇත. සඳ උපමාව යොදාගනිමින් බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, මහා කාශ්‍යප තෙරුන් මෙන් කුලයන් හා නොගැටී කටයුතු කළයුතු බවය.**බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: කස්සපසංයුත්ත: 4.1.3 චන්දඋපමා සූත්‍රය, පි.324.

▲ **චන්දිමස දේවපුත්‍ර-*Chandimasa devaputtha*:** මේ දේවපුත්‍රයා බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක, ධ්‍යාන ගැන පැවති සංවාදය මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.2.1 චන්දිමස සූත්‍රය, පි.124.

▲ **චන්දනංගලික උපාසක- *Chndanangalika upasaka*:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **චන්ද්‍රභාගා නදිය-*Chndrabhaga River*:** මේ නදිය හිමාල කඳු මුදුනින් පටන්ගෙන, කුක්කුට පුරය අසලින් ගලාගිය මහා ගැඹුරු ගඟාවක් බව මෙහි දක්වා ඇත. එ පුරයේ රජකල කප්පින රජතුමා (මහා කප්පින තෙර) ග්‍රද්ධාව උපදවා සිය පිරිවර සමග මෙ නදිය තරණය කර බුදුන් වහන්සේ වෙත පැමිණ පැවිදි විය. **සටහන:** වර්තමාන ඉන්දියාවේ ප්‍රධාන නදියක් වූ සින්දුනදිය විය හැකිය. **බලන්න:**මහා කප්පින තෙර උ.ග්‍ර:1,පි.40.

▲ **චින්තාමණි- *cintamani*:** චින්තාමණි නම් විද්‍යාව පුරුදු පුහුණු කළ කෙනෙකුට අනුන්ගේ සිත් දැනගත හැකිය. **බලන්න:** ප්‍රාතිහාර්ය.

▲ **චින්තාමය ප්‍රඥාව- *Wisdom based on thinking*:** ධර්මතා පිළිබඳ සිතීන් සිතා -ආවර්ජනය කර, ලබාගන්නා අවබෝධය, චින්තාමය ප්‍රඥාවය. **බලන්න:** ත්‍රිවිධ ප්‍රඥා.

▲ **චුන්දි රජකුමරිය හා චුන්ද රාජ කුමාර- *Princess Chundi & Prince Chunda*:**බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ **චුන්ද අඹවනය- Chunda's Mango grove:** අවසාන වාරිකාවේ යෙදුන බුදුන් වහන්සේ, පාචානුවර, චුන්දගේ අඹ වනයේ වැඩසිටි බව මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3,6.

▲ **චුන්ද කර්මාකාරපුත්‍ර- Chunda Karmakaara puthra:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **චුන්ද සාමනේර- Chunda Samanera:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

වණ

▲ **චණ්ඩාල- Chandala:** බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි කාලයේ ඉතා පහත් කුලයක් ලෙසින් චණ්ඩාල-සැඩොල් කුලය සමාජයේ හඳුන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ කෙනෙක් වසල- පහත් කුලයකට වැටෙන්නේ උත්පත්තිය අනුව නොව ඔහුගේ අයහපත් ක්‍රියා අනුවය. කුල භේදය නොතකා, යහපත් පුද්ගලයන්ට බුදුසසුනට ඇතුළුවීමට ඉඩප්‍රස්ථාව ඇත. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “...පටන් ගන්නා ලද වීරිය ඇති, නිවන පිණිස මෙහෙයවූ සිත් ඇති, දැඩි පරාක්‍රමය ඇති, ක්‍ෂත්‍රියාද, බ්‍රාහ්මණයාද, වෛශ්‍යයාද, ශුද්‍රයාද, වන්ඩාලයාද, පූජ්‍යසම්මාන උත්තම සුද්ධිය නම් නිවනට පැමිණේ...” මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: බ්‍රාහ්මණ සංයුත්ත: 7.1.7 සුද්ධික සූත්‍රය, පි.322. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1, සෝපාක සාමනේර, සුනිත තෙර, වසල සූත්‍රය. **සටහන:** CANDALA: The lowest class in the Indian caste system, beneath even the lowest of the four formal castes. Its members are fishermen, jailers, slaughterers, and so on. See: **The Seekers Glossary of Buddhism** , p.148

වප

▲ **චාපා තෙරණිය- Chapa Therani:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 2

▲ **චාපාල චෛත්‍යය- Chapala Cheiya:** විසාලා නුවර පිහිටි මේ ස්තූපය අසලදී, ගෝතම බුදුන් වහන්සේ ආයුසංඛාර අත්භලසේක. **බලන්න:** මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රය, ආයුසංඛාර, උපග්‍රන්ථය:6.

වම

▲ **වම්පා නුවර- Chmpa Nuwara:** මගධ දේශයට බටහිරින් පිහිටි අංග දේශයේ නුවරකි. මේ නුවර අසල ගග්ගාරා පොකුණු තෙර බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සේක. **බලන්න:** අංගු.නි: (6) 10 නිපාත: ථෙරවග්ග:10.2.4.1 බාහුන සූත්‍රය, පි.296.

වර

▲ **චරණ චිත්‍ර- Charana cithra:** චරණ චිත්‍රය යනු විවිධත්වය මතුකර පෙන්වන චිත්‍රයකි. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, සිත එයට වඩා විවිධත්වයෙන් යුක්ත බවය. **බලන්න:** සිත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධසංයුත්ත: 1.2.5.8 දුතිය ගද්දුලබ්ද්ධ සූත්‍රය, පි. 286, ESN: 22: Khandasamyutta: 100.8 The leash-2 , p. 1090.

▲ **චරපුරුෂ- Charapurusha:** චරපුරුෂ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, රජෙකුගේ රහස් සේවයේ යෙදුන රාජ භටයන්ය. පසේනදී කෝසල රජුගේ පැවිදි වේශයෙන් සිටින චර පුරුෂයන් පිළිබඳ රජතුමා පැවසූ විස්තර අසා බුදුන් වහන්සේ ශ්‍රාවක සංඝයා ගේ පිළිවෙත මෙසේ වදාළහ: “මහණ තෙමේ, (දුතමෙහෙවර, චර පුරුෂ මෙහෙවර) ආදී සියලු ලාමක ක්‍රියාවන්හි කටයුතු නොකරයි. අනිත් කෙනෙකුගේ සේවකයෙක් ද නොවේ, වෙනත් කෙනෙක් අධිපති කොට ජීවත් නොවේ. ධර්මය

විකුණන්නේද නැත (ධනය ලබා ගැනීමට බණ කියන්නේ නැත)”.

මූලාශ්‍රය: බු.නි: උදාන පාලිය: ජව්වන්ධවග්ග: 6.2 ජට්ඨ සූත්‍රය, පි. 282.

▲ වරියාව- Chariya: වරියාව- යහපත් හැසිරීම, ආධ්‍යාත්මික මග දියුණු කරගැනීමට අවශ්‍ය කරුණකි. යහපත් වරියාවට පදනම් වන්නේ නිරිඛත්තජප යන ශුකල ධර්ම 2 ක ය (සුද්ධම්ම). බලන්න: නිරිඛත්තජප. මූලාශ්‍රය: අංග.නි: (1) 2 නිපාත: 2.1.1.9 වරියා සූත්‍රය, පි. 140.

▲ වරියා කථා- Chariya katha: වරියා කථා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ වරියා 8 ක් ගැන ය: 1) ඉරියාපථවරියාව: සතර ඉරියව්ව පැවැත්වීම 2) ආයතන වරියාව: අභ්‍යන්තර හා බාහිර ආයතන දෙක 3) සතිවරියාව: සතර සතිපට්ඨානය 4) සමාධි වරියාව: සතර ජාන 5) ඤාණවරියාව: සතර ආරිය සත්‍ය 6) මග්ග වරියාව: සතර ආරිය මාර්ග 7) පත්තිවරියාව: සතර ශ්‍රමණ ඵල 8) ලෝකඅර්ථවරියාව: සම්මාසම්බුද්ධ, පසේබුදු, ශ්‍රාවකයෝ කෙරෙහි පවත්වන වරියාවන්. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 2: පඤ්ඤාවග්ග: 3.5 වරියාකථා, පි. 222.

▲ වර්යානානානත්ච ඥාණය- Charyananathva Nana:

වර්යානානානත්ච ඥාණය යනු, අන්‍යයන්ගේ වරියාවන්, පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥාවය. වර්යා 3 කි: 1) විඥාන වරියාව 2) අඥාන (අඤාන) වරියාව 3) ඥාන (ඤාන) වරියාව. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1 : මහාවග්ග: 1 ඥාන කතා: පි. 174.

▲ චාරිත්ත සීලය-Chariththa sila: ශික්ෂාපද ඒ අයුරින්ම සමාදන්ව, රැක ගැනීම චාරිත්ත ශීලයය. බලන්න: ශීලය.

වල

▲ චාල තෙර- Chala Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

▲ චාලාතෙරණිය- Chala Therani: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 2

▲ චුල්ලකොට්ඨිත නියම්ගම- Chullakottitha Village: මේ නියම් ගම, කුරු ජනපදයේ පිහිටි ධනවත් ගමකි, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි ස්ථානයකි, බුද්ධශ්‍රාවක, රට්ඨපාල තෙරුන්ගේ උපන් භූමියය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

▲ චුල්ලපන්ථක භික්ෂුව- Cullapanthaka Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

වව

▲ වීවර- Robes: වීවර යනු සංඝයා පොරවන සිවුරුය, මෙය සංඝයාට කැප සිව්පසයෙන් එකකි. බලන්න: සිව්පසය. සටහන්: ** වීවර සකස්කිරීම, බෙදාදීම ආදිය ගැන බලන්න: විනය පිටකය. ** බුදුන් වහන්සේ, තම වීවරය, මහා කාශ්‍යප තෙරුන් සමග හුවමාරු කරගැනීම පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: කස්සප සංයුත්ත: 4.1.11 වීවර සූත්‍රය, පි. 352, ESN: 16: Kassapasamyutta: 11 The Robe, p. 821.

ජ කොටස: ජජ, ජග, ජන, ජඵ, ජබ, ජළ, ජව

ජජ

▲ ජ ජක්ක ධමමො (පාලි): ධර්මතා 36 - Six sets of six: ජ ජක්ක

ධමමො- ධර්මතා 36, ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ උතුම් බ්‍රහ්මවරියාව ප්‍රකට කරන ධර්ම කරුණුය: 1) ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය 2)

බාහිර ආයතන සය 3) විඤානකාය සය 4) ස්පර්ශකාය සය 5) වේදනා කාය සය 6) තණ්හාකාය සය (The six internal bases should be understood. The six external bases should be understood. The six classes of consciousness should be understood. The six classes of contact should be understood. The six classes of feeling should be understood. The six classes of craving should be understood). එම ධර්මතා යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීම මගින් සක්කාය දිට්ඨිය, අනුසයන්, ආසවයන් ආදී කෙළෙස් පහ කර විමුක්තිය ලබා ගත හැකිය. සටහන: මේ දේශනාව අවසානයේ දී 66 භික්ෂූන් අරහත්වයට පත්වූහ. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): 3.5.6 ඡ ඡක්ක සූත්‍රය, පි. 598, EMN: 148: Chachakka Sutta- Six sets of six, p. 598.

ජග

▲ ඡිග්ගල - Yoke with a Hole: ඡිග්ගල යනු එක් හිලක් ඇති වියදණ්ඩය. මිනිසත්ඛව ලැබීමේ දුර්ලභබව පෙන්වීම පිණිස, බුදුන් වහන්සේ මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත: “යම් පුරුෂයෙක් එක් හිලක් ඇති වියදණ්ඩක්, මහා මුහුදට විසිකරයි. ඒ මුහුදේ, එක් ඇසක් අන්ධ කැස්බෑවෙක් (කණ කැස්බෑවා) සිටී. උෟ සෑම අවරුදු 100 ට වරක් සාගරයේ මතුපිටට පැමිණේ. එසේ පැමිණෙන කැස්බෑවාට, එක් හිලක් ඇති වියදණ්ඩේ උගේ ගෙල දැමිය හැකිද? ... එසේ දිගු කලක් ගතවූ පසු ඒ කැස්බෑවාට, තම ගෙල, වියදණ්ඩේ එක් හිලට දැමීමට හැකිවෙනු ඇත. එහෙත්, අපායගාමී බාලයාට, නැවත මිනිසත්ඛව ලබා ගැනීම සුලබ නොවේ... අපාය ආදී දුගතියේ පින්කිරීමට හැකියාව නැත...” එසේ හෙයින්, විරිය කර වතු සත්‍ය වහා අවබෝධ කරගන්න යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. කණ කැස්බෑවා උපමාව: උපග්‍රන්ථය 5. සටහන: ම.නි. බාලපණ්ඩිත සූත්‍රයේ දී ද මේ උපමාව දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.5.7 හා 12.5.8 ඡිග්ගල සූත්‍ර, පි. 341, ESN: 56: Sacchasamyutta: 47.7 Yoke with a Hole, p. 2318.

ජන

▲ ඡන්දය- Desire: ඡන්දය යනු කැමැත්තය. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: සියලු ධර්මතා කැමැත්ත මුල් කරගෙන ඇතිවෙන බවය. “ඡන්දමූලකා සබ්බෙ ධම්මා”. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: සචිත්තවග්ග: 10.2.1.8. මූලක සූත්‍රය, පි.218, EAN:10: 58.8. Roots, p. 516.

▼ සියලු කුසල ධම්ම අතිකර ගැනීමට ඇති ඡන්දය, ආරිය අටමග ඇතිකර ගැනීමට හේතුවේ. එලෙස කැමැත්ත ඇති මහණ “ඡන්දසම්පන්න” ය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.6.3, 1.6.10, 1.7.3 ඡන්ද සූත්‍ර, පි. 80

▲ ඡන්ද රාගය- Desire for lust :ඡන්ද රාගය- කාමයට ඇති කැමැත්ත (කාමචන්දය) නිවරණයකි. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: රූප, වේදනා, සංඤා, සංඛාර හා විඤාන ස්කන්ධ (පංචඋපාදානස්කන්ධය) යන්ට ඇති ඡන්ද රාගය, සහමුලින්ම පහ කරගැනීමෙන්, යලි උපත ඇති නොවන බවය. සසර නිමාවීමය. බලන්න: නිවරණ. සටහන: එකලා විහරණය පිරිසුන් වීම පිණිස ඡන්දරාගය දුරුකලයුතුවේ. බලන්න: හුදකලා විවේකය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: 1.1.3.4 ඡන්ද රාග සූත්‍රය, පි. 76 හා 1.3.1.9 ඡන්ද රාග සූත්‍ර 3කි, පි.308, ESN: 22: Kahndasamyutta: 25.4 Desire & lust, p. 1022 & 111.9, 3 suttas, p. 308.

▲ ඡන්ද ඉද්දිපාද- Chanda Iddipada: ඉද්දිපාදයකි. බලන්ත: සතර ඉද්දිපාද.ඉද්දි ලබාගැනීම පිණිස ඡන්දය-කැමැත්ත ඇතිව ක්‍රියා කිරීම ඡන්ද ඉද්දිපාදයය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ ඡන්දසමාධි ඉද්දිපාද- Chanda Samadhi Iddipada: ඡන්දසමාධි ඉද්දිපාද ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස ඡන්දය-කැමැත්ත ඇතිව, ප්‍රධාන විරිය ඇතිව, ඡන්ද ඉද්දිපාදය පිහිට කොට, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත් කර ගැනීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ ඡන්දසමාධි විමංසා ඉද්දිපාද-Chanda Samadhi VimansaIddipada: ඡන්දසමාධි විමංසා ඉද්දිපාද ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස විමංසාව ඇතිව, කැමැත්ත ඇතිව ප්‍රධාන විරිය ඇතිව, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත් කර ගැනීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ ඡන්ත (කපිලවස්තුචර)තෙර 1 -Channa (Kapilavasthu) Thera බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:1

▲ ඡන්ත (රජගහනුචර)තෙර 2-Channa (Rajagaha)Thera බලන්ත: උපග්‍රන්ථය: 1

ඡඵ

▲ ඡඵස්ස ආයතන-Six contact base: ඡඵස්ස ආයතන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සය වැදෑරුම් ස්පර්ෂ ආයතනයන්ය. ඒවායේ, ඇතිවීම හා නැතිවීම (සමුදයවය) ,ආස්වාදය, ආදිනවස් හා නිස්සරනය යථා පරිදි අවබෝධය ලබාගැනීම මග බලසර වාසය පූර්ණ කර ගැනීමය. බලන්ත: ස්පර්ශය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතනසංයුත්ත:මීගජාලවග්ග: ඡඵස්ස ආයතන සූත්‍ර 3 කි, පි.119.

▼ සය වැදෑරුම් ස්පර්ෂ ආයතන දමනය නොකිරීම දුකට හේතුවේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතනසංයුත්ත: ඡලවග්ග:1.101 ඡඵස්ස ආයතන සූත්‍රය, පි.178.

ඡඬ

▲ ඡඬබ්බසොධන- sixfold purity: රහතුන් ආකර සයකින් පිරිසිදුවී අරහත්වයට පැමිණීම පිළිබඳව මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3) 3.2.2 ඡඬබ්බසොධන සූත්‍රය, පි.158, EMN:112: The sixfold purity, p.815.

ඡළ

▲ ඡළඅංග දානය-Offering with 6 factors: ඡළඅංග දානය, ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අංග 6 කින් සමන්විත දානය: දානය දෙන්නාහට (දායක) තිබිය යුතු අංග: 1) දානය පිරිනැමීමට පෙර ඇති සතුට 2) පහන් සිතින් දානය පිරිනැමීම 3) දානය පිරිනැමීමෙන් පසු ඇති සතුට. දානය ලබන්නාට (ප්‍රතිග්‍රාහක) තිබිය යුතු අංග: 1) විතරාගී වීම (අරහත්) හෝ විතරාගී වීමට පිළිපත්කෙතෙක් වීම 2) විතරෝස වීම හෝ විතරෝස වීමට පිළිපත්කෙතෙක් වීම 3) විතරෝහ වීම හෝ විතරෝහ වීමට පිළිපත්කෙතෙක් වීම. එවැනි දානයකින් ලබන පිත අසීමිතය,අප්‍රමානය,

පුණ්‍ය නදියක් වැනිය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන: මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ වේළුකණ්ටකි නන්දමාතෘ උපාසිකාව, සැරියුත් හා මුගලන් මහා රහතුන් (අගසව්) ප්‍රමුඛ සංඝයාට පිරිනැමූ දානය මුල් කරගෙනය. බලන්න: පුණ්‍යනදිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.4.7 ඡළආංග දානය, පි. 112, EAN:6 : 37.7 Giving, p. 332.

▲ ඡළඛගසමන්තාගතො (පාලි): අංග 6ක් සතුච්ඡිම -possesses six factors: ඡළඛගසමන්තාගතො ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අංග 6ක් සතුව සිටීමය. එනම්: අභ්‍යන්තර හා බාහිර ආයතන සමනය කරගෙන සිටීමය. ආරිය වාසස්ථාන හිමි ආරියෝ, සය ඉන්ද්‍රිය- සළායතන ය (ඇස, කණ ආදී) මගින් අල්ලා ගන්නා බාහිර අරමුණු (රූප, ශබ්ද ආදී) පිළිබඳව, සොම්නස හෝ දොම්නස නොමැතිව, උපේක්ඛා සහගතව සති සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිව සිටීම අංග 6 ක් සතුකර ගැනීමය: බලන්න: සළායතන, ආරිය වාසස්ථාන. “කථඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඡළඛගසමන්තාගතො භොති: ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු වක්ඛනා රූපං දිස්සා... සොතෙන සඤං සුඤා... සාතෙන ගඤං සාධිඤා... ජ්ඣාය රසං සාධිඤා... කායෙන ඵොට්ඨබ්බං චුඤ්ඤා... මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො භොති න දුම්මනො උපෙබ්බකො විහරති සතො සම්පජානො. එවං බො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඡළඛගසමන්තාගතො භොති”. (how does a bhikkhu possess six factors? Here, having seen a form with the eye, a bhikkhu is neither joyful nor saddened, but dwells equanimous, mindful and clearly comprehending. Having heard a sound with the ear ... Having smelled an odor with the nose ... Having experienced a taste with the tongue ... Having felt a tactile object with the body ... Having cognized a mental phenomenon with the mind, a bhikkhu is neither joyful nor saddened, but dwells equanimous, mindful and clearly comprehending). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පයමාරියවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 හා අරියවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10:19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones, p. 498-499.

▲ ඡළආභිජාති- Six class of people: ඡළආභිජාති යනු පුද්ගලයන් පන්ති 6 කට බෙදීමය. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ පුරාණ කාශ්‍යප නම් අන්‍ය ආගමික ගුරුවරයෙක් පුද්ගලයන් එසේ කොටස් කර දක්වා ඇත. බලන්න: පුරාණ කාශ්‍යප. බුදුන් වහන්සේ පුද්ගලයන්ගේ උත්පත්තිය , ස්වභාවය, නැඹුරුකම් අනුව ඔවුන් කොටස් 6 කට බෙදා පෙන්වා ඇත: 1) කළු ජාති ඇතිව (කණ්ණාභිජාති), කළු ස්වභාවය (කාෂණ) ඇති අය: පහත් කුලයක උපදින ඔහු, තුන් දොරින් අකුසල් කරයි, දුගතියට පැමිණේ 2) කළු ජාති ඇතිව, සුදු ස්වභාවය (ගුකල) ඇති අය: පහත් කුලයක උපදින ඔහු, තුන් දොරින් කුසල් කරයි, සුදුබවට පත්වේ, සුගතියට පැමිණේ. 3) කළු ජාති ඇතිව, කළු නොවූ හෝ සුදු නොවූ නිවනට පැමිණි අයය: පහත් කුලයක උපදින ඔහු, පැවිදිව, සියලු කෙළෙස් හැර නිවන ලබාගනී 4) සුදු ජාති ඇතිව, කළු කළු ස්වභාවය ඇති අය: උසස් කුලයක (සුක්කාභිජාති) උපදින ඔහු, තුන් දොරින් අකුසල් කරයි, දුගතියට පැමිණේ 5) සුදු ජාති ඇතිව, සුදු ස්වභාවය ඇති අය: උසස් කුලයක උපදින ඔහු, තුන් දොරින් කුසල් කරයි, සුගතියට පැමිණේ 6) සුදු ජාති ඇතිව, කළු නොවූ හෝ සුදු නොවූ නිවනට පැමිණි අයය: උසස් කුලයක උපදින ඔහු, පැවිදිව, සියලු කෙළෙස් හැර නිවන ලබාගනී.

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.2.6.3 ඡළභිජාති සූත්‍රය, පි.184,
EAN:6: 57.3 Six classes, p. 358.

ජව

▲ **ජවිය**- Skin: මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ ලාභ සත්කාර ආදියට යටවීමේ දරුණුකමය. ඒවා, කෙනෙක්ගේ ජවිය-හම-සිවිය සිදීමට සමත්වේ. එලෙස ඇට මිදුළු දක්වා යයි. ඒ නිසා ඒවා දුරුකිරීමට හික්මිය යුතුය යයි බුදුන් වහන්සේ අවවාද වදාළහ. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ලාභසත්කාරසංයුත්ත: 5.3.8 ඡවිසූත්‍රය, පි.384.

ජ කොටස:ජග,ජට,ජත,ජන,ජම,ජය,ජර,ජල,ජව,ජෂ

ජග

▲ **ජාගරානුසතිය**: පාලි: ජාගරියං අනුයුතො- devoted to wakefulness ජාගරානුයෝගය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ජාගර යනු අවදිව සිටීමය, නොනිදාසිටීමය- නිදිවැරීමය. ජාගරානුසතිය වැඩිම යනු ධර්ම මාර්ගයේ පුහුණුවන හික්මුව, නොනිදා සිතියෙන් භාවනායෝගීව සිටීමය. එමගින් පංච නිවරණ පහ කර සමාධිය වැඩිය හැකිවේ. බුදුන් වහන්සේ, උසස් පුහුණුවේ යෙදෙන සංඝයාට ජාගරානුසතියේ යෙදීම සුදුසු යයි අනුසාසන කර ඇත. ජාගරානුසතිය ඇතිකර ගැනීම, අපණ්ණක පටිපදාවට - ආසව ඤය කරගැනීම පිණිස කටයුතු කිරීමට එළඹීමය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: අපණ්ණක ධර්මය හා පටිපදාව. සටහන: ජාගරානුසතිය, අකුප්පබව ලබාගැනීමට හේතුවන කරුණකි. බලන්න: අකුප්ප. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි.296: ‘ජාගර: නිදිවර්ජිත, නිදිමැරීම. ජාගරික: නිදිවර්ජිතයා’.

▼ **ජාගරානු සතියේ යෙදෙන අන්දම**: කෙසේනම් හික්මුව නිදි වැරීමෙහි යෙදෙන්නේද? මේ සසුනේ හික්මුව දහවල මුළුල්ලෙහිම සක්මන් භාවනාවේ යෙදෙමින්ද, ඉදගෙන භාවනාකරමින් ද නිවරණ වලින් සිත පිරිසිදු කරගනී. ෧ පෙරයම සක්මන්කිරීමෙන් හා හිදීමෙන් (භාවනා කරමින්) නිවරණයන්ගෙන් සිත පිරිසිදු කර ගනී. ෧ මැදියම දකුණු පයෙහි වම්පය මදක් මැත්කොට තබා සිතිය නුවණ ඇතිව, මෙතෙක් වේලාවෙන් පසු නැගිටී යන හැඟීම- සිතිය පිහිටුවාගෙන, දකුණු ඇලයෙන්- සිංහයා නිදාගන්නා ලෙසින්- සිංහසෙයියාව-නින්දට යයි. අළුයම අවදිවී, සක්මන් කිරීමෙන් හා හිදීමෙන්, නිවරණයන්ගෙන් සිත පිරිසිදු කර ගනී. මෙලෙස හික්මුව ජාගරානුසතිය වඩයි: “කතඤ්ච හිකඛ්චෙ, හිකඤ්ච ජාගරියං අනුයුතො හොති: ඉධ හිකඛ්චෙ, හිකඤ්ච දිවසං වඩකමෙන නිසජ්ජාය ආවරණියෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති, රත්තියා පයමං යාමං වඩකමෙන නිසජ්ජාය ආවරණියෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති, රත්තියා මජ්ඣමං යාමං දකඛ්ණෙන පසොන සිහසෙයාං කපොති පාදෙ පාදං අච්චාධාය සතො සප්පජානො උට්ඨානසඤ්ඤං මනසිකරිත්වා. රත්තියා පච්ඡිමං යාමං පච්චුට්ඨාය වඩකමෙන නිසජ්ජාය ආවරණියෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති...” එලෙස, නිදිවැරීමේ යෙදෙන හික්මුව, ආසවඤය කිරීමේ පටිපදාව ආරම්භ කර ඇත. සටහන: ජාගරානුසතිය බ්‍රහ්මචාරී ජීවිතයට අවශ්‍ය අංගයකි. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සලායතන වග්ග: 1.19.2 රජුපම සූත්‍රය, පි.369, ESN: 35: Salayatanasamyutta: 239.2 The Simile of the Chariot, p.1315, අංගු.නි:(1) : 3 නිපාත: 3.1.2.6 සූත්‍රය, පි. 252, EAN:3: 16.6 The Unmistaken, p. 83, ම.නි: (2): 2.1.3:සෙබ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436, ම.නි (1):

මහාඅස්සපුර සූත්‍රය, පි. 652, EMN : 39 The greater discourse at Assapura , p.344.

▼ ජාගාරානුසතිය -නිදිවැරීමේ ආනිසංස: බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ යම් කෙනෙක් නිදන්නට ගියද, ඔබ, පිබ්බිය යුතුවේ, නිදීමට වඩා නිදිවැරීම ශ්‍රේෂ්ඨය, නිදි වරන්නට අත්තානුවාදී ආදී බිය නැත. නින්ද දුරුවූ කල, සම්මා ප්‍රඥාව ඇතිවේ, සිත ඒකභවට පත්වේ, ප්‍රමුද්ධතාවේ, විප්‍රසන්නතාවේ, බෝධිපාක්‍ෂික ධර්මතා විමසා බැලීමට හැකිවේ, සමාධිය ශ්‍රේෂ්ඨවේ, අවිද්‍යාව පහවේ. එමනිසා කෙළෙස් තවන විරිය ඇතිව, ජාතිජරා පිලිබඳ සංයෝජන නසා නිරුත්තර සම්මා සම්බෝධිය ලබාගන්න”. මූලාශ්‍ර: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 2.2.10 ජාගයිස සූත්‍රය, පි. 400.

ජට

▲ ජටා- tangle: ධර්මයට අනුව ජටා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සිත තණ්හාවෙන් ගැට ගැසී තිබීමය. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ:පි: 294: “ජටා: ...ශාඛා ජාලය, අවුල් හිසකේ, තණ්හාව”.

▼ එක් සමයක දෙවියෙක් බුදුන් වහන්සේට මෙසේ පැවසූහ: “අනෙකා ජටා බහි ජටා ජටාය ජටිකා පජා...” . මිනිසුන්ගේ ඇතුළතත් අවුල්සහගතය, පිටත ද අවුල්සහගතය, සියලු දෙන අවුලෙන් බැඳී ඇත. ඒ අවුල ලිහන්නේ කවරෙක්ද?” බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, එම ජටාව- අවුල, නිරවුල් කරගන්නේ රහතන් වහන්සේ බවය. බලන්න: අවුල නිරවුල් කරගැනීම. සටහන්: * විසුද්ධිමාර්ගය රචනා කර ඇත්තේ එම ගාථාව මූලික කරගෙනය. බලන්න: සිංහල විසුද්ධිමාර්ගය: 1 පරිච්ඡේදය. ** සංයු.නි: බ්‍රාහ්මන සංයුත්තය: ජටාසූත්‍රය: එම ප්‍රශ්නයම, ජටාභාරද්වාජ බමුණා බුදුන් වහන්සේගෙන් අසා ඇත. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “යම් තැනක නාමයද, රූපයද ප්‍රතිසයද රූපසංඥාව යන මේවා නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ වෙත්ද, එහි මේ තණ්හා අවුල සිදේ” -එනම්, නිවන ලැබීමය.

▲ ජටිල- Jatila: ජටිල ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ විසූ, සැඩපලු කෙස් ඇති තාපස නිකායකටය. ඔවුන් ගිනි දෙවියා පුදයි, පව් සෝදා ගැනීම පිණිස දියේ ගිලේ. ගිත සෘතුවේ, ගයා තිර්ථයේ, දියෙහි ගිලෙන හා ගිනි පුදන ජටිල තාපසයන් දැක බුදුන් වහන්සේ මේ උදානය වදාළහ: “ මේ ගයා තිර්ථයේ බොහෝ දෙනෙක් ජල ස්නානය කරති, එහෙත්, ජලයෙන් (කෙළෙස්) පිරිසිදුවීමක් නැත. කෙනෙක්හට, සත්‍ය හා ධර්මය ඇත්නම්, ඔහු පිරිසිදුය (කෙළෙස් රහිතය), ඔහු බ්‍රාහ්මණයෙකි (රහතන් වහන්සේය)”. සටහන්: * උරුවෙල කාශ්‍යප හා ඔහුගේ සහෝදරයන් ජටිල නිකායේ නායකයන්ය. බුදුන් වහන්සේ වෙතින් ධර්මය අසා ඔවුන් බුදුසුන් පැවිදිව, ආදිත්‍ය පරියාය සූත්‍රය අසා අරහත්වයට පත්වූහ. විස්තර පිණිස බලන්න: චිත.පි: මහාවග්ග (1) : 48: මහාබන්ධක: 48 උරුවෙලපටිභාරිය කතා, පි. 127. ** බලන්න: අන්‍යආගමික නිකායන්. මූලාශ්‍රය: බු.නි: උදාන පාලිය: බෝධිවග්ග: 1.9 ජටිල සූත්‍රය, පි. 168.

ජත

▲ ජතුකන්ති මානවක -Jathukanni manawaka: බලන්න:

උපග්‍රන්ථය:3

▲ ජතුකන්ති මානවක තෙර -Jathukanni manawaka Thera: බලන්න:

උපග්‍රන්ථය:1

▲ ජාතරූප- Jatarupa: ජාතරූප යනු රන් රිදී මසුරන් කහවනු ආදී ධනයය-මුදල්ය. ඒවා පිළිගන්නා අය බොහෝය. ඒවා පිළිගැනීමෙන් වැලකීම දස ශිලයට ඇතුළත්වේ. සසුනේ පැවිදිබව ලැබුවිට මුදල් ආදිය පරිහරණය නොකරයි. විරියකර, මුදල් ආදිය පරිහරණය නොකිරීමෙන් ,මාර්ගය වඩා ගත හැකිබව මෙහි පෙන්වා ඇත.බලන්න:විනය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.9.3 ජාතරූප සූත්‍රය, පි. 366, ESN: 56: Sacchasamyutta: 83.3 Gold & silver, p. 2358.

▼ ශ්‍රමණ ශාක්‍යපුත්‍රයන්ට රන් රිදී ආදිය අකැප බව බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. සටහන: මේ සූත්‍රය දේශනා කිරීමට හේතුවුවේ, රජගහනුවර, රාජ මාලිගාවෙදී, රජපිරිස, සංඝයා රන් රිදී පිළිගන්නා බව පැවසුවිට එහිසිටි, මණිවුලක ගාමිණී එය එසේ නොවේ යයි පවසා, ඒ ගැන බුදුන් වහන්සේට විස්තර කිරීම නිසාය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සලායතනවග්ග:ගාමිණිසංයුත්ත:8.1.10 මණිවුලක සූත්‍රය, පි.614.

▲ ජාතිය ජරාව හා මරණය: පාලි:ජාතිං ජරං මරණං- birth aging and death: ධර්මයේ ජාතිය (උත්පත්තිය- ඉපදීම) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යළි උපතක් ලැබීමය. යළි උපත ඇති කරන කර්ම ඇතිනාක් සත්ත්වයෝ සසරේ ඇවිදිති. ජරාව යනු මහලු වීම-වයසට යෑමය. මරණය යනු ජීවිත ආයුෂ් අවසන්වීමය-කය අතහැර දැමීමය. ජරාවට හා මරණයට පත්වීමට හේතුව ජාතිය ය. බලන්න: පටිච්චසමුප්පාදය. සටහන: සංයු.නි: සලායතන වග්ග: වේදනා සංයුත්තය: ජාතිධම්ම වග්ගයේ : ජාතිය ජරාව හා මරණය නිසා දුක ඇතිවීමද, ඒවා පිළිබඳ යථා අවබෝධය ලබාගැනීම, අරහත්වයට මග බවද පෙන්වා ඇත.

▼ ජාති ජරා මරණ හා පටිච්ච සමුප්පාදය: ජාතිය (උපත)

පටිච්චසමුප්පාදයේ 11 නි පුරුකය. භවය නිසා ජාතිය ඇතිවේ, භව නිරෝධය නිසා ජාතිය නිරෝධයවේ: “...භවපච්චයා ජාති...භව නිරොධා ජාති නිරොධො..” (...with existence as condition, birth... with the cessation of existence, cessation of birth): ජාතිය කුමක්ද? ජාතිය යනු යළි උපතක් ඇතිවීමය. ජාතිය අවසන්වීම සියලු දුක අවසන්වීමය. විවිධාකාරවූ සත්ත්වයන්ගේ, ඒ ඒ සත්ත්වනිකායන්හි භටගැනීමක්, පිරිපුන් භටගැනීමක් (උපත ලැබීමක්), (මව්) කුසට බැසගැනීමක්, ඉපදීමක්, විශේෂ ඉපදීමක්, ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීමක්, ආයතන ලැබීමක් වේද ඒ ජාතිය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: “...කතමාව භික්ඛවෙ, ජාති? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමහි තමහි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති නිබ්බන්ති අභිනිබ්බන්ති බ්බානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො, අයං චූළති...ජාති” (The birth of the various beings into the various orders of beings, their being born, descent [into the womb], production, the manifestation of the aggregates, the obtaining of the sense bases. This is called birth). ජරාව හා මරණය පටිච්ච සමුප්පාදයේ අවසාන (12 නි) පුරුකය.ජාතිය- උපත හේතුකොට ගෙන ජරා-මරණ, සෝක, වැළපීම්, දුක්වේදනා, දොම්නස (අසතුට), බලාපොරොත්තු සුන්වීම් ආදිය භට ගනී. එලෙස, දුක- දුක් ගොඩ- දුක්බස්කන්ධයම ඇතිවේ. ජාතිය නිරෝධවීමෙන්, ජරාමරණ සෝක... ආදීවූ දුක්ගොඩ නිරෝධයට පත්වේ. “...ජාති පච්චයා ජරාමරණං, සොකපරිදෙව දුක්ඛ දොමනස්සුපායාසා සමභවන්ති”. “...ජාති නිරොධා ජරාමරණං, සොකපරිදෙව දුක්ඛ දොමනස්සුපායාසා නිරුජ්ඣන්ති...” (with birth as condition, aging-and-death, sorrow, lamentation,

pain, displeasure, and despair come to be- with the cessation of existence, cessation of birth; with the cessation of birth, aging-and-death, sorrow, lamentation, pain, displeasure, and despair cease.)

ජරාව යනු: : විවිධ සත්ත්වයන්ගේ සත්ත්වයන් වයසට යාමය, දිරායාමක් ඇතිවීම- දත්කැඩීයාම, කෙස්පැසීම, ඇඟ රැළි වැටීම, ජීවිතය (ආයුෂ) පිරිහීම, ඉන්ද්‍රියන් දුබලවීමය. “කතමඤ්ච භික්ඛවෙ, ජරා යා තෙසං තෙසං සත්ත්වනං තමහි තමහි සත්ත්වකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩවං පාලිවං.

වලික්ඛවතා ආයුනො සංභානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො, අයං වූච්චති ජරා (what, bhikkhus, is aging-and-death? The aging of the various beings in the various orders of beings, their growing old, brokenness of teeth, greyness of hair, wrinkling of skin, decline of vitality, degeneration of the faculties: this is called aging). මරණය යනු: විවිධ සත්ත්වයන්ගේ වූතිය (කය වැනසීම), කය බිඳීයාම, අත්තර්ධානවීම, මරණයට පත්වීම, මරණය, කාලක්‍රියාව, (පංච) ස්කන්ධය කැඩීයාම, මළමිනිය බහාතැබීම, ජීවිත ඉන්ද්‍රිය අවසන්වීම ය. “කතමඤ්ච භික්ඛවෙ, මරණං? යා තෙසං තෙසං සත්ත්වනං තමහි තමහි සත්ත්වකායා වූති වචනතා භෙදො අනතරාධානං මච්චුමරණං කාලකිරියා ඛණ්ඩනං භෙදො කලෙඛරස්ස නිකෙඛපො ජීවිතිඤ්ඤියස්ස උපවෙජ්ඣො.

ඉදං වූච්චති මරණං”. (The passing away of the various beings from the various orders of beings, their perishing, breakup, disappearance, mortality, death, completion of time, the breakup of the aggregates, the laying down of the carcass: this is called death).

මූලාශ්‍ර: සංයු.නි:(2): නිදාන වග්ග: 1.1.1 පටිච්චසමුප්පාද සූත්‍රය හා 1.1.2 විභවග සූත්‍රය, පි.24, ESN: 12: Nidanasamyutta: 1.1. Dependent Origination & 2.2 Analysis of Dependent Origination, p.610, ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditthi Sutta- Right View, p. 121, දී.ස.නි: (2): 2 මහානිදාන සූත්‍රය, පි. 95, EDN:15: Mahānidāna Sutta: The Great Discourse on Origination, p. 166.

▼ ජාති ජරා මරණ ස්වභාවය බිය ඇතිකරයි: ජීවිතය, වහා වහා මරණය කරා ගෙනයයි, සත්ත්වයන්ගේ ආයුෂ කෙටිය, ඔවුන්ට ආරක්ෂාවක් නොමැත. මරණ භය දකින මිනිසුන්, සතුට ගෙන දෙන පුණ්‍ය කර්ම කල යුතුය යයි දෙව්වරු දෙදෙනෙක්, බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක ප්‍රකාශ කළහ.ඒ පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන්නේ: “මරණ භය දකින මිනිසා, ශාන්තිය-නිවන ලබා ගැනීම පිණිස ‘ලෝක ආමිෂය’ - ලෝකය නමැති ඇම අත් හල යුතු බවය”. සටහන: අටුවාවට අනුව: * දීර්ඝ ආයුෂ ඇති දෙවියෝ, මිනිස් ආයුෂ කෙටි නිසා, දේව ලෝකයේ ඉපදීමට පින් කිරීම සුදුසුය යි දක්වා ඇත. එහෙත්, කුමන භවයක ඉපදුනත් සසර දුක පවතින නිසා බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ භව පැවැත්මෙන් නිදහස් වීම සුදුසු බවය. ** ලෝක ආමිෂය (world’s bait): ලෝක ඇමය: ලෝකිකබව පවත්වා ගැනීම. එනම්, භව ආශාව, ජීවිතය ගෙනයාමට අවශ්‍ය මූලික කරුණු 4 :ඇඳුම්, ආහාර, වාසස්ථාන, බෙහෙත් අදියය. බලන්න: ESN: note 10, p. 500. ** ජාති ජරාමරණ බිය ලෝකයාට ඇති මහා භයය. බලන්න: භය.මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1): දේවතාසංයුත්ත: 1.1.3 උපනියති සූත්‍රය හා 1.1.4 අවෙචන්ති සූත්‍රය, පි.30,ESN: 1:Devata samyutta:3.3 Reaching & Time Flies by, p.60

▼ ජාති ජරා මරණ දුක නැතිකර ගැනීමට, ලෝභය දෝෂය මෝහය

(අකුසල මුල්) පහකර ගතයුතුව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි:(6) 10 නිපාත, ආකඩ්ඛ වග්ග: 10.2.3.6 ,තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN: 10: III-76-6. Incapable, p. 524.

▼ ජාති ජරා මරණ ධර්ම 3 ලෝකයේ නොපවති නම් තථාගතයන් ලෝකයේ පහළවනොවේ. එහෙත්, එම ධර්මතා 3 ලෝකයේ පවතින නිසා තථාගතයන් පහළවේ, ධම්ම විනය ලෝකයේ බැබළේ: “යසො ව බො භික්ඛවෙ ඉමෙ තයො ධම්මා ලොකෙ සංවිජ්ජනති, තසමා තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො. තසමා තථාගතස්ස වේදිතො ධම්මවිනයො ලොකෙ දිජ්ජති”. ජාතිය, ජරාව හා මරණය යන ධර්මතා 3 නැතිකර ගැනීමට ලෝභය දෝසය හා මෝහය යන අකුසල පහ කර ගතයුතුය. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▼ ජාතිජරා මරණය, යාග ආදිය පැවැත්වීමෙන් තරණය කලනොහැකිය. ලෝකස්වභාවය යථා පරිදි අවබෝධකල, සියලු දුෂ්ඨතය බැහැර හල, ක්ෂිණාශ්‍රව රහතුන් ජාති ජරා තරණය කළ බව මෙහි පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායනවග්ග:වස්තුගාථා: පි,326, 5-3 පුත්තක මානවක, පි.338

▼ ජාති ජරා මරණ ධර්මතා යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීමට සම්මා දිට්ඨිය ඇතිකර ගත යුතුවේ. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “...ඇත්ත වශයෙන්ම ආර්යවාචනාරයට අනුව- උපතක් කියල කියන්නේ: ලෝකයක් මැනීමට ලෝකයක් තැනීමට කුඤ්ඤයක් ගැහුවා වගෙයි...ජාතිය වශයෙන් කෙනෙක් උපදින කොටම, ඉපදීමත් එක්කම ලබන පළමුවෙනිම ‘උපන්දින තැග්ග’ තමයි මරණය. “උප්පත්තියා සහෙවෙදං- මරණං ආගතං සදා” යන ගාථාව වැදගත් : ‘උපතක් සමගම හැම කල්හීම මරණය එනවා’: දියසුළිය: පි.7: කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද හික්බු, පහන්කනුව ධර්ම දේශනා, ධර්මග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය, 2005.

▲ ජාතිධම්ම- Jatidhamma: උපදිනසුළු සියලු ධර්මතා, ජාති ධම්මවේ. එනම්: ඇස ආදී සය ඉන්ද්‍රිය, රූප ආදී බාහිර අරමුණු සය, එනිසා ඇතිවන වක්ඛුච්ඤාණය ආදිය, ඒවා ගැටීමෙන් ඇතිවන ස්පර්ශය: වක්ඛුසම්පස්සය ආදී, ඒ නිසා ඇතිවන ත්‍රිවිධ වේදනා, මේ සියල්ල, උපදින සුළුය -ජාති ධම්මයන්ය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: ජාතිධම්මවග්ග: 1.4.1 ජාතිධම්ම සූත්‍රය, පි.84.

▲ ජෝතික ගහපති-Householder Jothika: බලන්න:උපග්‍රන්ථය:3

▲ ජෝතිපාල බ්‍රාහ්මණ-Brahamin Jotipala: අපගේ බුදුන්වහන්සේ කාශ්‍යප බුදුන් සමයේ, ජෝතිපාල බ්‍රාහ්මණ ලෙසින් උපතලබ්‍ධ, සටිකාර නම්වූ තම මිත්‍රයාගේ උපදෙස් අනුව, ඒ බුදුන්ගේ ශ්‍රාවකයෙක්වීම පිලිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: ම.නි. සටිකාර සූත්‍රය, සංයු.නි:දේවතා සංයුත්ත: සටිකාර සූත්‍ර 2 කි.

▲ ජෝතිතමපරායන-Jotithamaparayana : ජෝතිතමපරායන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ‘එළියෙන් අඳුරට’ යෑමය. එබඳු පුද්ගලයාගේ ස්වභාවය: උසස් කුලයක ඉපදීම, ධනසම්පත්ඇතිබව, තුන්දොරින් දුෂ්ඨතය කිරීම. මරණින් මතු දුගතියේ උපත ලබයි. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.2.4.5 තමෝතමපරායන සූත්‍රය, පි.184.

▲ ජෝතිජෝතිපරායන-Jotijotiparayana: ජෝතිජෝතිපරායන ලෙසින්

පෙන්වා ඇත්තේ ‘එළියෙන් එළියට’ යෑමය. එබඳු පුද්ගලයාගේ ස්වභාවය: උසස් කුලයක ඉපදීම, ධනසම්පත් ඇතිබව, තුන්දොරින් සුවර්තය කිරීම. මරණින් මතු සුගතියේ උපත ලබයි. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.2.4.5 තමෝතමපරායන සූත්‍රය, පි.184.

▲ **ජේතවනාරාමය-Jetavanaaramaya:** සැවැත්තුවර, ජේතවනාරාමය, බුදුන් වහන්සේ වැඩිම කාලයක් වාසය කළ ස්ථානයය. අනාථ පිණ්ඩික සිටුකුමා මේ විහාරය සදා, බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු සංඝයාහට පුජාකරන ලදී. එතුමා මරණින් මතු ව අනාගාමීව ශුද්ධාවාස බ්‍රහ්ම ලෝකයක පහලව, අනාථපිණ්ඩික දෙව් ලෙසින් ජේතවනාරාමයට පැමිණීම, මෙහි විස්තර කර ඇත. මෙ ස්ථානය බොදුබැතිමතුන්ගේ පුජනීය ස්ථානයකි. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3 මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: දේවතා සංයුත්ත :1.5.8 ජේතවන සූත්‍රය, පි.86.

ජන

▲ **ජෛන ආගම-Jain Religion:** බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ ප්‍රචලිතව පැවති ආගමකි, නිගණ්ඨනාථ පුත්ත ආගමික නායකයය. බලන්න: නිගණ්ඨනාථ

▲ **ජනකකර්මය- Janakakarma:** ජනකකර්මය ප්‍රතිසන්ධියට බලපාන කර්මයය, එය කුසල හෝ අකුසල විය හැකිය. බලන්න: කම්ම.

▲ **ජනපදකල්‍යාණි- Janapadaklayani:** ජනපදකල්‍යාණිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ප්‍රදේශයක මනහර- ශෝභාමත් රූ සපු ව ඇති කාන්තාවය. ඇයගේ රූපයට මිනිසුන් වසහවී, පරිහානියට පත්වෙන ලෙසින්, ලාභසත්කාර, සංඝයා වසහකර, ධර්මයේ පරිහානියට පත් කරයි. බලන්න: ලාභසත්කාර. උපමාව:ජනපද කල්‍යාණි. උපග්‍රන්ථය :5.මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ලාභසත්කාරසංයුත්ත: 3.3.2 ජනපදකල්‍යාණි සූත්‍රය, පි.380.

▼ **ජනපදකල්‍යාණිය ඇති තැන මහා පිරිසක රැස්වේ.** එම කරුණ යොදාගෙන බුදුන් වහන්සේ කායගතා සතිය වඩන ආකාරය පෙන්වා ඇත: ජීවත්වීමට කැමති මිනිසකුට, පිරුණ තෙල්බඳුනක් හිසේ තබාගෙන ජනපදකල්‍යාණිය බැලීමට රැස්වී සිටින මහා ජනසමූහය මැදින් ගමන් කිරීමට නියෝගදෙන්නේය. ඔහු පසුපස කඩුගත් මිනිසක් ගමන් කරයි. යම්හෙයකින්, තෙල් බඳුන ස්වල්ප ලෙසින් හෝ විසිරීගිය හොත ඔහුගේ හිස කපා දමන බව ඔහුට දන්වා ඇත. එලෙස, අණකළ පුද්ගලයෙක්, තෙල් බඳුන මානව රැකගන්නේද? පමාවට පත්වන්නේද? යයි බුදුන් වහන්සේ විමසුවිට සංඝයා පිළිතුරු දුන්නේ ඔහු (මරණභය නිසා) පමාවට නො පැමිණෙන බවය. උපමාවිස්තරය: පිරුණ තෙල්බඳුන, කායගතා සිහිය දක්වන උපමාවය. කායගතාසතිය එලෙස, සිහිඇතිව, පවත්වා ගත යුතුය. බලන්න: කායගතාසතිය, උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත: නාලන්දවග්ග: 3.2.10 ජනපද කල්‍යාණි සූත්‍රය, පි.331.

▲ **ජනප්‍රසාදය-Janaprasada:** ජනප්‍රසාදය- ජනයාගෙන් පැසසුම් ලැබීම, ලාභ සත්කාර ආදිය ලැබීමය. බුදුසසුනේ මාර්ග බ්‍රහ්මචරියාව පැවැත්වීම, ජනයාගේ පැසසුම් පිණිස නොවන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: බ්‍රහ්මචරියාව.

▲ **ජනවසහ දේව-janavasabha deva:** මගධයේ රජව සිටි සේනිය බිම්බිසාර රජ, මරණින් මතු වාතුර්මහාරාජිකය දෙවලොකයේ ජනවසහ නම් දෙවියෙක් ලෙසින් පහළවීම හා එතුමා බුදුන් වහන්සේ බැහැදකීමට

පැමිණීම මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: බිම්බිසාර රජ. මූලාශ්‍රය: දීඝ.නි: (2) 5 ජනවසහ සූත්‍රය, පි. 322.

▲ ජාන- ධ්‍යාන: පාලි: ක්‍ඛානං-jhānas: සමථ භාවනාව මගින් සිත එකඟ කරගැනීම - සමාධි සමාපත්ති ලැබීම ජාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත. ධර්මයට අනුව ජාන යනු සිව් ජාන සමාධිය- සමාපත්ති ලැබීමය. බලන්න: සිව්ජාන. සටහන්: * සංයු.නි: ජානසංයුක්තයේ, සිව් ජාන පිළිබඳ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. ** බලන්න: සිංහල විසුද්ධිමාර්ගය: 3 පරිච්ඡේදය ** දීඝ.නි: පාසාදික සූත්‍රය, ම.නි: ගෝපක මොග්ගල්ලාන සූත්‍රය, අංගු.නි: වේරඤ්ජ සූත්‍රය හා වින.පි: මහාවග්ග: වේරඤ්ජ සූත්‍රය: ජාන පිළිබඳව විස්තර දක්වා ඇත. ** ජානවිෂයපිළිබඳව සාමාන්‍ය කෙනෙකුට අවබෝධ කරගැනීම පහසු නැත. බලන්න: අවින්ත ධර්මතා. ** 2නි ජානයට පැමිණීමට අපහසු කෙනෙකුට දෙන උපදෙස වන්නේ කතාවෙන් තොරව- නිශ්ශබ්දව, තමාගේ මූලික භාවනා විෂයට සිත යොමුකළයුතු බවය. බලන්න: ආරිය තුෂ්නිමිභාවය. ** දෙවනි ජාන සමාපත්තිය ලැබීමෙන්, විතක්ක හා විචාර සංසිද්ධි ඇතිවේ. බලන්න: අවිතක්ක අවිචාර.

▼ ජාන සමාපත්ති ලැබීමේ නිපුණතාව: 1) සමාපත්ති කුසලය 2) ධීනි කුසලය 3) චූට්ඨාන කුසලය 4) කල්ලිත කුසලය 5) ආරම්මණ කුසලය 6) ගෝචර කුසලය 7) අභිනිභාර කුසලය (කමටහන් පිළිබඳ) 8) සමාධිය සකස්කරන කුසලය (සක්කච්චකාරී) 9) සමාධිය නිතර කිරීමේ කුසලය (සාතච්චකාරී) 10) සප්පායකාරී කුසලය (සමාධියට උපකාරීවන කරුණු වැඩිම) ආදිවශයෙන් ජාන සමාපත්ති ලබාගැනීමට අවශ්‍ය නිපුණතාවයන් මෙහි දී විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. බලන්න: සංයු.නි: (3): බන්ධක වග්ග : ජානසංයුක්තය (ක්‍ඛාන). සටහන්: * උපකෙළෙස් නැතිවිට ජානසමාපත්ති ලබාගැනීම පහසුවේ. බලන්න: උපකෙළෙස්. ** සංඛාර අනුපූර්ව සංසිද්ධි පිණිස සිව්ජාන සමාපත්ති අවශ්‍යවේ. බලන්න: සංඛාර අනුපූර්ව සංසිද්ධි. ** ජානසමාපත්ති ඇති අයට ගෝචරකුසලතාවය ඇත. බලන්න: ගෝචරකුසලතා. ** ජානසම්පත්තිය ලබා ගැනීම පිණිස කෙනෙක් තමාගේ කේෂ්ත්‍රය අවබෝධ කරගතයුතුය. බලන්න: අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: 9.1.4.4. ගාවි උපමා සූත්‍රය, පි.502. ** ජනාසමාපත්ති ලබාගැනීමේ සුඛය වෛතසික සුඛයය. බලන්න: වෛතසික සුඛය. ජානසමාපත්ති නිසා ඇතිවන සුඛ ගැන බලන්න: සුඛය.

▼ බුදුන්වහන්සේ ජාන සමාපත්ති, කැමති පරිදි ලබාගන්නා අන්දම මේ සූත්‍රයේදී විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: කස්සපසංයුක්ත: 4.1.9 ජාන අභිඤා සූත්‍රය, පි. 342, ESN: Nidanavagga: Kassapasamyutta: 9 Jhānas and Direct Knowledges, p. 817.

▼ ජාන ලබන පුද්ගලයන් සතර දෙනෙකි: 1) එක් පුද්ගලයෙක් සිත සමාධිමත් කරගැනීමට දක්ෂය (සමාධි කුසලය- skilled in concentration), එහෙත් සමාපත්තිය ලබා ගැනීමට (සමාපත්ති කුසලය- skilled in attainment regarding concentration) දක්ෂ නැත. 2) තවත් පුද්ගලයෙක් සිත සමාධිමත් කරගැනීමට අදක්ෂය, එහෙත් සමාපත්තිය ලබා ගැනීමට දක්ෂය. 3) වෙනත් පුද්ගලයෙක් සිටි, ඔහු පෙරකී කරුණු 2 හිම අදක්ෂය. 4) තවත් පුද්ගලයෙක් සිටි, ඔහු පෙරකී කරුණු 2 හිම දක්ෂය, මෙහිලා ඔහු අග්‍රය. මේ පිළිබඳ උපමාව: එළෙදෙන ගෙන් කිරි ලැබේ, ඒ කිරිවලට වඩා දිහි (cream) අග්‍රය, දිහි නිසා ලැබෙන

වෙඩරු(butter) අග්‍රය. වෙඩරු නිසා ලැබෙන ගිතෙල් අග්‍රය. ගිතෙල් නිසා ලැබෙන මණ්ඩය (cream-of-ghee) අග්‍රය. එලෙස, කරුණු 4 ම ඇති පුද්ගලයා සමාධි සමාපත්තිය පිළිබඳ අග්‍රයට ලබයි. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය: 5.මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): ඛන්ධකවග්ග: ජානසංයුත්ත:13.1.1. සමාපත්ති කුසල සූත්‍රය, පි.566, ESN: 34 Jhānasamyutta: 1 Attainment in relation to Concentration, p.1163.

▼ **ජානලබන උතුමන්ට දෙවියෝ නමස්කාර කිරීම:** උතුම් පුරුෂයෙක් සිත දමනයකොට භාවනාවේ යෙදිසිවිනවිට බ්‍රහ්ම, ඉන්ද්‍ර ආදී වූ දෙවියන් ඔහුට මෙසේ නමස්කාර කරන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: “පුරුෂ උත්තමයාණෙනි, ඔබගේ භාවනා අරමුණ අපි නොදනිමු, ඔබට නමස්කාරවේවා!”

“න මො තෙ පුරිසාපඤ්ඤ - න මො තෙ පුරිසුත්තම යසස තෙ නාභිජානාම - යමපි නිසසාය ක්‍රියාසිති” .මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 11 නිපාත: නිසසය වගග,11.1.9, සන්ධ සූත්‍රය, පි.636, EAN: 11: I Dependence, 9.9 Sandha, p.568.

▼ **බුදුන් වහන්සේ ප්‍රසංසා කළ හා ප්‍රසංසා නොකළ ජාන:** භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පංච නිවරණ සහිත භාවනා වැඩීම ප්‍රසංසා නොකළහ. උත්වහන්සේ, රූප ජාන 4 වර්ණනා කළසේක, ප්‍රසංසා කළසේක. සටහන: බුදුන් වහන්සේ මහා පරිනිබ්බානයට පත්වීමෙන් පසු ආනාන්ද තෙරුන් වදාළ සූත්‍රයකි. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): ගෝපක මොග්ගල්ලාන සූත්‍රය, පි. 116, EMN: 108, Gopaka Moggallaana Sutta, p. 795.

▼ **ජානපිළිබඳ නුවණ:** අවිත්ත ධර්මතාවක් වූ ජාන පිළිබඳව බුදුවරු තත්වාකාරයෙන්ම අවබෝධ කර ඇත. එය තථාගතයන්ගේ එක් දසබලයකි. **බලන්න:** තථාගත දසබලඥාන, අවිත්ත ධර්මතා.

▼ **ජාන සම්පත්තියට බාධා:** ජානවඩා ගැනීමට, ශබ්දය බාධාවක් ය-කටුවක් යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:“සඤ්ඤානං හි භික්ඛවෙ කුතා වුත්තා මයා”. **බලන්න:** දසකටු. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.2.3.2 කණ්ඩක සූත්‍රය, පි. 268, EAN: 10: 72.2 Thorns. p. 521.

▲ **ජානඅනාගාමී-jhāna non-returner:** බුදුන් වහන්සේගේ ගිහි ශ්‍රාවකයෙක් වූ උණ්ණාහ බ්‍රාහ්මණ අනාගාමීව ලැබීම මෙහි දක්වා ඇත. අටුවාවට අනුව ඔහු ‘ජාන අනාගාමිය’: සෝතාපන්නව ලැබූ ඔහු පළමු ජාන සමාපත්තිය ලබා පංච නිවරණ පහකර ඇත- jhāna nonreturner: meaning that he was a stream enterer who had abandoned the five hindrances by the first jhāna. If he were to die without having fallen away from jhāna he would be reborn in a higher world and attain final Nibbāna there, while if he were to lose the jhāna his destiny would be undetermined. However, he did not lose it, so his destiny was determined; thus the Buddha made this declaration to indicate he was a “jhāna non returner.” **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.5.2 උණ්ණාහ බ්‍රාහ්මණ සූත්‍රය, පි.412, ESN:48:Indriyasamyutta: 42.2. Brahmin Uṇṇābha, p. 1973.

▲ **ජානවිමෝක්ෂ සමාධි සම්පත්තිය-the jhānas, deliverances, concentrations, & attainments:** අනුරුද්ධ තෙරුන් මෙසේ වදාළහ:

“සතර සතිපට්ඨානය යහපත් ලෙසින් වර්ධනය කරගත් නිසා ජානවිමොක්ෂ සමාධි සම්පත්තියේ කෙළෙසීම, පිරිසිදුවීම හා නැගීසිටීම මම තතු දේ දනිමි”. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): අනුරුද්ධ සංයුත්ත:8.2.11. ජාන සූත්‍රය, පි. 106, ESN: 52: Anuruddha samyutta:21.11. The jhānas, p.2134.

▲ජන්තුදේවපුත්‍ර-Jantyu Deva: එක්සමයක, කොසොල්දනව්වේ, හිමවත් පෙදෙස් වනයක් වාසය කළ අසංවර සංඝයා දැක, ඔවුන් අප්‍රමාදයට පමුණුවන පිණිස මේ දේවපුත්‍රයා කටයුතු කළ ආකාරය මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි:සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.3.5 ජන්තු සූත්‍රය, පි.142.

▲ජානුස්සොනි බ්‍රාහ්මණ-Janussoni Brahamin: බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:3 ජම

▲ ජම්බුද්වීපය- Rose-Apple Continent: වත්මන් ඉන්දියාව, බුදුසමයේදී ජම්බුද්වීපය නමින් හැඳින්විය. බලන්ත: දඹදිව. ජම්බුද්වීපයේ වැසියන් කරුණු 3 කින්, උත්තර කුරු වාසින් හා තවතිසා දෙවියන්ට වඩා ප්‍රබලයයි මෙහි දක්වා ඇත: 1) ශූරබව 2) සතිය තිබීම 3 බ්‍රහ්මචාරී ජීවිතය ගතකිරීමට හැකියාව ලැබීම.බලන්ත: තාවතිංස දේවලෝකය, උත්තරකුරු දේශය. සටහන: ජම්බුද්වීපය,සක්විති රජු අනසක පවත්වන ප්‍රදේශයකි. බලන්ත: සක්විතිරජ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: 9.1.3.1 යාන සූත්‍රය, පි.462.

▲ ජම්බුබාදක පරිබ්‍රාජක-Jammukhadaka paribrajika: බලන්ත: උපග්‍රන්ථය: 3

ජය

▲ ජයගැනීම හා පැරදීම-Victory & defeat: ජයගැනීම හා පැරදීම දෙකම සිතේ අසහනයට, අසතුටට හේතුවේ. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ දිනන අය, වෛරී ජනයා ලබයි. පැරදුන අය දුකින් වාසය කරයි. දිනුම් පැරදුම් දෙක හැර දමා සංසින්දුනවිට සුවයෙන් සැතපේ”. බලන්ත: සංග්‍රාම. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: කෝසලසංයුත්ත: ප්‍රථම හා දෙවනි සංග්‍රාම සූත්‍ර, පි.180, ESN:3: Kosalasamyutta, 14.4.& 15.5 suttas, p. 237.

▲ ජයසේන රාජකුමාර-Prince Jayasena: මොහු, රජගහනුවර, සේනිය බිම්බිසාර රජකුමාරගේ පුත්‍රයෙකි. අවිරවන අග්ගිවෙස්සන සාමනේර හමුව දහම් සාකච්චාවක් කලබව මෙහි දක්වා ඇත. බුදුසසුනේ සංඝයා, කෙළෙස් තවන වීරිය ඇතිව,නිවනට මෙහෙයවූ සිත ඇතිව වාසය කරනවිට, විත්තඵකග්‍රතාවය ලබන බව, සාමණේරයන් අනුමත කළද, ඔහු එය පිළිනොගත්තේය. සාමණේරයන්, බුදුන් වහන්සේ වෙත එළඹ එම සිද්ධිය විස්තර කළ අවස්ථාවේ, බුදුන් වහන්සේ, සංඝයා ක්‍රමානුකූලව පුහුණුව ලබා දමනයට පත්වෙන අන්දම වදාළහ. ඇතුන් දමනය කිරීමේ උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5. ම.නි: (3) 3.3.5 දන්තභුම් සූත්‍රය, පි.320.

ජර

▲ ජරාව-Decay: ජරාව, වයසටයෑම- මහඵවීමය. වයසට යනතෙක්ම ශීලය යහපත්වේ යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. සටහන: කය ජරාවට පත්වීම පිළිබඳ විස්තර පිණිස බලන්ත: බු.නි: ධම්මපද: ජරාවග්ග. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: ජරාවග්ග:1.6.1 ජරාසූත්‍රය,

පි.92.

▼ බුදුන්වහන්සේගේ කය ජරාවට පත්වීම: එක්සමයක, ආනන්ද තෙරුන් බුදුන් වහන්සේගේ කය මහඵලවට පත්වීම දැක එය පුදුමයක් යයි පැවසූහ. ඒ අවස්ථාවේ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “යොවුන් බවේ දිරන ස්වභාවය ඇත...සියලු අවයවයෝ ලිහිල්වේ, රැලි ගැසේ...මනරම් සිරුර ජරාවෙන් මඩනා ලද්දේය” මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1) :මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: ජරාවග්ග: 4.5.1 ජරාසූත්‍රය, පි.412.

▼ මිනිස්ජීවිතය අල්ප බවද, දිගුකලක් ජීවත්වුවද, ඒකාන්තයෙන්ම ජරාවට පත්වී මියයන බව මෙහි පෙන්වා ඇත: “අප්‍රං වත ජීවිතං ඉදං - ඔරං වස්සසතාපි මීයති යො වෙපි අතිව්ව ජීවති - අපං බො සො ජරාසාපි මීයති” මූලාශ්‍රය: බු.නි: සුත්තනිපාත: අට්ඨකචග්ග: 4-6 ජරාසූත්‍රය, පි.273.

▲ ජරාධම්ම-Jaradhamma: සියල්ල ජරාවට -දිරිමට පත්වේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග: වේදනා සංයුත්ත:ජාතිධම්මවග්ග: 1.4.2 ජරාධම්ම සූත්‍රය, පි.84.

▲ ජරාමරණ-Jaramarana: ජරාමරණය කුමක්ද: එහි සමුදය, නිරෝධය හා නිරෝධගාමිණි පටිපදාව නොදන්නේ නම් ඔහු සමණ හෝ බ්‍රාහ්මණ නොවේ. එම අවබෝධය ඇතිවිට, සමණබ්‍රාහ්මණ ඵලය සාක්ෂාත්වේ. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග:සමණබ්‍රාහ්මණවග්ග: 1.8.1 ජරාමරණ සූත්‍රය, පි.222.

▼ ජරාමරණය පිළිබඳ යථා ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීමට ශාස්තෘවරයෙක් ගේ පිහිට සෙවිය යුතුය. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග:සත්ථුවග්ග: 1.9.1.1.ජරාමරණ සූත්‍රය, පි.226.

▼ ජරා මරණ තතු සේ අවබෝධ කරගැනීමට ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව පුහුණු කරගත යුතුය. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: සික්ඛාවග්ග: 1.9.2 ජරාමරණ සූත්‍ර, පි.230.

ජල

▲ ජලංග බ්‍රාහ්මණ-Brahamin Jalanga: බලන්න:උපග්‍රන්ථය:3

▲ ජලස්නානය-Bathing: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ , ජල ස්නානය සමහර බ්‍රාහ්මණ නිකායන්හි පුරුදු කල ව්‍යයාකි. දිය නැමෙන් පවිසෝදා හැරීමට හැකිය යන විශ්වාසය ඔවුන්ට තිබිණි. බුදුන් වහන්සේ වෙතින් ධර්මය අසා, පැහැදුන අය, එම සිරිත හැර බුදු සසුනේ පැවිදිවූහ, උපාසකයන් වූහ. බලන්න:උදක සුද්ධක බ්‍රාහ්මණ,ගයා කස්සපතෙර, සුද්ධක භාරද්වාජ තෙර, පුණ්ණා තෙරණිය,සංගාරාව බ්‍රාහ්මණ 2 , ම.නි:වත්ථුපම සූත්‍රය,සංයු.නි:බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත:7.2.11 සංගාරව සූත්‍රය, පි.352,

▲ ජලාභුජ- Jalabhujā: ජලාභුජ යනු ජලයෙන් ඇතිවන උපනය, උත්පත්ති විධියකි. මවකගේ ගැබයෙන් ලබන උපත. මිනිසුන් හා නිරිසන් සතුන් උපත ලබන විධියය. බලන්න: උත්පත්ති විධි. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (1): 1.2.2 මහාසිහනාද සූත්‍රය, ඡේදය.32, පි. 184, EMN: 12: The Greater Discourse on the Lion's Roar, para. 32, p. 160.

▲ ජාලිය පරිබ්‍රාජක-Jaliya paribrajika: මේ පරිබ්‍රාජකයා,කොසඹැනුවර,සෝසිතාරාමයෙහි දී, මන්ඨිස්ස පරිබ්‍රාජක සමග බුදුන් වහන්සේ හමුවූ බව,උත්වහන්සේ දෙසූ ධර්මය පිළිබඳ

පැහැදීමට පත්වූබව මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍රය: දීඝ.නි: (1) 7 ඡාලිය සූත්‍රය, පි.364.

▲ ඡාලිනී දෙවදුච-Jalini Deva: අනුරුද්ධ තෙරුන්ගේ පෙර ජීවිතයක බිරිඳවූ මෙතුමිය, දෙවදුචක ලෙස උපත ලබාසිටිනවිට අනුරුද්ධ මහා රහතන් හමුවට පැමිණීම හා එතුමන් ඇයට අවවාද කිරීම මෙහි දක්වා ඇත. බලන්ත:සංයු.නි:වනසංයුත්ත:9.1.6 අනුරුද්ධ සූත්‍රය, පි:382, ඡව

▲ ඡවන ප්‍රඥාව: පාලි: ඡවනපඤ්ඤා- swiftness of wisdom: ධර්මයේ ඡවන ප්‍රඥාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මතාවයන්, වේගවත් ලෙසින්, ඉක්මනින් අවබෝධ කරගැනීමට ඇති නුවණය. ඡවසම්පන්න ප්‍රඥාව ලෙසින්ද හඳුන්වයි. බලන්ත: ප්‍රඥාව.

▼ ඡවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවීම: :i අනිච්චානුපස්සනාව ... ii රූපයෙහි, වේදනාවේ, සංඤාවේ, සංඛාරයේ, විඤානයේ (පංච උපාදානස්කන්ධයේ), ඇසේ හා ජරාව හා මරණයේ iii අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව, අනිච්චනු පස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ඡවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ, iv අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව දුක්ඛානුපස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ඡවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ v අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව අනත්තානු පස්සනාව, වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ඡවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ vi අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව නිබ්බදානු පස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ඡවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ vii අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව විරාගානු පස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ඡවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ viii අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව පටිනිස්සග්ගානු පස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ඡවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ. “අනිච්චානුපස්සනා... රූපෙ...වේදනාය... සඤ්ඤාය ... සම්මාරොසු... විඤ්ඤාණෙ... චක්ඛුසම්... ජරාමරණෙ... අතීතානාගත පච්චුසන්ත රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා, භාවිතා බහුලිකතා ඡවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගතපච්චුසන්ත රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා, භාවිතා බහුලිකතා ඡවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගත පච්චුසන්ත රූපෙ අනත්තානුපස්සනා භාවිතා බහුලිකතා ඡවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගතපච්චුසන්ත රූපෙ නිබ්බදානුපස්සනා භාවිතා බහුලිකතා ඡවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගතපච්චුසන්ත රූපෙ විරාගානු පස්සනා භාවිතා බහුලිකතා ඡවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගත පච්චුසන්ත රූපෙ නිරොධානුපස්සනා භාවිතා බහුලිකතා ඡවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති” . ඡවන ප්‍රඥාව යනු කුමක්ද? ආධ්‍යාත්මික, බාහිර, ඕලාරික, සුක්ෂ්ම, භීත, ප්‍රණීත, දුර, ලඟ, අතීත, අනාගත, වර්තමාන රූප, වේදනා, සඤා, සංස්කාර, විඤානය (පංච උපාදානස්කන්ධයම) අනිත්‍යබව, දුක්ඛබව, අනාත්මබව වහා අවබෝධ කරගැනීමේ නුවණය. එම නුවණ තුලනය කර පංච උපාදානස්කන්ධය, ජරාමරණය, චක්ඛුස ඤයවීම අනුව අනිත්‍යබව, හ යඅනුව දුක්ඛබව, අසාර අර්ථයෙන් (හරයක් නොමැතිබව) අනාත්ම බව තුලනය කර, ජරාමරණ නිරෝධය වූ නිවන වෙත වහා පැමිණීම, ඡවන ප්‍රඥාවය වේ. මූලාශ්‍ර: බු.නි: පටිසම්භිදා 3 : ප්‍රඥාවග්ග: 3.1 ප්‍රඥා කථා, පි. 166-186.

▼ සතර ධර්ම වඩාගැනීමෙන්, විපූල කරගැනීමෙන් ඡවන ප්‍රඥාව ඇතිවේ.

සතර ධර්ම: සත්පුරුෂ සේවනය 2) සද්ධර්ම ශ්‍රවණය 3) යෝනිසෝ මනසිකාරය 4) ධර්මයට අනුකූලව පිළිපැදීම -ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව. බලන්න: සතරධර්ම.මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): සෝතාපන්න සංයුත්ත: සප්ත ප්‍රඥාවග්ග හා මහා ප්‍රඥා වග්ග සූත්‍ර: 11.6.5 - පි. 276, ESN: 55: Sotapatthisamyutta: VI The Wise One- Great Wisdom, 55.5, p. 2253.

▼ ජවන ප්‍රඥාව, කායගතා සතිය වැඩිමෙන්, විපුල කරගැනීමෙන් ලැබෙන යහපත් ඵලයකි. බලන්න: කායගතා සතියේ ප්‍රතිලාභ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර: 1.16.7-සිට, පි. 126, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “රූප-වේදනා-සංඝ්ඤා-සංඛාර-විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ පසෙහි අනිත්‍ය-දු:ඛ-අනාත්ම වශයෙන් පැතිර යන්නා වූ ත්‍රවණ ජවනපඤ්ඤා නම්වේ” අන්තර්ජාල ලිපිය: <https://pitaka.lk/dhammapada/ss/katha-28.html>

▲ ජීවකකොමාරභව්ව- Jivaka Komarabacha:බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ ජීවිකාව-Jivikava: ජීවිකාව ලෙසින් පිඩු සිගමනේ යෑම ලෝකවාසීන් පහත් කර සළකන දෙයකි. එහෙත්, බුදුසසුනේ පැවිදි සංඝයා ජීවිකාව පිණිස පිඩු සිගායන්නේ, දුක දැනගෙන ඉන් මිදීමට ඇති කැමැත්ත නිසාවෙන් මෙහි පෙන්නවා ඇත. යම්හෙයකින් අසංවර සංඝයා රට වැසියන් විසින් ලබාදෙන අහර වැළඳීමේ අකුසලය, රත්වූ ලෝ ගුලියක් අනුභව කිරීම වැනිය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. මූලාශ්‍රය:බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.5.2 ජීවිකා සූත්‍රය, පි.468.

▲ ජීවිතය- Life : දිවා රෑ දෙකෙහිම ජීවිතය නොනැවති විනාශය වෙතට (මරණයකරා) ඇදෙන බව මෙ පෙන්නවා ඇත. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත:උප්පථ සූත්‍රය, පි.96.

▲ ජීවිත ඉන්ද්‍රිය- The Life Faculty- Vitality: ත්‍රිවිධ ඉන්ද්‍රියන්ගෙන් එකකි, නාම රූප ලෙසින් කොටස් 2කි. ජීවිත ඉන්ද්‍රිය පවතින තෙක් වේදනා පවතී. බලන්න: ත්‍රිවිධ ඉන්ද්‍රිය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රිය සංයුත්ත: 4.3.2 ජීවිතඉන්ද්‍රිය සූත්‍රය, පි. 391, ESN: 48: Indriyasamyutta: 22.2 The Life Faculty, p. 1949.

▲ ජීවිතය හා ශරීරය: පාලි: ජීවං සරිරං- body & the soul: ජීවිතය ලෙසින් පෙන්නවා ඇත්තේ ජීවිත ඉන්ද්‍රියය (Life-principle). ආත්මය ලෙසින්ද සලකයි. ශරීරය යනු කයය, පංච උපාදානස්කන්ධ යේ රූපය ලෙසින් පෙන්නවා ඇති, සතර මහා භූතයන් ගෙන් සැකසුන කය ය. බුදුන් වහන්සේ වැඩ සිටි සමයේ, කය හා ජීවිතය යනු එකම දෙයක්ද, වෙනස් දෙයක් ද යන මත පැවතී. මේවා එවක ලෝකයාතුල පැවති දිට්ඨි 10න් දෙකකි. මේ සූත්‍රයන්හි, ඒ ගැන විස්තරාත්මකව පෙන්නවා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): දිට්ඨිසංයුත්ත: 3.1.13 හා 3.1.14 සූත්‍ර, පි. 437, ESN: 24: Dhittisamyutta: 13.13. & 14.14.suttas, p. 1133.

▼ යථාභූත ඥානයෙන් පසක් කර, දන්නා දකිනා තමන්වහන්සේ, ජීවිතය හා ශරීරය යනු එකම දෙයක් හෝ ඒවා වෙනම දෙයක් හෝ යයි ප්‍රකාශ නොකරණ බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: “ අහං ඛො පනෙනං ආවුසො එවං ජානාමි එවං පසාමි. අප්ච පනාහං න වදාමි ‘තං ජීවං තං සරිරන්ති’ වා ‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරිරන්ති’ වානි” (But, I thus know and see, and I do not say that the soul is either the same as, or different

from the body). මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (1): 6 මහාලී සූත්‍රය, පි. 340, EDN: 6: Mahāli Sutta: About Mahāli-Heavenly Sights, Soul and Body, p. 118.

▲ ජීවිතයේ කෙටිබව-Short is the life span: ජීවිතය ඉතා කෙටි නිසා අප්‍රමාදව සසරින් එතර වීමට කටයුතු කරන්න යයි බුදුන් වහන්සේ නිරතුරුව සංඝයාට අවවාද අනුසාසනා වදාළහ. බලන්න: මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රය. අංගු.නි: (4) 7 නිපාත: 7.2.2.10 අරක සූත්‍රය, පි. 496, මේ පිළිබඳව දක්වා ඇති උපමා බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 5, අරක ශාස්තෘ.

▲ ජීවිත මදය: පාලි: ජීවිතමදො- life infatuation: යහපත් ආයුෂ නිබ්ම නිසා, මත්වීම ජීවිත මදය ඇතිවීමට හේතුවය. තමන් ගේ ජීවිතය, මගේය කියා මත්වේ. මේවා සිත කෙලසන අකුසල්ය. දුගතිය ඇති කරයි. බලන්න: මදය.

▲ ජීවිතාඉන්ද්‍රිය- Tongue faculty: ජීවිතාඉන්ද්‍රිය, රස වේදනාව ඇතිකරයි, සළායතන යන්ගෙන් එකකි. මෙය ජීවිතායතන ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: ආයතන, ඉන්ද්‍රිය, සළායතන.

▲ ජීවිතා විඤානය- Tongue Conciseness: බලන්න: ආයතන.

ජෂ

▲ ජ්‍යෙෂ්ඨ භික්ෂුව හා භික්ෂුණිය- The most senior Bhikkhu & Bhikkhni: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ සිටි ජ්‍යෙෂ්ඨ භික්ෂුන් අතුරින් අග්‍ර අඤ්ඤා කොණඩඤ්ඤ තෙරුන්ය, අග්‍රතම භික්ෂුණිය, මහා ප්‍රජාපති ගෝතමී තෙරණියය. බලන්න: අග්‍ර, උපග්‍රන්ථ: 1, 2.

ඤ කොටස: ඤත, ඤණ

ඤත

▲ ඤාතගම- Nathagama: මල්ල ප්‍රදේශයේගමකි, නාදික ගම ලෙසින්ද හඳුන්වයි. රජගහනුවරට උතුරින්, ගංගානම් නදියේ උතුරු දෙසින් පිහිටි මෙ ගමේ, ගඩොලින් කරනලද ශාලාවේ, බුදුන් වහන්සේ අවසාන වාරිකාවේදී වැඩසිටියහ. මෙ ගමේ බුදුන් වහන්සේ සරණගිය බොහෝ ගිහි පැවිදි හවතුන් සිටිබව මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රය, උපග්‍රන්ථය: 1, 2, 3. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සෝතාපත්ති සංයුත්ත: 11.1.8 හා 11.1.9, 11.1.10 ගිඤ්ජකාවස්ථ සූත්‍ර, පි. 184.

ඤණ

▲ ඤාණය- Nana: ඤාණය, ඤානය, ප්‍රඥාව, නුවණ ලෙසින්ද දක්වා ඇත. ධර්මය අවබෝධ කරගැනීම පිනිස පිහිටවන විවිධ ඤාණ පිළිබඳ මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. බලන්න: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: ඤාණ කථා, පි. 31.

▼ ඤාණය ලැබීම ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ඉමා වෙදනාති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුසුතෙසු ධම්මෙසු වක්ඛං උදපාදී ඤාණං උදපාදී පඤ්ඤා උදපාදී විජ්ජා උදපාදී ආලොකො උදපාදී...” සටහන්: * මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ වේදනාපිළිබඳ අවබෝධය ඇතිවීමය. ** ඉද්දිපාද පිළිබඳ ඤාණය ඇතිවීම ගැන බලන්න: සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: ඉද්දිපදසංයුත්ත: 7.1.9 ඤාණසූත්‍රය, පි. 34. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 2.3.5 ඤාණසූත්‍රය, පි. 468.

▲ ඤාණවක්ඛු- Nanachakkhu: ධර්මය යථා පරිදි දැකීම ඤාණවක්ඛුය. ධම්මවක්ඛු ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. සෝතාපත්ත මග ඵල ලැබුවිට ධම්ම